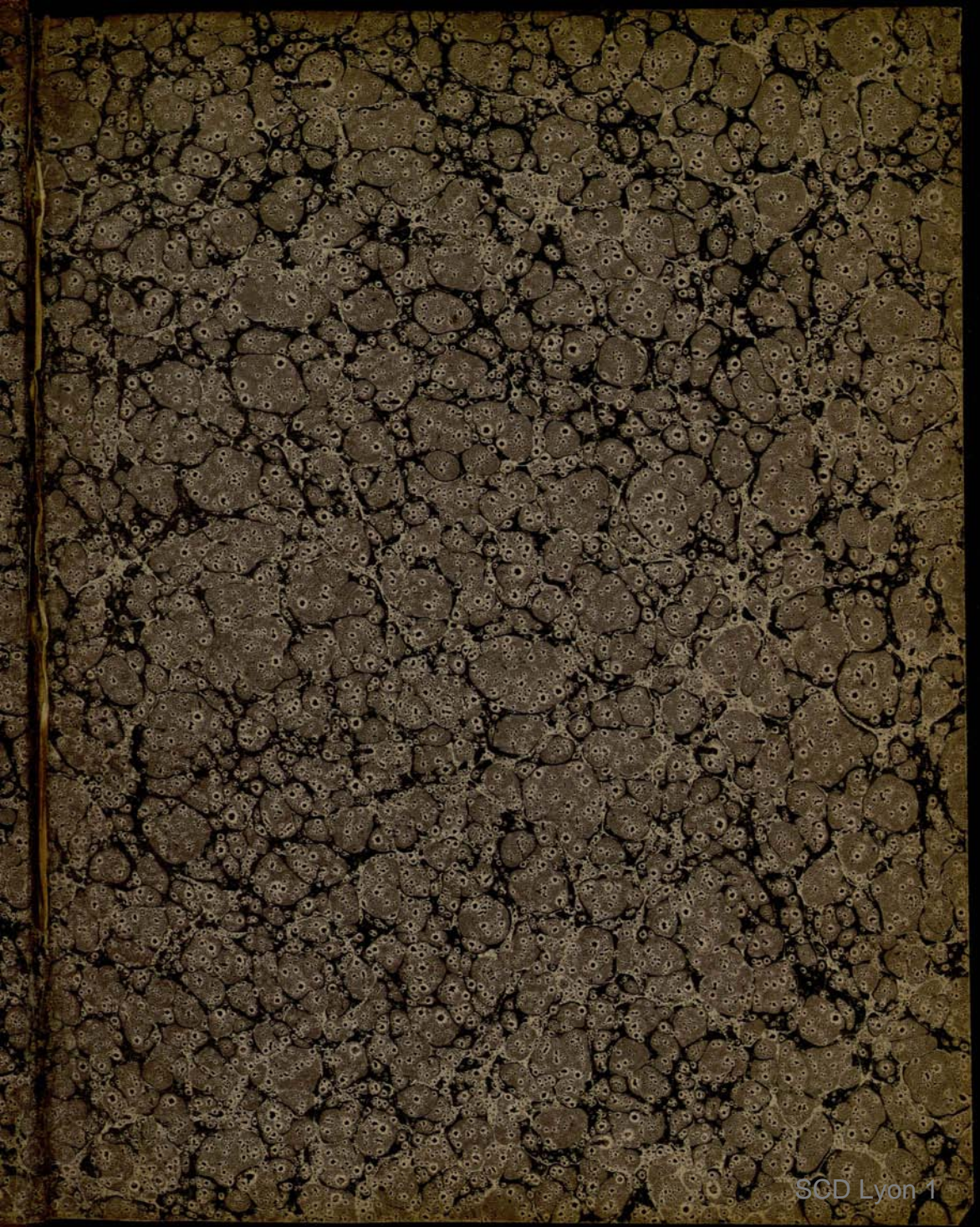

J. P. Pointe D. M.

Pointe d. n. 14

GEORGII WOLFF-
GANGI WEDELII,
MED. DOCTORIS, PROFESSORIS PUBLICI,
ET MEDICI DUCALIS SAXONICI,

DE

MEDICAMEN-
TORUM FACUL-
TATIBUS
cognoscendis & applicandis,
LIBRI DUO.

10,886

BIBLIOTHEQUE
UNIVERSITAIRE
DE LYON

Surva
F E N Æ,

Sumptibus JOHANNIS BIELCKII, Bibliop.

Excudebat SAMUEL KREBSIUS.

ANNO M DC LXXIIX.

GEORGII WOLFF
GANGI WEDLI
MED. DOCTORIS PROFESSORIS PUBLICI
ET MEDICI DUCALIS SAXONICI

MEDICAMEN
TORUM FACUL
TATIBUS
cognoscendis & applicandis
LIBRA DUO

10886

J. E. N. E.
Samuel Kersius
Excusor Samuel Kersius

1720 M DC LXXIX

Serenissimis ac Celsissimis
Principibus & Dominis,

DN. RUDOLPHO AUGUSTO,
DN. ANTONIO ULRICO,
DUCIBUS BRUNSVICENSIBUS
ET LUNEBURGENSIBUS,

Dominis, Dominis suis Clementissimis,

SALUTEM ET FELICITATEM
perpetuam!

D.

GEORG. WOLFFG. WEDELIUS.

SERENISSIMI PRINCIPES
AC DOMINI,

Uod ad Vestrar. Sereniss. Celsit. pedes
humillimè offerre sustineo leuem hunc
ingenii mei foetum, non una est ratio.

Inluit sanè à pluribus seculis mos
iste, ut inscriberent eruditi opera sua
summis Viris, vel eo solo contenti, quod
præfixum nomen operi sceneraret in-

signe decus, si non opus ipsum illustri nomini.

2 2

Satis

D E D I C A T I O.

Satis est, corporeos terræ Deos submissam inde agnoscere venerationem, & gratias ipsis referri, quod tam liberaliter ingenua studia fovent, promovent & illustrent, eoque fructus non contemnendos perspiciunt.

Si memoriâ repeto Serenissimæ Domus vestræ celsissima sidera, potentia Europæorum Principum nulli cedit, celsitudine natalium præfulget, tropæis multas superat, gratiâ & promotione Scholarum & Ecclesiarum plurimis palmam præripit.

Nec illa communia gentis vestræ attingere attinet cœlitus concessa sublimitatis genera, Vos ipsi accessione priorum decorum & meritorum æternum arrogastis pondus. Devictas urbes, captos & triumphatos hostes, comparatam belli gloriam suspicit Germania, Vosque Deos tutelares in sinu suo fovet, amplectitur & colit. Vel hoc solo admirabitur splendorem posteritas, qui exteris & potentissimis illis est formidabilis.

Neque eo solum demeremini Patriam, Patres Patriæ Augusti. Plura sunt; quæ Deus & natura vobis suggessit, ut publico cedant populorum bono. Quoties animo contempler divini parentis vestri, beatissimæ & gloriosissimæ memoriæ stupenda opera, perpetuitatem in vobis cum universis piè veneror.

Est penes vos literaturæ illud cimelium, antiqui & novi orbis eruditi uterque polus, omnium artium, scientiarum, linguarum thesaurus.

Jactent

D E D I C A T I O.

Jactent Ptolemæi reges vigiliis intentis cōposita septingenta voluminum millia, si Ammiano Marcellino credimus. Superbiat Europa ex toto orbe conquistâ inexhaustâ librorum supellectile, variis locis & aulis instructâ. Vestra illa omnibus palmam dubiam reddit, si non copiâ, tamen selectu, pretio, apparatu, splendore.

Imò majorem dicere ausifim, si tempus æstimem, quo colligi cœpit, si præsidem, & directorem, principem, quo literatum magis nunquam orbis vidit; si ordinem & laborem incredibilem, quem impensum oculi fidem faciunt & sensus; si incrementa, quæ inde tanquam è cornu copix plenius alveis in universam sapientiam promanârunt.

Non insigne id Germanix decus est? Non divini principes, qui vitam gloriam suâ virtute & eruditione cumulant? Malo autem posteritas illa monumenta deprædicet, & fama ebuccinet, tam speciosa, tam amœna, tam acuta & illustrissima, quæ è vobis nata paria nec habent, nec invenient, quàm insubidâ scriptione dignitatem dicendo dum assequi nequeo, obscurare.

Sufficiat me in partem venire gratix vestrx, quam universis commodatis, & submississimâ oblatione chartacei hujus muntusculi venerationem testari, Deumque precari, ut non minus longævitate paternum exæquetis fastigium, quàm eruditione, potentiâ, gloriâ immortali, applausu populorum, quo id supergressi eminetis. Deus vos servet! Dab. Jenæ è muséo Anno M DC LXXIIX. III. Id. Februar.

Præfatio ad Lectorem.

Pud Indos olim novo anno incipiente Philosophi omnes ad regis fores conveniebant, & quidquid quisque composuerat vel observarat eo anno de fructibus, de animalibus, de republicâ, in medium proferbant, teste *Strabone lib. 15.*

Notabile id fuit literatorum commercium, laudatissimum exemplum. Patronus & director erat rex. Dignum rege factum! Admittebat non solum hic sapientes; sed procul dubio potius invitabat, & ut id fieret, jubebat. Tantum est, patronum obtinere studiorum ac Mæcenatem, qui eadem foveat, dirigat, atque promoveat.

In sinu gaudere mihi videor, cum ob oculos ponimus assidentes philosophos, agmine facto confluentes, non quasi ad tribunal, non quasi delictis infames, vel supplicibus libellis pulsare fores sustineant; sed congressu amabili & æmulatione dignâ affluentes, ut quilibet in publicum effunderet, quidquid accessione suâ ad notitiam & incrementum rei literariæ, seu scientiarum potius & artium pertineret.

Duo verò potissimum hæc erant, de quibus consultarent, & inventa nova observataque in medium proferrent, *naturalia & politica.*

Fructus & animalia scrutari dignum opus est & Philosopho & Medico. Triplex regnum, vegetabile, animale, & minerale, quò metalla pertinent, inexhaustus est fons, qui exhauriri inveniendò & cogitando nunquam potest, quin ne penetrari quidem. Tanta est abyssus, tanta profunditas! Abscondita in eo latent DEI magnalia, thesauri incomparabiles, miranda infinita.

Quanti igitur fuerit, circa hæc observata, notata, experta, conferre amicè, publicare, & in medium proferre, dici vix potest.

Heu, quàm tenerentur omnia! quàm inoperta ac confessa esset veritas, & explorata singula, si hæc conferendi & communicandi solertia

PRÆFATIO AD LECTOREM.

in nostrum usque diem esset continuata ! Esset, de quo nobis gratulari possemus, & scire, quæ nescimus, cognita habere & perspicere ad unguem, quæ inquirimus, circa quæ dubitamus !

Non minùs item circa *politiam* curiosi erant Indi, quin & de republicâ, quæ observaverant atque composuerant, hîc proferebantur; quomodo novus urbibus ornatus, major regioni splendor, commerciis incrementum accedere possit.

Licebit nobis, Indorum hoc egregio exemplo inductis, in præfationis vicem pauca de incrementis artis medicæ promovendis differere.

Equidem, si excolere medicinam, & incrementum ipsi fœnerari in animo habemus, repurgandum priùs est Augiæ stabulum, tot falsa puto, tot figmenta, & tantum non mendacia à plurimis seculis ad nos pertracta, & transcribendo communicata. Turpe dictu est; sed verissimum sanè, plurimis herbariorum libros scaterere mendaciis; turpius adhuc, non minùs chimicorum scrinia falsis abundare innumeris.

Illi multitudine virtutum, quas nunquam observarunt, quin ne inquisiverunt quidem, refarciunt tanta volumina, & non vulgus solum ignarum, non magnates & alios eruditos; verum etiam ipsos medicos seducunt. Reverà tamen, si omnes excutiamus loculos, coguntur *Helmontii* iudicium verum experiri, *nihil ferè ab ipsius Dioscoridis tempore accessisse rei barbariæ*, si nomina excipias, adeò rara hîc invenias experimenta.

Hi processibus innumeris orbem replent, & laudibus immodicis medicamenta onerant, quæ primò inflant hominum spes, deinde destitunt, habentque se tanquam gaudium foliatum, quod in immensum tenditur sicut aurum, ut cum *Verulamio* loquamur, &, quod in proverbio dicitur: *ἀνθρώποις ὁ θναυεῖς*.

Est remedium his aliud nullum, quàm istud *Pindaricum*: *Μέμψασσ ἀπιστῶν*. Seligere oportet ex mercibus his, quæ meliores, & rejicere abjectas & exoletas. Exauctoranda sunt, quæ, ut *Hippocrates* noster scribit, in experimentum assumpta successu caruerunt, & notandum, cur successum non habuerint. Aliàs in antiquo hæremus luto, &, quod *Keplerus* de philosophiâ scribit, medicina nihil aliud est, quàm continua novatio in antiquâ ignorantia.

Ultinam ergò insatiabile scribendi cacoëthes apud Medicos cessaret,

P R Æ F A T I O

ret, neque illa in lucem ederentur, quæ non inventionis acumine, aut genii lepore polito applausum sæculi possint provocare. Compilatores multos habuimus hæctenus, scriptores paucos.

Hoc modo proprio nitore coruscabit medicina, & tot thesauri & gemmæ in cœno quasi hærentes, vel nebulis obfuscatae, luce videnda erunt publicâ. Scientia, inquam, stabiliri potest, si falsa removeantur.

Non id unius hominis labor est; sed unanimes in hoc fas est esse medicos accuratos & curiosos. Non scilicet compilatione & transcriptione librorum, non inanibus argutiis & quæstiunculis, in quo cæteri delinquant, non aliis mendaciis & falsis irretendus animus, qui solidam scientiam & eruditionem affectat.

Duo sunt fulcra statuaræque Mercuriales totius medicinæ, quæ omne id, quod hæctenus innotuit, sola suggesterunt: RATIO & EXPERIENTIA. Ad horum lapidem Lydium omnia examinanda, adeoque, quæ cum *experientiâ* nullo modo respondent, æternæ oblivioni committantur, quæ probata sunt, seligantur. Quoad *rationem* verò, utut negandum non sit, unam experientiam plus valere, quàm centum rationes; at tamen id quoque incrementi medicinæ fundamentum est, si rationem inquiramus, agendi. Quid miramur dotes vegetabilium v. gr. innumeras, si non rimemur causas & modum agendi? Hæc clavis est scientiarum, hoc certitudinis promptuarium.

Hæc obtentâ pansa sunt omnia, & emicant, quæ occulta esse credentes cœco ductu applicabamus. Unicum ergò & quasi summum incrementi artis nostræ consilium est, inventa & re ipsâ comprobata ac fundamentum in re habentia seligere, & scrutari porro abdita.

Erratur verò hîc in utramque partem. *Quidam* unicè veteribus inhærent, & pro oraculis eorum effata habent, ut audias quosdam, semelle potius errare cum Galenò & Philosopho, quàm cum recentioribus sapere. *Alii*, spretis omninò veteribus, novas sibi ipsis fingunt hypotheses, & ad nutum omnia dirigere conantur, imò ad primam quamque inspectionem transfugiunt à receptis opinionibus, ac temere construunt effata universalìa.

Si rem pensites, de principiis lis summa est, an juxta elementorum doctrinam, an secundùm Epicureorum & Gassendeam, Cartesianamque hypothesin, an juxta principia chimica, quæ quisvis sibi fingit, addit, mi-

nuit,

nuit, multiplicat, arcessenda sit morborum origo & medicamentorum agendi modus; cum tamen hæc omnia bene possint conciliari.

Ad solidam scilicet eruditionem, & incrementum medicinæ promovendum requiritur, ut noveris, in quantum jam progressa sit; aliàs contingit Medicis, quod Soloni apud sacerdotes Ægyptios: unus nempe horum, *ô Solo, Solo, ajebat, Græci semper estis pueri, nec quispiam è Græciâ senex.* Cur istud diceret, percontans Solon, responsum tulit, *quia juvenia semper vobis est animus, in quo nulla est ex vetustatis commemoratione prisca opinio, nulla cana scientia.* Hinc, ut cum Cicerone loquamur, nescire, quantum, antequam natus sis, promotâ sit medicina, est, semper esse puerum.

Hoc ipsum sanè promotionis fuit per aliquot sæcula impedimentum, non invenire, nec inquirere, inventis non rectè uti, terræ quasi filium esse, inglorium habere animum. Hinc sane sæpe in medicinâ

redit labor actus in orbem.

Circulatio sanguinis Hippocrati & veteribus dudum nota ab Harvéo de-nuò quasi erat inveniendâ: venæ lacteæ & lymphaticæ alio indutæ pallio novæ fuerunt visæ; cum tamen & apud *Eustachium* & veteres ipsos manifesta horum occurrant vestigia. Relinquenda nihilominus inventoribus quàm maximè gloria, qui novâ hæc climata, incuriâ vel temporum injuriâ ab aliis non visâ, detexêre.

Maximè ergò promovebit incrementum artis medicæ, si in posterum ponamus, tanquam in solium, videnda nota & exacta, luci exposita, & hæc ipsa indes illustrare allaboremus.

Non id fieri potest subtilibus argutiis, quæstiunculis, controversiis infinitis, sive de morbis, sive de usu partium, sive de aliis volvantur, quæ speculationes sæpe sunt inutiles, non ex rei fundamentis pro acquirendâ certâ notitiâ erutæ, saltim in praxi usu omni carentes.

Porro provehetur incrementum medicinæ per ANATOMEN.

Verum quidem est, nos in mortuo cadavere saltim speculari, quo in loco, ceu laboratorio, admirandas suas operationes exegerit natura; ad ipsum tamen culmen, ad ipsius formæ principia, non nisi per nebulam licet videre. Unde & empirici a pertione corporum, quam vim quæque pars habeat, non notius evadere, asseriebant, quia possit fieri, ut patefacta & detecta mutantur. Attamen multa hodiè subtilius patent, Machina

P R Æ F A T I O

corpus nostrum est, cujus qualibet pars meretur admirationem & profundam investigationem: quò subtilius verò & intimius peripicimus inquisitione sedulâ fabricæ ipsius artificium, & morbis his illis defunctorum cadavera, eò magis id nobis in statu naturali & præternaturali patefcit.

Ast, *quantum est bis in rebus inane!* Postquam inventa jam sunt quasi omnia, ut vix videatur restare aliquid posteris circa hoc ipsum, vix tamen incrementum artis profectum videtur, si tot dubias autorum opiniones consideremus. Sanè per anatomen hæctenus multa sunt inventa, ast, quasi minùs certi inde reddimur. Dies me deficeret, si de lienis, bilis, pancreatis usu tot diversas sententias in proscenium proferrem. Sed ex his filo Ariadnèo patet exitus, si judicium adhibeamus accuratum. Alia sunt, quæ videntur mirum quantum promovere incrementum hoc, *observationes anatomica*, imò & aliæ rariores. Solemus in his laureolam quarere, quæ rara sunt, quæ insolita, quæ nondum visa. Lusùs naturæ admiramur; ipsi verò his illudimur.

Si dicere volumus, quod res est, parum incrementi à monstrorum quorumvis, animalium, quæ frequentiora, vegetabilium & mineralium consignatione accessit hæctenus medicinæ aut physicæ ipsi. Imò tantò magis elongamur à naturâ, quantò lubentiùs in hisce extraordinariis delectamur. Fortunæ id res est, quod hic vel ille tale vel tale invenit, non consilii, non inventionis.

Atat, *& prodesse volunt & delectare* ut *pœtæ*, ita & *medentes*. Sint hæc delectamenta, annotentur in historiam naturæ, & inserantur Ephemeridibus; alterum tamen, quod potius est, non negligatur.

Simus in hoc avari, magis curemus, quid utile, quàm, quid jucundum sit: ex ipsâ enim utilitate jucunditas resultabit facilè. Ad incrementum scilicet artis plurimum faciet, si ad singula scripta, observataque & edita quæramus: cui bono? cui usui? quæ accessio ad humanam salutem? Versamur circa subjectum nobilissimum, non corium, non ligna. Vid. *Galenus 1. aphor. comm. 1.* In hujus ergo usum comparemus omnia. Omne utile hîc jucundum, nihil jucundum, nisi quod utile. Momentaneum cæteroquin est, quod delectat, quod semel visum nos afficit, neque in commutem cedit usum.

Hoc selectu adhibito, hoc Lydio lapide pauca sanè erit hæreditas, parca asservatoria, & cellæ ferè inane.

A D L E C T O R E M.

Si noverimus, curiosissimam esse architectam naturam, & ἀνθρώπων εἶναι μηχανισμὸν, juxta *Boëthium*, multum incrementi ac lucis arti foenerabimur, si MECHANICIS DEMONSTRATIONIBUS exprimerē ac imitari conemur ipsius mysteria. *Quidquid est in macrocosmo*, inquit chimici, *illud etiam est in microcosmo*; sed convenientia hæc non est omninò absoluta & simplex, ut ovum ovo simile; sed secundam analogiam & proportionem. Hinc commodissimè id explicari potest, si viscerum actiones, & corporis structuram, morborumque curationem, seu medicamentorum actionem mechanicè explicemus. Sic post, quam oculum exprimimus camerâ obscurâ, ventriculum retortâ tubulatâ, cor horologii æquipondio, longè intimiùs in horum cognitionem progredimur. Sic post, quam circulationem sanguinis mechanicè demonstrat *Dn. D. Keiselius*, concipere mirandum hoc opus magis scientificè possumus. Idem & sceleton perfectum non frustra promittit, quod vel loqui possit. Sic musculorum actio, ad geometriæ leges vocata, meliùs longè cognoscitur.

Mars an aperiat, an adstringat, dubitatum fuit tamdiu, donec mechanicè per spiritus acidos, quomòdò ab eodem saturētur, & dulces fiant, mitescantque, demonstratum fuit. Tacemus opiata, & alia. Natura enim ubique sibi similis, & per se ipsam explicari vult ac cognosci. Per nota ad ignota deducimur naturali demonstratione.

Si nihil rectè sine exemplo docetur aut discitur, teste *Columellâ lib. II. de re rust. cap. I.* optimè sanè talibus exemplis & docetur & discitur, quæ exactè quasi repræsentant rem omnem.

Suggerit verò hæc amplo fœnore alma CHIMIA, quæ idcirco, ut ad florem perduxit medicinam, sic eandem porro illustrat; non quidem vulgaris illa; sed selecta, sobria ac sana, quæ ad Vulcani examen vocat mixta, eorum centra referat, & in apricum sistit, quidquid humanæ cognitioni erat impervium.

Sunt equidem & inter hos, qui philosophorum titulo se jactant, & adeptorum; verùm parum ab horum scriptis, prout vulgò quidem prostant, incrementi sumisit ars medica: quò plures enim legas, eò minùs noveris; laudem in obscuritate quærunt, & ne intelligantur, quæ ajunt, negant; quæ volunt, nolunt; quæ decantant, ea omittenda innuunt. Linquamus sanè illis intimiorem scientiam, quâ gaudeant, delectentur,

P R A E F A T I O

& aliis emineant, nudamq̄ne sine veste Dianam amplectantur. Nihil ab illis accessit arti, quàm, quod fortean ipsis per accidens aliud querendo obtigit, uti notum est, cinnabarin ex sulphuris & mercurii combinatione, cum aurum quæreretur, enatam.

Alii dantur, qui scire se asserunt rerum intima, & ab aliis negata tam facillè esse conficere, quàm vulpes purum comest, se esse possessores arcanorum, non opus verò esse ut id demonstrent. Non merebuntur tales posteritatis famam, qui habuisse se credi volunt, incertum, possideantne, an minùs, jactatos thesauros. Eucliones hos despuet sequens orbis, vel non credet.

Videmus hinc inde in libris, pomposè jactari processus, arcana, sacra Eleusinia & quæ alia. Quidam venundant sua secreta, sive in libris venum exponant, sive ipsis exhibeant agris. Quilibet, verbo dicam, arcanum sibi fingit, quod alios celat, & si luci exponatur, cassà sæpe non dignum est nuce.

Concedi tamen oportet, hinc inde latitare ejusmodi selecta & inventa, qualia sunt humores oculorum restituere, succinum liquare, condire cadavera, & alia plura, quæ non consistunt in ficto processu quodam; sed experimento comprobata, etiam apud vulgus.

Eruamus hæc in medium conferamus quilibet, quod ad artis splendorem facit. Mirum est, ipsos, qui incrementum artis promovere debebant, suppressere & secum mori pati. quod insigne additamentum fœnerari poterat. Non sic antiquà illi virtute & fide agebant; sed humanam gentem quilibet merebantur, neque enim haberemus hodiè quicquam, nisi liberali ab ipsis manu fuisset porrectum.

Ingratum est seculum, fateor, & maleferiati homines, qui, nisi quod ipsi faciunt, vel scribunt, nil rectum putant, & si quid in lucem edatur, bono publico inserviturum, statim ogganniunt, allatrunt, & concerpunt insonantes chartas, in eo gloriosi, quod ex alius gloriæ funere sibi tropæum erigere satagunt. Pessimus hic & detestandus mos est, qui incrementum artis, mirum quantum! remoratur. Sed cordati Philosophi & Medici id non morantur, neque id magis curant, quàm si ipsos asinus calcitrasset.

Ausim dicere, si decem haberemus Boyleos vel Nestores, in aliis alios, qui conjuncto studio in incrementum artis & scientiarum incumbere, brevi lucem prodituram clariorem.

Proh!

A D L E C T O R E M.

Proh! quanta, non dicam hoc seculo; sed proximis viginti vel tringenta annis, incrementa sumsit medicina! In thronum evecta visitur, quæ despiciatur olim habebatur. Omnia jam splendidius emicant & manu palpantur, quæ rudia & indigesta erant, imò occulta. At, quantum est, quod nescimus! multa restant eruenda, inexhaustus quippe fons est naturæ, profundissima arcanorum divinorum abyssus.

Mittimus hic scepticos, quos ubivis, ut in proverbio est, reperire licet, qui de omnibus dubitant, nil credunt, mera paradoxa fingunt, & ipsi tamen nihil momenti conferunt ad incrementum.

Diximus de præcipuis incrementi artis mediis; plura tamen restant dicenda, si tempus id & locus hic permitteret; unicum adhuc, & omnium quidem maximè necessarium, tangemus.

Inanis & vana omnis praxi casta medicina est, unde vetus medicorum est opprobrium, nec illud quidem de nihilo: *In cathedrâ omnes morbos sanari; ad lectum paucos.* Maximum, ajo, incrementum & omnium potissimum ergo parit praxis, non illa quidem empirica, non sola dogmatica speculativa, & cæco sæpe ductu, generali medendi methodo facta; sed clinica, quæ ex observatione diutinâ singulis affectibus certiores præfigit cancellos, & filo quasi Ariadnæo explicat, quid primo, quid secundo loco præstandum sit.

Videmus hodiè beneficio actus nauticæ & factarum observationum vastum sulcari mare, & utrasque Indias adiri tam certo tramite, quam si per terras iter faceremus. Eodem modo se res habebit in medicinâ, si non curramus quilibet viam sibi bonam visam; sed, si quilibet observet modum, quomodo compendiosius, brevius & citius ad finem perducipossit, longè præsentius hinc ægros curabimus.

Quilibet artifex & mechanicus illam *ἔργον* quaerit, quâ subtilius & melius effingat opus. Quidni artifex morborum idem fecerit? Id verò fit, si præsertim dispensare licet medicamenta, & certiora, quæ juvent; quæ minus, experimenta capere, neque per confusum trium ulnarum receptarum chaos ipsi sepeliamus quasi scientiam: si in chemicis statuminemus, quæ eligenda sint, quæ sequenda, quæ certa, quod ipsum est in artis formam redigere aquas omnes, spiritus, olea, salia, & selectiora producta alia, exauctoratis omnibus reliquis, quibus tot chartæ comman-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

culantur : si denique, ut vela contrahamus, quisque Indorum more annotet, quod eximium, selectum, expertum, memoriâ dignum.

Facit hoc apud exteros *Societas Regia Anglicana, Gallica, Italica, &* quoad incrementum hoc ipsum artis medicæ nulli societati secunda, nostra *Germanica*, quæ sub auspicio sacratissimi Imperatoris LEOPOLDI in *Academiâ naturæ-curiosorum* continetur.

Utinam omnes Germani æquo conatu & ardore sua conferant, neque potius, quod ipsorum cacoethes est, exterorum sputa lingant. Tot illustria dantur apud nos ingenia, tot vegeta capita, quæ incrementum hoc promovere possent, si vellent; vellent, si liceret; liceret, si media supererent, & Mæcenates manum operi admoverent.

Sed video illos certatim conferre in medium, ut æternitatis memoriæ inferantur, quæ seorsum detenta domi commorentur. Voto hæc ergo claudimus, ut porro omnes floeant, qui artis medicæ incrementum ex animo vovent, promovent, & conferunt sua. Vale *Lector*, & brevi de *compositione medicamentorum* commentarium, hinc & *Physiologiam medicam*, aliæque ad prælum penitus adparata à nobis, cum Bono Deo, expecta. Dab. Jen. 1678. d. 12. Febr.

*Nomina Præstantissimorum Philia-
trorum, qui publicis Exercitiis certa quisque
capita ventilarunt, sunt sequentia.*

1. ANDREAS SCHEMBERGER, Pofoniensis Hung.
2. JUSTUS ANDREAS SCHMIDIUS, Mülhusâ
Thuringus.
3. JOHANNES WILMERDING, Brunsvicensis.
4. FRIDERICUS WILHELMUS CLAUDERUS,
Altenburgensis Misnicus.
5. MICHAEL GODEFRIDUS ZIEGRA, Wittebergenfis.
6. AMBROSIUS REHME, Eisenbergâ - Osterlandus.
7. JOHANNES ULRICUS Rörich / Lüchoviensis.

LN.J.

I. N. J.

LIBRI PRIMI
SECTIO PRIMA.

CAPUT PRIMUM,

De

Simplicium medicamentorum facultatibus in genere, quoad principia, agendi.

Medicamenti vox licet latè & alimentis tribuatur, & de venenis prædicari possit, uti Hippocrates *Ἐστία* cibos nos alentes *Φάρμακα* medicamenta nominat, l. de purgant. c. 1. propriè tamen dicitur, quod juxta Galenum lib. 1. de simpl. medic. fac. c. 1. est *ἀλλοιωτικὸν τῆς φύσεως*, corpus nostrum alterat, & quidem in bonum, seu in melius.

Differunt itaque *alimenta*, *medicamenta*, & *venena*, 1. *ratione finis*; alimentorum & medicamentorum finis est bonus, neque malus effectus sequitur, nisi ex accidente; venenorum verò malus, neque bonum effectum consequuntur, nisi per accidens.

2. *Ratione subjecli*, seu corporis, in quod agunt; *alimenta* enim à corpore concoquuntur & assimilantur, *medicamenta* actuantur & superantur, *venena* verò planè adversa sunt, & corpus superant.

3. *Ratione actionis, seu qualitatum*; alimenta nutriunt, medicamenta alterant, venena corrumpunt & destruant. Adeoque alimenta corpori sunt similia, medicamenta diversa, venena contraria seu adversa, & hanc suam contrarietatem, ut medicamenta alterationem seu ἀλλοίωσιν, internè & externè exerunt.

Alimenta corpus in eodem statu conservant: alterant verò ex accidenti, si vel propriâ suâ naturâ, vel ratione caloris in quanto & quali peccent; unde *Plutarchus*: ἐκ τῶν νοσῆμεν, οἷς ἡμεῖς ζῶμεν, ex iis morimur & agrotamus, ex quibus vivimus; medicamenta per se, ex statu peiori in meliorem.

Singula tamen hæc agendi suam vim omnem possident vel actu, quod de extrinsecis maximè ut calidis v. g. humidis valet, vel potentiâ, seu actu primo: in actum verò secundum deducuntur à calore nostro innato, qui, quemadmodum se ad hæc vel illa medicamenta habet, ita etiam hoc vel illo modo dicuntur eadem agere. Hinc regulæ instar notandum:

Omnium medicamentorum, (par ratio in suo genere est alimentorum & venenorum,) vires, qualitates & effectus mensurandi sunt ex caloris nativi aëuatione. Hic ceu regula *Lesbia* est, ad quam omnia omninò sunt referenda.

Dicitur in medendi methodo de medicamentorum & præsidiorum in genere modo administrandi, quænam indicentur, quibus danda, cur exhibenda, quomodo impendenda, quando propinanda. Hoc loco de modo agendi & administratione ipsâ potissimum dicitur.

Tres hîc notandæ sunt distinctiones, quæ de medicamentis prædicantur, prout ipsa variant. Est autem medicamentum 1. *Ratione mixtura vel simplex, vel compositum.* 2. *Respectu præparationis, crudum vel præparatum.* 3. *Ab applicandi usu, internum vel externum.*

Simplicia dicuntur, quæ seorsim existant, & sibi relicta sunt, prout ex fontibus suis, regno scilicet tricorpore, vegetabili, animali & minerali, quò & marina pertinent, sunt eruta, & à benignâ naturâ suggesta, nondum artificis manum experta, nec dum mixta, & quidem eâ cum latitudine, ut omnia sub quolibet regno

AGENDI IN GENERE.

regno comprehendantur, quæ ad illud pertinent, fungi, adnata, partes, &c. *Composita* audiunt, quæ artificiosè mixta sunt.

Cruda dicuntur eadem, quæ simplicia, solum respectu præparationis; *preparata* verò, quæ aptata sunt usui & mixtura, sive *simplicior* sit hæc præparatio, ceu vulgò de pulverisatione & tritura dicitur, seu *selectior*, extractio, destillatio, &c.

Simplex & *preparatum* unum notant; *compositum* duo vel plura juncta. Quoad *applicationem*, alia solum *interno* usui, alia solum *externo*, alia utrique inserviunt.

Cùm vero alterare, (quod hoc loco & evacuationem sub se complectitur, & eam alterationem, quæ & morbis conformationis & solutæ unitatis competit; aliàs verò illi contradistinguitur,) sit qualitatis, & medicamenta hinc agant seu alterent ob has vel illas qualitates, de harum actione & cognitione laborandum est.

Hinc melioris distinctionis gratiâ considerabimus 1. *principia agendi medicamentorum*. 2. *principia cognoscendi eadem*,

Principium agendi sunt *qualitates*; quantitatis enim per se nulla est efficacia, neque substantia ipsa dicitur agere, nisi abusive & respectivè, ut illa dicantur totâ substantiâ agere, quæ ut sic mixta & totâ *ovçloç* effectum hunc vel alium producant, ut postea dicemus.

Qualitates itaque usitatâ distinctione, (ut hæc à philosophis mutuemur,) sunt vel *manifesta* vel *oculta*. *Manifesta* iterum vel *prima*, vel *secunda*, vel *tertia*. *Primæ* sunt vel *activa* vel *passiva*. *Activæ* sunt, *calidum*, *frigidum*; *passivæ*, *humidum*, *siccum*.

Hic subsistemus quasi paulisper, & remoturi, quæ huic doctrinæ obstant, sequentiâ notabimus axiomata:

I. *Doctrina de qualitatibus & consequenti temperie non est vilipendenda*. Utut enim *Paracelsus*, ejusque vestigia premens *Helmontius*, falsè rideat has ipsas, & vocet reollaceas, quæ non procedant ex dotibus rerum feminalibus; Sed rebus saltim constitutis ceu modi materiales superveniant, & nucleum craseos, ex salinis principiis primariò deducendum, non attingant, unde & magnum apud recentiores quosdam temperiei hujus reperitur vilipendi-

pendium: attamen, cum partes corporis humani calido innato instructæ sint subjectum medicinæ, impossibile est, ut solidè succurrere iisdem possimus citra hanc cognitionem: optimum itaque fuerit ad solidam eruditionem hæc retinere, & rectè explicare. Mittimus h. I. quæstionem, unde & à quo hæc qualitatum doctrina primùm sit introducta, pertinet enim id potius ad cathedram philosophicam, & progredimur.

II. *Dicantur medicamenta calida, frigida, humida, sicca, solo inuitu respectus & effectus quoad calidum nostrum innatum.* Patet utrumque sensibus. Quamdiu homo vivit, calore actuali pollet, qui quidem modò remissior est, obtusior, & flamma vitalis non sui juris; modò gradu superaddito exarsuat. Alia itaque medicamenta videmus intendere calorem & partes sanguinis volatiles oleosas; alia deprimere; illa dicuntur calefacientia, hæc refrigerantia. Notetur verò

III. *Qualitates considerari vel in actu signato vel exercito, seu, Calidum, Humidum, Frigidum, Siccum aliud esse actu tale, ipsis itidem sensibus testantibus, vel potentiâ, à posteriori seu effectu: quod patescit, quatenus scilicet à calore nostro actuata illum, immutandi vim possident, & resultat ejusdem vel intensio, vel remissio.*

IV. *Qualitates primæ non tam dicuntur respectu reliquarum, quod hæc ex illis oriuntur, quàm respectu corporis, quia primò afficiunt, primariæ sunt, de reliquis testantur, earumque sunt internuntia. Adeoque primæ sunt in cognitione, ultimæ in actione, nam ex colore v. gr. odore, acredine, austeritate, &c. colligimus, quomodo se mixtum hoc, illud, erga calorem nostrum habeat. Primæ sunt & dicuntur, quia notiores; secundæ & tertiæ, quæ ex his colliguntur.*

V. *Qualitates primæ non sunt consideranda abstractivè, quasi solam caliditatem, frigiditatem, humiditatem, siccitatem, inverso ordine attendere superstitiosè deceat, citra notionem mixtura, & qualitatum reliquarum, quæ hanc primam producant; sed in concreto, collectivè cum reliquis, quatenus dispositum est hoc vel illo modo mixtum.* Connotat nempe v. gr. calidum acre, oleo-

oleosum, fassum; frigidum terreum, aqueum, acidum, adeoque & attenuans, incidens, adstringens, &c.

VI. *Qualitates ergo spectande, cum, quomodo se habeant ad se invicem, aliq, ex aliis resultent, ac se mutuo ponant ac tollant, tum respectu in primis ad corpus nostrum habito.* Uti enim proportionem & symmetriam quandam possident inter se, ita corpus aliter atque aliter inde afficitur. Hinc,

VII. *Quod potissimum hujus loci est, qualitates debent considerari ut indices & effectus, quod & ordine jam pensabimus secundum seriem ipsarum.*

In primis enim qualitatibus abstractivè considerata caliditas, frigiditas, activa; humiditas, siccitas passiva, sunt quasi indices, ceu à philosophis magis considerantur: effectus est alteratio, calefacere, refrigerare, humectare, siccare, & quidem vel univocus vel æquivocus. Hinc, quodcunque est actu calidum, calefacit; quodcunque est potentiâ calidum, acre, oleosum, calefacit, seu intendit calorem nostrum univocè, causa enim est index sui effectûs, quodcunque humidum est & aqueum, illud serum auget, sanguinem diluit, humectat. Non obstat verò, effectû æquivoco quædam calida refrigerare, ut camphora, quatenus exhalationem promovet, nitrosa, quatenus sulphur sanguinis domant & obtundunt.

Alterant verò hæ qualitates, vel absolutè & in genere, collatæ ad se invicem, quod enim calefaciendi vim possidet, id ubique id exserit, ubi vis hæc non impeditur, adeoque melissa v. gr. quæ cephalica est & cordialis, calefacit etiam stomachum, hepar, sanguinem &c. vel comparatè, respectu partium corporis nostri harum vel illarum, quarum calido nativo magis competunt, vel eximiè, unde cum additamento hinc audiunt alterantia cephalica, stomachica, hepatica, & has vocare solent hinc occultas, ceu pluribus postea dicemus.

Quoad secundas qualitates, ad hæc alii alia referunt, unde & motus *Plempius lib. 2. fundam. med. cap. 3.* omnes qualitates tantum bipertitur in primas & secundas. Nos verò vulgatam retinebimus & melius explicabimus doctrinam. Post calorem enim vel qualitates primas activas passivæve occurrit sensibus

LIB. I. SECT. I. CAP. I. DE PRINCIPIIS
6
ipsa mixti compages, & particularum & pororum dispositiones, unde ceu indices sunt extrinseca quædam, v. gr. raritas, densitas, tenuitas; mollietas, durities; asperitas, lævitas, viscositas; gravitas, levitas, ratione scilicet ponderis, contactus, consistentiæ: ceu effectus verò emolliitio, incisio, incrassatio, rarefactio, rubefactio ab asperitate. Quæcunque ergò indurant, adstringunt, incrassant, emolliunt, seu aliquod horum præstant, dicuntur agere qualitatibus secundis.

Porrò quoad *tertiās qualitates*, ut indices se offerunt colores, odores, sapes, de quibus inferiùs dicemus, item sonus juxta quosdam, unde quæ effectus est, tertis qualitatibus agere dicuntur, resolventia, diuretica, emmenagoga, sarcotica, traumatica, sudorifera, anthelmintica, &c. non neglectâ tamen priorum consideratione.

Hinc verò cum effectus non æquè omnes ad qualitates manifestas possint reduci, cum v. gr. purgandi, vomitum movendi, lac augendi, venenis resistendi in medicamentis vis non adeò pateat, præter has manifestas qualitates vulgò addiderunt etiam occultas, quas nonnulli quartas vel quintas nominare malunt. Adeoque quæstio h. l. oritur, *quidnam sint qualitates occultæ, & ardentur?* Occultæ sunt, quæ 1. non adeò obviæ sunt, quarum vis non tam promptè elici potest, non v. gr. ex calore actuali vel potentiali, non ex materiæ raritate, densitate, non ex colore, sapore, nisi remotè & *σχαστικῶς* magis, atque adeò 2. minùs à priori, respectu manifestarum, magis verò à posteriori & ab effectû cognoscibiles; earumque 3. vis à modò substantiæ, non quidem à qualitatibus his vel illis solis, non tamen citra harum comparisonem deducenda est, unde à primarum & secundarum qualitatum, seu totius *κεφάλου*, *mixtum* & proportionè dependet, hinc vocantur remedia specifica, potestate dotati, ut loquitur *Helmontius*, agentia. Imò quidam eò progrediuntur, ut dicant v. gr. opium somnum ciere, gialapium purgare, quòd altissimus id ita voluerit, & hi, dum vitant vitia, dum occultas qualitates admittere nolunt, in contrarium ruunt, & nihil asserendo, videri volunt qualitates occultas eliminâsse.

Sed, quidquid sit de termino, modò de re constet, bene est.
Suffi-

Sufficit, occultam hoc loco non sumi crasso modo, cujus nullæ omninò possint dari causæ, quo pacto reverà asyllum sunt ignorantia; sed solùm respectu priorum, v. gr. cum sentiam, opium urere fauces, pruritus cieri, & accensum ardere, calidum esse colligere licet; quando gummositatem, vim emplasticam & emollientem; quando amaritiam sapore, vim incidentem erudere possum; sed virtutem narcoticam non nisi ab effectu, quem tamen nec ad caliditatem, vel frigiditatem, vel glutinositatem sed ad *negon* totius seu mixturam ut sic referre cogor, non obstante, quòd præcipuè juxta principia chimica tum hæc, tum aliæ omnes occultæ possint certæ cuidam causæ assignari.

Occultæ verò qualitates accipiuntur vel *latius*, vel *strictius*. *Latè* pro alterantibus ultra primarum qualitatum spheram universali-ter, ut alexipharmaca & purgantia, ipsaque venena huc referuntur. *Strictius* pro alterantibus specificis seu particularibus, & qualitate hoc vel illud viscus, vel ipsius actionem in specie, seu quasi in particulari respiciente, ut cephatica, lac argentia. Ut autem verum fateamur, præstat ab occulti nomine, cum ignotum inferat, abstinere, & causas sollicitè magis rimari.

CAPUT II.

De

Principiis cognoscendi.

PRincipia cognoscendi simplicium medicamentorum facultates, ratione partium mixti, temperiei, &c. alia sunt I. *universalia* & quidem vel à priori, seu, prout sunt investigandæ, quod est *ratio*; vel à posteriori, seu, prout sunt investigata, quorum effectus jam cognitus est, quod est *experientia*. Notandum tamen circa hæc 1. rationem non semper præire; sed ferè sequi, adeoque sæpe experientiam esse priorem. Quantum enim experientia in universi medicinâ procedit, tantum ratio de ejus certitudine & operandi modo statuit. 2. De experientiâ si constat, facilis inventu est ratio, non item, quæ ratione judicantur proficua, statim respondent unde experientia alia est *certa*, jam constans, probata & indubitata, jam in facto & solida, v. gr. gualapium purgare; alia verò *incerta*, dubia, vel saltim probabilis, in fieri, v. gr.

virtus

8 LIB. I. SECT. I. CAP. II. DE PRINCIPIIS
virtus gialapii alia, quæ adhuc sit investiganda, & hæc experien-
tia, seu potius experimentum, dicitur ab Hippocrate σφαιερῆς
difficilis, periculosa, 1. apbor. 1. 3. Una tamen experientia plus facit,
quàm centum rationes, scilicet in contrarium possent valere,
adeoq; regulanda sunt utraque, una juxta aliam. 4. Non omnia
neganda, quæ ab experientiâ fidem mutuantur, & scribuntur de
medicamentis, non omnia affirmanda; sed selectus est institu-
endus.

II. Principia particularia alia sunt extrinseca, alia intrinseca,
alia media, utraque vel remota, vel proximiora.

Extrinseca, quæ cognitionem suggerunt, sunt color, signaturæ,
& medius quasi odor, ac substantiæ modus seu textura, quæ cum om-
nibus simul consideranda est.

A colore temperiei & virium dignotio procedit debiliter, pro-
babiliter & particulariter, non universaliter. Utut enim color
à Ære, explicato à Se & Ærio rectè deducatur, non tamen omnia
colorata sunt calida, quia alius tantum superficiarius & fugax, ut in
violis, alius immersus particulis aqueis & diluentibus, quæ si præ-
polleant, aliam temperiem mixto tœnerantur. Colores, quæ
tales, præcipuè, si cum modo substantiæ conjunctim confide-
rentur, nihilominus ex parte testantur de temperie, consigni-
ficant, adeoque, licet primi incurrant in sensûs, stant tamen,
post principia, & remotè saltim cognitionem hanc faciunt vel
adjuvant. Sic præcipuè flavus color de calore testatur, v. gr. in
croco, curcumâ, gummi guttæ, rhabarbaro, chelidonio majore,
cheiri, antheris, &c. cum aliis; in aliis verò omnibus id non
ita valet: sandalum rubrum, rosæ, violæ, grana kermes, alkeken-
gi, &c. non ita calida sunt.

Quoad signaturas dubium occurrit & quæstio, an illæ de vir-
tute simplicium testentur, aliis eas unice admirantibus, aliis
nauci habentibus.

Inussit, ait B. Rolsincius epit. affect. l. 1. p. 1. c. 16. p. 64. & O. & M. l. 11.
f. 3. r. 4. p. 922. summus naturæ parens signaturas accipitres phy-
siognomicas, iisque quasi characteres insculpsit, ut occulta-
rum virium essent notæ ac indices. Et insigne hanc in rem
Polemonis dictum est: σφαλῶν μὲν ἐστὶν ἀπόκρισις, λαλεῖ τοῖς ση-
μείοις

σημείοις ἢ Φύσις, τὰ πρότερον ἐκάστῃ ἀνακαλύπτουσα, *ta citam quandam* *responsonem prabet de singulis natura, dum loquitur signis, quibus vir-* *tutes uniuscujusque manifestet.* Vid. Kircherus vol. 2. art. magnet. l. 6. p. 3. 6. 3. p. 532.

Hinc librum scripsit *de signaturis Crollius*, annexum *basilica chimica*, & *Solenander* hanc in rem se scripsisse ait *commentarium de characterismo*, s. 5. conf. 21. p. 502. & de iisdem legi meretur *Claudius Deodatus Panthei hygiast.* l. 1. c. 11.

Illa verò à signaturâ dicuntur agere, quæ analogiam quandam habent vel *cum membro affecto* ratione figuræ, ut folliculus præoniæ, nux moschata, capitis; asarum renum: anacardia cordis: uvularia uvulæ: dentaria dentium: semen fraxini & glossopetra lingvæ: paronychia unguis: aëtites fœtus in utero: in partibus humidis lapis hæmatites, jaspis, carneolus colore suo referunt sangvinem, unde commendantur in fluxibus sangvinis quibuscunque.

Vel *cum morbo, causâ morbificâ & symptomatibus*, v. gr. ossea femina & lapides nucleorum, lapidosa etiam alia, lapides cancerorum, lapis Judaicus, pisolithus, referunt consistentiâ suâ & figurâ calculum. *Pungentia & spinosa* referunt dolores, unde carduus benedictus, Mariæ, dentes apri, mandibulæ lucii piscis, commendantur in pleuritide. Sic *tuberosa*, ut radix scrophulariæ, chelidonii minoris, fabariæ, referunt hæmorrhoides, quibus exactè etiam medentur. Sic ratione coloris *flavescentia* jam memorata, quæ æmulantur bilem in corpus suffusam, curant icterum.

Vel *cum ladente extrinseco*. Sic radix doronici & echium æmulantur scorpionem, cujus ictibus opponuntur. Sic sagittaria imitatur sagittas, unde in telorum extractione commendatur. Sic lapis bufonites repræsentat bufones, &c.

Utut verò quidam contra hæc acriter disputent, eaque omninò & penitùs rejiciant; modestius tamen paullò sentire de signaturis his, consultum est. Licet enim 1. non omnia, quæ caput repræsentant, sint cephalica, nec id in omnibus absolutè & cœco quasi ductu infallibiliter procedat; licet 2. multa non tam propter signaturam, quàm vel ex accidenti, vel ob alias mixti qua-

litates prodesse certum sit; attamen, quod 3. annotare lubet, negari nequit, multa hoc modo inventa esse remedia, seu signaturas hæc nos ad internæ virtutis cognitionem non raro quasi manu ducere, adeoque in cognitione medicamentorum simplicium facultatum non omnino negligenda esse emblemata hæc & characteres, quibus eadem natura signavit. 4. Externa tamen cum internis necesse est maritari: sufficit, signaturas occasionem quasi suggerere, ut harum intuitu meditari nobis subeat de virtute hæc vel illâ specificâ.

Pertinent huc & à brutis suggesta quasi & inventa remedia, ut punctio oculi in catarrhactâ à caprâ inventa scribitur, quæ stipite confixa in suffusione visum recuperavit, ut Galenus docet initio isagoges. Sic canes vomiturienses seu χολεραϊστές canariam assumunt. Sic ab ibi clysterum deducitur inventio: de his latius agit & videri potest Salomon Albertus oras. de re herbar. adeoque non raro bruta hominum sunt præceptores, ceu etiam feles procul dubio & nepetæ & valerianæ vires ophthalmicas investigandi occasionem dederunt, iis enim mirè delectantur.

Odores privativè nil equidem innuunt certi, cum latitare possint, ut antimonium & sulphur inodora ferè sunt; salibus verò soluta vel accensa facilè gravissimum odorem de se spirant. Positivè verò ex odore multa possunt de simplicium naturâ elici, uti per axiomata quasi deducemus.

1. Quæcunque odorifera sunt, ea, quæ talia, calida sunt. Ut ut enim id contra Cardanum neget Scaliger, certum tamen est ab exhalatione Æreâ & quidem calidâ evehi & procedere odores, licet aliæ particule mixti præpollentes denominationem largiantur, ut violæ sunt frigida, odore tamen illo à Ære perfecto & calido. Non tamen sequitur, ut jam diximus, quæ inodora sunt, ea quoque frigida esse statuenda.

2. Quod intensior odor mixti, eò intensior calor, quod remissior, eò minor.

3. Si odor superficiem saltem inhaeret, seu superficiem investit, temperatum, vel saltem non adeò calidum est mixtum, exemplo violarum & rosarum: sin per eorum remixtus & intimè dispersus, caliditatis est signum, ut in camphorâ, moscho, ligno sassafras.

4. Ode-

4. Odores parvium testantur de volatilitate, modò aereâ, modò Æreâ & balsamicâ, minùs vel magis tali.

5. *Sua volentia aromatica*, Æreoso blando gaudentia, spiritus vitales & animales reficiunt, & ut Helmontius loquitur, cum iisdem immediatum habent contactum; *fætida verò archæo ingrata sunt*, unde illa cordialia sunt, & cephalica, nervos solantur; *hæc verò*, inprimis virosa, & quæ à putredine talia, cordi inimica, ut hyoscyamus, stercora &c.

6. *In feminis verò contrarium valet ut plurimum, quibus etiam hysteriis vel rosa sæpe est exosa, fætida verò grata sunt*, & cum sale volatili vel Ære minùs resolubili juncta hystericas solantur.

7. *Fætida cum salis volatilis eminentiâ putredini maximè resistunt.*

8. *Urinosa poros cerebri dilatant & excitant*, unde in affectibus comatosi laudatissima sunt.

9. *Gravi verò odore pollentia caput ledunt & opplent*. Vaporosa quoque replent; sed in legitimâ dosi, & si modico pølleant, sopiunt, seu soporifera evadunt innoxia, ut opium, crocus.

10. *Quo sulphur purius, eò coctius, & corpori acceptius, & ad vitam longam faciens*, & contrâ.

11. *Hinc Ære temperata demulcent, acrimoniam mitigant, acorem absorbent, dolores figunt, capitis doloribus, nervorum irritationi, doloribus quibuscunque subveniunt*, ut Æina.

12. *Quæ cum Ære simul sale pollent acriusculo, stimulant & humores exagitant, motosq; ad extra propellunt*: si Æ & sal magis volatile sit, magis ævø, si magis fixum, uctø, exemplo omnium ferè propriè dictorum emeticorum & purgantium.

13. *Resinosa omnia calida sunt.*

14. *Omnia oleosa, aromatica, balsamica, calida sunt*, inprimis, quæ odorem in recessu quemcunque habent, imò etiam, quæ eundem involutum gestant.

15. *Mucilaginosa verò, quæ citra saporem eminentem & citra odorem sunt, magis sunt temperata, & frigida*, ut semina quædam, emulsiões.

16. *Quæ odore & sapore acri gaudent, antiscorbutica sunt, cochlearia, nasturtium, &c.* Inprimis verò, cum aromatica gemino &

odore & sapore gaudeant, porrò hinc tangemus eorundem virtutem. Aromatica scilicet calida sunt, respectu calidi nostri, totum partium roborant, calorem instaurant, sulphur sanguinis seu partes oleosas volatiles & motum intendunt, menses movent, coctionem juvant, cruditates corrigunt, spiritus reficiunt, poros nervorum expediunt, pectus ab infarctu liberant, partum promovent, colicam & tormina sedant, carminativa sunt, Venerem cient, hypochondriacis solatio sunt, & profunt, ubi fixi magis sunt humores. Variant tamen gradibus, & hæc singula expediunt ob sal volatile oleosum partibus terrenis ficcis tonicis immixtum.

CAPUT III.

De

Cognoscendis facultatibus in specie
ex sapore.

Intrinsicum principium particulare dignoscendarum facultatum simplicium est SAVOR.

A sapore itaque porrò magis firmum, melius & solidum fundamentum temperiei & consequenter virium petitur, tum solo, tum cum odoribus conjunctim, & modo substantiæ, considerato.

Saporum verò tres classes sunt, dua extreme, qui frigidum vel calidum possident effectum, & una media, qui temperatè se gerunt.

Unum extremum comprehendit amarum, acre, salsum. Omnia scilicet amara, acria, salsa, quoad saporem, sunt calida, & similem effectum univocè post se relinquunt, v. gr. absinthium, piper, sal, &c.

Alterum extremum continet acidum, austerum, acerbum, quæ, si vehementer excedant, etiam subalternos alios vel homogeneos offerunt sapes, austerum ponticum, acerbum stypticum. Quæcunque itaque acida, austera, acerba sunt sapore, univocè effectû, & ad calidum nostrum relata, sunt fridida, ut acetum, aceto-

DE FACULTATIBUS È SAPORE COGNOSCENDIS. 13
acetosa, uvæ immaturæ, tormentilla, qualia exempla latè possunt
videri apud *Macasium in pramtuario materia medica.*

Medio modo se habent *dulcia*, quæ, si non ad alterum ex-
tremorum inclinent, & sibi relicta, sunt temperata. Notanda
enim est horum quoque distinctio: alia sunt *mediocriter dulcia*,
quorum dulcedo temperata est copioso humido, ut lac, vinum,
passulæ, carnes animalium, &c. & hæc sunt quidem temperatè
calida, nihilominus temperata etiã absolutè dicuntur, quòd
in eodem quasi statu conservent corpus, & convenientiam ha-
beant cum naturâ sanguinis & carnis, sva via & blanda, unde
canon ortus, & de his intelligendus: *dulcibus corpus nutriri, i. e.*
svavibus, blandis, unde chylus etiã dulcis bonus est & optimus.
Eminenter verò dulcia sunt, quæ cum siccitate seu minori humore
combinata sunt, ut mel, saccharum, saccharum hni, quæ vali-
diora & calida magis.

ACRIA.

In specie acria sapore calida sunt omnia, & sub se compre-
hendunt ἀποφλεγματίζοντα, exedentia, urentia, vesicantia, ὑ-
ποσυγκρητικά, seu attrahentia & ex alto evocantia, absumunt
enim viscosum sanguinem, & coagulationem ∇ ream sabulosam
impediunt, urinam pellunt, & quædam sudorem, sanguinem ra-
refaciunt, bilem adaugent & vigorant, unde antiscorbutica et-
iam talia sunt.

AMARA.

Denotant abundantiam \ominus is & ∇ x, calefaciunt, ubi note-
tur regula: *Quædam, quæ calefaciunt per se, per accidens refrigerant,*
v.gr. camphora, spiritus vini, opium: *Quædam, quæ refrigerant per*
se, ut aqua frigida, acetum, per accident calefaciunt.

Porro amara incidunt, roborant tamen simul, vermes ne-
cant, appetitum augent, quatenus calorem & fermentum restitu-
unt, hepar confortant, putredini resistunt, febribus pestilentia-
libus, quæ balsamica simul imprimis sunt, & intermittentibus
medentur: alia aperiunt, abstergunt, hypochondriacis con-
veniunt.

SALSA.

Salsa, teste *Macrobio*, findere & velut aperire meatus solent,

incidunt, attenuant, aperiunt, & obstructions viscerum tollunt, vi diureticâ & diaphoreticâ pollent, putredinem arcant, sanguinem rarefaciunt, penetrant, Venerem cient, gangrænam curant.

ACIDA.

Et coagulant sanguinem nimis tenuem, & grumescentem resolvunt, ut alibi jam adduximus. Stomacho sunt grata sitim sedant, bilem obtundunt, utero & nervosis partibus, ut & melancholicis minùs amica, quatenùs & particulas habent contrarias partibus membranosis, & humores magis figunt: penetrant valdè, unde in epithematibus & alijs locum habent. Notabile est, & acida, & lixiva, si per venas sanguini infundantur, interire hominem, illa coagulando, hæc sanguinem nimis dissolvendo.

AUSTERA & ACERBA.

Constringunt & styptica sunt, roborant ventriculum, sistunt fluxiones alvi & sanguinis, modò non simul sint corrosiva.

TERREA.

Præcipitant, absorbent, sodam curant, resolvunt, acidum temperant & refrenant, sulphur deprimunt, & motus p. n. tollunt, ac infringunt, nimio verò usu appetitum minuunt.

DULCIA.

Mitigant, expectorant, leniunt, emolliunt, temperant, tussi & calculo debita, facilè tamen bilefcunt, & ad pediculorum proventum conferunt.

CAPUT. IV.

De

Temperie simplicium calidâ.

SED dicendum jam est ex dictis, quænam jam vocentur temperata, calida frigidave, ut & de prioribus omnibus eò melius judicium, & de illorum temperie faciliùs sententia ferri possit.

TEMPERATA à priori audiunt, in quibus qualitates activæ & passivæ se mutuò temperant, seu, quæ in neutro excedunt,

dunt, & principiis activis, sale, sulphure & mercurio non ita sunt instructa, ut alterutrum horum eminenter prædominetur, sed particula inter se sunt commensurata, ut excessus neutrius præ altero observari possit.

A posteriori verò, quæ calorem nostrum nativum neque intendunt, neque imminuunt, sed blandè demulcent & confervant, quamdiu intra terminos suæ mediocritatis permanent, & sunt ferè alimentosa adhuc, neque in eorum usu ita excedi potest.

Gaudent verò hæc latitudine magnâ, ita, ut propriè illa dicantur temperata, quæ in primo gradu aliàs calida, frigida, humida, sicca esse recensentur. Indicium hujus est, quod nullum planè excessum sapore, vel odore vel effectû post se relinquunt, adeoque quoad temperata nota: 1. Multa esse alimentosa; 2. Conveniunt in calore leniendo; 3. Digerunt & paregorica sunt; 4. Profunt in asperitate mitigandâ, tum faucium, tum quavis aliâ; 5. Inprimis in phthisi & morbis calidis. 6. Roborant enim, & 7. Poros demulcent, adeoque & internè & externè temperata sunt.

Utque eò meliùs omnia & sollicitis quasi unguiculis eruerentur, autores consultò etiam solent attendere in qualitatibus 1. GRADUS. Cùm enim & respectu mixtorum ad se invicem, habito, alia magis instructa sint aliis principiis activis, sale, sulphure, mercurio, (ab his enim potissimùm deducemus facultates mixtorum, ceu Galenici & Aristotelici ab elementis easdem magis arcessunt,) & alia corpus magis alterent, sive in activis sive passivis qualitatibus: alia magis calefaciant, alia magis humectent, faciliè colligere & concludere licet, concedendos esse gradus quosdam, ceu discrimina & agendi terminos ac proportionem, quæ geometrica est, non arithmetica. Adeoque duo sunt axiomata & postulata certa & indubitata: 1. mixta alterare corpus, 2. alterare magis vel minus, vel evidenter, vel debiliter, vel manifestissimè, inde quatuor gradus constituti sunt, nam progressus in infinitum nec hoc loco datur. Præter gradus C. F. H. S. primo, secundo, tertio & quarto gradu etiam

2. MANSIONES graduum, seu subdivisiones alias, & quasi gradus graduum introduxerunt, v. gr. pastinaca calida est primo gradus
mans.

manf. 2. quod licet rideant nonnulli, reverà tamen id in activis qualitatibus succedit & necessarium est. Si enim verum est, uti est verissimum, magnam dari latitudinem horum, neque strictis cancellis omnia posse includi, cur non liceat investigare hæc omnia penitiùs, ita tamen, ut latitudinem ipsam magis exprimamus quidem, non tamen confundamus hinc ingenia, non aliter, ac in astrologiâ gradus sunt & minuta.

Mansiones statuuntur tres, quatenùs vel remissè, vel intensè, vel medio modo qualitas excedit; alii utuntur eleganter terminis *principii, mediis, finis*, v. gr. calidum tertio gradu, calefaciens in principio. Vid. *Macasius p. 6. & Schönbornius man. med. pract. sub finem.*

Videbimus ergo porrò, quænam sint in specie calida, frigida, humida, sicca, quoad primum, secundum, tertium, quartumque gradum.

CALIDA nempe medicamenta, per suprâ dicta, sunt, à priori, quorum *ovççççç* ita est comparata, ut principia activa, sal, sulphur, mercurius, in primis verò sulphur cum sale volatili prærogativam quandam habeant, idque magis vel minùs, quod odore & sapore in primis patefcit; reliqua verò passiva sub dominio horum subdita sint: & quidem *calida primo gradu* dicenda & æstimanda sunt, in quibus hæc dicta, sal, sulphur, mercurius, leniter, parciùs & moderatè eminent, vel, si adsunt, saltim superficiariè, non intimè & penitùs dispersa, vel non sui juris; sed particulis terreis & aqueis obtusa. Principia enim activa, sal, sulphur, mercurius, temperiem hanc mixtis scenerant; passiva verò, aqua & terra, modificant.

À posteriori verò & effectu *calida primo gradu* sunt & dicuntur, quæ alterant quidem calorem nostrum; sed citra notabilem energiam, sensim, obscurè, vix sensibilibiter.

Sic primo gradu calida sunt tum temperata pleraque jam dicta, tum herbæ, radices, flores, ligna & alia mixta minùs odorata, sapore non excessivo & notabili prædita, sive sint simul *emollientia*, ut ea, quæ humiditatem moderatam simul possident, ut mucilaginosâ, pinguiâ, sive *digerentia*, ut reliqua.

Locum habent in variis affectibus, leniter aperiunt, roborant, discutiant, emolliunt & temperant.

Quoad saporem, calida hoc primo gradu sunt *pinguia insipida*, cum leni tamen vestigio volatilitatis, quò etiam à nonnullis plantæ mercuriales, portulaca, mercurialis, parietaria referuntur; *dulcia*, ut glycyrrhiza; *terrea*, quæ in recessu gerunt volatilitatem, ut fumaria, hepatica nobilis: *odorata*, quæ saporem non habent & quæ respondentem, flores tilix, primula veris, &c.

Calida secundo gradu sunt à priori seu mixturâ ipsâ, quæ gaudent sulphure & sale, volatili vel fixo magis eminenti: unde secundo gradu calida sunt 1. *amara*, ut absinthium, aloe, aristolochia, carduus benedictus, chamædrys, gratiola, &c. 2. *resinosa*, balsamica, spirituosa, summitates pini, calendula, succinum, myrrha, terebinthina, spiritus vini, balsamum, gummi ammoniacum &c. 3. *acriuscula*, semen erucæ, gialapium, & purgantia non ita fortia alia. 4. *falsa*, seu *salia media*, tartarus vitriolatus. 5. *aromatica media*, melissa, cinnamomum, &c.

A posteriori calida secundo gradu sunt, quæ manifestè magis, sensibiliter, notabiliter, ipso odore & sapore, vel etiam utrisque sunt instructa, & alterant; sed citra molestiam, citra læsionem, ita, ut ferri adhuc, licèt manifestâ cum alteratione, possint.

Adeoquæ hæc medium quasi locum habent, magis roborant, aperiunt, menses movent, abstergunt, alterant, aliæque præstant. Sunt & balsamica, quæ sanguinis vigorem conservant integrum, & ad vitam longam faciunt.

Calida tertio gradu sunt à priori, in quibus sal volatile vel fixum, cum vel sine sulphuris accessione eminentiùs prædominatur, unde huc pertinent v. gr. 1. *omnia salia volatilia*, cochlearia, nasturtium, asarum, &c. 2. *lixiva* etiam, seu plantarum fixa. 3. *acida* quæ vim acrem simul possident. 4. *acris* & mordicantia, piper, pimpinella. 5. *aromatica* fortiora, caryophylli, macis &c.

A posteriori, quæ alterant manifestè, sensibiliter, & quasi cum noxâ, si excedatur, ita, ut nec lingua eadem diutius perferre citra molestiam, nec corpus majori quantitate possit. Hinc ipsa hæc sanguinem magis rarefaciunt, sulphur ejus & sal volatile

intendunt, humores figentes domant, cachexiam tollunt, flatus discutunt, poros nervorum aperiunt, adeoque in paralyfi conveniunt, antiscorbutica sunt, calculum fortius resolvunt, spiritus debiles reficiunt, & apoplecticos hystericasque suscitant.

Calida quarto gradu à priori sunt, quibus sal magis acre & causticum ferè est, seu volatile, ut cepæ, lepidium; seu fixum, ut mercurius sublimatus; & sulphuri ipsi licet præsentem prædominantur; unde talia sunt 1. acerrima, 2. rubefacientia, 3. erodentia, & pumida. Hinc præbent vesicatoria & caustica potentia, exedentia fortius & corrumpentia.

A posteriori autem calida sunt quarto gradu, quæ maximæ sunt activitatis, vehementissimæ operationis, & quasi instantaneæ, nec sine gravi læsione. Habent tamen & illa certas suas mansiones, longè enim potentius & citius operatur arlenicum, quàm cepæ, &c.

Subsistemus hîc paulisper, & disquiremus, quemnam usum hæc doctrina habeat, quod nuda nomina simplicium, quæ calida sint, quæ frigida, &c. hîc recensentur, videri enim id potest superfluum, & ingeniorum tormentum. Sed utique usum habet eximium. Cum enim medicamenta alterantia ad corpus alterandum habeant quandam relationem, opus utique est, ut exquisitè cognita sint eadem, quâ invicem gaudeant agendi & recipiendi potestate, quâ proportionè: aliunde enim constat & evictum est, non alterandum solum esse; sed & gradus alterationis esse attendendos.

Hinc exhibet hæc recensio 1. *notitiam simplicium*, ut non tam terminos ipsos & nomina quis discat, sed & nôsse eadem intimiùs & investigare; 2. *usum*, ut alterare iisdem, & ceu mediis uti discat ad corpus sanandum; 3. *miscendi ansam*, ut enim similia similibus gaudent ubivis, ita etiam in mixtione medicamentorum, de quo seorsim.

CAPUT V.

De

Temperie frigidâ.

Sequuntur jam *frigida*, & post hæc qualitates passivæ.

Frigidæ

Frigida à priori sunt κατ' ἀρχήν, in quibus particulæ volatiles, calidæ, acres, aromaticæ, aëreæ non sunt, sed principia activa, in specie sulphur & mercurius parcius insunt, vel subjugata: sal verò itidem vel abest, vel fluorem adeptum, & particulis invertis acidis conspicuum. κατὰ ἴσιν verò, in quibus vel principia passiva, aqua & terra potiora reperiuntur, vel sal acidum dicto modo se habens.

Opposita sunt calidis frigida, etiam in actionibus: sic v. gr. acida figunt amara, acria, & obtundunt oleosa, & sic porro.

À posteriori verò frigida sunt, quæ ad calorem nostrum relata eundem non instaurant; sed effrenem demulcent & bilem refrenant.

Uti enim calida rarefaciunt sanguinem spiculis acutis, sulphur exaltant, & sal volatile acuunt; sic frigida eundem concentrant, sulphur ejusdem deprimunt, & sal volatile figunt & coagulant.

Recensentur frigida h. l. potissimum univocè talia, quæ v. gr. vel *diluunt & demulcent*, ut 1. *aquea*, unde julebi, serum caprinum, decoctum hordei, succus betulæ, cydoniorum, & alii aciduli, quæ primo gradu ferè pleraque sunt talia, & alia unà humectantia, egregiè refrigerant. Sic etiam omnia *mucilaginosà & purè gummosa* frigida sunt, ut albumen ovi, tragacantha, cornu cervi, alces, cranium humanum, gelatinæ, radix althææ, gummi Arabicum, semina quatuor frigida majora, & minora, quæ oleositate quâdam gaudent, sed aquosâ & temperatâ. Vel sulphur & sal volatile *domant & infringunt*, ut 2. *acida*, succus citri, acetosa, berberes, & 3. *nitrosa*, parietaria, mercurialis, spinachia, atriplex, violaria. Vel *ebullitionem & motum respiciunt*, ut præcipitantia, ut 4. *terrea*, v. gr. plantæ, flores balauftiorum, partes animalium & mineralium hujusmodi, ligna item, ut sandala, quercus, & inprimis terrea propriè dicta, ut bolus Armena, lac lunæ, terra Lemnia, sigillata; lapides, ut crySTALLUS, hyacinthus, sapphirus, smaragdus, & naturæ quæ sunt alcalinæ. Vel *constipant & constringunt*, ut 5. *austera, styptica, acerbâ*, quæ tertii gradûs exempla sunt, tormentilla, bistorta, cortex granatorum, acacia, hypocyttis. Vel *desiccant* planè, 6. *virosa*, quæ terreo & aquo excrementitio, &

sulphure fœtido & impuro gaudent, adeoque συσσωσι sanguini contrariam inducunt, cicuta, hyoscyamus, stramonea, unde venenosa sunt. Ut calida quarto gradu necant erodendo, ita frigida eodem gradu suffocando & coagulando.

Æquivocè & ἐσβεγητικῶς frigida sunt, quæ vel *diffant*, & exhalationem fuliginum sulphurearum procurant, ut sulphure volatili pollentia, & ipsa calida, ut spiritus vini, camphora: vel *causam tollunt*, tum fermentationem & ebullitionem, tum obstructions, ut aperientia.

Patet hinc, quòd in morbis calidis, e. gr. febribus, non absolute convenient semper frigida primi ordinis, utpotè symptomati ferè soli debita & debiliora, sed ἐσβεγητικῶς talia, quæ causam ipsam respiciunt, & tumultus istius causam tollunt.

Quæ scilicet sulphurea sunt, omnia calefaciunt, nisi distillationi & exhalationi calidæ debeantur, quâ ratione per accidens refrigerant; salina lixiva sanguinem rarefaciunt magis, adeoque etiam calefaciunt; acida verò eundem concentrant & refrigerant; media, ut tartarus vitriolatus, medio modo se habent, magis tamen ferè calefaciunt, incidunt pituitam &c. in primis sal commune, ut adeò frigida ad tria summa quasi genera referri queant, quòd consistit ex particulis aqueis, terreis & salinis non lixiviosis.

Determinari hîc potest lis & quæstio, *an acida sint calida vel frigida?* Non desunt enim, qui eadem calida esse asserunt, argumento desumpto ab acrimoniâ, mordacitate, erosionem, & corrosivâ, quâ pollent, vi: qui frigida esse defendunt, itidem effectus manifestè frigidus adducunt, sitim v. gr. sedare spiritus acidus, & refrigerium inducere corpori, biliosis humoribus obtulis.

Necessaria videtur hanc in rem distinctio 1. inter calida sulphurea & calida salina, 2. inter usum internum & externum, seu, qui partibus solidis & humidis ac spirituosis debetur.

Calida sulphurea, id est, quæ sulphur prædominans habent præcipuè cum sale volatili, omnia intendunt calorem nostrum nativum; quæ verò sulphure carent, & sal fluorem adeptum possident, ut acida, gaudent quidem particulis acerbis, rigi-

rigidis, mordacibus, attamen absurdus fuerit, qui iisdem uti velit restaurandi & vegetandi calidum innatum, seu sulphur & sal volatile sanguinis, causâ: unde licet externo usu erosionem in partibus solidis inducant, & ob acrimoniam suam dolere faciant partes, & rubere, quod ipsum etiam in teneriori ventriculo observare licet, & à dosi majori, uti à spiritu vitrioli usu incauto æstum & ardorem sentiunt quandoque ægri, attamen relatione & respectu habito ad sanguinem, ad calorem nostrum, ad cor, meritò sunt & dicuntur frigida.

Alii statuunt, refrigerare per accidens, quatenus frigidis vehiculis juncta apta reddunt penetrandi vi, ut eò melius refrigerent: alii aliter, perspiratione v. gr. igneæ caliditatis, &c. *chimicè*, quia præcipitant, & rectè nostro hoc sensu, ut diximus, id præstare asserunt.

Par ratio etiam est *nitresorum*, ob particularum earum quadratarum v. gr. vel sexangularium dispositionem manifestum, frigoris sensum etiam in linguâ exprimunt. Præstat itaque, eadem nominare potiùs frigida effectivè, & inter hæc, quàm calida referre. Præstat imò, nosse intimius horum naturam.

Frigida primo gradu sunt, quæ nos alterant & refrigerant; sed non ita manifestè & *ὀφθαλμοφανερῶς* seu evidenter: sed opus quasi habent quâdam demonstratione. *Secundo gradu*, quæ evidenter & manifestè: *tertio*, quæ vehementer, & non citrà læsionem: *quarto*, quæ summè.

Frigidorum alterantium usus varii item sunt, ut & noxæ, prout utentem nanciscuntur. Præbent enim & sunt repellentia, defendentia, intercipientia, incrassant, & quæ actu inprimis talia sunt, stupefaciunt, coarctant enim poros, sicim extinguunt, inprimis acida. Valent etiam in hæmorrhagiis, quod de meretur legi *s. aph. 23.* id verò minùs valet in pectoris morbis, ea enim actu talia ut & acida pectori sunt inimica.

Notabile verò est, quod *pauciora sine frigida alterantia, quàm calida*, plus enim calefacere respectivè præstat, quàm refrigerare, nec absolutè symptomati, calori excessivo; sed causæ & morbo contraeundum est.

Attamen *frigida magis sunt universalis & communia, calida*

verò magis specifica. Intemperies enim calida præsupponit magis totius vitium, ceu hinc notum est, febrim esse morbum universalem; frigida verò intemperies hujus vel illius visceris particulari quoque vitio magis produci potest, unde calida alterantia calidum innatum cujusvis visceris & partis plus respiciunt. Sic poma citria, flores quatuor cordiales, lactuca, nymphæa, corallia, perlæ terræ, serum lactis, nitrosa, acida, referuntur inter alterantia frigida cephalica, cordialia, hepatica, stomachica, & sic porro, quod intuitu horum non ita latè patet & valet in calidis.

Dubium hoc loco est de *amaris* quibusdam, quæ inter frigida referuntur, ut lactuca, cichorium, endivia, sonchus, papaver, salix, quorum exemplo sunt, qui negant assertum *Galenicum*, *τὸ μακρὸν πικρὸν ἴσχυρα εἶναι*, omnia amara esse calida, ut in specie id facit *Averrhoes*, *Valeriola*, *Gryllus*, aliique citati à nobis *Opiolog. l. 1. sect. 1. cap. 6. p. 29.* Sed eadem est responsio, ac illa, quam supra de odoratis dedimus, nimirum, amaricantia, quæ talia, omnia sunt calida, frigida tamen nihilominus quædam dicuntur, partim, quòd amarities sit levis, & à partibus humidis excedentibus subjugetur, partim, quòd effectus ipsorum sit æquivocus, v. gr. cichorium refertur inter refrigerantia hepatica, attamen id potius præstat effectu illo, quo aperit obstructions, & bilem abstergit, &c. ut latius ibi diximus.

CAPUT VI.

De

Temperie humidâ & ficcâ.

Quantum verò ad passivas qualitates, HUMIDAM & SICCAM attinet, notandum, quòd meritò ab activis, ceu potioribus fiat denominatio, unde, quæ calida sunt eminenter, pleraque etiam sunt ficca, nisi substantialiter humida sint, unde de vino *Hofmanni* est assertum, quòd qualitativè siccet, substantialiter humectet; quæ verò frigida sunt eminenter, eadem exceptione salvâ, pleraque etiam sunt humida.

Repe-

Repetemus hoc loco obiter hypothefin noſtram alibi aliquoties adductam, duos eſſe humores alimentarios, principem, ſanguinem, & miſtrum, ſerum, quibus, niſi abſtractivè & more Philoſophorum loqui velimus, optimè comprehendì poteſt calidum innatum, & humidum radicale, neque enim aliud calidum innatum eſt in corpore, quàm ſanguis, neque aliud humidum radicale, quàm ſerum, utraque ſcilicet qualitatibus & formis ſuis inſtructa: optimè tamen dicuntur & retinentur terminè calidi & humidi, abſtractivè ſcilicet, ut dixi, loquendo, de quo in Parte Phyſiologicâ latiùs.

Ut itaque activæ qualitates, caliditas, & frigiditas, reſpiciunt & attendunt calidum innatum ſeu ſanguinem, ejuſdemque partes oleoſas, volatiles; ita humida & ſicca alterantia diſponunt ſerum, vel augendo vel imminuendo: *humida* ſcilicet ſunt, quæ ſerum conſervant, reſtaurant, augment: *ſicca*, quæ imminuunt, abſumunt, abſorbent. Neque obſtat, quædam eſſe humida actu, & tamen ſiccare, ob prædominans v. g. ſulphur, quædam ſicca actu, & tamen humectare, ob prædominans aqueum, ut gelatinæ, &c.

Valent hæc eadem quoque, quæ de gradibus caloris diximus, & tamen notabile eſt, humida exceſſivo gradu non dari, niſi quis ſubſtantialiter talia ſic nuncupare velit, prædicantur enim eadem quoque tum de potentiâ talibus, quæ gaudent partibus aqueis, mucilaginofis, tum de actu talibus, quæ ipſa quoque gradibus differunt: ita aqua ſimplex & deſtillatæ, ſerum lactis, decoctum hordei cum C. C. cereviſia, vinum, humectant; ſed diverſis gradibus. Vel reſpicere frigiditatem unâ junctam, unde hyoſcyamus, papaver, ſolanum, tertio gradu humida ſcribuntur, ſuccus lactucæ venenofus habetur.

Primo gradu humida ſunt, quæ particulis gaudent aqueis vel mucilaginofis debiliter.

Secundo gradu, quæ magis evidenter habent eaſdem. In genere verò *mucilaginofa* magis humectant, & quaſi ſubſtantialiter, quia ægrius diſſtantur; minus verò *aquea*, quia citiùs. Hinc in ariditate faucium & linguæ ſiccitate ac fiſſuris mos præcticorum eſt, præſcribere mucilagines ſeminum cydoniorum, pſyllii, cum

cum sirupo violarum, &c. Item quæ pinguibus & oleosis pollent partibus; hinc unguenta & linimenta adstringentia propriè & in suâ naturâ non dantur. Sic etiam porrò succulenta, viridia, pulposa, carnosa, humida sunt. Sic etiam oleum amygdalorum dulc. eo casu, & juscula avenacea apprimè sunt proficua. Sic etiam in squalido & arido corporis habitu, v. gr. in hecticis & atrophîâ partium, magis conveniunt litus ex oleis & pinguibus; item mucilaginosi ipsi, v. gr. rad. symphyti. Sic oculi etiam gaudent mucilaginosi, albumine ovi; item ad lavigandum, & demulcendum in raucedine, affectibus pulmonum, renum &c.

Illud quoque observandum est, quæ quarto gradu siccantia sunt, calida etiam esse quarto gradu, adeoque frigus modificat humiditatem, calor siccitatem, in plerisque saltim.

Uti verò frigida calori p. n. ita & siccantia humiditati p. n. seu ichoribus debentur.

Sicca sunt, quæ per remotionem non pollent jam dictis; sed terreas particulas habent prædominantes, sive cum sulphureis, sive cum acidis aliisvè, sive sibi relictis, unde egregiè absorbent, & hinc v. gr. creta, cerussa, lac lunæ pompholyx ichorosis humiditatibus exsiccandis eximè conferunt. Sic ulcera sæpe *δυσπλωπικα*, quæ emplasticis exasperantur, auxilium adipiscuntur à pulveribus ejusmodi siccis, quod cum felici successu sæpius vidimus, modò calidis simul, v. gr. pulvere foliorum aristolochiæ inperso, modò terreis. Pertinent huc decocta & fots siccantes & roborantes, quales sæpe ex alumine, nitro, sulphure &c. in usu sunt, unde etiam thermæ huc referri queunt quàm optimè.

Concludemus hunc discursum, de simplicium medicamentorum facultatibus in genere, paucis quibusdam monitis:

I. *Maxima medicamentorum est copia.* Mirandum est, non tam, quantum in hoc processerit humana industria, quàm quanta fuerit naturæ providentiâ in succurrendo humani generis morbis. Certant in hoc, si ullibi aliàs, natura & ars, illa in simplicium copiâ, & juvantium diversitate infinitâ; hæc in præparandi & componendi sagacitate & differentiis. Illa itaque
cogno-

cognoscere est medici, sed proh! quàm vastum hoc est chaos! quàm emergere citra cynosuram difficile! Sciendum tamen, copiosissimam medicamentorum farraginem profutare, & à naturâ suppeditari, non, ut omnibus æquè simul utamur; sed ut ubique ad manus sit remedium, nullibi defectus. Ergo

II. *Selectus medicamentorum accuratus est instituendus.* Præstat pauca nosse intimiùs, quàm multa confusè, paucis uti familiariter, omnia verò nosse; res enim se habet hæc instar amicorum, magis æstimamus unum vel alterum amicum, quàm centum notos, multi etiam amicitiam offerunt, pauci merentur: ita etiam curiosè selectum & expertum medicamentum reliquis omnibus præferendum est. Qui omnes habet amicos, neutrum habet: qui omnia novit, neutrum novit. Absurdum dictum videtur, sed verissimum est, & toto id contingit die, unde & hîc valet, in cathedrâ omnes sanari morbos; ad lectum paucos, v. gr. Philater omnia novit purgantia sæpe; ad ægrum verò accedens, & præscripturus purgans, ambigit sæpe se cum, utrum eligat, adeoque, dum omnia animo offert, de omnibus dubitat.

Solemus id etiam comparare silvæ, quærimus quasi omnes arbores, &, dum omnes lustramus, nullam seligimus; sin selectas & notatas attendimus, utiles quippe, v. gr. ædibus fabricandis, facile eas cædere est. Hinc inculcandus omninò selectus. Optima quæque sunt seligenda, sive Galenica, sive Chimica, imprimis evporista, & longo usu comprobata, primò simplicia, hinc etiam composita. Vid. *prefat. de sale volat. plantar. partis 1.* Adeoque

III. *Dandum est aliquid experientia.* Empiria sine ratione plus curat, quàm ratio sine empiriâ, unde maximè in medicamentis patet, quòd ratio sit posterior, experientia prior. Licet ergo ratio sæpe non pateat, experientia tamen non statim est neganda. Scepticos ubique reperiri posse, tritum est dictum; sed ingeniorum confusio dubitationem presso subsequitur pede. Experientiâ ergo probata vel ut plurimum, vel saltim aliquoties, & præ aliis, maximè notanda.

D

Libri

SECTIO SECUNDA,

CAPUT PRIMUM,

De

Emollientium materiâ usûque.

Considerabimus facultates medicamentorum simplicium jam in specie, & quidem præfixo hoc ad praxin usu, ut dicamus præcipuè 1. de modo agendi, 2. de materiâ medicâ ipsâ, licet sparsim magis, cum pleni de hâc extent alii plures libri; quid enim attinet illa denuò compilare & novis chartis repetere, quæ abunde licet apud alios jam invenire? 3. de modo adbibendi eadem utiliter.

Quoad agendi igitur modum dicendum est, *quanam sint & dicantur emollientia?*

Dicuntur *μαλακτικὰ* seu *emollientia* à *sine* & *usu*, quæ id, quod vel durum est, vel tensum, vel siccum & concretum, emolliunt, laxant, fluxileque reddunt, adeoque licet eximie profint illi, quod concretum est; attamen latius patent.

Unde affinia sunt emollientibus, & sub eodem titulo non injustè memoranda, *maturantia*, seu *suppurantia*, & *digerentia*, ac *laxantia*, quæ quasi sunt species emollicitonis ipsius.

Indicans emollicitonis ergò per jam dicta sunt in genere latè sumtâ voce, I. *dura*, in specie *sicca*, id est, quæ ab humore deficiente talia evasère, quod autores communiter vocant *durum ex siccitate*, ut calli, feces alvi induratæ, in colicâ; passione iliacâ, partes squalidæ & atrophîâ laborantes.

Notandum verò, intelligenda hoc loco propriè *sicca* 1. *moderatè talia*, sive sint cum concretione, sive sine illâ: Sic os & calculi propriè loquendo non dicuntur emolliiri, licet in gibbi principio emollientia sæpe utiliter adhibeantur.

2. Debetur hæc siccitas tum viis, tum poris, tum ipsi materia-to, substantiæ humidæ vel solidæ, ut ex sequentibus magis patebit.

Hinc conveniunt emollientia in dictis casibus, v. gr. clavi pedum optimè tolluntur emollientibus: obstructio alvi & consequen-

quentia tormina optimè cedunt iisdem: partus facilitatur balneis, & si difficilis sit, ob vias squalidas, optimè juvatur lubricantibus; calculi exitus balneis etiam & unguentis commodè promovetur. Cutis melancholicorum dura seu squalida, & atrophiam laborantium, laxatur feliciter balneis, &c.

Porro II. emolliationem exposcunt *tensa*, quando fibræ partium tensæ laxari desiderant, quod occurrit v. gr. in inflammationibus, ut furunculis, tumoribus, potissimum sanguineis, doloribus, herniis, apostematibus, quod vocant autores *durum ex repletione seu plenitudine*.

Hinc emollientia locum habent in tumoribus per *ρευματισμόν* & *affluxum* humorum subitaneum, præcipuè à sero & sanguine oriundis, v. gr. glandularum & apostematum: hinc adhibentur in tumore tonsillarum, glandularum in inguine, ponè aures, &c. sive, ut ablatâ tensione in vasa remeet & discedat materia, adeoque tumor dissipetur, quo casu, verbis *Galenii l. 5. de simpl. med. fac. c. 7.* quod congelatum est, fundunt, & sensim per halitum digerunt: Sive, ut, quæ impacta fortius est, suppuretur. Sic tumor etiam mammarum à lactis distendentis copiâ optimè cedit emollientibus, v. gr. emplastro diachylon, de spermate ceti Myns. &c. quin si cedere nolit, nec discuti, iisdem paullo auctis & mutatis ad suppurationem deduci tumor potest, v. gr. si farina sem. lini cum melle oleoque subacta & emplastrata imponatur: quod ipsum etiam remedium vulgatissimum est in tumore inguinum & aliis.

Sic in doloribus nephriticis, pleuriticis, imò ipsis etiam podagricis conveniunt emollientia; adhibita tantum distinctione, quæ quibus applicari vel possint, vel debeant, quæ verò minùs; blandâ enim suâ vi poros demulcent, & sensum tristem mitigant, usumque in doloribus à distensione sedandis habent nobilissimum, unde & apud *Hippocratem τὰ ἀλγύματα μαλακώσασθαι dolores emolliiri*, pro remittere, dicuntur.

Sic & in dentitione ad faciliorem eruptionem dentium conveniunt. Sic in herniis prolapsa in scrotum intestina fotibus & linimentis optimè in locum pristinum, abdomen, redigi queunt,

quâ ratione aliquoties hernias jamjam incarceratas ferè, & ileum minantes, restituumus.

Sic in abscessibus rumpendis unicè profunt emollientia, quæ aucto paullo caloris gradu per emplastica, seu poros obviscantia, suppurantia magis audiunt.

Denique III. indicant emollientia talismodi etiam *tartarea, coagulata*, quod autores, v. gr. *Fernelius, Pernumia, Heurnius, &c.* vocant *durum ex concretionem*, seu congelationem vel coagulationem, quæ scilicet ex pituitosis & crassis lentisque humoribus prognata sunt, non item ab humore atrabilario, ut cancrofa.

Hujus rei exemplum præbent scirrhi, v. gr. lienis vel hepatis, item topi podagricorum, & tumores per *συναρθροσύνων* collecti, ut atheromata, melicerides, scrophulæ etiam ipsæ ac strumæ.

Juxta hæc itaque indicantia moderandum etiam est indicatum, quod sunt simplicia & composita medicamenta omnis generis, & quidem in genere moderatè CALIDA & HUMIDA. *Humida* quidem, ne dissipetur per poros; sed corrigatur siccitas, laxetur tensum, diluatur concretum. *Calida* verò, ut contemperetur una materia, & quasi coquatur, vel saltem roboretur calor natus, & ut humor eò melius penetret. Uti enim frigus indurat, ita calor auctior discutit. Idque primo potissimum & secundo gradu.

Notabimus hîc, ut modò quoque monuimus, non differre ab his emollientibus *suppurantia* ratione *efficientis proximi*, quod utrobique est calor natus, neque ratione *adjuvantis*, quod sunt medicamenta, quæ omninò conveniunt, ut ovum ovo: sed potissimum ratione *materiæ ipsius & subjecti*: quæ enim à siccitate indicant emollientia, quæ item à tartareâ concretionem, non facillè ad suppurationem perducuntur, id quod saltem in paucissimis valet & rarissimè; sed, quæ à tensione dura sunt, ad utrumque sunt disposita, & inter hæc potissimum quædam, v. gr. inflammationes ad suppurationem & abscessum perducere gestiunt.

Utut verò *Galenus lib. 5. de simpl. med. facult. cap. 8.* emollientia in hoc à pus moventibus differre scribat, quod emollientia sint cali-

calidiora & ficciora; hæc verò calorem quidem corporibus similem fœnerent, humiditatem tamen in eis existentem fervent; attamen id universaliter non concludit, sed, uti diximus, id omne à materiæ dispositione & sequacitate dependet.

Suppurantia hinc magis sunt emplastica, quando scilicet digeri & diffiliari materia renuit, ut aucto hoc modo calore coquantur, seu *πρασμόν* acquirat, statum naturali quidem non similem, tamen convenientiorem.

Idem valet & de digestivis, quod enim suppurantia sunt ante maturationem aliquam & aperturam abscessus, id sunt digestiva post illa ipsa, quæ nempe suppurationem continuant, in ulceribus & vulneribus promovent, adeoque unâ, quod ajunt, fidelîa duos dealbabimus parietes, seu hæc sub illis comprehendemus. Neque enim opus fuerit, illa divellere, & seorsim tractare, quæ in praxi ad unum eundemque scopum collimant.

Hinc in genere certum est, & ex his efficitur, 1. Emollientia, maturantia & digestiva adjuvare naturam, corrigendo vi contrariorum excessum vel defectum. 2. Uti verò universaliter medicamenta debent esse proportionata calori naturali partis affectæ, tum internè, tum externè, ita etiam idem valet de emollientibus maturantibusq̃, quæ gradibus & agendi modo determinato discriminantur, quod ex ipsorum consideratione magis patebit.

Sunt enim emollientia 1. tepida, illa enim blando calore & humore apprimè gaudent, unde etiam quoad applicationem ipsorum præstat adhibere calida humida actu, vel tepida, i. e. in quibus calor & humor sunt moderata, hic verò illum præcellit; ita emolliunt ipsa aqua calida, balnea, clysteres, fœtus, in primis ex lacte, &c.

2. *Mucilaginosæ*, radix althææ, tragacantha, farina lini, fœni Græci, emplastrum diachylon simplex & compositum, seu è mucilagibus: illa enim, ut supra innuimus, sunt eminentiùs humida, seu cum majori *εὐεργεσία* illam efficaciam partibus conciliant, & calorem simul humiditati huic quasi immergunt, ut fortius agere possit.

3. *Emplastica*, ut mel, chamæmelum, terebinthina, cera, &c. quod in emplastris omnibus huic fini debitis valet, ut in empl.

de meliloto, &c. quæ ipsa suppurationem non promovent, nisi apta ad id sit & inclinēt materia.

4. *Pinguia & oleosa*, tum *magis humida*, ut lac, oleum lini, amygd. dulc. chamæm. Rom. lumbric. hyoscyami; tum *minus*, ut butyrum, adeps item omnis, præsertim recens, & pinguedo gallinæ, leporis. Habent hoc chirurgi pro arcano in abscessu rumpendo & aperiendo, ut axungiam hanc, si signum adfit suppurationis, bono cum effectu applicent: item *sulphurea mitiora*, ut crocus.

His omnibus stimulum quasi addunt *salina*, aqueis vel pinguibus immerfa, unde plantæ emollientes ferè omnes gaudent partibus nitrosis, abstergentibus, eoque ipso magis se commendant.

Omnia adeò hæc, quæ emollientia, gaudent humore quodam magis vel minus implicito.

Verum gradibus differunt omninò: cum enim diversa sint indicantia, variare etiam oportet indicata. Ut enim hæc in parte sequamur *Fernelium*, lib. 6. *meth. med. cap. 6.* ubi elegantissimè de emollientibus hisce agit: In quibus præpollet humiditas præ caliditate, illa mitissimè, & quasi primo gradu emolliunt, & debentur duris ex siccitate, ut herbæ emollientes, oleum simplex.

In quibus verò calor moderatè superat humiditatem, sive quæ paulò calidiora sunt & tenuia, magis jam emolliunt, & quasi secundo gradu, quin rarefaciunt simul. Sunt enim hæc similia calori partis temperato, & hæc καὶ ἐξοχὴν dicuntur, & propriè, *pus moventia*. Vocat ea aliàs *Galenus χαλαστικά*, seu *relaxantia*, quæ attenuant, seu relaxant & aperiunt illam tensionem, calida scilicet & sicca primo, vel etiam principio secundi gradus, v. gr. chamæmelum, carica, adeps suillus, lilium, &c. Et hæc debentur tensioni, & pleraque simul sunt paregorica, quæ ipsa quoque sub hæc classe contineri queunt.

Quæ verò adhuc calidiora & tenuiora sunt, secundo v. gr. vel tertio gradu, sicciora, quàm humida, illa & emolliunt & resolvunt simul. Tertia enim classis tumorum durorum, frigidorum, uno verbo, concretorum, ubi siccitas est gravior, requirit non solum emollientia, (quippe debiliora,) sed & resolu-

tia,

tia, acida, acria, quasi stimuli loco, & incidentia simul, quæ ad-
denda vel interpolanda sunt emollientibus, inde enim fortius
operantur, qualia v. gr. sunt gummata, ut gummi Ammonia-
cum, styrax, galbanum, bdellium, præcipue recentiora, quæ
in scirrhis &c. conveniunt.

Notandum etiam, tumores alios esse calidos, qui indicant
modicè calefacientia & humectantia, primi vel secundi ordinis:
alios frigidos, qui & tardius maturantur, si maturari possint, &
sæpe non tam in pus ipsum laudabile, quàm materiam puri
analogam mutari queunt, & hi indicant medicamenta cali-
diora.

Patet hinc; usum emollientium esse vel *internum*, vel *ex-
ternum*: *internus* ubi abstergendum est, minus, *externus* magis
usualis. Quæ enim pro interno simili effectu adhibentur,
magis lenientia, lubricantia, vel resolventia audiunt. Ne-
que etiam pro internis abscessibus tam sola emollientia dare licet
æque, quam resolventia. Sic olei amygdalorum dulcium virtus
in variis apostematibus, in pleuritide, in colicis & nephriticis
doloribus & aliis laudatissima est. Externus verò vel emolli-
endi, vel suppurandi, vel digerendi, vel resolvendi & emolli-
endi sine simul frequens est.

Quoad MODUM ADHIBENDI & formam remediorum ex-
ternam, quæ emollientia adhibentur, potissima sunt *cataplasma-
ta*, *linimenta*, *unguenta*, *emplastra*, *forus* cum lacte v. gr. *bal-
nea*, &c.

Pertinent huc quoque clysteres, quorum materia quasi
prima & communis sunt emollientia, & speciatim ubi feces sunt
induratae, cum vel sine aliis, carminativis, digerentibus, parego-
ricis, de quo suo loco.

Inprimis verò emplastra & cataplasmata emollientia con-
veniunt; in rebellibus tamen ferè plus efficitur emplastris,
quàm cataplasmatibus, quæ facile frigeunt, & hinc mate-
riam sæpe repellunt. Et hæc magis ferè præ reliquis ad matu-
rationem, reliqua magis ad discussionem materiæ adhibentur.
Cataplasma tale facile fieri potest, ex radicibus *alibæ*, *lilior.*
albor. *herbu s. emollientibus*, *floribus malva arbor.* *chamam.* *melit.*
faris

*farinâ sem. lini, feni Graci, caric. pingu. &c. in f. q. lact. ad pu-
trilag. coctis & applicatis calidè bis vel ter de die.*

Restat, ut, ubi minùs convenient emollientia, seu cautelas,
addamus.

Cavendum 1. in genere est, in molliendo, ne exsiccando
induremus; sed proportionata addamus singulis indicantibus
indicata seu medicamenta.

2. Emollientia & suppurantia quidem ipsi parti affectæ de-
bentur, non negligendum tamen simul est totum, sive pur-
gationem efflagitet, sive per sudorifera aliaque media altera-
tionem.

3. In specie non conveniunt emollientia tumoribus atra-
bilariis, qui acrimoniâ gaudent salinâ, instar ξ anti, unde au-
reum monitum est *Galenî l. c. l. 5. de simpl. med. facult. cap. 9.*
cancrum & canerosos tumores ab emollientibus medicinis exasperari,
magis enim hoc modo dilatantur pori, ut & affluxus humo-
rum procuretur, & acrimonia corrosiva latius expandatur,
cùm neque diffari queat, neque coqui, seu ad $\pi\pi\pi\pi\sigma\mu\delta\upsilon\nu$ de-
duci, adeoque tunc putredinis auctrix est & parens mollifica-
tio. Elegans hanc in rem, sed triste, exemplum videri potest
apud *Wierum in obs. p. 95. seq.* & alia videas non rarò tumorum
genera, quæ occulta, seu non aperta leviora erant, ab adhibi-
tis verò emollientibus pinguibus exacerbantur mirum quan-
tum, & occultum virus in apricum hinc eructant.

4. In mammillarum fissuris vitanda esse emollientia & la-
xantia, ut summè noxia, annotat *Rhodius analect. p. 6. 7.* humidio-
res enim papillæ sunt naturâ, ideoque lenitèr potiùs exsiccantia
requirunt fissæ.

5. In pulmonum affectibus externè etiam cautiùs mercan-
dum est cum emollientibus, ne tonum laxemus, & aptiores
eosdem reddamus, ad recipiendam fluxionem.

6. Ubi materia tenuis est, subtilis, & diffari apta, ibi emol-
lientia, potissimùm emplastica, poros occludentia non condu-
cunt, ut in erysipelate.

LIBRI PRIMI
SECTIO SECUNDA.

CAPUT II.

De

Adstringentibus.

Magna adstringentium est latitudo, usus maximus. Comprehenduntur enim sub eâdem classe, *indurantia, incrassantia, adstringentia, occludentia, quin & absorbentia ipsa, & repellentia, defendentiaq;* huc referri queunt, quorum omnium opposita sunt rarefacientia.

Differunt tamen inter se hæc ipsa gradibus, præcipuè verò indurantia magis respiciunt poros, propriè loquendo; incrassantia verò humores: adstringentia medio quasi loco posita sunt.

Et indurantia quidem omninò eadem sunt cum repellentibus, & cum iisdem viribus conveniunt, unde sub eorundem classe eadem hæc comprehendere consultum fuerit.

Adstringentia verò communiter aliàs dicuntur *συνίμα*, item *στυπτικὰ*, unde tincturæ stypticæ, pulveres styptici, stegnotici in usu sunt.

Quoad MODUM AGENDI, in genere adstringentia crassioribus partibus constant, & accessione vel permissione ac prædominio harum humores fluxiles & feroces figunt, eosq; quasi in motu impediunt, seu, ut methodicorum utamur terminis, quicquid laxum est, adstringunt.

Indicans scilicet adstrictionis universale & commune est *laxitas partium solidarum* *ναὶ ἐξοχῆν*, hinc & *humidarum*: seu in specie *laxitas parietum*. Hinc conveniunt adstringentia in roborandis visceribus, seu laxitate viscerum, ventriculi, hepatis, &c. Si enim quæratur, in quonam consistat imbecillitas v. gr. ventriculi, vel alterius cujusdam membri? præter caloris debilitatem, respondendum est, præcipuè in substantiæ tenuitate, quod *Galenus l. de diff. morb. c. 5. vocat immoderationem meatuum*. Hinc tonica dicuntur.

E

dicuntur

dicuntur, & sunt, seu, tonum viscerum roborant, v. gr. stomachica, hepatica, (hæc enim viscera imprimis desiderant robur parietum & adstrictoria,) hinc & cephalica, &c. roborantia optima sunt illa, quæ præter convenientiam cum calido innato horum viscerum, etiam respiciunt laxitatem & firmitatem parietum.

Sic conveniunt adstringentia quoque ad consistentiam sanguinis moderandam & putredini resistendum: hinc plurima adstringentia etiam sunt alexipharmaca. Videtur enim essentia morborum malignorum, imprimis pestis, consistere in resolutione sanguinis, quando *viscus* ejus ita pervertitur, ut sufficere actionibus vitalibus non possit, sed serum & sanguis divellantur; qualia sunt tum acida, tum mucilaginosæ præcipitantia, tum balsamica diaphoretica.

Sic locum habent in laxitate gingivarum, dentiumque mobilitate, imò & dolore. Observatione enim practicum constat, adstringentibus talis modi v. gr. in gargarismo adhibitis roborari dentes & adfluxum humorum arceri, ac consequenter dolorem præcaveri. Sic thermæ Onosæ tumoribus laxis pedum scorbuticis ex usu sunt. Sic conveniunt eadem in proci-dentiâ uteri, intestini recti, oculi. Sic præcavent illa ipsa etiam abortum. Sic vitii figuræ profunt, luxationi, gibbositati, aliisque. Sic curant incontinentiam urinx, & mingentibus in lectum auxilium ferunt; statuminant enim vincula, firmant musculos, roborant partes.

2. *Raritas pororum.* Sic adstringentia apprimè conveniunt externè in sudore nimio, etiam cruento, tum indurancia & consistipantia, tum obstruentia poros, oleosa. Sic in hirco alarum curando maximè laudabilia sunt, quale exemplum existat apud *Ruverium in observ.* item in fœtore pedum. In hæmoptysi quoque à diapedesi, si qua datur, conveniunt. Sic in hecticâ etiam & phthisi consultò in praxi præscribuntur olea frigida pro inunctione dorsi, emplastrum item de spermate ranarum ex *Petri Aponensis consilio*, & alia, ut nempe dilatatio humorum etiam utilium & atrophia corporis impediatur. Hinc rectè dicit *M. sus*

lib. 1. theorem. 1. p. 8. Adstringens inrò cogit, densat, repellit, divisa glutinat, suâque crassâ substantiâ acris, salsa, amara omnia obtundit.

3. *Mobilitas humorum.* Hinc utilia sunt eadem in sudore nimio internè, cogunt enim, concentrant & constringunt sanguinem nimis rarefactum, nimis mobilem & efferatum, quo casu laudari potest pro experimento tinctura antiphthifica vulgò dicta ex Glo *Ætis* & saccharo *hni*, quam eo in casu fidissimam experti sumus. Hinc bilis efferationibus & motibus p. n. conferunt, eandemque coercent, v. gr. cholera, diarrhœa, dysenteria unicè debita, hypercatharsin etiam curant, vomitus & gonorrhœam sistunt, tum simplicem, & pollutionem nocturnam, tum virulentam, partes ab humorum influxu, à dolore & pulsione aucto, defendunt. Quin ipsa acrimoniam humorum irritantium oppugnant, acorem præcipitant, vim absorbent & mitigant, unde tum in his, tum in fluore albo quoque conducunt.

4. *Utrorumque gravior status, seu soluta unitas membranarum & vasorum, erosio, ruptio, hiatus.* Sic usum habent eximium in intertrigine, fissuris labiorum & mammillarum: exulcerationem renum intestinorumque, licet non omissis abstergentibus, tollunt.

5. *Consequens eruptio humorum, sanguinis, & seri quandoque.* Hinc hæmoptysin seu sputum cruentum sedant, hæmorrhagias narium, vulnerum, arteriarum, & quascunque alias corrigunt, menses immodicos restitunt, vomitum & mictum cruentum auferunt; inprimis etiam catarrhos tenues, salios, acres, ad pectus delabentes, suspendunt, increassant, & ad statum naturali proximum deducunt.

In quibusdam casibus utrumque expediunt, nempe, & partem roborant, & fluxum sedant, ut in ichore ulcerum seroso, fluore albo, &c.

Inprimis verò & præ aliis unitas viarum vasorumque soluta eadem indicat, quæ sub triade illâ morborum continetur, nempe *ἀνασπμάσι, διαμυήσι & διακρίσι*. Quæ rupta, incisa, erosa, uniri postulant, indicant adstringentia.

Sunt itaque hujusmodi remedia indicantibus his debita va-

rii generis, quæ licet omnia in uno tertio conveniant, & unum eundemque finem intendant, attamen, quod assertum est *Galeni lib. 3. de simpl. fac. cap. 15.* hoc vel illud medicamentum adstringitorium præter adstrictionem insuper alias qualitates accipit non paucas, adeoque effectum planè eundem obtinere nequit, seu, diversi effectus ab aliis atque aliis adstringentibus edi conspiciuntur. Nam, quod adstringit, non adstringit modò, sed & præter adstrictionem acre est, aut pingue, aut dulce, aut amarum, aut salsum, aut acidum, quibus manifestò innuitur, quantum in selectu adstringentium hoc vel illo sine situm sit.

In genere propriè adstringentia frigida sunt & sicca, id est, in illis qualitas terrea prædominatur, seu, juxta *Carcesium*, virtus eorundem in certâ crassitie & figurâ partiam consistit, quibus alterius corporis partes instar cunei constringunt, vel instar fidium contorquent, vid. *Hamel. lib. 2. de corp. affect. cap. 4. pag. 404.*

Principia ergo activa, sal, sulphur, mercurius minus in his sunt vegeta, vel saltim terreis partibus immersa & quasi fixata, quod jam in speciali recensione magis patebit.

Sunt enim vel *terrea*, exsiccantia & absorbentia, quæ absque mordacitate adstringunt, ut bolus Armena, corallia, lapis hæmatites, terra figillata, creta, crocus martis &c.

Vel *acerba*, & *austera*, quæ adstringentia ambo sunt, attamen gradibus, seu secundum magis ac minus differunt, ut bistorta, tormentilla, acacia, cortex granatorum, omphacium, cydonia, mespila, sorba, cornus, terra Japonica, alumen, Glum, quæ sale austero constringente abundant, vegetabili vel metallico, cum partibus terreis.

Vel *acida*, ut oxylapathum, acetosa, spiritus Oli simplex & martialis. De acidis tamen adstringentibus notandum:

I. *Acida adstringentia magis debentur humoribus fluxilibus, tum in vasis, tum extra vasa, quos coagulant quasi & figunt; minus poris & parietibus, unde in hæmorrhagiis, hæmum v. gr. internè conveniunt, ut in ephem. German. anni III. observ. 106. annotavimus, spiritu Oli curatas à nobis hæmorrhagias scorbuticas, quod ibidem videri potest, quatenus acida h. m. coagulant sanguinem* flui-

fluidum. At poris ipsis, vel parietibus magis illapsa & communicata, minus conveniunt acida, magis enim incidunt, dilatant, & exasperant in effectu eosdem.

2. *Acidis ergo adstringentibus ubique tutò fidendum non est*, non enim ita constringunt poros, uti jam diximus, & ut faciunt austera, acerba, & styptica alia; sed simul gaudent *λεπτομερεια* seu tenuitate partium. Hinc, qui in dysenteria, diarrhoeis, hæmoptysi, & ubique partium pori vel membranæ affectæ sunt substantiâ tenuis, ut ita loquar, adhibere gestiunt acida, næ turpiter se dant ut plurimum.

Vel *emplastica*, tum *oleosa*, quæ poros obstruunt, quo quidem sensu non aliò, quàm huc, referri merentur: tum *gummosa*, *muclaginosâ*, *viscida*, ac *emplastica propriè dicta*, ut ipsæ farinæ, semen hyoscyami, tragacantha, gummi Arab. sangu. draconis, massiche. Sunt etiam quædam *dulcia*, ut castaneæ: quædam *amaræ*, ut aloë &c.

Vel simul sunt *balsamica*, & gaudent sulphure terreis immerso, tum *implicitè*, præ dominante aliâ qualitate, unde frigida, & propriè dicta sunt adstringentia, ut gallæ, cort. acac. granat. tum *explicitè*, ut aloë, (quæ exterius adstringit,) myrrha, nux mosch. cort. thuris, cinnam. quæ quidem posteriora calida sunt, & cum acredine conjuncta; ob modum tamen substantiæ, quatenus & emplasticam habent vim, & partes terreas exsiccantes, sunt adstringentia; (quod patet experimento, si enim recipiatur ☉ à destillatione aquæ cinnamomi, potenter adstringit,) sed impropiè ferè dicta, vel enim pro interno usu adstringendi non usurpantur, ut aloë; vel roborando simul calorem, & parietes unâ firmando profunt, ut nux moschata sistit vomitus.

Vel *escharotica*, quæ quidem itidem propriè non adstringunt, quatenus tamen & humorem fluentem absument, & crustam inducunt partibus, quæ hinc propugnaculi quasi loco est, ne erumpere possit, faciunt, ut adstrictionem post se relinquunt, ut ignis, qui ad sistendas vasorum hæmorrhagias, v. gr. in amputatione artuum sphaceloforum &c. adhibetur: item calx viva; & huc etiam ipse spiritus vitrioli, ac acetum aliquo modo referri possunt, quæ in quibusdam casibus locum habent,

E 3

Vel

Vel *figentia*, uti sunt narcotica, & opiata. Ubi not.

1. Ad improprie dicta adstringentia etiam pertinent *aquea*, hæc enim, ut talia, adstrictivâ vi non pollent, (quippe quæ in fundo manet terrena, nec, saltem iisdem qualitatibus, ascendit alembicum:) unde aquæ adstringentes, plantaginis, equiseti, polygoni, &c. non sunt proprie adstringentia: quatenus tamen diluunt, & vehiculum commodum præbent, adeoque eidem fini debentur, inter ea quoque referuntur.

2. *Martialia* medio modo se habent, uti sub aperientibus latius dicemus, & aperiendi scilicet sine, & adstringendi, usurpari solent. Notandum tamen h. l. id solum; Quæcunque martialia magis sunt vitriolata, & sal metallicum explicitum habent magis, illa magis aperiunt; quæ verò magis terrea & in ochram mutata, magis adstringunt.

3. *Acini* omnes adstringunt, unde, si passulæ majores præscribuntur, laxandi sine, exacinata esse debent.

4. *Tossa* magis adstringunt, ut rhabbarum, corna, sorba, nux moschata: quia aquæ & volatiles partes magis absumuntur.

Quoad APPLICANDI MODUM in genere, quædam *interius*, quædam *exteriorius* magis usurpantur: quædam *internè* & *externè* locum habent. Licet enim in corpus assumta fluxionibus & laxitati magis quasi debeantur; attamen & exteriorius, ut ex jam dictis patet, usum habent eximium.

Debent verò esse convenientia tum partibus, quibus debentur, tum humoribus & causæ: alia enim aliis magis conveniunt. Sic *ventriculo* conveniunt magis *adstringentia aromatica*, nux moschata, theriaca, quæ saltim miscenda sunt, si penitus non liceat iis solis uti. Verissimum enim est, aromatica adstringentia terreis mixta ventriculo, & consequenter diarrhœis, dysenteriiis, vomitibus magis prodesse: unde & pulveri nostro styptico ex coraliis, bistortâ, tormentillâ, tragea granorum actes, sanguine draconis, hæmatite & aliis solemus utiliter admiscere nucem moschatam. Conveniunt etiam eidem ventriculo magis *acida*: & fotu enim & potu stomacho conducit acetum; excepto eo casu, ubi erosio ipsius vel intestinorum membranarum vel glandula-

dularum adest, vel timetur: item, ubi irritatio major, quo casu tamen nihilominus externè profunt acida.

In affectibus *pulmonum* miscenda sunt *resolventia*, uti inferius dicemus. In affectibus *hepatis* penetrantia *acida*: in *capitis* affectibus *balsamica*: ubivis scilicet suum addendum est corrigens, ut semper naturali statui omnia reddamus conformia.

Sic si nimis fluxilis sit materia, & acris, mucilaginoso magis conveniunt: si venenosa & maligna, ut in dysenteria epidemia, bezoardica addenda, vel seligenda adstringentia, vi illà prædita unà, e. gr. bistorta, tormentilla, terra sigillata, Lemnia, unicornu fossile &c. & adstringunt, & simul malignitatem respiciunt.

Insigne etiam strategema est, ut, si humorum adest acrimonia, irritatioque fortis membranarum partium, figentia, cum adstringentibus misceamus, quo casu utraque hæc mixta id præstant, quod ab alterutro horum solo expectandum non erat. Sic opiata v. gr. sistunt quidem diarrhœam vel dysenterias, sistunt quoque easdem adstringentia sibi relicta; verùm, cum opiata magis figant humores; adstringentia verò magis obviscent & defendant irritatarum partium, (intestinatorum,) parietes, hinc mixtum laudanum opiatum cum pulvere styptico plus præstat, quia utrumque attendit, adeoque feliciter intentionem explet.

Ubi defendendæ sunt partes, magis proficiunt terrea. Notari etiam meretur, quæ ex dictis elucet, regula:

Nunquam nimis adstringendum, ne subsidant nimis pori, & hinc vix relaxari queant. Hinc etiam in dysenteria v. gr. à nimio adstringentium usu sæpe oritur anxietas, ulcera cacoethica &c. nimirum, moderari desiderant sæpe fluxus magis, quàm sisti, & omnia cum naturâ sunt agenda: quam ipsam etiam ob causam aromatica resolventia seu aperientia utiliter miscentur.

Dicemus quoque, ubi minus conveniant eadem adstringentia; quod tum externo, tum interno de usu intelligendum est.

Sic in *pectoris* affectibus in genere parè adstringentibus utendum est, tum, quia tonus pulmonum laxitate gaudet, tum, quia

quia facillè vitiosa materia, calida, biliosa ad cor ob viciniam resultare & repelli potest.

Hinc non conveniunt *in vocis exilitate, & thoracis angustia, non in dyspnœa & asthma*, quod ipse Galenus præcipit lib. 7. de compos. medic. x. 7. c. 6. non in *peripnevmonia vel pleuritide*, humores enim magis incrassant, parti impingunt, & ad expectorationem ineptos reddunt: quin inducunt suffocationem, adeoque in hisce omnibus adstringentia vitanda, & si occurrant indicationes mixtæ, v. gr. asthma cum diarrhœa, moderanda sunt eadem.

Non conveniunt, *ubi attenuandum est*, non, *imminente crisi*, ne motus naturæ interturbetur.

Non *in fluxionibus alvi* externè constringentia cutim locum habent, quia itidem motus est naturæ contrarius.

Non *in ictero*, quia magis obstruunt: non *in febribus continuis* externè, nec frigida, poros enim constringunt, crisinque & diaphoresin impediunt.

Minus etiam *in iis, quibus alvus est sicciore*, minus *in mulieribus*, quibus vel fluunt menses, vel fluxuri sunt. Videndum tamen eo casu est, quod magis urget.

APPLICANTUR autem modò *frigida actu*, v. gr. ubi repellendum est, ubi sanguinis rarefactio, impetus, & effusio sistenda, v. gr. adhibita testibus, hypochondriis, & inprimis fronti, unde anacollemata & frontalia ex adstringentibus actu frigidis confici solent & adhiberi. Cerebro enim ea nocere non possunt, obstante ossium vallo.

Minus verò frigida locum habent in thoracis, ventriculi, hepatis, vel uteri affectibus, (licet hypochondriis præsentè hæmorrhagiâ adhiberi queant,) ne destruantur scilicet ipsorum actionem; frigida enim partibus membranosis & nervosis inimica sunt. Sic in sputo sanguinis adstringentia frigida sunt cavenda, ne applicentur pectori.

Ex his etiam elucet *applicandi locus*, qui est varius. Ita solent adhiberi fronti, collo, lumbis, testibus, partibusque aliis laxatis.

Notandum verò, quando interiùs usurpantur adstringentia, repe-

repetenda sunt. Observamus enim in praxi, v. gr. in dysfenteria dato adstringente vel opiato, intra sex, septem horas cessare ejus efficaciam, ubi non desistendum est statim.

FORMA medicamentorum adstringentium externa itidem variat. *Interiùs* quidem in formâ pulveris, trochiscorum, tincturæ, pilularum, &c. Ubi tamen notandum: Longè efficacius, & majori cum successu adhiberi illa in formâ siccâ, quàm humidâ, liquida enim citius diffluunt, adeoque iis respectu illorum minùs fidendum: licet enim dentur Tincturæ adstringentissimæ & magni usus; illæ tamen constringunt quidem parietes, adeò tamen simul non demulcent: ast sermo propriè est de aqueis, potionibus, decoctis, &c. nisi diluendi simul scopus adfuerit. Ita communissimè statuunt, emulsionès ex amygd. dulc. adstringere alvum, & sistere; sed diluere & temperare materiam magis norunt, quàm adstringere.

Externè emplastra, cerata, frontalia, cataplasmata, epithemata in usu sunt.

Sic verò & externè *liquida adstringentia* non æquè talia sunt, ut iis semper tutò uti possimus, nisi repellendi unâ sit intentio, ceu jam de frontalibus dictum est. Hinc *balnea adstringentia* in fluxu mensium immodico, fluore albo, &c. minùs conveniunt, vel usitata sunt accuratioribus practicis, quia contrarium id est tum actioni caloris actualis, tum humiditati blandæ: hæc ipsa enim potiùs laxant ex suâ naturâ, & cum præponderent necessariò, hinc minùs tutò adhibentur.

Sic etiam *clysteres adstringentes*, si rem exactius consideremus, eodem modo se habent, seu, propriè non dantur clysteres adstringentes, tum ob rationes jam datas, tum, quia omnis humor infusus intestino recto, ceu ipsi peregrinus, illud irritat, etiam ipsa aqua. Dicuntur tamen clysteres adstringentes, & præscribuntur illi, qui mucilage quâdam abrasum intestinorum mucum restitunt & demulcent, ex lacte, pinguedine cervinâ, &c. qualia inprimis commendat *Mindererus*. Attamen & hoc modo diluunt & temperant potiùs, quàm adstringunt.

Sic etiam ad immodicum mensium fluxum *foetus & suffimenta* præscribuntur, quæ, nisi divertendi, alterandi & dissipandi fine

adhibeantur, minus constans quoque auxilium afferre consueverunt.

Sic porrò & unguentis & linimentis adstringentibus, quæ talibus scilicet, fidi constanter non potest: pingua enim omnia laxant; ast unguenti & linimenti natura est, esse tale, unde unguentum Comitisse eo casu adhibetur quidem utiliter, quatenus ingrediens cera & styptica illa oleositatem ex parte temperant, & ferè unicum inter adstringentia est; remissam tamen in eodem habent vim adstringentia. Quæ verò aromatica sunt unguenta, illa aliâ ratione, v. gr. ventriculum, roborant. Adeoque unguenta & linimenta in primis stant post principia, possunt unâ adhiberi; sed non sola.

Duo adhuc notabimus circa adstringentia peculiaria, quorum primum tempus assumendi regulare potest, alterum usum ipsum.

1. *Adstringentia quadam alimentosa ante cibum assumta alvum constipant; à cibo autem adhibita eandem laxant*, id quod à fibrarum constrictione deduci solet: quatenus enim ante cibum dantur, pylorus roboratur magis; quando post illum, per accidens constrictis ventriculi parietibus magis laxatur. Valet id in specie de cydoniis. Ex quo etiam patet, non commode adhiberi quoque ipsa medicamenta adstringentia cum cibo. Quin observavimus, per accidens etiam in tenerioribus & laxioribus texturâ, quoad ventriculum & intestina, hominibus à pulvere quoque styptico alvum laxatam.

2. *Dantur casus, ubi, licet fluxus adsint, adeoque mobilitas humorum, & eruptio, tamen adstringentia tantum abest, ut conveniant, ut potius noceant*, e. gr. fluxus mensium immodicus, in hypochondriacis præsertim, sæpe fit ab obstructis vasibus, & hinc libero sanguinis commeatu impedito, unde natura gravata & coacta alias quærit vias: item à copiâ sanguinis, ibi frustra sunt adstringentia. Indicans quidem adest, esse adstringendum; sed hoc ultimum est, seu finis: qui verò finem vult, attendat etiam media, adeoque eo casu conveniunt potius aperientia. Sic etiam in hydropicis & cachecticis frequentissimæ sunt hæmorrhagiæ narium, & quidem strictè sæpe servatâ rectitudine, ut dextra

dextra tantum, vel sinistra cruentet, prout lien vel hepar magis affectum; ibi etiam requirantur quidem roborantia simul viscera, ast potior tamen intentio est aperiendi obstructa, adeoque regulæ instar notandum: *Ubi cum humorum effluxu adest vel obstructio vasorum, vel eorundem copia, minus profunt adstringentia, sed priori casu aperiencia; altero evacuantia, ut venæsectio, &c.*

LIB. I. SECT. II.

CAPUT III.

De

Aperientibus.

Sequuntur jam alia ex aliis, & summâ cum animi delectatione considerare licet, quomodo medicamenta agant, quænam selectiora sint, quomodo operentur, ut felix non minus sit medicus, qui hæc operandi arcana intimius perspicit, quàm qui morbos accuratè dignoscit.

Eidem fini debita sunt APERIENTIA, *resolventia, attenuantia, incidentia, & absorbentia.* Quædam enim horum modum magis dicunt, uti jam latius patebit.

MODUS quippe AGENDI & virtus consistit principaliter in partium tenuitate seu λεπτομερεία, gaudent aperiencia particulis incidentibus, acutis, penetrantibus, & ductus laxantibus, quibus motum humoribus fixis procurant, & vias, per quas ipsi transeundum, expediunt.

Secundariò verò aperiencia modicâ crassitie gaudere debent, ne tam facilè virtus eorundem expiret, vel dissipent potius, quod faciunt rareficientia, quæ in superficie hærentibus & poris magis sunt dicata, ubi poros laxant, & humores fundunt; sed aditum sibi & permanentiam fœnerantur, materiæ enim magis in profundo hærenti debentur. Hinc amara maximi æstimanantur inter aperiencia, quia ob partes terrestres simul roborant, Instar regulæ enim valet circa aperiencia, *optima esse, quæ unâ partes & villos roborant, nec tonum laxum inducunt.*

Et hæc sunt propriè dicta aperiencia, seu potius prima classis, nempe volatilium. Sunt verò & præter hæc aperiencia, quæ

absorbent & resolvunt, non suâ quidem vi, quòd penetrent, tenuibus gaudeant particulis, & penetrantibus; sed, quòd absorbentia sint, & coagulum illud, quod humores quasi figit, & plerumque acida, pontica, austera est qualitas, absorbent, unde edulcantur quasi humores, & consequenter in alveis suis non restagnant; sed promptè eunt, ac redeunt, & vel circulantur, vel excernuntur.

INDICANS igitur aptionis universale quasi & commune (vasis, poris obstructis, & materiæ obstructæ,) est I. *obstructum*, adeoque hinc conveniunt aperiaentia magnâ latitudine omnibus obstructionibus in genere, v. gr. obstructioni

1. *Viscerum*, ut hepatis, uteri, mensium, renum, lienis, mesenterii. Ubi notandum: *Illâ visceram magis esse obstructionibus obnoxia, quæ pluribus gaudent vasis*, ut hepar, & lien præcipuè.

2. *Vasorum*, ut *venarum & arteriarum*, quæ instar canalium sunt, unde, sicut aliàs aquæ in canalibus, quos transeunt, materiam limosam, quâ scatent, sensim & sensim deponunt, & ad latera affigunt: ita etiâ se res habet in vasis, unde videmus in iis, qui obstructa habent vasa, pulsus auctum, & citius moveri sanguinem, quia spatium ipsi est angustius. Item *nervorum*, ut in *paralyfi*, ubi conveniunt aperiaentia nervina, quæ poros nervorum obstructos expediunt. Item *vasorum salivalium*, lymphaticorum &c.

3. *Mentuum*, ut pori choledochi, intestinorum, ureterum, &c. unde conveniunt in *istero, colicâ, calculo*, ubi obiter notandum: *omnes nephriticos esse etiâ hypochondriacos*, seu, abundare materiâ tartareâ seu obstructæ, in sanguine.

II. Aperiaentia indicat *concretum, tartareum*, quando humores salini, ꝑ rei, terrestres obstructiones causantur, ubi propriè audiunt *resolventia*: unde in *calculo, scorbuto, affectu hypochondriaco*, unicè profunt, sive illa concretio & coagulatio fit in fieri, unde in *grumescentiâ sanguinis, palpitatione cordis, lipothymia, syncope, polypo cordis, &c.* conveniunt: vel in *facto*, ut in *abscessibus internis, pleuricide, abscessu hepatis &c.* Item in *casu ab alto, vulneribus*, internè: unde antipleuritica & traumatica pleraque simul sunt *resolventia*, & in pleuritide eadem conveniunt, quæ in casu

ab

abalto. Sic &, quod supra jam diximus, resolventia hæc hoc modo conveniunt in *hemoptysi*, juncta adstringentibus. Sic & in *asthmate*, & *tussi* ipsâ optima sunt resolventia. In *scirrhû hepatis* & *lienis* conveniunt aperientia & resolventia, tum intus, tum exterius, sicut eo casu gummi Ammoniacum & alia hanc vicem obeunt. Sic in *calculo* talismodi resolventia, v. gr. inter alia ex spermate ceti, sale volatili succini, lapidibus cancrorum, egregia sunt & eximia.

Concretionem verò talismodi patiuntur & subeunt vel *humores*, sanguis, bilis, serum, urina, lac; quodcumque restagnant, & extra propriam quasi spheram, ut sic dicam, moventur, seu extra suum elementum versantur: Vel *flatus*, unde flatulentis quoque affectibus resolventia sunt optima, & suo sensu huc pertinent omnino *carminativa*: quid enim aliud hæc præstant, quam quod resolvant flatus crassos inprimis, vel tenues concretos, & vias ipsis liberas reddant? Sic &, quando connivent quasi orificia & pori, eadem profunt.

III. Aperientia indicat *crassum*, *viscidum*, *tenax*, five id debile prædicetur, quando iners fit, naturam suam exuit, & acrimoniam salino-sulphuream, blandam, balsamicam perdit, five de pituitosis, frigidis, & hujusmodi succis, unde in *anasarcâ*, *catarrhis crassis*, *cachexia*, *calculo glutinoso*, *ventriculo pituitâ repleto*, &c. conveniunt, quo casu audiunt speciatim *incidentia* & *attenuantia*.

Utut verò sæpius etiam tenues videantur peccare humores in obstructionibus, v. gr. *storbuto* & *affectione hypochondriacâ*; at tamen illi in recessu sunt crassi, & præter partes salinas volatiles etiam aliæ adsunt, unde nimium quantum variant symptomata. Sic & serum seu lymphæ, quamdiu in propriâ suâ spherâ, & sub nativi caloris dominio versatur, tenuitatem præ se fert; quando verò excidit & elabitur vasis vel è corpore, crassescit, quod videmus in *catarrhis*.

Sic conveniunt aperientia talismodi, inprimis volatilia, in *apoplexiâ*, quando principium nervorum obstruitur: in *narium* item *obstructionibus*, *febris intermittentibus*, *quotidianis*, *tertianis*, *orthopnæâ*, &c. Et hoc casu egregiè etiam se gerunt purgantia

tia ipsa, quippe quæ omnia salino liquante & fundente gaudent stimulo.

IV. Aperientia indicat *acidum, acre, austerum, acerbum, pon-
ticum*. Quando videlicet acido extraneo quasi fixatur sanguis,
quando austeris particulis constringuntur succi, ut circuitus
sanguinis non legitime fiat, nec partes volatiles liberè commo-
ent, ac evolvantur. Et hoc calu audiunt ferè absorbentia, sa-
turantia, præcipitantia. Ex quo patet etiam latissimus usus,
v. gr. in *affectionibus capitis vertiginosis, epilepticis, apoplecticis, paraly-
ticis*, profunt aperientia & absorbentia cephalica, cinnabarina
inprimis, quæ sanguinem reddunt fluxilem, & ob hanc ipsam
vim latissime patent, & in *affectionibus articularum, doloribus* quibus-
vis, *calculi, articularum, ischi, uteri* conveniunt: item salia vola-
tilia, tum sibi relicta, tum \odot sola magis reddita. Sic in affecti-
bus hepatis & lienis, *ictero flavo & inprimis nigro, scirrbo, hy-
drope, cachexia, & maxime affectione hypochondriacâ & scorbuto*
omne eadem absolvunt punctum. Si enim queratur, *quâ
ratione agant martialia, & aperiant?* optimè respondetur, *absorben-
do*, (ut mittamus h. l. quæ latissime hanc in rem discurrere pos-
semus & digredi,) non aliter ac S utus Oli , O , Oli , V : ipsa af-
fusa Ti , acidas suas particulas infringunt, saturantur, dulce-
scunt, & in vitriolum facessunt. Sic par ratio est in corpore, un-
de & coralia à *Glaubero* laudantur ceu insigne *ευπράσιον* in affe-
ctione hypochondriacâ ad ʒj . vel ʒʒ assumta. Sic in affectibus tum
his, tum *nephriticis* laudatissima sunt eadem.

Atque hæc ipsa jam aperientia, & in suo genere considera-
ta, duplici agunt ratione: vel *alterando*, ut corrigant ipsam ma-
teriam peccantem, & restabulant ductus, meatus & vasa, vel *eva-
cuando*, quo intuitu etiam ipsa purgantia optima sunt aperientia,
quia ipsa etiam gaudent *λεπτομεγεία* seu tenuitate partium.
Hinc regula practica est: *in obstructionibus viscerum non solum esse
aperiendum, seu, non solis inherendum aperientibus; sed & evacu-
andum, ut id, quod aperitum est, & liberatum ac expeditum, evacue-
tur*. Et in morbis chronicis ac diuturnis interpolanda sunt hæc
sibi invicem, 1. aperiendum, 2. purgandum, hinc iterum ape-
rientibus continuandum &c.

Evacu-

Evacuantia verò uti nota sunt, ita materia ipsi h. l. non opus erit latius recensendæ occupari. Hoc saltim huc pertinet, quod eleganter alicubi *Martianus* recenset, & exempla talismodi apud *Gesnerum* exstant, v. gr. in oxymelice belleborato *Gesneri*, quod purgantia aperientibus addita corundem vim intendunt & adaugent.

Ipsa verò aperientia, quæ cæu indicatum indicantibus jam recensitis satisfaciunt, sunt varii generis, eaque, teste *Montano* & experientia, 1. in genere pleraque, non excedentia secundum caloris gradum, vel primam tertii gradus mansionem; 2. gaudeant verò simul substantiâ crassâ, roborante, terrestri, ne calor tam citò diffletur. Hinc principia activa in his prædominantur, in primis sal fixum & mercurialia, partes aëreæ, terreis immixtæ. Suntque

V. gr. 1. *acria* five cum aromaticâ energiâ, five salis volatilis virtute, ut rad. 5. aper. in specie fœniculi & petroselini, pimpinellæ, ari, plantæ antiscorbuticæ, cochlearia, nasturtium, sinapi, costus Arabicus, cortex Winteranus.

2. *Aromatica*, & oleosa volatilia, ut mentha, pulegium, flores lilliorum convallium, rhelissa, cinnamomum, cubebæ, semen dauci, costus, macis: olea carminativa, anisi, fœniculi, salia volatilia oleosa, ~us antiscorbutici.

3. *Amaricantia*, quæ *naç' êçoxh'vid* præstare jam diximus, v. gr. radix cichorii, gentianæ, squillæ, absinthium, eupatorium, chamaedrys, marrubium, centaureum minus, agnus castus, gummi Ammoniacum, aloe, & ex his parata varia: M^o de Ammoniaco, Ra absinthii, infusa, &c.

4. *Acida*, ut cappares conditæ, ~ \ominus volatilis, \oplus li, \oplus i, \oplus ri, clyffus \oplus ii, quæ insigniter penetrant: acetosa, acetosella, succus citri, cremor & cryst. \oplus ri, acidulæ, &c.

5. *Aquea*, quæ diluunt, temperant, abstergunt, & vehiculum præbent reliquorum, ut serum lactis, ∇ x Ω x, &c.

6. *Absorbentia fixa, lixiva & enixa*, ut \ominus lia plantarum, Ra \oplus ri, \oplus ii \oplus risata: quæ insigniter abstergunt, & venarum amurcam expurgant: item *terrea*, tum *alcalina*, ut ceterach, hepatica nobilis, lapides \ominus , coralia, \oplus us \oplus latus: tum \oplus latus, ut \oplus lum, \oplus lum \oplus tis, crocus \oplus tis aperitivus, limatura \oplus tis in substantiâ,

Rz

Ræ Ætis, & quæ ex hisce variis modis sunt mixta. Inprimis eorum selectissima remedia quaternario numero comprehenduntur, & sunt *Ætalia*, *Ærea*, *Ætata*, *Ætata*.

Sic & *diuretica* omnia sunt aperientia, quæ præcipuè conveniunt, ubi in gibbâ hepatis parte hæret obstructio, & quando sanguini penitus nuptum est malum.

Quoad *APPLICANDI USUM & MODUM*, aperientia & resolventia præsentate indicatione adhiberi queunt & debent, adhibitis tamen quibusdam cautelis.

Conveniunt nempe, & magis ex usu sunt, *i. præmissis universalibus*, vel saltim iisdem non omissis, aliàs enim sæpe impinguntur potiùs humores, quàm extricantur tunicæ meatuum & vasorum. Hinc tum purgantia huc pertinent, quæ superiùs monuimus commodè debere interponi, tum alia universalia præsidia, v. gr. ipsa quoque V. S. quæ in magnâ obstructione sæpe utilissima est, si unâ vitium sanguinis in quantitate & qualitate adfuerit. Sic in *obstructionibus mensium*, *palpationibus cordis*, quin ipsi etiam interdum *obstructionibus hypochondriacorum* non sola aperientia rem expediunt, non purgantia sola; sed V. S. sæpe requiritur, quæ inprimis in *mensium suppressione* necessariò simul in usum trahenda.

2. *Non insistendum unicè est & continuò solis aperientibus, præsertim volatilibus.* Verum quidem est, illa ad penitissimas ferri partes, extergere & rarefacere humores, & heroica esse medicamenta: sic etiam incidentia & attenuantia strenuè se gerunt; verùm, si quis continuo usui inhæserit, nec interponat roborantia, tonum viscerum labefactabit, & corpus ad malum habitum præcipitabit. Hinc sæpe videmus, hypochondriacos frustra indies talibus uti medicamentis, si negligant simul tonica. Et longè magis illi errant, qui spiritibus volatilibus, v. gr. *Ælis* *ci, continuo usurpatis superare contendunt obstructiones.

3. *Admiscenda quoque partem affectam respicientia*, uti cephalica capiti, hepatica hepati, &c. ut partium harum nativus calor conservetur. Sic ut ab obstructione renum *calculus* generatur, ita eidem conveniunt aperientia; sed simul coagulum resolventia.

4. *Dulcia*

4. *Dulcia minus inter aperientia conveniunt*, unde olim ferè sirupis digestivis & aperientibus solis frustra utebantur, & ordinem etiam aperientium horum observabant, quem describit *Hurnius meth. ad praxin l. 3. cap. 7. p. 287.* Exhibuerunt 1. sirupum acetosum simplicem, 2. de duabus radicibus sine aceto, 3. de duabus radicibus cum aceto, 4. sirupum de quinque radicibus aperientibus, 5. sirupum byzantinum sine aceto. 6. Sirupum byzantinum cum aceto. Ex quo ceu porissima elucet materia siruporum aperientium, singuli enim hi locum quidem habent, & gradibus differunt, uti etiam

5. *Gradus aperientium commodè observantur*; ast soli rem non absolvunt, sed stant post principia. Notabimus tamen circa usum aperientium dulcium duo peculiaria, quorum primum est, quòd *dulcia eximie conveniant inter aperientia, ubi abstersione opus est*, ceu mel, saccharum, in affectibus pectoris inprimis, uti & stomachi, eo casu benè se gerunt, & alias quoque terebinthinata egregie abstergunt: alterum, *dulcia inter aperientia precipue locum habent & numerari possunt, ubi fermentatione sanguinis opus est*, unde observant autores, quod in specie *Hildeshemius spicil. leg. 1. de affect. cap.* notat, sirupos in obstructionibus mensium insigniter prodesse, non aliâ scilicet, quam dictâ hâc causâ: videndum tamen, ne quid nimis.

6. *Danda sunt aperientia vacuo ventriculo, non cum cibo, nec post eosdem statim*, quia tum in genere alimenta cum medicamentis non sunt confundenda, tum in specie aperientia, quandoquidem in vasa lactea chymum nondum concoctum, excrementum cum alimento præcipitant, adeoque obstructions adaugent.

7. *Aperientia valdè siccantia in heticâ minus conveniunt, si putride conjuncta sit febris*, augent enim magis rarefactionem sanguinis, & calorem.

8. *Minus etiam in renum debilitate profunt, eosq; nimio usu ledunt*, redundatque in eos separatim & fustum à sanguine serosum.

9. *Præreligiis vitandum est, ne siccant nimis, unde humectantia seu liquida magis diluunt, & temperant*, & in hepatis, uteri, lienis

affectibus maximè sunt observanda. Observavi sæpiùs, contumaces hypochondriacos, cum fortioribus & siccioribus aperi-entibus frustra & diu fuissent vexati, optimè habuisse ab humectantibus talismodi, unde & Galenica medicamenta cum chemicis hinc commodè miscentur, & in *infuso* commodè dantur, in *decoctis* etiam, ob eandem rationem. Hinc & *acidula* insignes possident in obstructionibus auferendis vires, quod & *salia* resoluta secum gerant, & copioso liquore diluant. *Pilule* verò magis conveniunt, ubi humoribus excrementitiis viscera abundant, ut *MP. ♀rearum Quercetani, Bontii, Schröderi*: & ut summam hanc repetamus: *aquea & liquida magis diluunt & temperant: terrea magis absorbent: salina magis per urinam pellunt: acida magis incidunt: acria magis attenuant & resolvunt: dulcia magis abstergunt: amara simul magis roborant.*

Atque hæc de *καφεαλινοίς* dicta sunt.

LIB. I. SECT. II. CAPUT IV.

De

Incrassantibus.

Induratio poros magis & fibras nimis laxas: ita IN-CRASSATIO humores mobiles magis respicit; licet generali loquendi usu, ceu supra innumimus, sub adstringentium latius sumtorum classe singula possint comprehendi.

INDICANS nempe INCRASSATIONIS est humorum tenuitas, fluxilitas, mobilitas, acrimonia, & rarefactio cum diffinitione. Ob partes enim lentas, viscidas, glutinosas & coherentes eorundem motum inhibent, tenuitatem corrigunt, cruditatem coquunt, & expectorant eo casu; acrimoniam verò obvi-
faciant, & poros lentore unà suo demulcent.

Humores tales potissimum sunt duo: *serum*, seu *lympha* quoque, & *bilis*, quæ, si peccent qualitate tenui & acri, unde
facil-

facillimè ferociunt & turbas cient, inter alia indicata quoque requirunt incrassantia. Hinc conducunt eadem

1. In hæmoptysi, tussitenui, acri, phibisi, & in genere in affectibus pulmonum similibus, à tenui scilicet materiâ oriundis.

2. In erosione bronchiis pulmonum, membranarum, ventriculi, renum, sopiunt & corrigunt hæc ipsa, unde Spigelii apud Scultetum experimento sirupus de symphyto Fernelii cum terrâ sigillatâ in ventriculi erosione officium facit.

3. In diarrhæis; dysenteriisquè insignis sunt utilitatis, unde pulvis dysentericus Cratonis ex tragacanthâ, coraliis & gummi Arabico commendabilis est: & tragea granorum actes in dysenteriâ probè se gerit.

4. In mictu cruento, diabete, sudore nimio; laudanda sunt, unde Hofmannus in febre colliquativâ sudatoriâ bolum Armenam feliciter usurpavit.

5. In hiëticâ & phibisi ad refrenandum fermentum nimis ræfacti sanguinis depascens, unde cochlea, pulmenta, &c. ceu alibi jam ex Malpighio innumus, insignis sunt usus.

6. Externè in affectibus oculorum conveniunt, repellendi sine: oculi enim gaudent mucilaginosi.

Sunt verò incrassantia 1. frigida aquea & mucilaginosa, ut tragacantha, gummi Arabicum, cerasorum, quod in renum affectibus & erosione prodest, galreda C. C. sirupus de symphyto Fernelii. 2. Lentore terreo constantia, bolus Armena, terra sigillata. 4. Lentore oleoso constantia, ut lac chalybeatum, emulsiones: reliqua enim sub adstringentibus jam fuere recensita. 5. Optima & universalia quasi incrassantia sunt papaveracea, sirup. de papavere rhœade, diacodium, laudanum opiatum, pilulæ de cynoglossâ, requies Nicolai, theriaca ipsa. Ex his verò parari possunt looh, pulveres, pilulæ, &c.

Horum verò usum & applicandi rationem probè discernere oportet, quem unico axiomate comprehendemus: Non invertendus ordo, id est, non danda sunt incrassantia, ubi attenuatione & incisione opus est, nec vice versâ incidendum & attenuandum est, ubi incrassatio requiritur. In primis id valet in affectibus pectoris, & nominatim in tussi. Tussum curandi

methodus universalis limitatur ab ipsius materiæ conditione; aut enim est materia tenuis, acris, salsa, destuens ad pectus, & phtisin, &c. minitans, & catarrhos suffocativos: vel crassa, lenta & viscida est. *Primo casu* conveniunt incrassantia ex *Bolo Armenâ, loob de papav. terra sigillata, spec. diatragacanth. fr. laudanum opiatum, &c.* altero vero incidentia bechica ex *byssopo, aro, spec. diatreos, &c.* Sin ordo invertitur, facilè vel ipsam suffocationem inducere possumus. Par ratio est in *asthmate*, ubi incrassantia ordinariè non conveniunt, sed nocent; profunt verò incidentia.

LIB. I. SECT. II. CAPUT V.

De

Repellentibus.

Referemus huc propter affinitatem & repellentia reprimentia ac reperiencia.

Dicuntur ἀπερστικά, sive REPELLENTIA, quòd in oppositum vertant & pellant, ut ex loco, quem occupat materia, vi recedat, quæ vel exitum importunè affectat, vel retineri potius debebat, vel sensum corrumpit, vel tumorem parit, aliisque modis parti cuidam est inimica, in quo quidem vel *universale vitium* est, ut, si sanguis alicubi impetuosè erumpit; vel *particulare*, affectæ partis ipsius, si pori nimis hiant, si unitas soluta, &c.

INDICANS itaque repellentium triplici comprehendemus nomine. Respiciunt enim

Vel *fluxum*, sive effluxus fiat, sive affluxus impetuofus ferri & sanguinis, & *πνευματικός*. Hinc conveniunt repellentia in omnibus *fluxionibus sanguinis*, ubi actu effluit idem, in vulneribus, hæmorrhagiis narium, id enim sit toto genere p. n. Sic conveniunt in *ophthalmiâ*, & aliarum quarundam *inflammationum* initio, ubi nihil contra indicat. Præcipuè vero id locum habet in materiâ adhuc fluxili, mobili, volatili, & ad partem ruente,

non

non dum impactâ, nec extravasatâ. Debentur scilicet magis materiæ influxuræ vel influenti, quàm influxæ; est tamen ubi & id tutò fieri potest. Sic apprimè conveniunt repellentia in *cancro*, non omisis universalibus, ex *hno, solano, &c.*

Vel *sensum*, dolorificum nempe, molestum, & tristem, illum enim obtundunt, ut non percipiat accensas dolorum faces. Ita conveniunt repellentia in *pruritu*: uti novimus pruritum immanem testium aquâ frigidâ fuisse edomatum & curatum. Sic in *podagrâ*, licet non æque tutò: in *doloribus dentium* interdum locum habent: si enim affluxus per jam dicta h. m. inhibetur, necesse quoque est, cessare dolorem.

Pertinent huc etiam *comprimentia*, quæ ipsa quoque suo modo repellunt, & sensum auferunt, influxu spirituum inhibito.

Vel *poros*, si v. gr. nimis hiant, & dimittunt per diffusionem humorem utilem: hinc conveniunt in *sudoribus colliquativis & cruentis, phthisi, hælicâ*, dorso applicata, quò ipso quoque affluxus inhibetur, si pori densentur magis, ne admittant humorem.

Sunt igitur repellentia i. *actu frigida*, ut aqua frigida, marmor frigidum, ferrum frigidum: uti notum est vulgatissimo experimento, cultri frigidi compressione *contusiones* statim ita curari, ne affluxus major fiat. Coagulant enim hæc quasi sanguinem, & partem ipsam ad resistendum aptam reddunt, sistunt fluxum, sensum obtundunt, poros firmant & obstruunt.

2. *Acida, austera, acerba, & adstringentia terrea*, aliaque supra dicta; illa enim huc repetere non opus est, unde & breviores erimus. Sic in *panaritio, hæmorrhagiis*, acetum: Sic in *hæmorrhagiis* Glata, aluminosa, in vulneribus styptica, &c. profunt.

3. *Viscosa & oleosa*, quæ poros potissimum respiciunt, ut oleum olivarum, nymphææ, sperma ranarum, albumen ovi, psyllium, & mulagines, &c.

Pertinent huc & illa, *improprie* licet videantur ita dicta, repellentia, quæ id præstant effectivè & ἐπεφυκώς, ut & poros obstruant, & fluentem materiam vitiosam illam cum malsâ sanguineâ reduniant, & adeo retrocedere faciant, v. gr. Galia in *scabie*

in unguentis illita, quæ & obviscant poros, & uti diximus, non admittunt apponi partibus.

Sed, cum de repellentibus hisce sub medendi methodo generali, quoad applicandi modum, agatur latius, & sub adstringentibus quoad materiam ipsam, hinc latius ea repetere supervacaneum putamus, exinde commodius petenda.

LIB. I. SECT. II. CAPUT VI.

De

Attrahentibus, sinapismis, vesicantibus.

Proposita repellentibus sunt ATTRAHENTIA, *tractoria*, seu *attractoria* medicamenta, quæ nempe parti affectæ apposita illuc vocant humores & materiam.

INDICANS attrahentium generale duplex est:

s. n. & *p. n.*

Indicans s. n. est 1. calor ipse deficiens, & 2. nutrimentum, unde attrahentia debentur partibus calore & nutrimento carentibus. Hinc ergo profunt in *paralyfi*, *atropiâ*, *ariduris*, quatenus vegetant calorem nativum, spiritus restaurant, sanguinem alliciunt, ut parti suus reddatur tonus: item in *gangrenâ* & *sphacelo* incipiente, ubi emoritur jam quasi pars, ut, si ullo modo possibile id fuerit, sibi restitatur.

Utroque casu conveniunt etiam olea destillata, quæ ipsa, quoque rubificantium censum subeunt. Sic in *paralyfi* o. piperis, cinnamomi & caryophyllorum profunt, aliis mixta, ne tam citò expirent, vel sola: In *gangrenosis* verò partibus oleum cinnamomi, caryophyllorum præcipuè, ut & V camphoratus &c.

Indicans p. n. est varium, & principaliter quidem

Vel 1. *materia serosa* & *ichorosa*, cui inprimis debetur attractio, sicubi restagnet in hac vel illâ parte, & negotium faceffat, sive

sive benigna, sive mali moris; inprimis, si adfit unâ *πνευματός*. Evacuunt enim, derivant, & evocant ex alto, seu è profundo, unde dicuntur *μυσσογχεστικὰ εὐοκάντια*; quin sæpe etiam revellunt: unde profunt in dolore ischiadico & aliis doloribus profundis. Laborabat quidem scriniarius dolore femoris satismolesto & profundo, citra ullius præsidii auxilium; tandem verò vesicatorio appposito feliciter curabatur. Et hoc pacto etiam particulariter evacuantium suo sensu titulum merentur. Sic & in ulceribus, ac fonticulis, radix gentianæ vel hellebori nigri adhibetur, ut materia magis fluat.

Vel *vaporosa*, siquidem flatulenta distensio in partibus carnis se offerat, licet id paulò rariùs contingat, commissa humoribus. Sic in *epilepsia*, ab aurâ v. gr. ex pede oriundâ, utilisima sunt vesicatoria parti mittenti applicata, quale exemplum refert *Trallianus*, adhibiti cum successu hunc in finem lepidii. Apud *Heerium* item elegans existat observatio applicati hunc in usum butyri *gii. obs. 23. p. 275.*

Vel, & secundariò quidem, *partes solida* quoque, ut tela, sagittæ, globuli plumbei, ceu dictamnus eo nomine celebris est. lectus erat v. gr. quidam studiosus globulo plumbeo in pede, eximi verò instrumentis renuebat, cogitatum de potione vulnerariâ, quæ adjuvaret naturam, & præscripta eadem feliciter ex radice dictamni, &c. nimirum adjuvant hæc naturam, quatenus fluxiles magis reddunt humores, porosque dilatant. Pertinet huc experimentum *Arculani com. in l. 9. Rbas. c. 41. p. 287.* ubi ad extrahendas res infixas auribus, & quascunque alias in aliis locis lacertam vivam vel vix mortuam applicare jubet cum capite, & per tres horas deligatam retinere.

Evacuandi sine parti affectæ ipsi, nî quid prohibeat; revellendi verò, parti oppositæ, vel remotiori adhibentur. Sic in *ophthalmiâ*, dolore capitis, applicantur vesicatoria nuchæ, seu parti cervicis posticæ: Sic in *ophthalmiâ* commodè applicatur plantis pedum bursa pastoris, &c.

ATTRAHUNT verò eadem vel i. vi vacui, ut *cucurbitula*, sive cum, sive sine scarificatione. Conveniunt hæc v. gr. ad extractio-

tractionem materiæ malignæ, in *bubonibus pestilentibus* & simili-
bus. Sic & eodem in *colicâ flatulentâ* & singultu attrahunt &
discutiunt. Quin *Heerii* experimento ad vesicas excitandas
commodè adhibentur, si diutius permittantur cuti adhærere, in-
tra horâ scilicet spatium, & singulis quadrantibus admotâ flam-
mâ repetatur appositio.

Vel 2. *ratione doloris*, asperis & acutis particulis, pungendo;
unde pertinent huc *panni asperi*, *frictiones* iisdem præstitæ, item
urticationes, quæ frequentissimi sunt usus in paralyticis & mem-
bris atrophîâ laborantibus. Dolor verò adjuvat attractionem,
& allicit humores, tum per se irritando archæum, tum, quod pe-
disequus quasi est acrimoniæ & caloris, unde hæc non opus est
latius excutere. Sic in affectibus soporiferis, lethargo, hæmor-
rhagiis nimis &c. locum inveniunt. Alii, v. gr. *Mercatus lib. 2.*
de recto præsid. art. med. usu cap. 8. addunt etiam

3. *Succum*, quale exemplum attractionis videre est in hiru-
dinibus; attamen eo casu evacuatio est manifesta, adeoque illa
tractio hic locum minus habet.

Vel 4. quod propriè hujus loci est, *ignem & urente qualitate*,
quatenus nempe ignem occultum secum possident, seu potius
sale acri, inprimis volatili admodum sunt imprægnata, unde
attrahentia sunt calida à secundo completo ad tertium & quar-
tum gradum usque, tenuitate simul gaudentia, substantiâ ter-
restri retusâ, ne diffletur, sed penitus insigatur.

Hæc itaque acutis suis particulis cuti infixæ archæum irri-
tant, ut advocet humores, & humores ipsi hinc fundantur, &
poris dilatatis magis illabuntur, unde illuc potissimum colli-
guntur, ubi uredo hæc parti accesserit.

Patet hinc, magnam esse attrahentium latitudinem, & ad
hæc simul omninò spectare *rubefacientia*, sive *phænigmos*, quæ
cuti summæ ruborem inducunt; *vesicatoria*, quæ vesicas inferunt;
& *caustica* ipsa.

Variant nempe solum gradibus, adeoque attractio generis
locum tuetur: reliqua species ejus sunt, & modum dicunt. Ma-
gis verò & minus variant speciem. Differunt, inquam,
gradibus; unde vesicatoria in minori quantitate adhibita at-
trahunt

trahunt & rubefaciunt: & rubefacientia intensiori gradu vesicas excitant.

Mitiora v. gr. sunt, quæ secundo gradu calida: *fortiora*, quæ tertio: & *fortissima*, uti caustica & escharotica. Quò calidius nempe est medicamentum, eò magis attrahit.

Pertinent & suo sensu huc ἀποφλεγματίζοντα ipsa, nam & illa attrahunt humores salivales & serolos in os, seu fauces.

Pollent itaque hæc omnia salinis spiculis, modo per se eminentibus, modò cum sulphure commixtis, & notabile est de hisce quibusdam, quòd extrinsecus vesicas excitent & ruborem, ventriculo verò immissa id non præsentent, exemplo ceparum, allii, sinapeos, neque enim ventriculus tam citò noxam sentit, ut cuticula, & vis eorundem sub caloris & fermenti dominio subigitur statim.

Horum *quædam* carpis applicantur ad arcendos paroxyismos febriles, ut allium, sinapi, ranunculus flammeus, iberis: *quædam* spicula extrahunt, ut narcissus, dictamnus, gummi hederæ, &c. *quædam* nutrimentum magis alliciunt, ut gummata, ammoniacum, &c. *quædam* sunt vesicantia, ut cantharides; *quædam* ἀποφλεγματίζοντα, ut euphorbium, pyrethrum, &c.

Inprimis huc spectant formulæ & nomina remediorum, quædam, quibus usitatiùs hæc attrahentia insigniuntur, scilicet SINAPISMUS, à basi dictus, & DROPAX, seu *picatio*, quæ differunt tantùm gradibus. *Sinapismi* enim fortiores escharam inducentes, unde minori etiam circumferentiâ applicantur; *dropaces* verò mitiores, unde tantùm rubefaciunt, & toti etiam membro applicantur, quo de alibi. Dicuntur quasi pilos eyellentia, licet psilothra ab his sint diversa.

Selectiora inter hæc sunt *sinapi*, in sacculo etiam solum adhibitum, quod *Hartmannus* nuchæ applicandum jubet ad dolorem capitis, *cantharides*, & *fermentum*, quod, *Galeni* elogio, validissimum est ad attrahendum, in eo enim eminent quoque partes salinæ, & ipsius corporis glutinoso magmati vis emolliendi adest, ut poris magis ea possit inspirari, ceu eo fine & carica à quibusdam adhibentur, loco excipientis.

Referenda huc quoque *acida* ipsa sunt, ut acetum, &c.

H

Licet

Licet enim ea inter repellentia quoque sint relata, quatenus humores calidos figunt quasi & influere prohibent; attamen ob conjunctam acredinem iisdem quandoque mitioribus utiliter maritantur. Sic evporiston attrahens est *cataplasma ex fermento & aceto*, quod in doloribus variis, v. gr. pleuritide, cephalalgia, item singultu, vomitu, præcipuè cum *aromaticis* mixtum; in uvulæ laxitate & tumore cum *succino* bregmati impositum, insignis est utilitatis.

In specie mitiora & rubefacientia conveniunt in paralyfi, & atrophîa, ubi urticationes in primis locum habent, & jam diutius casibus aliis.

VESICATORIA in specie nomen habent ab effectu, quem edunt, excitant enim vesicas, modò unam majorem, si rite operentur, modò plures parvas.

Materia usitatissima & commodissima sunt *cantharides*, quæ cum sint duplices, vel nostrates, vel Hispanica, vetusta vel recentes, hæ, si haberi possunt, illis præferendæ.

Accusantur cantharides, quòd infestæ sint vesicæ, & non solum internè propinata sal quoddam acerrimum, quo pollent, in urinam liquent; sed etiam externè capiti impositæ eandem mirè afficere dicuntur, & per externum hunc contactum solum exulcerare partes internas, evocare sanguinem per mictum cruentum &c.

Sed verum quidem est, interius, si incautè propinentur, noxam ab iis afflari vesicæ, & oriri ardorem summum, mictum cruentum, & alia incommoda; externè tamen id rarissimè contingit, neque forsitan nisi in illis qui tenerioris sunt textura, ut effluvia hinc citius recipi, & cum lymphâ communicari possint, adeoque ad renes vehi. Nos sanè nunquam illum effectum observare potuimus, licet sæpissimè vesicantia applicuerimus.

Quoad FORMAM EXTERNAM, adhibentur cantharides vel in formâ *unguenti*, cum theriacâ v. gr. rariùs verò cum aliis pinguibus, pinguis enim obtundunt hanc attractionis vim; Vel in formâ *cataplasmati*, additò fermento & semine ammeos, quod pro vero cantharidum correctorio vulgò habetur, id verò

tanti non est, ut opus sit, semper addere. Adjuvare potius statuerim vim attrahentem.

Adhibentur hâc formâ, cataplasmatibus puta, sæpius vesicatoria, sed incommodi id habent, quòd semper de novo sint reparanda, neque tam firmiter cuti adhæreant, quin præscriptum terminum emplastris contra facile excedant.

Rubefaciens seu vesicatorium mitius tale esse potest:

℞. *sinapi flavi acuti* ℥ij. *euphorbii* ℥ß.

fermenti & Aceti scyllit. ana q. l.

Forti⁹: ℞. *fermenti acris* parum, ℥ß. *circiter,*

cantharid. absissalis & ped. quod pro correct. habetur, ℥ß.

caric. pingu. n^o. j. sem. ammeos ℥j.

aceti simpl. vel scyllit. q. l. M. F. cataplasma.

Nota: cum cantharides admodum leves sint, & quinquaginta & plures longè vix ℥j. pendant, melius præscribi eas pondere, quàm numero, quod quidam faciunt, excepto, si mitius velimus attrahere.

Quæritur verò, an acetum, quod communiter addi solet, rectè admisceatur? Pro negativâ facit, quòd acetum partes salinas acres figit, & acrimoniam infringit, ut sinapi aceto præmacerato utimur pro intinctu, quòd sine illo tolerari non poterat: cepe, allia, raphanus, arum cum aceto mitescunt. E quo non ineptè concludit negativè *Martianus comm. in Hipp. p. 382.* Addi potest, quòd acetum repellat & refrigeret, quod contrarium est indicationi, maxime, ubi malignitas simul concurrat.

Decidi res facilè potest, si & quantitatem mediocrem aceti attendamus, & formam, quâ adhibetur: hoc enim modo acrimoniam suâ auget vim, neque, disperso per fermentum corpore cantharidum, adeò infringere vim earundem potest; quin corrigentis vicem subit, unde in hâc formâ modicum aceti, licet mitiget medicamenti vim ex parte, non nocet. Alii & eligunt.

Omnium verò optimè consiunt vesicatoria, si cantharides vel simplici cerato ex cerâ & terebinthina impastentur, sine aceto, vel cum alio quodam emplastro, v. gr. *defensivo viridi Würzii &c.* vel *emplastro vesicatorio Horstii* utamur.

Applicatum hoc magnitudine debitâ, elapsis quatuor, quin-

que, vel septem horis vesicam excitat, quæ, nisi spontè rumpatur, discindenda, & hinc communiter folium brassicæ applicare solent, donec consolidetur: vel emplastrum album coctum, vel de spermate ranarum imponi potest, pro leniendo dolore; quem in finem etiam elegans unguentum ex sambuco habet *Riversius in observ. communic. p. 657.* ad dolores scilicet vesicantium.

In usu habemus, ut revulsio & evacuatio fiat præsentior, adeoque fluxus diutiùs duret, miscere hinc *emplastri vesicatorii* ana cum *emplastro albo cocto*, sive de spermate ranarum, quod defendit, & simul apertum servat fluxum, quâ ratione ad unam vel alteram septimanam servavimus aliquando apertum, pro indicantis urgentiâ: id verò tonsoribus difficile sæpe est imprimere.

Patet jam ex dictis, quòd vesicantium usus nobilissimus sit in defluxionibus à capite ad oculos, aures, & alias partes: in hemicraniâ, ophthalmiâ, febribus malignis, dolore coxendicis, doloribus profundis, & partibus carnosiss. Quoad locum enim apponuntur ponè aures, in nuchâ, interdum & in futurâ coronali, aliisque partibus carnosiss. Vid. *Synschebt. armam. cibim. sect. 29.*

Quoad usum legitimum verò attrahentium horum in genere, notanda est regula *Galenii lib. art. med. cap. 85.* Duo, ait, simul invitant ad calidorum pariter atque acrium medicamentorum usum, & *summa partes, quæ tolerant, & profunda, quæ egent.*

Posito scilicet indicante, cogitandum utique est, *an adhibenda sint?* Sic non conveniunt 1. nisi præmissis universalibus. Concordant hoc in casu vesicantia cum diaphoreticis. Hæc itaque, & discutientia, si præmissa fuerint, idque frustra, sine successu, utiliter adhibentur, ne nempe materia nimis copiosè ad cutem trahatur.

2. Ubi vehemens influxus, iis non utendum: ibi enim & fluxus ipse magis augetur, & symptomata alia inducuntur, febris, dolor, vigiliæ, & pars frustra cruciabitur. Adeoque eo casu potius repellentia, discutientia, & mitigantia conveniunt.

3. Non, ubi inflammatio est, vel pars ipsa alio modo debilis. Uti enim soli cuti adhibentur attrahentia, ita, si ipsa patiatur jam,

jam, afflictæ non addenda est afflictio. Sic cruribus œdematosis & hydropicis cautè applicanda, ut plurimum enim gangrænæ periculum infaustum reddit successum.

4. *Non articulis, ne magis debilitentur, & fluxus eò derivetur.* Unde frustra quis ea in arthritide adhibuerit, & cum noxâ. Vidi quendam textorem proprio ausu cum arthritide scorbuticâ manuum laboraret, urticatione usum, ferè hinc motum manuum perdidisse. Leniora verò non nocent, ut balnea formicarum, quippe quæ discutiant, evocant, & unâ roborant.

5. *Non, ubi improportionata est materia.* Sic memini, medicum vesicatoria apposuisse ventri mulieris hydropicæ, magno cum cruciatur, nullo cum levamine.

6. *Si attrahendi nutrimenti gratiâ adhibentur, hinc conveniunt emplastica, ne transpiret iterum, quod in usu partis & vigorem appulit, ut post frictiones, & inunctiones, ex commendatione Hartmanni pr. chymiatr. c. 13. 4. adhibetur commodè radix symphyti in aquâ fontanâ decocta, & formâ cataplasmatidis membris calidè applicata.*

LIB. I. SECT. II. CAPUT VII.

De

Causticis & corrosivis.

Vesicantibus, quæ ferè magis in sale volatili consistunt, digressi offendimus CAUSTICA, quæ magnam iterum habent latitudinem, unde & varia sortiuntur nomina.

In genere caustica adhibentur vel sanâ & integrâ cute vel divisâ & malè habente: illa corrodendi & escharam inducendi fine; hæc extergendi, exedendi & absumendi scopo. Commune nomen causticum est; sed gradus eorum sunt diversi.

INDICANS scilicet corrosivorum est 1. humorum vitiosorum allestio, ut evacuentur, deriventur, vel revellantur; 2. solidorum p. n. excrecentium absumtio.

Divisâ cute & male habente magis adhibenda *primogradu* sunt, extergentia, five citra morfum insignem exsiccantia, ex nihilo, pompholyge, conchis ustis, magisterio hni, lapide calami-nari, cerusâ, & dulci, lacte virginis, liquore lithargyrii, calcis vivæ, &c. quæ ferè causticorum nomen non merentur, agunt-que potissimum ob vim terream & metallicam exsiccantem, cum vi salinâ, aut retusâ & debiliori, & locum habent in ulce-ribus humidioribus, sordidis etiam, nec facîle cicatrice coeun-tibus.

Secundo gradu sunt *exedentia*, five *exedendo extergentia*, eminentius: utraque vel *secca*, vel *liquida*, vel *media*, quæ præ-ter terreas particulas gaudent salinis acris magis vel minus particulis, ex *vegetabilibus* v. gr. pulvis sabinæ, quæ in fungo ce-rebri, & verrucis penis exedendis est eximia, cineres item, ut cinis tabaci, quem sæpe cum successu solent inspergere ulceri-bus: ex *Mineralibus*, ☉, O ustum, ☉ lum album, ☉ Oli, & tus, & ex his parata, unguentum Ægyptiacum, fuscum Würzii, aqua viridis Hartmanni. Inter hæc secca absumunt etiam magis, quod superfluum est, unde & luxurianti carni conveniunt, ca-runculas penis absumunt, protuberantias alias auferunt, mol-lia mundificant, & gigni prohibent magis extranea; humida purificant & abstergunt.

Notandum 1. *exsiccantia & extergentia terrea & simul sulphu-rea* in affectis nervis, si v. gr. puncti sint, magis profunt, unde insi-gnis utilitatis pulvis hanc in rem fieri potest è *rad. arisol. euphorb. lap. calam. irid. Florent. &c.* qualis videri potest apud *Scultetum in arment. chirurgico.*

2. *Eadem, ut & imprimis oleosa, acris, & atherea ossium corrupte-lis & cariei conveniunt;* sic euphorbium inspersum potentissime cariem separat. Sic oleum caryophyllorum, cum aliis oleosa-ossibus maximè sint inimica, eidem scopo utiliter inservit. Utris-que verò maximè nocent pinguis & oleosa adiposa.

3. *Salina verò magis laxis tumoribus & putrilaginis eximie profunt.* Sic lapis medicamentosus tum aliis in ulceribus variis egregiè se gerit, quo de usu inter alios latè agit *Crollius in basil. chin.* tum hæc ipsa etiam in gingivarum putrilagine profunt:

uti

uti v. gr. lapis medicamentosus in aquâ ligustri, plantaginis, tormentillæ, solutus, alumen ustum cum melle & nuce moschatâ, pulvere aquilegiæ, &c.

Integrâ & sanâ cute adhibenda caustica propriè quasi hoc nomen merentur: dicuntur enim, quòd in potentiâ vim ignis possideant, unde à calore nostro actuata escharam inducunt.

Uti enim notum est, *cauteria esse duplicia: actualia*, quæ igne fiunt, & *potentialis*, quæ medicamentis: ita hæc talia sunt potentialia, quæ aliàs dicuntur *escharotica*, quòd crustas seu escharam inducant, *corrosiva*, *erodentiâ*, *punctivâ* seu *rapatoria*, quæ cutim & carnem penetrant.

Solent equidem hæc & divisâ & malè habente cute in certis casibus adhiberi, ut in tumoribus & ulceribus fungosis, absumendi sine; veruntamen integrâ & sanâ cute applicari consueverunt, de quibus jam dicemus quoque, aliis finis gratiâ, nempe ut humores evacuemus, unde hæc ipsa materiam constituunt fonticulorum, hæc abscessus rumpunt, sicubi ferrum timetur, & pus tamen intus exitum ambit, &c.

Præsupponimus ergo denuò, quòd hæc agant ob vim salinam utroque extremo excedentem, sive sint alcalina, sive acida; illâ tamen differentiâ, quod alcalina escharam nigram fabricent, & post se relinquunt, acida verò, quòd sulphur simul obtundant, candicantem, actuata quippe à calore nativo, nec enim vesicatoria in cadavere vesicas excitant, nec caustica escharam producant, ceu in animato corpore pellem crispare solent.

Resolvunt quasi in putrilaginem cutim, ubi maduerint, penè ut calx viva caseum, ut loquitur *Hamel p. 428. de corp. off. 67.*

Selectiora *alcalina* sunt, v. gr. *lapis corrosivus*, sive ex cineribus fraxini, quod vult *Simon Paulli*, sive potius è lixivio saponariorum fortiori paratus, quod *capicellum* vocant. Dicitur enim lapis impropriè, & reverà est sal alcali acerrimum, unde & obturandum est vas, in quo lapis iste servatur, tessellatim sectus, ne aeris accessu liquefiat, & quando in usum vocatur, salivâ parum humectandus, ut eò promptius spicula sua infigat. Valet enim & hoc loco *saliva non agere*, scilicet eò modo, eâ vi & *evocet* nisi solutus.

Quæ

Quæstio est non levis, *an detur cauterium indolens?* & respondetur rectè, si respectivè loquamur, quòd sic: quæ enim sunt majoris activitatis, & extemplò partem corrumpunt, paucum vel nullum dolorem creant. Tale cauterium præbent *crystalli* $\text{D}\alpha$ ex argento cum V parati. Videmus quin imò id quoque in corpore, non solùm externè in gangrænâ & sphacelo, ubi mechanicè quasi & eleganter fas est ejusmodi concipere sal causticum & corrosivum; verùm etiam in dysenteria indolente, quando tam subito acrimonia summa partibus membranosis accedit, ut sensum statim omnem auferat, unde absolutè tunc lethalis est.

Ad caustica hæc etiam pertinet ∞ & ∞ , quæ & solâ corrosivitate sunt venena; attamen in usum non veniunt, vel cedere debent, nisi nitro bene fuerint correctâ & mitigata, neque circa partes nobiliores: mitigata verò, fixata, & quasi dulcificata etiam in cancro locum habent arsenicalia.

Inter *acida* principem locum tenet *butyrum* Sii , & hinc alia quoque, ut V , \sim tus Oli , *simplex* & *philosophicus*, oleum Oli , salis, quod spiritus concentratus est, & his imbuti globuli, &c. item Z -tus &c. Dantur & *medis* quædam corrosiva, v. gr. *magnes arsenicalis* ex ∞ , t & A re.

Sic conveniunt hæc in bubonibus pestilentibus & venereis rumpendis & absumendis, seu in tumoribus aperiendis, benignis & malignis.

Sic in gangrænosis partibus corrosiva partem corruptam à sanâ separant, uti v. gr. butyrum Sii commodè eo casu applicatu. Videatur *Hartmannus in praxi*.

Sic etiam in ulceribus sordidis, sinuosis, fistulosisque profunt, ad auferendum callum, quo sine si fuerit, nulla constans curatio speranda est.

Pertinent adeò huc omnes utilitates, quas ab usu fonticulorum expectare licet.

Sunt & quædam, quæ in hæmorrhagiis sistendis opem ferunt, v. gr. acerum, \sim Oli , quæ v. gr. in hæmorrhagiâ faucium à Venæ Sectione &c. contractâ, sistunt sanguinem. Sic & vitriolum album, & alumen hoc passu profunt, constant enim simul vi

con-

constipante. Acribus vero solis non est fidendum, unde, si quaeritur, an caustica & corrosiva ad haemorrhagiam sistendam sint adhibendi, v. gr. ☿, ∞, ☉, negat sanctè *Mindererus medic. milit. p. 323.* quia 1. irritant vulnus, 2. maxima symptomata, mortemque ipsam saepe inducunt. Cogunt quidem initio, addit, venas, & adstringunt corrosivitate suâ; sed postmodum corrodunt instar ignis infernalis.

Sic in gummatibus Gallicis, verrucis, quin & naevus abigendis conveniunt, modò caute applicentur. In genere enim qui **APPLICANDI MODUS** est, 1. *Ad corrosiva non deveniendum*, praesertim fortiora, nisi *urgens adsit indicatio*, unde saepe integrâ cute & sanâ tutius adhibentur, quàm in statu p. n.

2. *Minus conveniunt obestioribus & macris admodum: magis carnosus*: in illis enim facile affluxum promovent; in his absumunt utilem humorem. Vid. *Rhodius analect. p. 618.*

3. *Minus ratione aetatis conveniunt caustica puerulis & infantibus* ob tenellum corpusculum, quod graviora minus fert praesidia, unde & nutrimentum saepe absumitur.

4. *Non conveniunt partibus delicatioribus*, ut oculo, extremis, mollioribus, inflammatis, articulis, nervosis. Cautè his applicanda & providè, ne gangraena inducatur, ne vasa etiam laedantur, ne uratur vena aut arteria insignis, nervi, aut tendines musculorum: unde fonticuli optimè fiunt in interstitiis musculorum. Sin adsint urgentia, sive pus evacuandum, sive absumendum noxium, non omitti debent. Sic ad rumpendum abscessum in mammis, item in teste ipso eodem fine adhibuimus corrosivum.

5. *Videndum est, ne quid minus agant, quam debent, & ne quid nimis.* Hinc partes vicinae sunt defendendae: hinc ad fonticulum parandum lapis corrosivus, imposito prius emplastro cum foramine, loco signato & definito, applicatur: hinc, si butyrum gii adhibetur, pennae cavitati inditum apponitur, strictior etiam ligatura hoc fine convenit, & marginibus definitis. Sic & vesicatoria testâ nucis circumscribi & firmari solent aliquando & cauteria actualia ferreâ laminâ. Terminus itaque absumtionis metiendus est ad naturalis status leges; erosionis

verò, donec ad fluxum perductum ulcus, hinc crusta non statim detrahenda; sed, quando mutari incipit, &, maturitate quasi per digestivum unguentum inductâ, excidit ac separari potest, unde hinc apertum tenendum ulcus.

6. *Magis conveniunt in frigidis affectibus*, ubi evacuandi sine id fit, *quàm calidis*, quia & tenues humores magis funduntur, & morâ opus est.

7. *Cauticis ad hæmorrhoides & vitia intestini recti abstinendum*, quia fluxionem magis promovent, & pars est delicata.

8. *Cancro exulcerato caustica sunt periculosa*, quia in omnibus tumoribus, qui cancerum occultum æmulantur, consultius est, abstinere. Cancer enim non est irritandus, unde oraculi in stat habendus *apbor. 38. f. 6. Quibus canceri oculi nascuntur, non curari prestat. Cum enim subito intereunt; non curati verò diutius vivunt.* Unde rectè *Hæurnius in comment.* si illam fœditatem, inquit, causticis castigare volueris, surget alterum, quod in canceris venenum est corrosivum, ac vicina cuncta exuret. Vidimus hujus rei tristia aliquot exempla, adeoque caute hinc mercandum.

9. *Uti adhibentur caustica post alia remedia frustra tentata: ut corpus ipsum universalibus evacuantibus, mundificantibus sanguinem, & victu bene est præparandum.*

Sicut verò attrahentia & vesicantia serum ex glandulis subcutaneis, quæ ferè sunt innumeræ, eliquant & sub cuticulam cogunt, caustica verò poros ipsos exedunt ac affusumunt obviam & cuticulam, & cutem ipsam; ita ab his non differre patet ipsa *SEPTICA* seu putrefacientia improprie dicta, nisi velimus gradibus eadem distinguere, quod ipsa calidam & humidam partem cui applicantur intimius destruant.

Contra ea faciunt huc *LÆVIGANTIA*, multum cum emollientibus convenientia, suntque talia imprimis oleosa, temperata, dulcia, gummosa, mucilaginoso, quæ complanant quasi poros exasperatos, acrimoniam internè & externè mitigant, & blandâ humiditate parietes divulgos demulcent.

LIBRI I. SECT. II. CAPUT VIII.

De

Psilothris.

Rarioris in praxi sunt usus, unde ferè magis eam ob causam cognoscere eadem utile est, ut ab iis cavere, vel læsionem eorum avertere & curare queamus, quàm ut in usum vocentur. Solent tamen quandoque consuli medici, ut pilos extirpent, licet ut plurimum successus non sequatur constans. Hoc casu usitatissimum est simplex psilothrum ex calce vivâ & auripigmento, vel *unguentum de calce vivâ Mysiacis*, quod apud ipsum videri potest.

Turcæ suam habent *rusma*, nonnullis, ut *Schweigero*, quasi *χελύς* quæ *unguentum* dictum corrupte, quo se in balneis depilant. Hoc licet sint qui mineralis speciem peculiarem esse velint, scoria ferri perquam similem, vel vitrioli de prosapia, vix tamen differre à recepto & noto hoc jam dicto remedio fidem facit, *admirans* testis *Troilo itinerarii Orientalis p. 639.* vocans unguentum aurei coloris, (qui auripigmenti est) quod cum calce vivâ confiat, quo pudendas inungant partes, ut depiles, quas volunt, reddant, simul ac desuper sudare incipiant. Nihilominus tamen iterum succrescunt pili ablati, ceu latius id deduci posset.

Sunt verò & hæc ipsa caustica; attamen mitiora, quæ & poros cutis circumfodiunt quasi & destruunt, viscidum pilorum nutrimentum fundunt, liquant, suffurantur. Experimentum *D. Faustij* memoratur, inuncto *felle angulle* pilorum proventum inhiberi; sed, licet & radicetenus extrahantur pili, difficile fuerit, constans & infallibile, ac in omnibus succedens reperire, quale quidem *Helmontius* sibi notum fuisse scribit, liquorem scilicet, quo leniter intincta manus, & exsiccato, si mentum viri attingeret, paulò post excidere pilos barbæ, supercilliorum, ac totius capitis *l. Butler inscripto*, Pertinent ad cosmetica.

De

Traumaticis.

Maturnia & suppurantia propriè quidem ad vulnera non pertinent; attamen ad rumpendum abscessum, & ut aperiri commodè possint, faciunt, vulnere verò jam facto conveniunt *digestiva*, humores magis aptantia, ceu de utrisque jam sub emollientibus diximus, unde & hinc

Suppurantia, & consequenter etiam *digestiva*, sunt 1. *calori similia*, adeoque calida & humida, unde cataplasmata, pinguia, mucilaginosà, aliàque jam tacta huc pertinent. 2. *emplastica*, ob eandem causam, quæ poros blandè obstruunt, caloremque nativum cohibent & roborant.

Hinc videndum 1. quibus conveniant *suppurantia*, nempe tumoribus sanguineis, qui sunt indicans eorundem, siquidem sanguis extravasatus in pus mutatur; qui verò tumores ab his secedunt, minùs eadem postulant, sive collectio sanguinis tanta & in tumorem non fiat, adeoque discuti vel in vasa remeare possit: unde in erysipelate, elogio 7. aphor. 20. eadem non sine noxâ quis adhibuerit. Sic in malignis tumoribus, & venenatis, vix feliciter operantur; atrabilaris verò præcipuè, ut in cancrofis, non conveniunt. Sic minùs etiam in partibus naturâ debilibus, sic non in internis partibus, sicubi extravasatio fiat, locum habent; sed ibi tantùm resolvendum est, v. gr. in pleuritide, adeoque *suppurantia* tantùm externè propriè; internè verò maturantia quidem & humores coquentia, non item talia *suppurantia* profunt.

Apprimè verò locum habent in furunculis, abscessibus, & tumoribus, qui in hos abeunt, ex sanguinis confluxu: vel tamen non sine sanguine, ut in glandulosis tumoribus, qui difficulter etiam *suppurantur*.

2. Videndum verò, an impediri possit, antequam indicetur, sive discutientibus, sive solventibus, &c. sin minùs, citò promovenda, seu eorum applicatione natura adjuvanda.

3. Non

3. *Non exsiccantia inter suppurantia conveniunt*, ejus enim natura sunt contraria. Videndum item

4. *Ne sordida reddant ulcera*, adeoque humida quidem debent esse, non tamen excessivè.

Patet ergo ex his, & subemollientibus jam latè dictis agendi horum vis, materia, & adplicandi modus.

Quod verò TRAUMATICA attinet, in genere, illa sunt vel interna vel externa. Et utraque quidem INDICANTUR ab unitate solutâ in genere, sive sint vulnera, casum & punctum facta, sive contusiones, præcipuè cum læsione partium interiorum, sive ulcera, phthisis, fistulæ, & alia, sive ruptura, & orificia vasorum aperta, ut hæmoptysis, mictus cruentus, dysenteria, casus ab alto inprimis, &c. in quibus omnibus vulneraria hæc apprimè conveniunt, quâcunque formâ, pulveris, extracti, & inprimis potionis adhibita.

Quantum verò ad AGENDI MODUM spectat, præsupposito, quòd sanguis sit partium omnium alimentum, necesse etiam est, læsâ unitate hoc ipsum fatiscere, & consequenter ad hoc respiciendum, ut ad consolidationem partem læsam aptius disponat.

Potissimum verò duplicis sunt generis: vel 1. natura alcalina, quod inprimis apud Helmontium reperias latius discussum. Ille enim non ineptè statuit, in quovis vulnere aciditatem, (per analogiam quandam, ut mox dicemus,) omnis in carne putredinis indicem atque sociam, oboriri, hanc verò alcalia facile in se absorbere & absumere, hinc omnes potiones vulnerarias occultum alcali, & quidem volatile in se continere, si accidentibus ex corruptione acoris natis resistere debeat, quatenus alcali quodvis omnem aciditatem, quam attingit, perimat, & iterum herbas vulnerarias virtute cujusdam innati alcali operari, lib. à sede animæ ad morb. t. 20. hinc & diuretica esse vulneraria scribit de libris cap. 5. §. 17.

Liceat hîc applicare locum elegantissimum Galeni lib. 2. aphor. comm. 17. de acore sanguinis, ubi, quod in vinis acescentibus, ait, accidit, tale quiddam & in sanguinis alteratione contingere. Cùm itaque in vulneribus & sanguinis tonus alteretur, & adeo-

rundem sanationem necessario concurrat; hinc traumatica sunt, quæ & acorem absorbent, & sanguinis tonum conservant: quin & acres & serofos humores temperant, & moderatè detergunt. Talia verò apprimè sunt alcalina jam dicta, v. gr. lapides cancrorum, qui & in supra dictis vulneribus opem ferunt, & bulliti cum vino lixiviosum saporem acquirunt. Ita & ÷ium diaphoreticum in ulceribus externis intra corpus optimo consilio assumitur: ita & ipsum antihecticum Poterii hanc ob causam in pthisi convenit: & plantæ traumaticæ dictæ, id est, quæ vel nitrosâ detergente gaudent facultate, vel adstrictorium quid & terreum possident, sanguinis tonum respiciens. Unde *Spigelius isag. in rem herb. l. 2. c. 4. p. 151.* Multæ, ait, plantæ recentia vulnera glutinare possunt, imò, ausim credere, addit, ex tribus plantis unam semper hæc vi pollere. Loquitur quidem de externo potissimum usu; attamen & de interno idem valet. Talia interna sunt: veronica, betonica, hederæ arborea, & terrestres, pyrola, radix prim. veris, scrophulariæ, &c. & ex his paratæ aquæ, essentia, &c. qualis est essentia traumatica *B. Rolsinji in chimia* descripta, quæ videri potest: extracta, ut extr. pyrolæ, fani- culæ, scabiosæ, simplex & saccharatum, quæ & in pthisi utiliter adhibentur. Resistunt hæc quàm maximè putredini, & ichores p. n. in ordinem redigunt.

Vel 2. balsamica sunt nature, & sale suo volatili oleoso, roborante simul & adstrictorio sanguinem vigorant. Sic refert *Febure alicubi in trakt. chim.* quendam chirurgum in quibusvis vulneribus statim propinâsse nucem moschatam, ut balsamicâ hujus vi vigoraretur sanguis, & hinc ad consolidationem omnia aptius disponerentur. Videndum solùm, ne quid nimis

Eadem hæc utriusque generis externæ & immediatè applicata faciunt insigniter officium. Sic & sulphura balsamica, balsamum sulphuris in pectoris affectibus, cinnabaris nativa, sulphur antimonii fixum, balsamum antimonii in iisdem affectibus eximie profunt, &c. Utut verò interna hæc non materialiter ad vulnus properent remotum, disponunt tamen sanguinem, ut coire aptius longè possint divisa. Pro interno hoc usu

usu celebres admodum sunt potiones vulnerariae, non negligenda & in gravioribus vulneribus ulceribusque.

Notandum tamen, minus has convenire 1. *in principio* durante adhuc affluxu, ne impellantur magis humores ad partem affectam. 2. Minus etiam *in vulneribus capitae*, quae siccantia magis externè; internè verò absorbentia nervina magis desiderant: magis in artubus & aliis visceribus laesis. Resolvunt enim ob eandem suam vim grumosum sanguinem, & firmant ejus tonum. 3. Respicendum etiam simul est *ad ventriculum*, ne inde laedatur.

Notabile est traumatica hæc esse simul resolventia, seu grumos dissolventia pleraque, utriusque generis: ut lapides cancerorum, sarcocolla, myrrha, millefolium.

Ejusdem commatis sunt & externa traumatica, *sarcotica*, seu carnem generantia, nempe

1. *Modicè siccantia*, terræ & salinæ seu alcalinæ naturæ, ut *cerussa*, *pompholyx*, *libargyrum*, &c. quæ & leniter adstringunt simul & roborant, & impedimenta remonent, & superfluam humiditatem absumunt, absorbent, & parietes ac carnem firmant, ut sanæ similis reddatur, nec luxuriet, unde ad cicatricem aptæ redduntur vulnera & ulcera.

Sic & sola *lintheamina carpta* sæpe & in quibusdam casibus, v. gr. unguium & partium aliarum excarnium vulneribus ex usu sunt.

Sic pulveres talismodi absorbentes sæpe ulcera contumacia & coire renuentia, ob humiditatem nimiam & parietum laxitatem, consolidant, quod aliquoties observavi; Unde regulæ instar esse potest: *Ubiunque ulcera superflua luxuriant humiditate, ibi siccantia modicè & firmantia apprimè, & præ oleosis & emplasticis conveniunt.*

Sic & lapidum cancerorum pulvis inspersus, saccharum item Canariense vulnera recentia sanat, statim enim quasi condit, carnes & partes lasas, ut de balsamico suo vigore non remittant, nec pus concipiant.

Ita consolidavi ulcus à suppressione mensium ortum & foetum solo pulvere ex *cerussa*, nililo, lacte lunæ, myrrha, &c. qua-

qualem describit *D. D. Major de lacte lune*. Alium novi, qui solâ pompholyge inspersione insanabile visum ulcus curavit. Nuperimè fœminam ulceribus esthiomenis humidis & continuo humore stillantibus solius cerussæ pulveris inspersione curavi. Quodsi laxiores adhuc sint parietes, & luxuriet caro, constringentia etiam conveniunt. Sic alumen ustum impedimenta illa insigniter removet, macht einen guten Grund / & humiditates omnes potenter exsiccat; item vitriolum album & similia.

Sic & in vûlneribus capitis omnem absolvunt paginam, & unice conveniunt modicè & temperatè siccantia, & contra ea oleosa omnia, pingua, unguinosa, & emplastra pingua nullo modo conveniunt, nisi quis forsan, quæ simul nervina sunt, ut balsamum de Peru, excipiat.

2. *Balsamica*, sive sint *gummata & resinosa simplicia*, ut hypericum, aloe, gummi elemi, quod ad puncturas eximium est, mastiche, thus, &c.

Sive *olea*, tum *expressa*, ut oleum sambuci viride egregium est vomitorium internè assumtum, & travmaticum externè: tum *cocta*, ut oleum hyperici rubro sanguinis colore, oleum momordicæ, ophioglossæ, &c. tum *destillata*, simplicia, ut oleum tartari fœtidum, quod potentissimè consolidat, & in resolutionibus æque & contusionibus nervosarum partium quoque compertum est, & cum cerâ in emplastrum coqui facillè potest: oleum terebinthinæ, quod intra 24. horas prædicant empirici ad consolidanda simplicia vulnera. Item *balsama*, tum *natura*, ut *Indicum*, *de Tolu*, *Capaiba*, tum *artificialia*, ut balsamum vulnerarium Mindereri ex tereb. g. elemi, & oleo ceræ &c.

Sive *emplastra*, Apostol. de gratia DEI, de minio, de beton. quod in vulneribus capitis laudatissimum est. Et sanè videas emplastra ferè omnia in hoc convenire, quòd vulnera ab aere defendant, & balsamicâ siccante unâ modicè vi partem demulceant, ceu in specie emplastra saturnina eo nomine admodùm sunt celebrâ.

Notandum etiam ex dictis, non sequi, quod *Silvius* probabile esse scribit; alii absolutè affirmant, *omne ulcus esse ab acido*. Sunt enim potiùs ab acri, exemplo vesicatoriorum & escharoticorum, neque

neque acida alio quàm acrimoniæ titulo ad eadem patrandæ concurrunt. Hæc ipsa verò dicta acrimoniam illam respiciunt. *Acor* verò *Helmontianus* interdum reverà, interdum, & ut plurimum, analogicè hîc locum habere potest, quatenus notat partem à naturâ suâ balsamicâ abire, & ad putredinem quasi frigidam inclinare, de quo alibi latius.

LIB. I. SECT. II. CAPUT X.

De glutinantibus.

Non differunt ratione virium in genere GLUTINANTIA à sarcoticis & epuloticis. Eadem enim, vel siccantia, vel balsamica sunt; sed 1. gradibus, glutinantia enim sicciora sunt sarcoticis: epulotica verò sicciora glutinantibus, sicca scilicet effective. 2. effectu successivo. Sequuntur enim se ordine invicem, non potest fieri glutinatio, nisi cavitas repleatur & carnes resarciantur, neque cicatrificatio, nisi glutinatio præcesserit.

Ut itaque glutinari nihil est aliud, quàm coire ac uniri, ita & glutinantia INDICANT eadem *universis vitia*, v. gr. tum vulnera recentia, cruentaque, tum sinus & ulcera, remotis prius impedimentis, rupturæ item, fracturæ, herniæ, & alia.

In primis verò exposcunt eadem hæc vulnera, nimis hiantia, 1. ut adducantur labia, & 2. adducta firmentur: seu debentur & distentis labiis, & ipsi hiatui, adeoque suturam siccam incruentam, *Hessylpaster* præbent & efficiunt: quin, ubi sutura in certis casibus planè locum non habet, ut in vulneribus palpebrarum, conveniunt glutinantia.

Conveniunt tamen glutinantia hæc magis, ubi summa cutis magis affecta est, ut & in paullo profundis hiatibus; ubi verò profundius & gravius vulnus inflictum, fibulæ magis in usum trahendæ.

Fit hoc omne MEDICAMENTORUM GLUTINANTIUM beneficio, & in primis emplastri specie. Talia sunt, uti diximus, 1. *siccantia*, lapides cancerorum, calaminaris, antimonium. 2. *adstringentia*, tormentilla, symphytum, balauft malicorium, bolus Armena, &c. 3. *viscosa & emplastica*, sanguis draconis, sar-

K

cocol-

cocolla, quæ in specie ob id nomen nacta est, à glutinandis scilicet carnibus, item amyllum, farina volatilis, &c.

MODUS APPLICANDI non variat partim à jam dictis, partim à dicendis sub epuloticis.

LIB. I. SECT. II. CAPUT XI.

De epuloticis & *περωτικῖς*.

Uod callus est in partibus duris, seu ossibus, id cicatrix in mollibus seu carne, unde iisdem ferè medicamentis absolvuntur CICATRISANTIA, seu epulotica, & CALLUM GENERANTIA seu *περωτικῖς*.

INDICANTUR epulotica ceu ultimus finis ab iisdem unitatis solutæ speciebus, quippe ultimum complementum seu coronidem curationi & consolidationi imponunt, wenn es zubeilet / oder verheilet / eine Narbe gewinnt / beschliesset / &c.

Sunt itaque epulotica earum virium, ut *exsiccant*, (& quidem magis respectivè, quàm vel *sarcotica*, vel *glutinantia*,) & contrahant seu constringant carnem, densent, indurent, & adeò in cicatricem cogant, & hæc sunt, ceu sæpiùs diximus, validè exsiccantia, multisque cumprimis partibus salinis fixis vel terreis abundantia, unde moderatè quidem calefaciunt; attamen citra morsum & dolorem. Notandum enim, vitanda in his esse 1. *abstergentia*, magisque 2. *acria*. Hæc enim non nisi per accidens inter epulotica referri queunt, quatenus colligunt parumper carnem, & cogunt.

Præcedant itaque oportet *sarcotica* & *glutinantia*, sequuntur epulotica, licèt id in praxi semper & in omnibus non ita strictè observari vel possit, vel debeat, cum multa sint *polychresta*, quæ singula hæc expediant; imò id omne opus est naturæ, quæ solum hisce externis adjuvatur, ut eò promptius res succedat, & impedimenta removeantur.

Hinc à priori notandum est, 1. vulnera & ulcera alia *faciliùs*, alia *difficiliùs* consolidari, & 2. cicatrificationem aliam esse *fidam*, *constantem* & *perfectam*, *revera talem*, aliam saltim *invidam*, *fuciatam*, *momentaneam*, *palliativam*, non *vram*. Fitque id ipsum vel vicio

rotius, sicuti *plethora* & *cacochymia* cicatricem moratur, unde

ad

ad promotionem hujus toti unà prospiciendum, & vulneribus ac ulceribus conducunt purgantia, & quandoque ipsa V. S. aliaque universalia. Hinc videmus in scorbuticis, cachecticis, hydropicis, fistulis, ulceribus varicosis, canerosis, difficillimam esse cicatrificationem, quæ quippe aliunde soventur & affluxum habent, & hinc sæpe multum negotii medico faceffunt, præcipuè, si neglectis universalibus seu fonte saltim rivos attendat, & sunt sæpe ejusmodi ulcera quasi fonticuli.

Vel vitio *partis ipsius*, five cavum quod est, nondum sit repletum, tum ob callum, tum ob defectum succrescentis carnis, (unde cavum est replendum,) five caro luxurians adfit, quæ absumenda, five *κακότηθεια* obftet, & ulcus, vulnusque fit malignum, quod hinc *κακότηθεις* & *δυσπεπλωτικόν* audit, quod ipsum etiam corrigendum, & affluxus & intemperies quovis modo tollenda, ac acrimonia, si qua adest, mitiganda est: five os vitiosum, cariosum, vel separatum subsit, quamdiu enim talis festuca, talève vitium adest, ulcera vel omninò non, vel palliativè saltim & ad breve tempus coalescere queunt, nulla verò perfecta consolidatio speranda est, donec vitiosum os ex toto exemptum, licet & minimum, fuerit; vel non satis mundatum fuerit, &, priusquam par erat, constrictum, ubi materia vitiosa intus relicta novum negotium facit, *μὴδ' ὑπερφόθῃς*; five labia se invicem, non facillè contingant, unde imprimis vulnera rotunda tardius & difficiliùs claudi consueverunt.

Notandum tamen, sæpe in hoc morâ opus esse, & omninò, licet imperfectè quandoque consolidationem talismodi fieri posse, donec natura sibi ipsi tempore opportuno exitum paret, & officulum eiciat.

Hiscæ igitur ablatis impedimentis hæc ipsa epulotica dicto modo comparata exactè faciunt officium, neque in his opus est, ut recensio diutiùs immoremur.

Observari tamen & id meretur, siccitatem illam epulotico-rum moderandam esse ex ipsius partis affectæ naturâ, prout vel mollior, laxior, humidior, five sicciior & excarnis magis fuerit. Sic in ulcusculis tunicæ corneæ oculi sæpiùs cum fructu adhibui pulverem alcoolisatum perlarum, item saccharum Canariense

insufflatum, præter pinguedinem viperarum longè probatissimam. sic in ulceribus & excoriatione labiorum spiritus salis levior applicatio citam affert opem.

A posteriori verò iterum distinctio quædam notanda, alia enim cicatrix est *pulchra*, alia *deformis*. Hinc uti prior & minor expetitur, & deformitas omnis vitanda, non solum caro cuti æqualis prius reddenda, aut saltem, ut parum excedat eandem, secus cava erit & deformis; sed & lævigantia huic debentur, quæ duritiem nimiam corrigant, & factam emendent. Sic cicatricem turpiorem delere solent, quæ tùm *lævigant*, ut oleum vitell.ovor. & similia, tùm *sale nitroso* aut *volatili* pollent, ac eandem quasi *refricant*, ut aliâ facie spectanda exhibeatur, v.gr. anagallis alfine, nitrum, sinapi hoc fine commendantur.

Quod ad POROTICA seu CALLUM GENERANTIA attinet, dividuntur ea in *interna* & *externa*. Illa non differunt à traumaticis modò expositis, neque enim osteocolla, laudatissimi ad hoc usus, aliaque alio modo agunt, ac nuper dicto, absorbendo, & sanguinem pro consolidatione aptiorem reddendo. *Externa* verò ejusdem generis cum jam dictis epuloticis sunt, quæ nempe adstringunt, condensant, incrassant, & adeò alimentum ossium ad callum seu glaream magis disponunt, ut ex simplicibus ulmaria, symphytum, osteocolla, &c. ex compositis emplastrum contra fracturas, &c.

Notum verò jam quoque est aliunde, ossa non uniri, & perfectè sibi invicem conjungi, nisi intermedio callo.

LIB. I. SECT. II. CAPUT XII.

De medicamentis ad ambusta.

Non minùs tandem in AMBUSTIS de modo agendi, materiâ ipsâ & applicandi modo ac usu erimus solliciti.

INDICANS horum medicamentorum sunt *ambustiones* & *combustiones parvium*. Hæ verò ut varii generis sunt, 1. ratione *materia*, v. gr. ex aquâ fervidâ, pulvere pyrio, oleo, plumbo, alliisve ignitis. 2. ratione *graduum*, uti v. gr. *primus* est solus ardor, seu inflammatio: *secundus* ubi cum vesicis & pustulis

stulis fit combustio: *tertius*, ubi vel cutis ipsa fecedit, in humidis, vel corrugatur & nigricat ut in aliis ignitis non humidis: *quartus* enim gradus est incurabilis, quo partis exterminium ipsum inductum est. Sic etiam variat curatio, & selectus horum medicamentorum omninò habendus est. Sic mitiora medicamenta conveniunt primo ambustionis gradui, ubi solùm inflammatio tollenda, & pustularum generatio impedienda: secundo & tertio gradu partes magis demulcendæ, quod apud praticos latius videri potest.

In genere ergo medicamenta ad ambusta duplicia sunt: vel enim adhibentur *ad elsciendum empyreuma*, uti sunt v. gr. *renium partium*, *calida*, ipsa, quæ quidem saltim in principio, & primo ambustionis gradu locum obtinent, qualia sunt allium, cepæ, & horum succus, sal, camphora, calx viva, myrrha, &c. ceræ, &c. Sic mulier apud *Paracelsum l. 10. p. 244.* suavit, ut primo apparatu cepæ crudæ cum paucò sale intritæ apponeretur locis ex oleo combustis, unde mane altero pustulæ nullæ adfuerunt, nisi in loco sano.

Vel *ad mitigandum & demulcendum calorem & ardorem*, & consequenter sanandum partes exulceratas, eaque tum *æquosa*, ut aqua omnium florum, rosarum, spermatis ranarum, phlegma vitrioli, alumen, atramentum, quæ quidem itidem primo saltim gradu adhibenda: tum *mucilaginosæ*, albumen ovi, cataplasma ex pomis dulcibus affatis & per setaceum trajectis, cortex medianus sambuci, tiliæ, flos lactis, mucilago seminis psyllii, cydoniorum. Sic & radix filicis apud *S. m. Pauli*, feces cerevisiæ, adeps porci bulliens guttatim super lauri folia projectus & collectus, quod quasi incantamenti instar curare scribitur, vel lardum eodem modo in glaciem stillatum, quod & in pernionibus convenit. Pertinet huc unguentum, ceu experimentum singulare, in omni adustione cum exulceratione à quavis materiâ factâ, descriptum à *Dornereil o dispens. p. 105.*

Tum *oleosa*, & quidem temperatiora, ac redinem secum non gestantia, ut oleum lini it. nucum. ovorum &c. *vid. Borellus l. 50. c. 76.* balsamum sulphuris externum Rulandi.

Tùm *absorbentia* & *temperantia terrea*, faccharum Saturni, calx viva lota, vel ejusdem cremor.

Tùm *ex his mixta*, quæ omnium sunt optima, ut albumen ovi cum ol. oliv. vel lini conquassatum & pennâ inunctum, quod pro experimento nobilissimo dilaudat *Agricola in chirurg. tract. 3. p. 342. Mynsichtus*, aliiq̃ue: it. unguentum de litharg. seu unguentum nutrit. offic. quod omnium nobilissimum: emplastrum ex succis herbarum. solani, tiliæ, sambuci, hyoscyami &c. empl. de sperm. ran. camphoratum, diasaturni Myns. de pingvedine cervi, &c. calx viva lota, cum oleo in unguentum redacta, unguent. alb. coct. de cerussâ, butyrum Saturni Fabri, &c.

Notandum verò, 1. *actu frigida esse cavenda*, ob contrarietatem, inde enim major ardor exoritur, fluxusq̃ue & dolor augetur. Hinc medicamenta contra ambusta tepidè sunt applicanda; hinc distingvendum est inter frigefacere & refrigerare, medicamenta *ευσγεγνηλκωσ* alterantia conveniunt, & possunt tepidè applicari.

2. *Unguenta pro ambustis adbibenda non debent esse dura*, ne dolorem majorem concilient.

3. *Interiori etiam ardor restringi unâ potest*, uti spiritum salis summopere in hunc finem commendat *Digby tract. de pulv. symp. parb.* ceu egregium quasi balsamum.

4. Sic & licet omnia ex æquo ambustis debeantur, *quandoque tamen pars ipsa respici debet*, v. gr. in combustionibus oculorum collyrio appropriato, ne vitus tollatur; articulorum, v. g. brachii; ne ad motum reddatur ineptum, &c.

LIBRI PRIMI

SECTIO TERTIA,

De

Medicamentis certæ parti appropriatis.

CAPUT PRIMUM.

De medicamentis cephalicis.

Dispe-

Ispeimus jam alibi litem illam, *an dentur alterantia specifica?* quæ hîc non latius repetemus. Nobis jam sufficit, CEPHALICA & hinc recensenda alia alterantia particularia nomen sortita esse à partibus affectis, etsi enim, ut loquitur *Pernumia l. 5. de curat. arte cap. 68 p. 327.* aliis quoque profint; uni tamen magis, quàm alteri conducere dicuntur, & reverà conducunt, unde & *Hippocrates l. de arte, morborum,* ait, omnium unus & idem modus; locus verò ipse eorum differentiam facit. Neque obstat, omnes æquè partes nutriri & vegetari uno eodemque sanguine, nam non æqualis omnium recipiendi modus est, unde v. gr. cephalica sunt, juxta quosdam, quæ medicamenti vim ad caput secum trahunt, sive potius rectius quæ caput respiciunt, ejusque calorem nativum roborant.

Unde notandum: 1. sæpe promiscuè nominantur alterantia & confortantia; licèt illa magis temperiem, hæc actionem, & *ἐργεσιαν* visceris respiciant, aliàs *πινυδ.* 2. inprimis nomen hoc competit calidis, minùs frigidis hæc enim, scilicet alterantia frigida pleraque, non omnia, magis sunt communia.

INDICANT ergo cephalica medicamenta primariò *temperies alterata*; secundariò verò etiam *conformatio*, ut in hydrocephalo, apoplexiâ, paralyfi, &c. & ipsa etiam *soluta unitas*, nam & in his temperiem vitari certum est, unde *ἀλλοιωσις* hæc paullo latius sumitur.

Cùm verò non sufficiat credere, cephalica, aliâve similia medicamenta esse. quæ occultâ proprietate cerebrum respiciant, seu ex proprietate similitudinis cum calore nativo cerebri convenient, paullo altiùs eorum AGENDIVIS erit repetenda.

Præmissâ itaque 1. distinctione generali, quæ in aliis omnibus valet, alia cephalica esse *volatilia* alia *fixa*, alia *media* & ex hisce mixta, 2. regulâ itidem universali methodicâ, contraria contrariis curari: Item 3. alterantia specifica propriè & primariò intelligenda esse de internis & assumendis; restrictè verò etiam de externis, ut in vulneribus v. gr. videre est; Jam quæ experientia teste in affectibus capitis his vel illis faciunt officium, videbimus.

Cephalic.

Cephalica itaque, ut inquiramus hæc penitiùs, vel respiciunt *1. membranas ac nervos*, eorumque irritationem, tensionem, (quod de membranis maximè valet,) ac vellicationem, quæ conveniunt in doloribus capitis, epilepsiâ, pavoribus, & motibus convulsivis, sive sint *discutientia*, sive balsamicâ sulphureâ *vi demulcentia*, uti sunt *paregorica*, chamædrys, chamæpitys, verberna, pulegium, betonica, fl. anthos, spicæ, tiliæ, lil convall. castorium, & exinde parata, succinum, &c. Sive *invertentia*, & *acrimoniam absorbentia*, ut præ omnibus cinnabarina: unde patet, quomodo hæc ipsa & in epilepsiâ, & doloribus capitis, quin & articulo- rum, pleuriticis, adeoque omnibus totius corporis conveniant. Pertinent huc ipsa etiam opiata correctiora.

Vel *2. respiciunt humores*, in primis lympham seu serum, unaque spiritus & vapores, seu halitus tenues, & quidem, si *excedant illi quantitate*, *evacuantia* & *divertentia*, sulphure volatili oleoso pollentia, quæ profunt in catarrhis & repletionem, vertigine, incubo, epilepsiâ ipsâ quâdam, memoriæ debilitate, &c. ut pæonia, serpillum, majorana &c. Si *deficiat, restaurantia, humectantia* & *diluentia*, uti interius aquosa, liquida, potiones, decocta, largior potus, quæ necessaria sunt in maniâ, melancholiâ, vigillis nimis: si *acres, tenuis*, falsi humores, *frigentia* & *temperantia*.

Vel *3. spiritus*, qui *deficientes restaurantia balsamica volatilia oleosa* postulant, in specie ambram, aquas apoplecticas, virtutum, balsamum vitæ, &c. olea destill. cinnam. &c. quæ profunt ad præservationem apoplexiæ, memoriâ roborant, paralyticis conveniunt, melancholicos vigorant, catalepticos restitunt, &c.

Enormes verò & excedentes, æstuantesque & efferatos temperant *humectantia* & *serum restituentia*, rarefactionem inhibentia *acida*, evaporationem promoventia *nitrosa*, ligantia *opiata*, ceu in furore, phrenitide, maniâ id ex usu est, unde & in vigillis nimis conveniunt.

Vel *4. vapores seu halitus*, quos *excessivos, peregrinos & extraneos*, quatenus halituosior sanguis seu sulphure peregrino infectus, non aliter, ac videmus in ebris, turbulentos reddit spiritus, corri-

corrīgunt tūm blanda aromatica & roborantia, qualia vulgò appellatur evaporationes ad caput elevandas prohibentia & discutientia, coriandrum, pulveres peptici, quæ *ευχύλωσι* præstant, & ventriculū roborant: tūm acida, quæ humores sulphureos biliosos obrundunt, ut in ebrietate.

Deficientes verò eosdem seu *ἀναθυμιάσεις*, vapores rescindos, (quod omne tamen fero qualitatibus hisce imbuto rectius tribuitur,) restituant tūm *humectantia*, unde in febribus ardentibus consultum est, epithemata vel ex solâ aquâ rosarum, item emulsiones, egregiè humectantes & refrigerantes, præscribere: tūm *balitiosum sanguinem generantia*, blanda aromatica, hinc & *Sennertus* & *Simon Pauli* consulunt, & ipsa experientia inprimis testatur, vigiliis senum non tam sola opiata, non refrigerantia; sed svavia evaporantia, sulphure oleoso pollentia, convenire, uti sunt species diambra, diamoschi, vinum ipsum, quo novimus quosdam feliciter usos, ut nempe & serum sibi constet, & sulphure resolubili polleat, quod ex sequentibus magis fiet, manifestum.

Vel enim 5. respiciunt cephalica *cerebri ipsius poros*, & eos quidem vel *aperiendo nimis oclusos & obstructos*, vel *claudendo nimis hiantes & dilatatos*.

Aperiant poros cerebri medicamenta *volatilia*, inprimis *urinososa*, sicubi ob humorum copiam, vel subsidentiam, vel compressionem, aliasque causas depressi & oclusi hæreant, nec liberum spiritibus comeatū concedant amplius, ut præcipuè in paralyfi, apoplexiâ, aphonîâ, catarrhis crassis, ubi poros nervorum aperiencia unice profunt, item somno immodico, & affectibus similibus, lethargo, comate somnolento, aliisque, v. gr. spiritus salis ammoniaci, quo cum spiritu lil. convallium mixto aliquot curavimus paralyticos. Addenda etiam quandoque simul discutientia.

Claudunt verò poros nimis diductos, tūm serum in substantiâ augmentia, tūm blandum sulphur resolubile sanguini scenerantia, unde profunt & indicantur in vigiliis nimis, ferociâ, deliriis, phrenitide, aliisque intemperaturis.

Quoad MATERIAM horum ipsam, hisce applicandam,
L regulis,

regulis, cùm in genere vel ad instaurandum calidum innatum cerebri, vel temperandum faciant, edifferemus eandem sub volatilium, fixorum & mediorum titulo.

Volatilia cephalica sunt 1. *sulphure oleoso, aromatico, suavi potentia*, seu uno verbo, *balsamica*, herbæ & radices, angelicæ, caryophyllatæ, folia rorismarini, major. salv. rutæ, lignum sassafras, &c. & horum spiritus, olea, salia volatilia oleosa. Suntq; hæc simul paregorica, & membranas irritatas demulcent, & spiritus deficientes restituunt, halitus verò corrigunt, poros dilatant. 2. *urinosæ volatilia*, spiritus salis ammoniaci laudatissimus, spir. urina, unde tinctura solis & lunæ ferè solum mutantur vulgò virtutè. 3. *acida volatilia*, spir. vitrioli cephalicus striatus, aqua apopl. mulierum, &c. licet hæc magis quasi fixa sint.

Annotavit ferè primus *Helmontius*, cephalica se sale volatili commendare. Sic & ex vegetabilibus conservæ, condita, & alia huc pertinent.

Fixa sunt vel *terrea*, perlæ, coralia, cinnabaris, ex compositis pulvis epilept. Marchionis, specificum cephalicū Michaelis, vel *acida*, vel *nitrosa*, vel *aqueadiluentia*; & hæc usum habent ad absorbendos & diluendos humores acres, irritantes membranas, spiritus efferatos ligandos, sopiendos, & demulcendos, porisque, quatenus acorem absorbent, libertatem conciliandum.

Media ex his mixta sunt varia.

Externa sunt vel *humectantia*, & serum restituentia, ut in melancholiâ, ubi v. g. decoctum fol. lactucæ in usu nobis est, vel *partium tenuium*, penetrantia, vel *refrigerantia* & repellentia, ut in hæmorrhagiis, deliriis, ubi & acida profunt, &c. vel *discutientia* & evacuantia, ut sternutatoria, apophlegmatismi, vel *anodyna*, ut unguentum alabastrinum, populneum; vel *roborantia*, ut lixivium sapientiæ, &c. oleum persic. vid. *B. Rolf. O. & M. comment.*

Caput igitur cùm sanctius regimen secum foveat, & comprehendat, de salute ejus utique vigilandum est, unde in horum applicandi legitimo usu non minimum situm est.

Notandum scilicet in horum **APPLICANDI MODO**,

1. *Violenter alterantia, & post se noxam relinquentia, vel omittenda, vel parcius sumenda.* Sic

Nimis

Nimis odorata caput gravant, præcipuè ubi à vaporibus caput affectum dolet: unde styrax, crocus, myrrha etiam ipsa & coriandrum non præparatum cerebrum feriunt, & consequenter omnia nimis vaporosa, & sulphure peregrino pollentia, spiritus facillè turbant & poros quidem claudunt, attamen cautè adhibenda: unde & opiata huc pertinent, quæ incautiùs & frequentius data, præcipuè in infantibus caput debilitant & turbidum reddunt: quò & spectat umbra nucis juglandis, taxi, quercus, &c.

Sic valdè frigida cavenda: utut enim repellentia frontalia, & epithemata commodè ferat cerebrum; videndum tamen in omnibus est, ne tonus ejus labefactetur, cum frigida omnia nervis sint inimica.

Sic nimis calefacere & siccare nunquam tutum est, inde enim spiritus efferantur, pori nimis dilatantur, quod iis maxime observandum est, qui *confectione anacardinâ* & aliis calidioribus continuo usurpatis memoriam sibi parare allaborant, uti *Hofmannus* refert, quosdam hoc pacto maniacos redditos. Valet enim in excessu hoc inprimis *Horatianum* illud:

Stulti, dum vitant vitia, in contraria currunt.

Respective tamen minus peccari solet calefacientibus, quàm refrigerantibus.

Sic, quæ regula est & cautio *Heurnii meth. ad praxin lib. 2. p. 118.* parce utendum in capite, (scilicet in topicis præsertim,) quæ manifestè adstringunt, unde sæpe calida adduntur, ut reliquæ magis penetrent.

Non alterandum ergò ultra mediocritatem; sed semper cerebri temperies conservanda, quod & ex sequentibus magis patet.

2. *Nec humefactantia, nec liquantia, & calida nimis in catarrhis, & ubi cerebrum humore repletum est, locum habent.* Hinc in catarrhis lotiones capitis, imò & balnea locum planè non habent, & visi sunt, qui inde odoratum penitus amiserunt. Sic qui calidis, v. gr. oleo succini, tum internè, tum externè bregmati inungendo in catarrhis utuntur, materiam liquando & in vasa præcipitando sæpe febrim excitant, & alia mala graviora.

3. *Salia item, tum alcalia, tum nitrosa, tum acida, minus conveniunt in catarrhalibus affectibus, magis enim fluxile reddunt serum, unde facile in loca nobiliora viam affectat, quod in genere etiam de aliis partibus valet.*

4. *Quæ nervis debentur topica, spinali medulla applicanda, ibi enim exorti pro toto corpore vigorando novis radicibus erumpunt. Valet id maximè in paralyfi, epilepsiâ &c. Hinc peccatur sæpe à medicis, qui topica ipsi parti affectæ applicant, cum nervorum origini debeantur: quale elegans exemplum refert aliacubi Galenus.*

5. *Acida, ubi pori repleti nimis sunt, vel humores & spiritus nimis effervati & effrenes, ut in affectibus soporosis, maniâ, &c. conveniunt: minus, ubi nervi & membrana debiles, ut in paralyfi: minus etiam in vigiliis, ubi vitanda.*

6. *Conveniunt omnia hæc magis, (quod & de reliquis specificis valet,) & principaliter, capite essentialiter & per se affecto; minus, & non, nisi restrictè & secundariò, ubi per consensum. Non enim valet absolutè regula: caput est affectum, ergo cephalica sunt, adhibenda: stomachus est affectus, ergo stomachica.*

7. *Vegetabilia magis specificorum titulum, & quidem calida præcipuè, mineralia & metallica universalium magis obtinent.*

8. *Ut maximus est consensus capitis, ventriculi, & uteri, ita etiam in ejusdem affectibus ad illa simul semper respiciendum: hinc etiam ob symbolisationem hanc, quæ cephalica sunt, sunt etiam uterina, & quæ stomachica calida, pleraque etiam cephalica.*

LIB. I. SECT. III. CAPUT II.

De Ophthalmicis.

Ophthalmica quoad MODUM AGENDI, respiciunt vel oculum ipsum læsum, sive quoad tunicam adnatam, inflammata, ut in ophthalmiâ, sive quoad corneam, species visibiles non intromittentem, obfuscata, ulcerata, vulnerata: qualia sunt tum repellentia, communia cum reliquis superius expositis, tum abstergentia, sive acriuscula, ut pingvia, quorum instar omnium est pingvedo vipera-

viperarum, ruta, Olum album, &c. five *aquea*, ut ∇x destillata, seu terrea, ut perlæ præparata, lapis scissilis præparatus, magisterium sacchari Saturni, &c. quæ præter ophthalmiam, ut aquæ, in pustulis, excrescentiis, & adnatis tunicæ corneæ, unguiculis, ulceribusque, profunt. Plurima sanè sunt hæc, & frequenter in praxi occurrentia vitia, nempe machinæ ipsius oculi, quæ pleraque in sensus incurrunt.

Vel respiciunt *humores & vapores impuros, & halitus*, tum internè, tum externè, qualia sunt *discutientia*, tum *interna*, quæ cum jam dicendis ferè coincidunt, & pleraque cephalica huc pertinent, tum *externa*, five à causâ internâ præcipuè malum, ortum fuerit, qualia conveniunt in suffusione, visus imbecillitate, & consistentiam humoribus debitam conciliant; five ab externâ, ut in vexatis seu suggillatione, de quâ valet in primis vulgatum illud *κατὰ τὸ ὄρνθον Vexatio dat intellectum*.

Vel eosdem *deficientes* restitunt. Sic Burrhus magnâ cum pompâ aquam chelidonii majoris hunc in finem extulit; cum primis verò Kerkringius in *comment. in currum triumph. Æii*, & *spicileg. anatom.* arcanum se in hoc possidere, quod non nominat, extollit, idque se sæpiùs præstitisse ait. Existat hanc in rem experimentum apud Heerium in *observat.* nempe *succus vesicularum, ulmi*, statim oculo vulnerato instillatus. Conducunt præterea hoc casu in cicatricibus, unguiculis, ulceribus, pupillæ angustia, nyctalopiâ, myopiâ, visus depravatione.

Vel denique *spiritus & nervos*, atque tum hos aperientia & referantia, tum illos confortantia & restituentia, *ὀξύδερικὰ*, interna & externa, quæ in guttâ serenâ, visus imbecillitate à contusionibus, percussione, & vitio intrinseco, motu etiam oculi læso, five paralyfi, &c. ex usu sunt. Et hæc vix differunt à cephalicis; sed hæc ipsa sunt, & in primis tenuium partium, ipsaque volatilia, sicuti sal volat. viperarum eo usu externè commendat Severinus. Reliqua, ut *adstringentia, traumatica, &c.* sunt communia, ex aliis fontibus huc referenda. Communia etiam revulsoria sunt *vesicatoria*, quæ in affectibus oculorum efficacissimo solent esse adjumento, nuchæ apposita.

Quoad UTENDI MODUM & cautelas

L 3

l. illud

1. illud *Platonis in Charmide* notandum : *Oculos sine capite curare non decet, neque sine reliquo corpore caput.* Impossibile enim est, toto malè affecto, partem aliquam benè habere. Hinc in affectibus oculorum apprimè inter alia profunt purgantia, præcipuè, ubi humores peccant, & ad oculos impuri ruunt.

2. *Repellentia magis evacuato capite locum habent*, in ophthalmiis præsertim gravioribus.

3. *Cavenda in affectibus oculorum suppurationia*, quovis modo, unde & emollientia oculis non promiscuè conveniunt, præsertim in ophthalmiâ, quam graviolem vidi etiam per se in pistore in suppurationem abiisse.

4. *Opiata cautè adhibenda*, non illâ quidem veterum superstitione, quasi ab his sensus tollatur partis; sed quia ob acrimoniam nocent, nec dolores juvant, spiritusque fugant.

5. *Oculi paulò acriorem ferunt.* Sic observavit *Platerus*, cuidam quædam loco sacchari Canariensis inspersum citra noxam. Ipse etiam novi, tum *Œli* incautè & per errorem instillatum, citra ullam noxam, præter momentaneum seu transitorium dolorem.

6. *Mucilaginosi delectantur oculi, tenacibus verò non item*, hæc quippe dolorem cient, illa conformia temperamento demulcent, defendunt, alterant.

7. *Psarmica in affectibus oculorum cavenda*, ne affluxus cieatur major.

LIB. I. SECT. III. CAPUT III.

De Oticis.

Dicuntur aliàs *auxilia*, sive *auditum roborantia*, & respiciunt

Vel *vias & meatum ipsum*, ut & cavitates ordinarias obstructas, unde sonus admitti nequit, quæ vitia sunt, conformationis; qualia sunt, præter adminicula à chirurgiâ, sive manuali operatione præstanda, instrumentis & auriscalpiis, *extergentia & lenientia*, ac *aperientia*, ut ex *Ⓛ*, fellibus animalium, ol. amygd. amar. succo ceparum, &c. parata, ut & *suffitus* & alia tenuium partium; quod & in aliis dicendis casibus semper est observandum, ut nempe *viæ sint liberæ*, & reciprocari possit aeris externi illapsus.

Vel

Vel *sensationem ipsam*, quam præbent tum *nervus* quintæ conjugationis huc implantatus, tum *tympanum*, ubi aer immiffus repercutitur, sonum edit, & beneficio nervorum percipitur, qualia sunt *roborationia* cephalica, spiritus augentia & vigorantia, poros aperientia, tum *interna*, tum *externa*, quæ quidem huc repetere ex jam dictis non opus est. ut ex *roremar. lauru*, &c. quæ profunt in *βαρυνοία, δυσνοία*, sive auditûs difficultatibus, & surditatis initiis.

Vel *humores* affluentes, sive *acrimoniâ* suâ membranofum genus vellicent, & dolores immanes producant, quæ sunt *paregorica* blanda ex jam dictis cephalicis, item flor. chamaeli flor. persic. fots lactis &c. sive *corrupti* in pus & sædam saniem ichoremve, continuo vel per vices emanantem, degenerent, uti sunt leniter *exsiccantia*; uti enim humidiora exemplo instramenti musici, minus sonant, & ab abundantia humorum tympanum laxatur, ita tono huic partis tam delictæ servando maxime studendum; & *detergentia*, quò pertinent quoque *antibelmintica*, sive vermes, si qui adsunt, necantia, amara præcipue, & conveniunt in otalgia, pure, vermibusque aurium, susurris item & tonitribus earudem.

Sive *adantes* *νεττινῶς* quasi protrusi fuerint humores, ibidemque restagnent, & auditum lædant, quod tum aliàs, tum in declinatione febrium malignarum frequenter accidere solet, & optimum semper præbet signum, qualia sunt præcipitantia, imprimis cinnabarina; quibus solis ejusmodi *δυσνοίας* felicissime abegi. licet ut plurimum per se quoque tandem desinant.

Vel *balitus* *εξιννεος*, aerem innatum inquinantes, & peregrino motu tympanum infestantes, qualia sunt *discutientia*, intemperiem *alterantia*, & *balitus* *absumentia*, ex carminativis & cephalicis balsamicis concinnata; & profunt in tinnitu, sonitu, & sibilis aurium.

MATERIA ipsa, selecta quidem illa, à Bb. *Mabio*, & *Rolacio ord. & meth. comm.* proponitur, tum eorum, quæ interiùs, tum, quæ exteriùs usitatoria sunt.

Quod ad MODUM, APPLICANDI hæcce legitime, spectat,

1. Hoc

1. Hoc loco valet, quod jam de ophthalmicis diximus, in genere, *in omni auditus symptomate*, præcipuè tinnitu & *dysonoia*, caput est roborandum: est enim & hîc emunctorium ejusdem, quò natura sæpe, licet vitiosè, adsuèscit vitiosam colluviem ablegare.

2. *Sternutatoria non temerè sunt adbibenda, præsertim fortiora*: lenia enim movent, non promovent; fortiora manifestè aures lædunt, unde post sternutatoria etiam sæpe sentimus tristem his locis sensationem, & ipsa impediunt oticorum hoc modo vim.

3. *Omnia topica, five auribus immittenda, indenda sunt tepida*. Intensè enim calida & intensè frigida parti huic ex carni teneræ & membranosæ summè sunt noxia & adversa.

4. *Prius, quam topica applicentur, sordes aurium probè sunt removenda*, ut scilicet aditus pateat, nec viscedine illà sordidà virtus obtundatur.

5. *Tres vel quatuor guttæ de liquidis pro unâ dosi sufficiant de externis*. Obruere enim hunc angiportum non est consultum, quin nec *aquea* ipsa adeò conveniunt; sed consultius *mediatè* applicantur in fotu; *olea* verò & *spirituosa* magis *immediatè*, *balsamica* medio modo & induntur, ut moschus, & in suffitu conveniunt.

6. *Post adbibita externa cubet ager in aurem oppositam*, ut scilicet eò melius penetret, & profundius illabatur medicamentum.

7. *Valdè unctuosa & viscida non temerè auribus sunt indenda*, unde nec olea rancida, & crassa, non ætherea, nec pinguedines, nec balsama, nec linimenta hîc, multò minùs emplastra locum habent, obturant enim hæc meatum, & soni admissionem remorantur: unde & fella in essentiâ potiùs, quàm substantiâ, immittuntur. Sic & balsamum de Peru, Zibethum, omittenda.

8. *Acriora auribus nunquam sunt instillanda*, læditur quippe iisdem tenuis cuticula, & eroditur, unde dolor, inflammatio, & plura alia mala. Valet id in primis in oleis δ tis, quorum hæc est hoc loco differentia: 1. *quædam possunt ad paucas guttas immitti*, ut leniora, si præsertim refracta dispergantur, unde commodissimè possunt olea carminativa cum oleo amygdalorum amar. permi-

permisceri: 2. *quædam* verò horum bombace exceptis saltem induuntur, ut oleum anisi, &c. 3. *quædam* planè vitanda sunt, vel non nisi parè aliis remiscenda, ut oleum succini, juniperi, & calidiora alia. Novimus ab utroque hoc applicato gravissimos dolores ortos.

9. *Masticatoria* in applicatione oticorum non sunt negligenda, sic enim auditorius meatus, ab aure qui tendit in os, magis aperitur, unde jubemus simul masticare vel mastichen, vel cubebas, quæ & ipsa λεπτομερεια suâ cerebri poros aperiunt.

Usitatoria, uti diximus, sunt inter topica, 1. *olea remixta*, ubi baseos instar est oleum amygd. amar. 2. *fomenta*, tum sicca è sacculis calidis, suffimentis, &c. cum tubulo ad aurem derivandis; tum humida, è pane calido cum sem. carminat. &c. cocto & discisso: vel decoctis ex cephalicis, quibus non incommodè solent addi etiam purgantia ex asaro, helleboro, colocynthide, &c. quæ reliquorum vim & ενεργειαν augment.

LIB. I. SECT. III. CAPUT IV.

De thoracicis.

Hæc præ reliquis plura sortita sunt nomina, audiunt enim *bronchica*, quòd tussi medeatur, *pneumonica*, quòd pulmone, *pectorantia*, *arteriaca*, *anocathartica*, & quæ alia sunt nomina.

Respiciunt verò vel vias, aeri immittendo & emittendo necessarias, quas expediunt, & bronchia pulmonum ab infarctu liberant, uti sunt tum *incidentia* & *attenuantia*, sale volatili simplicis, ut *arum*, *sir. de eryf. Lobelii*; vel oleoso balsamico pollentia, ut *mel*, quæ conveniunt in humoribus crassis, viscidis, lentis, pituitosis, asthmate, tussi creperâ, tum lenientia & laxigantia, eclegmata, sirupi pectorales, &c. quæ in raucedine imprimis ex usu sunt, & tussi quoque in genere.

Vel humores, sive crassos, qualia sunt jam dicta, incidentia & detergentia, sive tennes, acres, salsos desiccantes, uti sunt terrea, macilaginosa, opiata, bolus Armena, mastiche, thus, theriaca, quæ in catarrhis falsis, tenuibus, hæmoptysi &c. conveniunt: seu ad putrilaginem & ulcus declinantes, uti sunt putredini resistentia, balsamica, terrea, præcipitantia, nunquam omisiss laxigantibus jam recensitis, & pro re natâ traumaticis, consolidantibus, quorum in phthisi usus est.

M

Vel

Vel *expansionem præpeditam*, idque tum aliis casibus, tum imprimis, ubi affluxus irruptioque humorum inflammationem & abscessum intentat, quo casu præter univèrsalia, *diaphoretica*, in ordinem sanguinem redigentia, conveniunt *resolventia*, & *coagulationem aîsipientia*, uti sunt antipleurítica pleraque. præcipuè diata. item in casu ab alto proficua. Hæc ipsa sæpe naturæ aliam monstrant viam, ut, quod ordinariè per tussim expectoratur, per alvum soleat deponi.

In singulis verò his expectoratio nunquam negligenda; sed in omnibus etiam sua laus hanc promoventibus manet.

MATERIAM constituunt, ut diximus, 1. *volatilia acria*, sale vol. pollentia, ut radix ari, scylla marina, sinapi, erysimum, item *amaru*, scordium. 2. *Sulphure blando volatili vel oleoso constantia*, ut radix irid. fœnic. helen. ros. folis, fem. anisi, sassafras, succinum, benzoe, olea destillata. 3. *dulcia & rosida mucilaginosa*, saccharum cantum, sirupi, looh omnis generis, mel, glycyrrh. quæ duæ classes bechica maximè absolvent, non omittis resolventibus quandoque. 4. *resolventia*, & partim leniter exsiccantia. partim expectorationem promoventia, ut lapides ☉, sperma ceti, dens apri, ☽ diaph. gummi ammon. succinum, ☿ asthmatica, chærefolium. 5. *terrea præcipitantia, absorbentia, consolidantia*, ut tussilago, scabiosa, veronica, ☽ diaphor. antihect. Poterii. Pertinent huc & 6. *mucilaginosa temperationi*, althæa, costa, jujubæ, sebesten, gummi Arab. tragac. bol. Armena. Reliqua ut 7. *aquea diluentia*, & 8. *adstringentia* ex dictis patent, & quædam eorum communia sunt, &c. item 9. *opiata*, diacod. &c.

Priora incidentium, posteriora incrassantium generali titulo gaudere queunt; media quasi sunt aquea.

APPLICANDI verò MODUS legitimus probè est observandus, tum intrinsicorum, tum topicorum.

1. *In affectibus pulmonum ordo thoracicorum* incrassantium & incidentium non est confundendus, nec invertendus, i.e. non danda sunt incrassantia, ubi viscosi, tenaces, pituitosi peccant humores; nec incidentia & attenuantia, sicubi tenues, falsi & acres destillant. Sic etiam

2. *Non confundenda sunt bechica cum solventibus, misceri tamen pro renatâ commodè queunt*, e. gr. in pleuritide & asthmate magis resol-

resolventia, in tussi, phthisi magis bechica conveniunt. Qui verò pleuriticos solis bechicis, in primis linctibus, curare præsumit, ægrum interimet: qui asthmaticum, periculo magno non minus exponet.

3. In affectibus pectoris non adstringendum sine resolventibus, ut nempe i. sanguini grumato simul prospiciatur, ut in hæmoptysi id præstant lapides; licet secundariâ solùm dosi receptis; idem utrumque expediunt comelia, bolus Armena, terra sigill. &c. 2. ut tonus pulmonum, qui laxior naturaliter esse debet, h. m. attendatur, neque expansio impediatur.

4. Nimis quoque exsiccantia in thoracicis vel vitanda, vel cum humectantibus miscenda, v. gr. ð diaphoreticum, antihecticum Poterii, magis exsiccant, ut & Arai ipsa, commune, flores Aris, Aii purum, &c. Hinc etiam plantæ pectorales recentes, quando magis humectandum & abstergendum est, v. gr. in phthysi & aliâs, magis profunt, ubi verò consolidandum, ut in hæmoptysi, magis siccæ.

5. Vitanda sunt item nimis laxantia, tum internè, tum externè. Illa enim & tonum debilitant, & ventriculorum dejiciunt, ac inappetentiam ipsi conciliant, unde bechicis linctibus in magnâ copia & continuo uti non est consultum; hæc verò poros ampliando magis & dilatando ad affluxum recipiendum magis disponunt, unde in unguentis etiam pectoralibus cautio esse debet.

6. Bechica sensim magis ac pedetentim, quàm unâ vice, deglutienda, pitisando, sorbendo; ut scilicet pars ad asperam arteriam feratur, & derivetur magis, cujus asperitatem & inæqualitatem corrigere sustinemus. Neque enim in ventriculo hæret malum, sed ipse, ut modò diximus, exinde, si excedatur, noxam sentit. Valet id in pulverib⁹ cum saccharo canto edulcatis, looh item & electuariis

7. Frigida pectori inimica, unde decocta & infusa magis calidè interiùs profunt; externè verò licet adstringendi intentio adfit, tamen non conveniunt, quia destruunt tonum partis, quæ calido gaudet, & tussim, quæ vel à solâ frigiditate sæpe fieri observatur, excitant.

LIB. I. SECT. III. CAPUT V.

De cardiacis.

92
Speciosum nomen est COR CONFORTANTIUM, quæ cordialia, cardiaca, & , juxta Willisium, vitalia propriè dicuntur, unde & κατ' ἐξοχλήν *conformantia* audiunt, quasi inter hæc præcipua & principalia.

Cùm itaque cordialia sint, quæ cordi laboranti opitulatur, notabimus in antecessum, i. quòd cor & sanguis sint causa sociæ, neque ergo sejungendæ, uti faciunt quidam, unde & Willisius in *pharmaceut. rat. s. 6. cap. 1. p. 238.* censuram meretur, qui scribit, cor non viscus nobile & princeps esse usque adeo, uti perhibetur; sed merum musculum, carne tantùm, & tendinibus more cæterorum constantem, sanguini circumpellendo infervientem.

Hi sanè à corde mortuo ad vivum videntur concludere; cùm tamen à morte speculari saltim liceat, quo in hospitio anima commorata fuerit, non item principium vitale, primum, mobile; sufficit scilicet, cor esse radicalem animæ sedem, & in concreto tùm aliàs, tùm h. l. esse considerandum, unde cadunt reliqua à Willisio dicta, cordialia nempe cor non afficere, atque hæud magis ad cor ipsum, quàm ad manus aut pedes aut ad musculum quemvis alium pertingere. Aliàs satis eleganter de modo agendi cardiacorum differuit *idem l. c.* & legi meretur.

2. Sanguinem constare duabus partibus, calido, seu sanguine κατ' ἐξοχλήν, & humido, seu fero, in quibus duobus humoribus alimentariis vita nostra & salus consistit, neque aliud calidum innatum, neque humidum radicale datur, quàm hæc vigore suo & fermento vitali instructa.

Nos 3. dicemus cordialia, quæ sanguinem & calorem, (quorum cor fons est,) dispensant, consistentiamque feri & motum ac vigorem utriusque disponunt.

SUNT itaque I. vel rarefacientia sanguinem, quando in ἐκλάμψις suâ deficere videtur, & debilis est, particulæ sulphureæ & volatiles mercuriales & spirituosæ vel obtusæ, vel non sufficienti quantitate vigoratæ; qualia conveniunt in languoribus cordis, lassitudine cum malignitate, senio, pallore, frigore, cachexiâ, paroxysmis febrium intermittentium, virium debilitate, anxietatibus quando cordis motus quasi fatiscit, ut in febribus malignis sæpe, recursu malignitatis ad cor. expulsiōne variolarum & morbillorum, &c. qualia sunt volatilia

1. *Sulphurea*, & quidem vel *spirituosa*, ut ∇ rosar. \sim rosar. ∇ apopl. carfunc aurea virtut. Q. E. Matthioli. ∇ Anhalt. vinum. $\&$ &c.

Vel *liosa*, sulphure volatili oleoso roscido pollentia, quæ uno verbo dici consueverunt *balsamica*, ut lignum aloes, camphora myrrha, odorata omnia, quæ immediatum cum spiritibus habere commercium. *Helmontiana* est assertio, *aromata*, cinnamomum, cardamomum, oleum cinnamomi, moschus, ambra, horum essentia, Ræ &c. item theriaca, mithridatium, &c.

2. *Salinalixiva*, ut \ominus absinth scord. card. bened. & similia, quæ simul præcipitandi & insigni certè vi pollent sanguinem rarefaciendi & in ordinem redigendi, unde egregia sunt febrifuga & sudorifera.

Vel *salina volatilia urinosa*, quæ ferè omnium sunt potentissima, ut \sim C. C. salis *ci fulig. viper. sang. cerv. hum. ebor. ceti quoque hæc ipsa cum oleosis mixta, ut \ominus ia volatilia oleosa redita, id eminenter præstant.

Pertinent huc quoque *fetida*, tum *sulphurea* magis, tum *urinosa*, quæ in syncope, suffocatione hysterica & aliis conveniunt.

Nota: rarefactio sanguinis duo notat; 1. spirituum deficientium restaurationem, quod maximè fit per balsamica, sulphurea; 2. motum & fluxilitatem in primis seri vigorantia, quod magis fit per salina.

Vel II. *rarefactionem impediens*, quæ, uti jam dicta sulphureas balsamicas & mercuriales volatiles particulas in corde & sanguine restaurant: ita hæc easdem nimis efferatas deprimunt obtundunt, præcipitant Suntque

Vel *aquea*, diluentia, & serum restaurantia, cujus defectus rarefactionem inter alia reddit majorem, ut ∇ x cordiales temperata, endiv. acetosæ, cord. H. S. frig. serum quoque lactis, &c. quæ dispergentia magis partes volatiles enervant. Ex quo patet. julapia, potumque ipsum largiorem in febribus concedi debere, nec ægros cogendos adeo stricte ad sitim.

Vel *acida*, quæ inter hæc præcipuè eminent, unde instar regulæ esse potest: *Acidum obundis sulphur*, ut succus citri, granat. acid. acetosa, acetosella, \sim minerales acidi, \ominus , \oplus li, trium mineralium, seu clyffus δ ii Φ rarus phlegma \oplus li, & cum his parata, Ræ viol. rotar. 4. flor. cord. &c.

Vel *nitrosa*, quæ itidem sulphur infringunt, debilitant, exhalatione ejus promovent, & egregiè attemperant, serumq; ipsum vigorant, & sibi restitunt, ut lapis prunellæ, ☉ diat. perlat. &c.

Vel *terrea*, *absorbentia* & *precipitantia*, ut coralia, perlæ, lap. 5. pretiosi, lapis bezoar, conchæ imò ipsæ, unicornu, &c.

Et hæc in omni febrium genere locum suum tuentur, & ebullitionibus biliosis aliis, (*bilis enim maximè sanguinem rarefacit,*) unde in affectibus ab irâ, in maniâ, deliriis, phrenitide, febribus ardentibus Hungaricis, &c. eximiè profunt.

Vel respiciunt consistentiam sanguinis, & sunt III. *resolutionem impediencia*, & *fatiscentem & visum conservantia*;

Seu sulphur *concentrando*, ut *acida*, unde potissimum hæc externè in resolutionibus spirituum impediendis omnium sunt nobilissima, & conveniunt in syncope, lipothymiâ, sudorib⁹ colliquativis & ichorescente sanguine, cum madore, &c. qualia jam supra recensita, in primis vero ✠ simplex & rutaceum, bezoardicum rubi idæi, &c. item *frigida* actu externè, ∇ frigida, rosarum.

Seu *serum attemperando* ut *aquea*, in primis *emulsiões*, quæ aliquid mucilaginosi secum habent, unde horum usus in febribus malignis, præsertim, ubi *ἀγγούρια* & delirium urget, est nobilissimus.

Seu *vinculum utriusque*, seri & sanguinis, *firmando* quasi, *concentrando* leniter, & *colligendo*, ut *mucilaginosa* & *terrea adstringentia*, item *balsamica* temperata, v. gr. C. C. philof. ebur sine igne præp. gelat. C. C. os cord. cervi, bol. Arm. ∇ a sigill. balauft. & ex calidis cinnamomum, ☉ Atis, quæ terræ simul gaudent qualitate.

Pertinent huc etiam ipsa *opiatæ*, compertum enim est experientia practitorum, in spirituum vitalium & sanguinis resolutione convenientissimè dari laudanum opiatum; sed parcâ & refractâ dosi, ut hoc modo ulterior spirituum dissolutio impediat. Unde hoc casu laudatissimus est *pulvis* noster *absorbens*, descriptus in *opiolugiâ*, addita guttulâ unâ vel alterâ olei caryophyllorum. Effectus inde vidimus admirandos in syncopticis, hysteris & aliis, de quo alibi latius. Misceri possunt hæc opiatæ, vel cum *spiritibus analoptis*, ut conf. alkerm. ut hoc modo & dissolutio prohibeatur, & materia suppeditetur spiritibus: vel cum *terreis absorbentibus & resolventibus*, ut & hoc modo consistentia sanguinis respiciatur. Vel

Vel IV. sunt *resolventia*, quæ sanguinis grumescentiam & veluti coagulationem respiciunt, unde in motu suo quasi subsistit, resolvunt & dissipant, incoctionemque seri impediunt, adeoque quædam & impedimenta removendo mediate rarefactionem adjuvant. Suntque tum *balsamica* jam tacta, tum *pureddini resistentia* quælibet, ut & *deluentia aquea*, tum præcipuè *terrea*, quæ aliàs ad casum ab alto pleuritidem, &c. proficua sunt, ex coraliis, lapid. ☉, ☽ diaph. & jam tacta alia. Hinc quoque *acida*. Acida enim hæc, ut suo loco jam antea diximus, medio quasi loco sunt, quæ scilicet & sanguinem resolutum coagulant, & coagulatum resolvunt. Ex utroque enim casu grumescit, quasi sanguis, tum nimia resolutione, tum nimia coagulatione. Hinc notandum, *acida bezoardicis juncta ob penetrantem suam vim virtutem bezoardicam & sudoriferam intendere*, exemplo misturæ simplicis, ubi nec ~us theriacalis, nec ~us ☿ri adeo sudorem movet, multo minus ~us ☉li; hæc verò juncta optimè id efficiunt. Referri huc possunt, quæ jam de primâ classe rarefactionum dicta sunt. Conveniunt verò hæc itidem in palpitatione cordis, syncope, febribus malignis, &c.

Et quæ hæc eminenter præstant, quæ scilicet spirituum, & sanguinis *σύστασις* tuentur & conservant, ut neque ad fusionis, resolutionis, ac ichorescentiæ statum, nec coagulationis, declinet, propriè sunt & dicuntur *bezoardica*, de quibus inferius seorsim plura. Præstant id quoque diaphoretica omnia, & in primis alexipharmaca.

Neque obstat, hæcce, præcipuè verò temperata, non immediate ad cor ferri. satis est quòd operationes suas statim è ventriculo in sanguinem vibrent, cujus hinc crasis mutatur, ac energia, & effectus ad cor resultat, imò sæpe talia cordialia causam saltim antecedentem respiciunt & tollunt; finem tamen horum operatio in corde consequitur.

Quoad legitimum ADMINISTRANDI ET APPLICANDI MODUM notetur

1. *Alterationem excessivam in utramque partem cordis non convenire*, hinc à refrigerantibus nimis, aut calefacientibus excessivè cavendum est: illa enim motum spirituum præpediunt; hæc eosdem dissipant.

2. *Ubi*

2. *Ubi debilitas virium, non statim ad confortantia cordialia, nec ad illa quidem sola, confugiendum; sed causæ sunt removendæ, sive plethora suffocans spiritus, sive cacochymia inquinans: unde sæpe vel V.S. vel purgatio rem sustulerit. Error hic vulgi est.*

3. *Volatilia qualibet intra medicamentis terminos consistant, tum in diæticis, tum pharmaceuticis præfidiis, idque & in sulphureis & urinosis. Sic qui in juventute vini vel Vi potui nimis indulgent, hinc succedente ætate robur ventriculi perdunt, quatenus calor decrescens fortius hinc postulat calefaciens. Sic & camphorata & olea Nlata sæpiùs lædunt. Hinc*

4. *Nunquam ita est rarefaciendum, quin simul attendamus sanguinis consistentiam, ut in statum naturalem afferatur; nec ita resolventibus utendum, quin tonum sanguinis & rarefactionem debitam observemus. Unde peccant, qui v. gr. in febribus malignis solis volatilibus, & perpetuis sudoribus ægros exhauriunt, cum tamen discutere quidem & rarefactionem conservare, nimiam verò temperare deberent. Sic qui resolventibus incautiùs utuntur, facile sanguinis compagem laxam nimis reddunt, ut quasi dissipereant & diffuant spiritus, quod in specie de cinnabarinis notandum, ea enim maximè resolvunt sanguinem; sed, ne quid nimis, & ubivis, præmissis universalibus, interponenda tonica, modicè adstringentia.*

5. *Penetrantia sint cordialia, tum externa præcipuè, tum interna, quæ spirituum restorationi & grumescentiæ majori debentur, unde in epithematis additur commode acetum, camphora, &c.*

6. *Cordialia confortantia probè sunt distinguenda, unde, ubi ferum v. gr. magis deficit, vix aliud melius profuerit, quàm actum humida, aquea, non omissis acidis, nitrosive, & contra, ne unum pro altero demus, vel confundamus eadem.*

7. *Moschatùs, quæ maximè rarefaciunt sanguinem, non nimè est tribuendum; dum enim nimis exaltant & intendunt particulas mercuriales, loco confortationis facile naturam lædunt, profuntque ferè magis externè, quàm internè, vel saltem non nisi iusto tempore. Habent suum usum, sed rectè usurpata.*

De stomachicis.

QUæ ventriculo debentur, STOMACHICA medicamenta, illâ gaudent prærogativâ, quòd immediatè ad eum deferantur, infracta accedant. & ab eodem in proprium commodum actuentur, unde tantò præsentius, modò reliqua consentiant, opem visceri, cui debentur, ferunt, hinc etiam eò feliciùs datur cogitandi occasio de horummet agendi modo.

RESPICIUNT verò hæc, ex hypothesebus in pathologiâ à nobis conceptis,

Vel I. *calorem*, labefactatum & roborandum, qualia instaurantia sunt quidem varia, ea tamen generali ratione hæc conveniunt, quòd sulphure oleoso, volatili. aromatico, & suavi polleant, quæ sub se comprehendunt & sunt,

1. *Aromatica*, ut aromata κατ' ἐξοχλὴ dicta omnia, cardamomum, cubebæ, macis, nux mosch. & alia hinc inde enumerata è radicibus quoque, plantis & corticibus plura, ut radix pimpinellæ, cinnamomum, mentha &c.

2. *Oleosa balsamica*: ut ambra. balsamum de Peru &c. gaudet enim hoc ipsum balsamicâ acredine, unde in vomitu, inappetentiâ, & aliis vitiis à *Riverio* commendatur: item *olea aromatica ætherea*, cinnam. caryoph. piper. &c. Hinc ab usu olei antifebrilis nostri, quod inter alia recipit olea hæc duo potiora, hinc vidè sæpius appetitum valdè auctum.

3. *Volatili sale*, inprimis oleoso, *referta*, piper, sinapi, Zingiber.

4. *Spirituosa*, ut vinum, vinum Rhen. malvat. de alecante, vulgo Petri Simonis, V/i, menthæ, juniperi, corticum citri, & plures compositi, quò & ex compositis essentia & elixiria stomachica pertinent.

5. *Amara*, ut absinth. commune & pont. aloe, elix. proprietatis.

6. *Carminativa*, ex aniso, fœnic. caro, &c.

N

7. *Leni-*

7. *Leniter adstringentia*, ut cinnam. mastiche, coriandr. cydon. pulveres peptici.

8. *Nervina, cephalica*, ut castoreum, marrubium, &c. maximus enim, ut sæpe diximus, est consensus ventriculi cum cerebro.

Atque hæc profunt in anorexiâ, dysorexiâ, chylicatione læsâ, ructibus, singultibus, cardialgiâ, ubi in primis oleum Caryophyllorum & carminativa conveniunt: coctione læsâ, inflatione, vertigine sympathicâ, aliisque ventriculi à frigiditate oriundis symptomatis.

Calorem verò excessivum eadem ferè corrigunt, quæ fermentum vitiosum, de quo mox dicturi sumus.

Vel II. respiciunt *fermentum*, quod menstruum ventriculi appellare soleo. Licet verò ad hujus restaurationem facientia multum conveniant & coincidant cum jam dictis, quatenus & illa acrimoniâ salinâ gaudent; attamen notare saltim placet hoc, quòd, ut sulphurea, seu, quæ sulphureo principio referta sunt magis, balsamica oleosa, magis respiciunt calorem debilem, eundemque vigorant ac vegetant: sic salina magis fermentum. Dantur enim casus, ut calor quidem sic satis sibi constet, impeditum tamen sit fermentum, nec sui juris, ut hinc absolvi feliciter coctio non queat; licet optimum sit, ut causæ hæc sociæ, quæ stant pro unâ, simul attendantur. Hinc etiam, quod cautelâ loco esse potest, videndum, ne, dum calorem roborare intendimus, fermentum destruemus, quod potissimum sit spirituosus, ut \forall i, &c.

Acuunt nempe fermentum, & instaurant iners & deficientia omnia sale vel acido, vel volatili potissimum referta,

1. *Acria omnia*, ut sal commune, quod hinc non tantum ad saporem; sed etiam ad fermenti stimulum maximè prodest, item jam dicta piperata, plantæ antiscorbuticæ, rad. ari, intinctus, seu embammata, condimenta, mustarda Italicorum, & similia. Corrigunt hæc cruditatem acidam, & humores viscidos pituitosos attenuant.

2. *Acida*, ut \forall , quod & potu & fotu stomacho conducit, modicè adhibitum: item \ominus -us acidi, \ominus lis, \oplus li simpl. & \oslash , quod acetum

acetum esurinum hinc apud chemicos audit. Sunt, qui ipsum fermentum panificum non inconsultò in pilulas redigunt, & pro fermento stomachi vegetando propinant. Corrigunt hæc cruditatem nidorosam & pituitosam.

3. Referri huc possunt *tunica ventriculi gallinae, ardea, &c.* quæ vulgò quoque pro roborando stomacho & fermento restaurando commendantur; verùm vix ab iis constans auxilium sperandum est, vel ipso *Galeno* assentiente, nisi forsàn per accidens, uti mox dicemus, quatenus biliosos humores, pervertentes fermentum, unà absorbent.

Hæc, inquam, robur addunt menstruo, ut dissolutioni & concoctioni ciborum sufficiat ventriculus. Quæ enim plura adduci possent, illa sunt, quæ in primâ classe dicta salinâ quoque simul pollent vi, unde ea repetere non opus est.

His appetitus restauratur, acuitur, cruditates tolluntur, & ut chylosis ritè fiat, impedimenta auferuntur, unde quasi externi ventriculi vicem ea obire eleganter scribunt chemici.

Notandum hoc loco, quòd optimo consilio maritentur, & ita disponantur stomachica, ut & ad fermentum & ad calorem habeatur respectus, quod sit mixturâ utrorumque, tùm jam dictorum, tùm dicendorum; sic ~us Θ lis dulcis, sic elix. Θ li Myns. sic elix. propriet. cum ~u Φ is maritatum conveniunt.

Fermentum verò excedens acrimoniam, sive salinam, sive biliosam, quo & calida intemperies pertinet,

1. *Corrigunt tùm obtundendo 1. pinguis, qualia autores commendant in bulimo & appetentiâ caninâ: tùm diluendo, ut 2. aqua: tùm invertendo & absorbendo, ut 3. lixiva & 4. præcipitantia terrea, quæ alcalina audiunt, ut lapides Θ , ebur, conchæ, & testacea alia.*

Ubi notandum: hæc ipsa quoque per accidens restringendo quasi & in ordinem redigendo præcipuè acidum excedentem in ventriculo humorem, quandoque posse appetitum ciere & reducere, tùm sola, tùm cum aromaticis mixta, quale exemplum est in trageâ stomach. Quercet. seu Bircmanni. Sic observavimus sæpissimè pulveres præcipitantes, v. gr. vel ex solis

conchis præparatis cum cinnabari nativâ , item pulverem nostrum absorbentem excitâsse appetitum , insigni & notabili cum juvamine.

Attendenda enim est tum proportio acoris in ventriculo p. n. se exferentis, neque enim fermentum ventriculi legitime habet, si excessivè sit acidum, tum usus continuatio. Omnia enim lixiva, omnia alcalina aliàs appetitum destruant, & fermentum enervant: unde in bulimo ☉ ☿ri per deliquium arcanum est non contemnendum.

Sic etiam 2. *pervertunt* fermentum porrò 1. *dulcia*, quæ mucilagine suâ ipsius acrimoniam salinam, (scil. nimia quantitate sumta,) obviscant & obtundunt; 2. *acido-salsa*, uti v. gr. observatum est, arcanum ☿ri, laudatissimum aliàs medicamentum, frequentiori usu appetitum dejecisse. 3. *nitrosa* omnia, illa quippe & calorem exsolvunt, & menstruum salinum dissolvunt quasi & disjiciunt, unde in nitroforum usu continuò respiciendum est, ne turbas dent in corpore. 4. *Saturnina*, dulcia præcipuè & terrea, unde in sacchari saturni & inde præparatorum usu cavendum est semper, ne lædatur ventriculus. Solent enim ut plurimum, v. gr. à Râ antiphthificâ ægri pollutione nocturnâ laborantes, præsertim largiori & continuatâ dosi, perdere appetitum. 5. *lixiva urinosa, fortiora*, ut -us ☉lis *ci.

3. *Figunt* denique fermentum, & obtundunt opiam, quæ ventriculo, ut tali, non conveniunt, cujus prædominium nisi præpolleat, mane altero facile sequitur vomitus, & ab opiatorum usu dejicitur appetitus. Uti enim ventriculus sulphure balsamico cocto & puro gaudet; ita ab immaturo, impuro, ingrato malè habet, exemplo vomitoriorum, ☿ris ðii etiam, &c. opium quippe non ritè correctum eundem censum subit. Ipsa hæc etiam valent de bile.

Conveniunt verò hæc recensita in omni excessivâ acridine, sive cum diarrhœâ vel cholera sit, nec ne, item in cardialgiâ, ubi, præter carminativa oleosa, & anodyna temperatiora, requiruntur, & seligi queunt, in cholera, singultu, sodâ seu ardore ventriculi, ut jam dicta appetitus vitia alia non tanquamus.

Externa stomachica potissimum debent esse 1. *acida*; ut fermentum, acetum. 2. *aromatica*, dicta, *cum vino*, sive emplastri, sive cataplasmaticis formâ. Suntque potissimum resolventia & revellentia, ut in singultu, vomitu: item carminativa; terrea minus profunt.

Circa MATERIAM ipsam imprimis selectus locum habet in stomachicis, tum quoad vires in genere, tum respectu agendi modi.

Quoad legitimum APPLICANDI MODUM in genere, cum delicatus sit ventriculus admodum in horum alterantium receptione, variæ cautelæ sunt observandæ.

1. *In omnibus alterantibus attendendum est ventriculi robur*, quod sit potissimum, si calor in æquilibrio, fermentum quoque in naturali statu vel hujus æmulo conservetur, & imprimis, ut parietes ejus & villi moderatè adstringentibus firmentur.

2. *Non obtundendus calor nimis calidis, quorum particula volatiles evaporant, reliqua verò cæssa terrena substantia subigi non potest.* Sic raphanus rusticanus convenit quidem moderatâ quantitate, sed tantum robusto ventriculo; debilem verò lædit. Sic apud Platerum l. 2. obs. p. 435. in defuncti principis ecclesiastici cadavere reperta fuit libra una Zingiberis.

3. *Magis refrigerantia nocent, quàm calefacientia, ex eadem ratione*, ac de cephalicis supra diximus: est enim viscus naturâ suâ frigidum, unde maximè læditur à frigidis externè, & infantes detecto corpore dormientes facillimè vomitum experiuntur.

4. *Nunquam nimis humectandum.* Omnia quippe laxantia, ex jam tactis, tonum ejus debilitant & flaccidam reddunt. Hinc nulla conveniunt tepida, (roborandi scilicet usu,) hinc decocta stomachica minus usitata, facileque potius eundem lædunt, quàm juvant. Hinc pingua & oleosa non aromatica ipsum debilitant, & præcipuè in humidâ intemperie vitanda sunt. & unguenta pingua ex oleo olivarum coctio, licet vulgè laudentur, eundem laxant magis & lædunt.

5. *In intemperie calidâ & sic vitanda sunt acida, & usurpanda acedinis expertia, vitandi etiam pulveres, nisi valde diluantur: aliàs*

adhærescunt; conveniunt verò mucilaginosâ. Hinc in tali ventriculi dispositione ~us Θ li vel Θ is assumti uredinem inducunt stomacho. Spoliatus enim est nativâ suâ viscedine fermentali, unde facillimè sequitur ejusdem erosio. Contingit hoc præcipuè in biliosis, & qui vini potu nimio distenderunt prius tunicas ejusdem, unde acrimonia plicis ejusdem extricatis penitiùs insinuat.

6. *Topica applicantur vel dorso*, quia illuc orificium superius recumbit, *vel anticae parti*, ubi hepate ex parte tegitur. Et possunt quidem aromatica & penetrantia emplastra dorso applicari; frequentius tamen & usitatiùs anticè, ubi magis nudus est, applicantur, nisi eo casu, ubi ægri dorsum ex vitio ventriculi dolere memorant, circa interscapulium ferè, quod sæpe fit, præsertim in fœminis.

7. *Quæ verò foris applicantur, eâ cautione egent, ne iis contraria intemperies inducatur*, præcipuè quoad frigida & humida, adeoque, ne, dum prodesse unâ volumus, alterâ manu lædamus. Hinc quoque non in quibusvis ventriculi affectibus statim ad ea confugiendum; sed vel defendendi, ut in balneis, acidulis, &c. vel revellendi, resolvendi & roborandi saltim sine potissimum.

8. *In alteratione ventriculi cavendum est, ne alia viscera lædamus, tum internè, tum externè, & in primis ne lædatur hepar*, quod proximè accumbit, quod fit, si mediocritatis terminos non excedamus.

9. *Roborantia magis vacuo ventriculo danda*, quàm repleto, exceptis illis condimentis medicamentosis, quæ ad ciborum correctionem apponi consuevere. Potest tamen & in his excedi, ut lædatur potius, quàm roboretur, v. gr. usu sinapi & aliorum.

10. *Non obruendus copiâ medicamentorum quorumvis, tum sibi dicentorum, tum alius*, inde enim ut primum commodum, ita & primariè labem sentit. Sic & in episcopo quodam magisterium perlarum fuit repertum, in aliis alia.

LIB. I. SECT. III. CAPUT VII.

De hepaticis.

Cùm

Cùm hepar pòst cor unicè quasi dispenseſt calorem totius corporis, hinc de illud alterantibus, quæ ex parte cum toto ſunt communia. meritò quoque dicendum venit.

Quoad AGENDI MODUM ergò reſpiciunt hepatica quaſi in ideâ & ſummatim tùm ejus *vaſa, ductus & poros*, in concreto ſimul reſpectu habito ad *vaſa lymphatica & veſiculam biliariam*: tùm *bilem*, quam ſegregat & tranſcolat, tùm *tonum ſeu villos, fibras & parietes*.

I. *Ductus* potiſſimùm reſpiciunt *aperientia*, maximè enim & præ omnibus aliis viſceribus id obſtructionibus eſt obnoxium, ob copioſiſſima, quibus gaudet, vaſa, adeoque præcipua hepatica ſunt quoque *aperientia*. De illis verò ex ſuprà dictis huc pertinent, quæ de *aperientibus*, quæ & qualia ſint, recenſuimus. Hinc etiam huc ſpectant *diuretica*, quæ, niſi ſiccior ſimul adſit intemperies, & ſi hæc adfuerit, dilutiora, hepatis maximè conveniunt.

Sic, ut quædam ſolùm hîc repetamus, conveniunt 1. *amari*, quæ viſcedinem bilis extergunt, incidunt & attenuant, ut *cichorium, abſinthium, centaureum minus*. 2. *partium tenuium* alia, ſive *aromatica*, ut calamus aromaticus, ſpica, &c. ſive *acida*, ut hepaticum rubrum, & ſus minerales, ſive 3. *abſorbentia*, lixiva, & imprimis *martialia*.

Hæc verò uſum habent eximium in obſtructionibus, muſcilaginosâ nimis bile, ictero, hydrope, cachexiâ, & ſimilibus.

II. *Bilem* porrò reſpicientia, ut alia minutiora jam non attendamus, duplicis ſunt generis, vel enim eandem *reſtaurant*, ſi *iners ſit & deſiciat*: vel *excedentem irruentemque reſrenant*, *exſuperantem imminuunt, efferveſcentem & urentem quaſi mitigant*.

Quæ *bilem reſtaurant*, partim contraria ſunt fermentum ventriculi reſtaurantibus, & eadem ferè, quæ diximus calorem ventriculi adaugentia, nempe 1. *ſulphurea balsamica*, ut aromata omnia id efficiunt, cinnam. macis, ambra; item *ſpirituofa*, ut vinum, & ſimilia; 2. partim eadem, *ſale volatili & ſimplici & oleoſo acri pollentia*, ſinapi, eryſimum, naſturtium, quæ eidem quaſi ſtimulum addunt. Conſtat enim, ut hoc obiter libemus, præcipuè,

cipuè, *Lex partibus oleosis, sulphureis, balsamicis. 2. salinis volatilibus, quæ utraque mucilagini cuidam aqueæ paucæ sunt immersa, & particulis aqueis limitata.*

Pertinent huc; quoque *dulcis*, quæ bilem quoque adaugent, & quidem conferendo partim partes *mucilaginosas, viscidas*, unde & obstructions gignere eadem scribuntur, partim etiam *sulphureas*, si in calidius & siccius corpus incidant.

Cumque dulcium meminisse contigerit, inquiremus unà hoc loco, cur *Galenus l. 8. de compos. medicam* $\chi\tau\omega\pi\alpha\sigma\epsilon\varsigma$ uvam passam hepati totâ substantiâ familiarem esse scribat, & cur saccharatis id non æquè tribuatur. Ista dulcium passularum cum hepate familiaritas locum dedit electuario de passulis, quod & electuarium de vino appellatur, quod hepati roborando convenientissimum vocat *Riverius*, & commendat ad hydropem *in institut. p. 373.* qui etiam ab usu hujus electuarii, quod ibidem describit, aliquot pueros curatos se vidisse asserit. Ratio nempe esse potest, quod bilis fluxilitatem & inertiam temperent, & simul blandè humectent; id verò saccharata non præstant.

Et hæc conveniunt in anasarçâ, ascite quoque ex parte, cachexiâ serosâ, tumoribus laxis, & ubi aliàs rarefactione sanguinis opus est: quæ enim tunc intimius rarefaciunt, illa & bilem exaltant. Prosumt porrò phlegmaticis, nullâ quasi irâ, nullo quasi felle gaudentibus, torpidis, &c.

Bilem verò excedentem refrenant & temperant tum per accedens partim *aperientia* quædam jam dicta, ut in specie *ichomceda*, ubi notandum, quædam dici refrigerantia, quæ tamen sunt calida, exemplo horum ipsorum, quatenus nempe repagula laxant & simul blandè abstergunt; partim *vacuantia cholagoga*; tum per se

1. *Diluentia*; sic in febribus tertianis, & ubi aliàs bilis peccat, inter alia prodest insigniter serum lactis caprini cum paulillo cinnamomi vel anisi decoctum, sive anima rhabarbari unâ assumatur, sive clystus oïi instilletur, quod utrumque nobis in usu est felici. Pertinent huc quoque potiones, acidulæ, infusa, &c.

Hæc ipsa verò diluentia etiam vehiculum constituunt aperienti-

scientium, unde notandum, in ictero magis diluentia, in hydrope magis siccantia aperiencia convenire. Et illa ipsa aperiencia unâ diluentia lympham expediunt, & liberum reddunt, ejusdem motum, serumque unâ restitunt, quod frenum est & dicitur bilis, quod eandem diluat, sive intelligatur bilis *alimentaris*, quæ pars est massæ sanguineæ, & rectius dicitur sanguis biliosus, sive bilis *excrementitia*, ita ad differentiam dicta.

Pertinent huc quoque 2. *amara* ex jam dictis rationibus; illa enim & abstergunt, & bilis poros aperiunt, ut ad intestinum magis cieatur & evacuetur. Sic ut de absinthio nihil porro dicamus, nota est aloes vis cholagoga, adeo, ut, si continuatis dosibus sumatur, tenesnum hæmorrhoidalem certo certius excitet, ob id maximam partem, quod bilem eò protrudat, de quo alibi plura. Sic rhabarbarum dicitur anima hepatis, tum, quia partibus acris amaricantibus bilem expedit, tum quia unâ partibus terreis villos roborat.

3. *Acida*, quæ nominatenus semper repetere vix opus erit: in primis huc spectat acidum *Œri rubrum sandalinum*, sive hepaticum rubrum Dresdense, quod, tum in variis aliis casibus, tum in variis, guttâ rosaceâ, pollutione nocturnâ, &c. prodest. Hæc quippe acida partem bilis sulphuream domant & obtundunt, volatilem verò salinam figunt & enervant.

4. *Terrea & absorbentia*, in primis *nitrosa & alcalina*, sic & ipsa salia lixiva huc spectant, item testacea, coralia, perlæ, species & pulveres, &c. item ipsa *nervina*, sive cinnabarina, quæ in affectibus hepatis comperimus proficua, & dolorem hypochondrii dextri contumacem, cum lichenibus toto corpore se exerentibus, hisce potissimum solis feliciter curavimus.

Notandum enim est, teste experienciâ, terrea & bilem, sive biliosos humores, præcipitare ac absorbere, & acidos, ipsosque ferosos. Unde concludere absolutè non valet: ubicunque sunt medicamenta alcalina, ibi peccat acidum; testatur enim experientia, in plurimis agris & affectibus terrea prodesse, ubi omnium consensu acidum non peccat, sed bilis regurgitat & spumescit, quam dissociant, inhihent, & in motu suo præternaturali refrenant.

III. *Tonum* denique & *villos roborant* tum 1. *moderatè adstringentia*, unde ferè instar canonis apud practicos invaluit, hepar gaudere adstrictoriis, de quibus paulò post pluribus dicemus: tum 2. *absorbentia*, inprimis martialia, & ex his vitriolata, illa enim itidem, & quidem maximam partem omnibus aliis roborandi hepar vim obtinent: tum 3. *temperiem quamvis excessivam corrigentia*, inprimis verò humidam, & consequenter laxam. Hinc profunt hepatis quoque *mercurialia*, & *çius dulcis* in specie maximè laudatur, tum ab aliis, tum ab ipso *Paracelso*: quo ipso etiam cum bezoard. martiali scribitur à *Sennerto* derelictus curatus quidam hydropticus, non aliâ ratione, quàm, quia *çius dulcis* fluxile reddit serum, unde obstructions expedit, laxitatem ob aliò diversum serum & commodioribus locis hinc excretum curat, &c. Sic & antimoniata, quatenus egregiè precipitant & siccant, conveniunt, discutiendo humores superfluos. Sic martialia jam laudata inprimis id præstant, unde & cautela circa eorum usum, & unà locus elegantissimus notari meretur, apud *Guilelmum Gilbertum lib. 1. de magnete cap. 15. p. 36.* dari, ait, præcipue martem in hepatis laxis & præhumidis malis, quia efficit: item in chlorosi, lienibus magnis, ubi scilicet humor abundat. Negat autem maximè illud in obstructionibus, & consequenter in hydropticis & hepatis scirrhosioribus, ictero, melancholiâ hypochondriacâ, quibus propinari *addit* non sine ægrorum multorum certâ pernicie. Item urget *Fallopium*, idem etiam *Conringius l. 2. Hermet. medic. cap. 5. p. 238.* ad aquâ saltim tumidos scirrhosos lienes, quales sunt plerumque, concedens.

Nos verò moderabimur paulò hæc ita: Ubicunque adsunt obstructions viscerum, hepatis & lienis, cum humore excedente, & hepate non nimis sicco, ibi magis conveniunt martialia in formâ siccâ, ut crocus, pulvis cachecticus, flores martialia. Ubicunque verò unâ siccitas adest & scirrhositas, ibi magis humida, vel saltim non sine diluentibus.

Sic etiam *Septalius* aliique idem de *rhubarbaro* scribunt, illud in siccâ intemperie potius esse mortem hepatis; verum eadem valent de eo, quod jam de *martialibus* diximus.

Et hæc propriè sunt roborantia hepatica, quæ tum in va-

riis

riis aliis affectibus simul sunt attendenda, tum in cachexiâ, tum moribus laxis, hydrope &c.

Quoad APPLICANDI MODUM notandum:

I. *Continuo aperientium usu laeditur hepar.* Hinc errant illi, & ægris nocent, qui meris incidentibus, acidis, volatilibus, decoctis aperientibus obstructions valorum expellere conantur, quod ipsum & de purgantibus valet. Hinc, ubi pororum adest obstructio, aperiendum quidem; sed ita, ut ne videamur impetuosè nimis id facere & naturam lædere. Exempla talia in hypochondriaci sæpe visuntur.

II. *Adstringentia in hepatis affectibus non ubique locum habent.* Diximus quidem roborantia simul debere esse tonica, & villos roburare particulis terreis; attamen dantur quoque casus, ubi ab adstringentibus est cavendum, v. gr. quando scirrhus est hepar, quando icterus adest, & obstructions contumaces, non æquè proficua sunt. Adstringentia verò nominamus, quæ laxari visceris tonum prohibent.

III. Hinc, *quæ adstringendi viribus pollent, faciant id cum tenuitate partium, quæ aperiunt, cum partibus terreis.* Illa, ut vis eorum penetret; hæc, ne nimis laxent tonum: quod intus & extus valet. Exemplo sunt amara.

IV. *Sirupis non fidendum inter aperientia & hepatica.* Dulcia enim facillè lædunt hepar, quòd bilescant, unde facillè generantur obstructions, de quo mox.

LIB. I. SECT. III. CAPUT VIII.

De spleneticis.

Galenus lib. 5. de simpl. med. facult. cap. 13. reprehendit Theophrastum, quòd medicamenta quædam hepatica, splenica, nephritica esse negarit. Hodie splenica medicamenta, vix conceduntur, quoniam quilibet ab omni planè culpâ & reatu absolvunt. Sed, uti in pathologiâ de hoc satis agimus, ita hoc loco saltim iustrabimus decantatam splenicorum classem.

Ute hepar sulphur sanguinis dispensat magis, ita lien sal ejusdem & serum. Conveniunt verò medicamenta splenetica cum hepaticis,

ticis, & ferè una eademque sunt, reciproca quippe & mutua. Hinc itidem huc aperiencia potissimum spectant, quæ non tangemus iterum. RESPICIUNT nempe splenica

Vel humores acidos austeros, figentes sanguinem, & melancholiam, torporem, &c. inducentes, uti sunt 1. *aquea diluentia & mitigantia* quævis, inprimis nitrosa, serum lactis caprini, acidulæ, thermæ, quæ maximam virtutum partem præter salia mutantur ab aqueis particulis. 2. *Lenia aromatica & amara* jam recensita sub hepaticis. 3. *lixiva fixa & volatilia alcalia*, sic \ominus absinthii, centaurei minoris, Ra ♀ ri, \sim us \ominus lis *ci, & inprimis plantæ antiscorbuticæ, arum, cochlearia, chelidonium minus, hepatica nobilis, lepidium, nasturtium, sedum minus, draco esculentus, trifolium fibrinum, raphanus rusticanus, &c. huc pertinent. Sicut enim humores isti acidi concentrant & figunt sanguinem. ita hæc ipsa volatilia, salina & sulphurea eundem expediunt, subtilisant, & volatilisant, ut ex amurcâ illâ, ad quam redactus est, vigoretur denuò. 4. *terrea ad alcalinorum naturam accedentia & resolventia*. Sic lapides ∞ bullitos cum vino & lixiviosum saporem indeptos maximoperè extollit *Helmontius*; sic *Glauberus coniorum pulverem* hypochondriacis unicè prodesse, quòd acidum absorbeat, asserit; sic limatura ♁ tis vel in substantiâ sumpta prodest.

Et omnium instar hinc & panacea hypochondriacorum sunt 4. *martialia*, quorum agendi ratio nulla alia est, licet alii aperiendo per se, alii, ut *Higbomorus*, adstringendo, adeoque per accidens eadem prodesse contendant, nisi quòd absorbendo invertunt humores istos acidos, saturant, edulcant, & ad frugem reducunt, non aliter ac ∇ & \sim us acidi quivis marti affusi dulcescunt, obtusis eorum particulis & vitriolescentibus. Hæc ipsa, hinc profunt in melancholiâ hypochondriacâ, affectu hypochondriaco, doloribus hypochondriorum, cachexiâ, initio hydrophis, scorbuto, palpitatione cordis, syncope, lipothymiâ, & similibus. Pertinent huc quoque *vitriolata* ipsa, tum alia per se prostantia, tum inprimis ex marte regenerata, ut ♁ lum ♁ , &c. quæ suo modo quoque absorbent, roborant, & saturant quoque acidos ponticos humores.

Vel

Vel *humores lixiviosos, acres, salinos, sive seorsim magis emittentes, sive ex prædominio cum acidis concurrant. Et talia, quidem, præter diluentia aquæ, (quæ communia quasi sunt,) constituunt 1. acida, quatenus volatilitatem feri quasi figunt, & profunt in hæmorrhagiis nimis cachecticorum & scorbuticorum, sicut hoc modo aliquos curavimus taliter affectos. 2. austera, quæ idem quasi concentrant, & rarefactionem nimiam impediunt, uti sunt *Ra antiphtisica Gramanni, pulv. sypt.* &c. & conveniunt in sero fluxiliori, in colliquativis fluxibus, sudoribus immodicis, inprimis nocturnis: quæ in scorbuticis sæpe numero visenda sunt: ubi & *opiatæ* interdum locus est. 3. terrea, quatenus & ipsa absorbent & præcipitant, & hæc tunc aliquoties fuere exposita: è spleneticis verò asplenium, scolopendrium, &c. & tunc alias, tunc in phlogosi, anxietatibus & cardialgiis, &c. hypochondriacorum conveniunt.*

Vel *limositatem sanguinis tartaream & viscidam pituitosam, majori vel minori feri quantitati immersam, qualia sunt præcipuè 1. acida, unde non est absolum, etiam spiritus minerales acidos in affectu hypochondriaco curando multum, si non omne, efficere quandoque: incidunt enim mucilaginem & attenuant, inprimis \ominus us \ominus lis, &c. Liberant hæc quoque primas vias ab insigni mucilagine, stomachum incrustante, quam vel ad urinam deducunt, vel, ut per alvum exeat, disponunt. 2. alcalina, & enixa, quæ hinc audiunt *saponaria, & venarum amurcam, ut loquitur Helmontius, insigniter auferunt & abstergunt, Ra $\text{F}ri$, arcanum ejusdem, $\text{F}us$ $\text{O}latus$, &c. 3. aromatica, tunc alia, tunc inprimis carminativa, quæ tunc extus, tunc intus maxime solent iis casibus prodesse: imò utraque jam dicta in hoc tertio quasi amicè conspirant, ut via sanguinis sint libera, & serum in officio suo non impediatur; unde & amara, & reliqua huc spectant. Hæc etiam corrigunt $\mu\delta\lambda\upsilon\sigma\iota\upsilon$ illam, & spiritaliscentiam & aerascentiam stomachi, seu chyli potius, deficientem, & inprimis scirrhus lienis avertunt, & in quartanis atque hinc oriundis ejusdem symptomatibus unice profunt. Fieri enim non potest, quin sive fixato per acida nimis sanguine, sive non evolutis particulis chyli oleosis balsamicis excrementa limosa,**

O 3

crassa

crassa, tartarea generentur. & hinc inde præsertim verò in liene affigantur.

Obiter hîc tangemus illud curiosum, chylum nempe nihil aliud esse, quàm partes oleosas balsamicas substantificè vehiculo aqueo immerfas & vectas, quod è mechanicis patet, non solum exemplo lactis; verum etiam aliis, quatenus quælibet essentia resinosa affuso decenter liquore aqueo albescit & lactescit, de quo alio loco plura.

Unde huc spectant etiam 4. *abstergentia, diuretica, & nephritica* quoque. Certum enim est, & in hypochondriacis secerni cum urinâ sabulosam arenosam materiam, de tartareâ sanguinis limositate testantem: & calculosos ac nephriticos plerosque, etiam simul esse hypochondriacos; & his ipsis, quod inferius enucleabimus latius, etiam anthypochondriaca deberi.

MATERIA splenicorum, aliunde largius haurienda, ex hâc quasi clave datâ explicari jam & capi melius potest.

Quoad APPLICANDI MODUM jam patet

1. *Tum in genere specifica quævis, tum in specie splenica sive anthypochondriaca non omnia in omnibus hypochondriacis & pro splenicis habitis convenire.* Prout enim vel austeri acidique humores, vel lixivi, volatiles, mediique, (quales imprimis reddunt sudores colliquativos,) vel limositas sanguinis magis peccat, ita etiam variat horum applicatio, ut si quis ordine inverso progredia-tur, & promiscuè applicet, ægrum cumulet magis symptomati-bus, tum iisdem, tum aliis, quàm levet.

2. *Volatilia tum alia, tum antiscorbutica splenicis sæpe, & ipsis scorbuticis nocent.* Patet hoc ex jam recensitis: si enim hypochon-driacus gaudeat sanguine salinis lixivis & alcalinis atomis re-pleto, si sero fluxiliori & volatiliiori laboret seu abundet, illa sanè non conveniunt, unde promiscuè antiscorbutica applicare er-ratum est. Vidimus hinc sæpe à spiritu cochleariæ, qui etiam saltim pro extractione reliquorum aperientium, v. gr. martis, fuerat adhibitus, omnia commovisse, & turbas dedisse, excitâs-seque vix sopita symptomata, calorem p. n. vigiliæ, &c.

3. *Acida verò non raro conveniunt,* adeoque, quod jam teti-gimus, non potest simpliciter & absolute dici: hypochondria-cus

cus est, ergò nulla danda acida. Pertinet huc *Lipsii* illud de Θ li encomium *cent. 1. epist. 81.* hic enim, cùm ob vitam sedentariam limositatem sanguinis collegisset maximâ copiâ, unde etiam pituitam vitream deiecit, uti se scribit Θ li aceto, successu non infelici. Si juvare ita porrò pergit, addit, ego inventorem hunc Deum.

4. *Temperata binc & absorbentia ac diluentia commodè quoque iis adhibentur.* Elegans locus exstat hanc in rem apud *Servium* l. 2. *instit. medic. cap. 3. membro 1. p. 127.* Opportunius, ait, quandoque à nobis consultum fuit hypochondriacis, refrigerantibus potius, quàm calefacientibus pharmacis, sero lactis, aquis acidulis, cæterisque, quibus hypochondriorum calor, hepatis præsertim, temperaretur. Adeoque nec hæc quidem sine activis, nec illa tamen sine his temperatis applicanda sunt. Ubique ferum est attendendum, ut nec deficiat, nec salinis particulis nimis scateat.

5. *Validiora aperientia requirit lien, quàm hepar, assertum est Galeni, quod, licet Mercatus oppugnet, & de externo saltim usu id concedat, attamen verum est quoad tertiam & primam classem, ubi vel fixati spiritus & sanguis, vel limositas magis prædominatur.* Hinc, melancholicis, v. gr. \sim us Θ lis *ci commodissimè etiam in potu datur.

6. *Dulcia spleni nocent, autòre ipso antiquissimo Pythagorâ, quem locum ex Heurnio meth. ad prax. l. 2. p. 141. mutuabimur.* Cùm enim quidam dixisset: nimium me irrides; atqui, inquit Pythagoras, τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμύτα καὶ πικρὰ ὠφέλιμα, τὰ δὲ γλυκέα βλαβερά, id est, splenicis etiam acris & amara prosunt, dulcia nocent. Unde & *Octavius Horatianus* l. 2. cap. 15. p. 59. spleneticis ait, expedit ab omnibus dulcibus abstinere, quia limositatem sanguinis augent, & ferè acescunt. Distinguendum tamen est inter usum modicum & excedentem, non scilicet, nisi parçè, sunt danda, quasi aliorum vehicula.

7. *Amarialibus assumtis motus est imperandus, & feces alvi considerande.* Motus quidem, ut torpidi humores excitentur, & medicamentum melius actuetur, & descendat. Præcipuè id valet de formâ ficcâ, seu solidâ: nisi enim motus accedat, minùs operantru;

rantur. Feces verò, quia excrementa tinguntur martialibus, ut nigra secedant. ob evocatum vitriolum, indicio manifesto, factam fuisse eorundem resolutionem. Notandum verò etiam est, martialia hæc non danda, (in substantiâ & formâ hâc siccâ,) nisi robusto ventriculo, qui, ut ita loquar, ferre & concoquere ea possit.

LIB. I. SECT. III. CAPUT IX.

De renes & vesicam respicientibus,
nephriticis.

Offeret se hîc de NEPHRITICORUM & LITHONTRIPTICORUM agendi modo occasio differendi.

Præsupposito enim è pathologicis & nostrâ experientiâ, ut plurimum, & tantum non semper, nephriticos & arthriticos simul esse hypochondriacos, id est, i. calculi materialem causam esse *Engl. σκωσις*, ut loquitur *Aristoteles l. 2. hist. anim. cap. 15.* id est, *concrementum siccum*, quod in statu naturali cum urinâ secedit, (de quo alibi latius,) seu sal tartareum, ex terrestri & salinâ constans materiâ, licet & viscosus & glutinosus humor concurrere queat. 2. illorum sanguinem abundare particulis ejusmodi salinis & tartareis coagulabilibus. Hinc utur de lithontripticis ipsis inferius seorsim agatur; attamen hîc præcipuus de iis est dicendi locus.

Nephritica medicamenta tum *resolvunt*, tum *mitigant*, tum *pellunt*, adeoque

RESPICIUNT I. *resolutionem coaguli ipsius, seu limositatem sanguinis jam extra vas ascendentem*, & in renibus ac vesicâ separatam, neque excretam, sive copiâ peccet, sive deficiat expulsio ipsius naturæ, & accessu partium salinarum fixarum & volatili-um in coagulum fatiscant terreæ, qualia sunt

1. *Abstergentia*, tum *aquea & diluentia*, quæ serum copiosius suggerunt, ut elutriari talia excrementa possint, sive emulsio-num, sive aquarum, sive aliâ liquidâ formâ; qualia conveniunt in sabulosis affectibus, quando copiosum sedimentum in urinâ est,

est, & calculus in fieri, ut serum lactis, acidulæ, thermæ, &c. ∇ Ω latæ, petroselini, &c.

2. *Resolventia sulphurea*, quæ intimiùs coagmentationem impediunt, & ne ibi materia subsistat, efficiunt, sive *temperantia*, oleosa, obtundentia & acorem tollentia, ex spermate ceti & aliis aperientibus, quæ conveniunt in obstructionibus quibusvis, ischuriâ, calculo, &c. sive *magis activa*, sanguinem quasi fundentia, & serum præcipitantia ac liquantia in renes, ut inprimis sunt terebinthinata, quæ urinam odore violaceo inficiunt, insigni testimonio virtutis ipsorum huc evibratæ, item baccæ juniperi, aliæque calidiora, \odot succini, &c.

3. *Resolventia salina*, tum *acida* incidentia & detergentia, ut acidum ∇ ri, spiritus minerales acidi, inprimis \ominus us \odot lis; tum *saponaria*, & *terrea alcalia* & *lixiva absorbentia*, quæ vel ob sal suum, quod in recessu gerunt, vel insigni absorbendi humores salinos vi pollent, lapides cancrorum, salia plantarum, \Re a ∇ ri &c. unde pertinent huc pleraque diuretica, aperientia generosiora & lithontriptica. Patet hinc, cur & acida & lixiviosa commendentur in calculo, utraque scilicet resolvunt, glutinositatem corrigunt, & coagulum peregrinum destruant.

4. *Mixta*, quæ oleositate gaudent, & terrenâ saxeâ substantiâ, ut grana cynosbati, alkekengi mespilorum, dactylorum &c. pulvis è spermate ceti, lapidibus \odot , \ominus e volat. succini, item alia *grumescentiam tollentia*, & *coagulationem resolventia*, quæ & eo casu conveniunt, ubi sanguinis grumi circa vesicam restitant, quod periculosum.

Respiciunt porrò II *acrimoniam salinam* & *membranosam generis irritationem*, & sunt temperantia, humectantia, refrigerantia, absorbentia, sive à sale acri caustico lædatur parenchyma, & meatus membranei ac nervei, uti ab assumtis cantharidibus notum est, in solos quasi renes & vesicam noxam omnem redundare: sive à calculi coagmentati pondere & acutis spiculis. Talia sunt &

1. quidem, quæ communia quasi sunt utrisque, *aquea temperata* & *demulcentia*, *non salina*, *dulcia* & *mucilaginosa*, ut tragaantha gummi Arab. cerasorum, cassiæ pulpa, passulæ, sebesten;

P

confer-

conserva malvæ florum commendatur ab *Amato Lusitano cent. 6. observ. 58.* sirupus de althæâ Fernelii, de symphyto, &c.

2. Ex parte etiam *oleosa aquosa*, ut lac dulce, semina frigida, papaver, elect. dialperm. *Fernel.* emulsiones, quæ, uti solantur à cantharidibus orta symptomata: ita & inprimis demulcent & leniunt nimiam quasi tensione laceras vias, & pollutionem nocturnam per accidens tollunt, stranguriam sedant, ab acrimoniâ lerosâ ortam.

3. *Precipitantia*, sive *styptica* simul sint, ut in mictu cruento, diabete, & aliis laxitatibus, uti medicamenta è plantagine, item pulvis noster stypticus: sive *nervina*, ut cinnabarina, specif. cephal. & pulveres alii specifici temperatiores. Sic & martialia ipsa huc pertinent, de quibus insignis exstat locus apud *Hearnium 6. apbor. comm. 6.* ubi cum *Hippocrates* renum & vesicæ dolores vel morbos in genere difficulter sanari dixisset, commendat in ulcere renum suis experimentis succum chalybis, id est, vinum martiale exlimaturâ vino dulci & potenti immaceratâ factum.

4. *Acrimoniâ biliosam*, si se offerat, corrigunt *acida*, ut hepaticum rubrum; unde juxta elegantem *Hippocratis* textum *l. de loc. in hom. Acida & faciunt stranguriam, & eandem sedant.*

Et hæc, uti jam innuimus, conveniunt ad mictus cruentos, diabetem, pollutionem nocturnam ardorem urinæ, imò in ipso calculo. Maximè etiam ad dolores, qui quasi sunt indicationum tyranni, simul est respiciendum, unde &

5. Huc spectant ipsa quoque *opiatæ*, quæ in calculo habent insignem usum cum solventibus mixta, non quidem, quòd ipsa resolvant primario, non, quòd vias expediant; sed, quòd quietem naturæ concilient, adeoque Archæum irritatum solentur & roborent. Nec obstat quosdâ objicere, hoc modo obtundi naturam, ne expulsionì vacet, de quo vid. *Opiolog. l. 2. s. 2. c. 6.*

Respiciunt III. *vias expeditas & liberas*, non tam pellendo, quàm laxandò, ut abituro ingrato hospiti paretur via & venia, qualia sunt internè & externè *emollientia & paregorica, lubricantia, humectantia*, inprimis *oleosa*, ut \odot amygd. dulc. quod ideò in calculo solemus frequentius exhibere, præcipuè, si vomitus minus molestus id permittit: item *chamæmelum*, cujus decoctum tripli-

triplicatum simul resolvit, unde flores in jusculo præsentaneè juvant cardialgiam, colicam, calculum: item *juscula pinguis*, & similia jam adducta, tantò præsentius enim profunt, quò magis unà resolvunt. Sic quidam pro arcano cum oleo amygd. dulc. propinant succum limonum. Unde pertinet huc locus elegans *Walai, meth. med. pag. 4.* in doloribus nephriticis, *sic*, si ve purges, si ve venam seces, nihil agis; sin verò exhibeatur, terebinthina cum mannâ, & oleo amygd. dulc. res facta erit. Ob hanc ipsam quoque causam avellanarum usus commendatur, calculosis à *Crotone in consilia.*

Sic & externè id valet, v. gr. si vesica sit obstructa, si adsit ischuria, conveniunt sacculi emollientes & solventes è chærefolio, parietariâ, semine lini, non omisis oleis *Glatis*, quæ penetrandi vi gaudent, item præ aliis cepâ vel allio, quæ archeum vesicæ frigidioris torpidum insigniter confortant. Sic & oleum scorp. simpl. & Matthioli maximoperè laudatur.

Hinc & unguenta, cataplasmata, clysteres, & balnea emollientia maximè profunt nephriticis. Unde vel hoc solo nomine sæpius solemus ipsis præscribere *clysteres* in paroxysmo, & *balnea* ex emollientibus & nephriticis parata, ut iis insideant, unde sæpe in balneo calculum excernunt.

USUS ET MODUS APPLICANDI hæc ipsa probè notandus est, quod sequentibus porismatibus observabimus:

1. *Renum & vesicæ officium est mutuum*, sunt causæ sociæ, ergò stant pro unâ. Ut ergo eadem sunt intestinalia medicamenta, quæ stomachica, ita & eadem renum & vesicæ; unde nodum in scirpo quærunt, & entia præter necessitatem multiplicant, qui seorsim *κυστικὰ* & *νεφελικὰ* tractant. Valent enim in utrisque eadem causæ, ergò etiâ eadem remedia. Notandum ergo, quod, dum renes alteramus, & iis applicamus remedia, semper simul respicienda sit vesica, & vice versâ: item, ne, dum alteri prodesse volumus, alteri noceamus, quod præcipuè in alterantibus activis magis valet. Possunt enim & seorsim affici, v. gr. vesica scabie, renes ulceribus, &c.

2. *Nephritica non sunt confundenda*, non pellendum, ubi resolvendum, vel mitigandum; neque mitigandum, ubi resol-

vendum. Errant in hoc sæpissimè tum empirici, tum ipsi ægri, quatenus fortioribus pellentibus quasi simul & semel conantur exturbare hostem, quo præpostero consilio, quando v. gr. solum bals. Aris, o^o terebinth. junip. & alia similia exhibent, non raro vel mictum cruentum, vel ischuriam reportant. Præcipuè verò pellentibus nullus omninò locus est, quando in iis locis hæret, è quibus sine noxâ expelli non potest, uti, si in ureteribus pedem figit: unde præstat resolventibus uti, imò & mitigantibus simul; unde natura ipsa roborata expulsionem rei molestæ aggreditur & expedit.

3. *Acrimonia salinâ urgente frustra quasi sunt omnia resolventia.* Hinc acida, acria, omnia vitanda, vinum ipsum. Sic & urinam pellentia non conveniunt renibus calculo dolentibus, ulceratis, mictu cruento, diabete. Eo enim casu saltim mitigantia, temperantia, ac roborantia præstant, non omissis tamen in ulceribus lenibus abstergentibus & terebinthinatis temperantioribus, v. gr. ad siccitatem coctis. Imò

4. *Renes gaudent humido, sed non excessivo.* Hinc & calidiora, vitanda sunt omnia, quæ faciliè absuntis partibus serosioribus, & relictis crassioribus limosam compagem magis compingunt, ut calculus faciliùs generetur. Hinc & nimio potu, seu nimis humidis copiosè non onerandi sunt, deficiente enim eorum munere faciliè hydrops confurgit.

5. *Quæ renibus debentur topica, lumbis applicantur: quæ vesicæ, pubi & umbilico: quæ ureteribus, lateribus hypogastrii: quæ partibus genitalibus, tum reliquis his locis, tum magis perinaeo; quæ utero, lumbis quoque.* Inprimis in urina stimulantia observavimus commodè olea Nlata umbilico applicata, ob consensum per vasa umbilicalia.

6. *Magis verò usitata sunt topica calefacientia, quàm refrigerantia,* quæ v. gr. in diabete è plantag. & aliis locum habent. Inprimis enim notandum paradoxon: unguentis refrigerantibus, quæ v. gr. ad pollutionem nocturnam ex unguento refrigerante Galeni, rosato Mesue, ol hyosc. &c. adhibentur, nunquam fidendum esse: olea enim calida sunt suâ naturâ, & laxant magis, quàm adstringunt.

LIB. I. SECT. III. CAPUT X.

De uterinis.

Audiunt aliàs HYSTERICA, & magnam quidem cum aliis, ut omnia hæc. habent convenientiam; attamen seorsim quoque non minùs attendi merentur, & tantò quidem magis, quòd ipse uterus quasi ζῶον ἐν ζῶῳ est, & multas in corpore turbas & symptomata excitat.

RESPICIUNT verò hæc ipsa

I. Vel *vasa & vias*, quæ exituro sanguini debent patere, adeoque huc pertinent è supradictis *aperientia & obstructions* ceu remoras tollentia, *incidentia & expurgantia*. tum *interna*, salina, & sulphurea, quæ huc repetere superfedemus: tum *externa*, balnea, clysteres, tum *communes*, quæ hinc in partu difficili profunt egregiè: tum *uterini*, suffitus, inessus, pessi, inunctiones, aliaque abstergentia; licet, ut fateamur, quod res est, unâ quasi fidelia hæc obstructions tolli possint, si sanguinis & humorum aliorum turgescencia & naturalis dispositio restituantur, de quibus jam.

Vel enim II. respiciunt *contenta vasorum*, seu *sanguinem*. Sanguinis motus litoralis quasi hîc est extimus, quo alluitur ad uterum, & lunaris, singulis enim mensibus eo scemina bene habentes exsolvuntur, Litoralem itaque hunc sanguinis ad uterum motum respiciunt uterina,

Tum I. *promoventia*, quæ fermentationem, turgescenciam, & motum procurant,

Sive *refaciendo & attenuando*, quæ speciali nomine audiunt emmenagoga sive menses moventia, ut sunt *volatilia oleosa*, sulphure *volacili pollentia*, v. gr. labina, crocus, angelica, myrrha, camphora, &c. *salina*, sal artemisiæ, borax, & inprimis *volatilia*, cochlearia, & *olis *ci*, aliaque acria, *amara*, ut inprimis aloe, quæ hinc ad pallidos colores est eximia. item elixir proprietatis; *aromatica*, quæ simul glutinositatem humorum expediunt, ab infarctu oscula sive extremitates vasorum, ubi sæpe contingunt

gunt obstructions, liberant, humoresque pituitosos, tartareos, mucilaginosos eadem obviscantes expediunt, porosque dilatant, & uno verbo vias liberas præstant, & patulas, naturamque ad excretionem blandè sollicitant. Ubi obiter notandum: *Quacunque menses promovent, illa etiam feruus exitum accelerant*, v. gr. salia, borax, & exinde parata, quæ etiam in molâ, si quidem certa sit mola, conducunt; attamen non sola stimulantia rem absolunt; sed etiam confortantia balsamica, ut oleum succini, cinabarina, cinnamomum, vinum malvaticum. Pertinent etiam huc varia ex his dictis parata, & constantia, infusa præsertim, decocta, mixturæ, elixiria, &c.

Imò spectant huc ipsa *purgantia*, quæ sæpe eodem die, quo assumuntur, mensium fluxum accersunt, & ipsa enim tum stimulant, & pellunt, tum sanguini novam fermentationem addunt: *diaphoretica*, præsertim volatilia. Hinc sæpe vidimus à Râ bezoard. Mich. etiam extra ordinarium tempus menses accersitos, in succulentis præsertim magis.

Sive *absorbendo*, humores acidos, austeros, stypticos abundantes, eundemque sanguinem nimis figentes & concentrantes tollendo, uti sunt *fixa*, non quidem æque omnia, neque enim lapides cancrorum, vel creta, conchæ, coralia, inter emmenagoga recensentur, vel locum habent; sed *edulcantia* eosdem intimiùs & saturantia, qualia præ aliis omnibus sunt martialia. Unde qui feliciter mederi vult mensium obstructionibus, omnium optimè id præstare potest martialibus, croco ꝑtis aperitivo Glato, saccharino, pulvere cachectico Querc. vel stomachali ejusdem cum martialibus mixto, addito v. gr. oleo cinnamomi, qui sanè intentioni huic laudatissimè inservit.

Conveniunt itaque hæc, uti ex jam dictis facilè patet, in mensium obstructionibus, & inde oriundis mille symptomatibus, in quibus omnibus principaliter semper ad menses respectus habendus est, si feliciter progredi velimus.

Tum 2. *refrenantia* & *retardantia*, seu ferossior nimis sit, & acris, biliosus, sanguis, oscula vasorum referans & erodens; seu copiosè irruat, ob rupturam, aliasque læsiones. *Excedentem* vero hanc *fermentationem* & turgescientiam inhibent tum *refrige-*

nantia

mentia aquea, quæ partes sanguinis volatiles salinas sulphureas abundantes temperant, ac diluunt; tum *terrea & styptica*, quæ easdem præcipitant, dilgregant, & in motu retardant ac ligant, plantago, bursa pastoris, coralia, hæmatites, & alia ex adstringentibus huc repetenda: tum *acida & austera*, easdem infringentia & domantia, ut *rus Oli*, *Ra Oli*, viol. rum, rosarum, *Ra styptica*, antiphthifica *Gramanni*, quæ in mensibus immodicis officium facit, ipsaque *opiata*.

Et hæc conveniunt in mensibus immodicis, lochiorum nimio fluxu, quin & ex parte fluori albo nimio

Vel III. respiciunt *nervosum genus & ipsam uteri substantiam*, ceu notum est, eam esse membranofam, cum capite maximum habere consensum, & nervis maximè irrigari; talia sunt *nervina omnia supra sub cephalicis enumerata*, sulphure balsamico volatili pollentia, *spirituosa*, suavia, ut melissa, rosmarinus, salvia, &c. castorium, succinum, utraq; sale volatili oleoso feta &c. & præ omnibus aliis *cinnabarina*, uti certum est experientiâ practicâ, cinnabarina nativam Hungaricam maximè solari affectus hystericos & motus uteri convulsivos, item secundina humana præparata, ebur sine igne, & ex C. C. parata, aliaque. Ex quo patet, canonem medico-practicum, omnia cephalica esse quoque uterina, sive in specie: *omnes herbas cephalicas etiam uterum respicere*, & vice versa, hoc sensu potissimum valere; ob societatem substantiæ, & convenientiam ac analogiam partium nervosarum.

Et hæc, imprimis *aromatica confortantia*, sunt uterina, & profunt specificè in suffocatione hysterica, ejusque variis gradibus, & consequenter lipothymiâ & syncope, &c. Suffocationem verò hanc eo sensu falso hypochondriacam hodiè appellant, si uterum excludunt pro subjecto; eo verò sensu verè, si eundem ut contentam simul sub hypochondriis partem respiciunt, & quatenus pleræque hystericae sunt etiam hypochondriacæ. Probantur eadem in partu difficili, quatenus vel roborant naturam & nervos, ut cinnabarina, quæ ob hanc causam & in calculo prodesse diximus; vel simul stimulant, ut *o cinnamomi*, succini, &c. item in hysteralgia & fluore albo, quatenus in eo laxior sanguinis compages & ichor serofus partibus oleosis sanguinis

fanguinis præponderans ob laxitatem & debilitatem fibrarum, conjunctam excernitur, unde confortantia talia uterina, & oleosa balsamica, v. gr. rosmarinus, profunt. Patere hinc potest, cur ab *Hippocrate* & hinc sequentibus eundem practicis omnibus *acerum* dicatur *ὄξερα λυέε* quia nempe nervis est inimicum, quia figit sanguinem ejusq; sulphur & partes volatiles salinas deprimit & subjugat; aliàs enim, ubi incidendi est intentio vel sulphur domandi, ut in amore infano, mensibus immodicis, optimè conveniunt, modò parcè adhibeantur.

Vel IV. respiciunt *humores extravasatos* circa uterum restagnantes, & inde oriundos flatus, miasmata putrida, &c. quod quidem sæpe contingit, & varia symptomata, & atrocia quidem illa sæpe excitat, qualia sunt

Tùm *balsamica*, putredini resistentia, *amara* & *gummosa*, ac *resinosa*, aloë, myrrha, scordium, asa fœtida, gummi galbanum, essentia succini myrrhæ, asa fœtidæ, elix. uterin. Crolii, &c.

Tùm *resolventia* grumositatem sanguinis extravasati, tum in fieri, tum in facto, uti v. gr. chærefolium, lapides bezoard. vale, diata, & alia similia, quidquid restitat, egregiè dissipant, & symptomata convulsiva & hysterica inde producta tollunt.

Tùm *discurentia*, *diaphoretica* & *sudorifera* penetrantiora, ut Ra bezoardica, us ¶ ri, mistura simplex quæ ipsa quoque putrida miasmata arcent, uti ipsa quoque *diuretica* uterum egregiè mundificant.

Tùm inprimis *carminativa*, unde *carminativa optima sunt uterina*, & experimento practico, quæ colicæ debentur, eadem & suffocationi hystericae opem ferunt, ut zedoaria, semina carminativa, galanga, essentia carminativa cum elixir. uterino, Ra ¶ ri, bezoard. vale, quæ in hysteralgia & doloribus post partum insignia sunt & nobilissima.

Et hæc profunt in flatibus uterinis, quos instar flatuum ventris in cacochymicâ per uterum excretos observavimus, & inde ac abibi restagnante sanguine putrido productis suffocationibus hysterice mensibus & lochiis dolorificis, cum anxietatibus, dorsi doloribus, torminibusque &c.

Quoad APPLICANDI HORUM USUM licet plura dici possent, pauca tamen libabimus.

i. Canon

1. Canon est practicum, in primis *Heurnio* laudatus: *Dulcibus uterus demulceatur.* Is verò non tam intelligendus de dulcibus actu talibus absolute, quæ quidem, ubi fermentatio sanguinis instauranda est, insignem habent usum, quatenus turgescientiam ejusdem promovent; item in abortus periculo externe mel, panis mellitus cum vino Hispanico; attamen, *ubi sanguis refrenandus est*, ut in nimio mensium fluxu, & in reliquis casibus potius nocent. Sic dulcia saccharata & mellita lædunt hystericas, turbas enim excitant, & symptomata consopita revocant & exasperant; adeoque ex his rectus dulcium applicandi modus patet.

2. *Acida*, quod ceu porisma ex dictis consequitur, & *dulcia nec semper vitanda, nec promiscuè danda*, in primis id valet de aceto, illud enim sulphureis particulis minus est instructum; quæ verò acida sunt sulphurea simul, ut ~us \ominus is. \oplus i vel \oplus li cephalicus, utero magis sunt amica, unde sirupus byzantinus oxymel simplex & squilliticum, & reliqua acida, uterum lædunt; hæc vero sulphurea moderatè, ubi licet, adhiberi queunt. Patet id etiam ex diatâ, si femina menses patiens acetaria vel alia acida comedit, illi sistuntur. Sunt scilicet tono uteri tum quoad turgescientiam sanguinis, tum quoad substantiam nervosam adversa.

3. *Ingravidis volatilia pellentia cavenda*: unde, si dubius occurrat casus, suppressive sint menses, vel femina gravida, vix ultra martialia solemus ascendere, quod nobis sæpe obtigit in praxi, offerentibus urinam meretriculis, & conceptum suppressione mensium simulantibus, postulatâ purgatione, vomitorio, ibi non facile credendum, etiam si Jovem jurent lapidem; martialia verò non nocent, sed simul roborant. Aliàs ipsis attemperantia & adstringentia, quoad vasa uterina, & spirituosa, quoad vitale fœtus robur, ut balsamum embr. conveniunt.

4. *Ubi aperiendum est, non sola pellentia fortia conveniunt, sed humectantia unà non omittantur; ubi adstringendum, non omittantur siccantia.* Hinc peccant medici, qui in mensium defectu solis oleosis volatilibus utuntur, oleo juniperi, ~u \ominus is *ci, oleo sabina, borace, & aliis. Hinc etiam sæpe meretriculæ, præsertim,

tim, ubi dispositio ad abortum non adest, sabinâ & similibus frustra utuntur. Respicendum nempe unâ est ad serum, quod æquè ac sanguis ad tu gescentiam potissimum requiritur; hinc plus semper præstitimus humectantibus, ut Rârtis $\frac{1}{2}$ ifatâ, Râsis pomatâ, infusis & decoctis uterinis, quàm aliis.

5. *Non adstringendum in non gravidis citra revulsionem & evacuationem: in gravidis autem citra fœtus respectum, v. gr. si qua mensibus immodicis, quod sæpe ex obstructione vasorum fit, & seorsim excuti meretur, laboret, Venæ Sectione præmissâ meliùs conducunt adstringentia; sin grvida mensium fluxu corripitur, semper fœtus debilitas est respicienda.*

6. *In adstringentibus quoque semper tonus uteri est respiciendus, tum quoad sanguinem, tum quoad laxitatem fibrarum. Hinc in fluore albo non tam sola adstringentia vulgaria profunt, quàm aromatica cum his mixta, ex roremarino, cheiri, ebore, castorio, magnit. oc. & cum oleo anisi, succini, quod optimum, aliàs enim feliciter res non succedit.*

7. *Clysteres uterini egregiè quidem elutriant & abstergunt; virginibus verò & gravidis non conveniunt, velut & pesfi & similia topica, de quibus suo loco pluribus. Totum potius respiciendum in his, neque enim extravasatio faciliè locum habet; sin verò quid faciendum in his topicis, communicandum id priùs bene est cum adstantibus quibusdam.*

LIB. I. SECT. III. CAPUT XI.

De arthriticis.

Audiunt hoc loco ARTHRITICA generaliori vocis acceptione non solum principaliter, quæ articulis conveniunt, ut dolore laborantibus, seu arthriticis; verùm etiam suo modo & secundariò aliis eorundem affectibus. Cùm verò quasi fraterno sodalitiò ex eodem velut ovo profiliant, & mirò lusu sese invicem transforment & excipiant calculus, arthritis & affectus hypochondriacus, sive, qui arthritici, iidem & nephritici & hypochondriaci; & vice versâ faciliè sint vel fieri queant, facile etiam fuerit, arthriticorum naturam pervidere: ita enim & nephritica sunt arthritica, & hypochondriaca sunt arthritica; hypochondria suggerunt, & sumtus quasi sub-

subministrant, renes coagulant, articuli recipiunt. Nihilominus tamen & hæc paullo intimius spectabimus.

Patet enim itidem agendi horum modus, si, quot sub se classes comprehendant, dispexerimus.

RESPICIUNT scilicet arthritica vel *serum*, cujus vitium, sanè maximum in arthritide, & huic affinibus affectibus spectandum est: hinc est, quod nonnulli à capite dolorum podagricorum originem arcessant, & remedia similia, catarrhosis scilicet defluxionibus aliis convenientia, & his proficua sint. Talia sunt tum

1. *Universalia, evacuantia & divertentia* per alvum, urinam, & habitum corporis, purgantia puta, diuretica & diaphoretica, quæ ipsa in genere maximè articulos juvant, nec sine his feliciter iisdem mederilicet, in primis diaphoretica nobilissimos arthriticis afferunt usus, & unicè quasi opem ferunt.

2. Tum 2. *particularia alterantia*, ut quoad *quantitatem*, leniter *absumentia*, & *exsiccantia*, & ita defluxiones divertentia, uti hoc nomine radix chinæ, sassafras, & ligna alia commendantur, item quoad *qualitatem*, ejusdem salsedinem, acorem, acrimoniæ seu *temperantia & diluentia*, aquea, & substantificè humectantia, de quibus insignis exstat locus apud *Langium miscell. cur. tit. 10. pag. 22.* ubi regulam quasi reddit: *Humectans refrigerium podagricorum esto desiderium; seu inverteantia & absorbentia, ac precipitantia* varia, quæ & suis locis adducta sunt sub hypochondriacis, & jam tangemus quoque. Hinc omnia illa huc mutuari quoque licet. Conveniunt nempe arthriticis omnia *aperientia, viscerum depurationem, εὐχλωσιν & tonum respicientia*, in primis *martialia*, & ipsa quoque apprimè *antiscorbutica*: hæc quippe causam antecedentem & foventem, salia acra tollunt, & proventum seri balsamici, suavis ac dulcis procurant. Hoc nisi observetur, frustra omnis arthriticorum est curatio, & in hoc præservatio & curatio eorundem versatur.

Conveniunt vero hæc ipsa in arthritide, dolore ischiadico, podagrâ, chiragrâ, defluxionibus catarrhalibus, & similibus.

Tum denique 3. *resolventia*, fluxilitatemque sero fœnerantia, uti præ aliis sunt *cinnabarina*, quæ coagulationem maximè prohibent, & tum aliàs, tum præcipuè hoc casu fluxile reddunt serum.

ferum. Conveniunt verò hæc, ut & externè *mercurialia*, apprime in doloribus articularum, & aliis à lue venereâ oriundis, ubi emplastrum de ranis Vigonis cum *ÿrio* prodest.

Vel *nervos*, quò *membranas*, *ligamenta*, & *fibras* referimus, quæ scilicet ab affluxu humorum infensorum patiuntur, debilitantur, irritantur, & talia sunt eadem, quæ jamdum sub cephalicis latius recensuimus, adeoque *omnia cephalica sunt etiam arthritica*, ob communionem generis, & inde ductam originem.

Inprimis verò arthriticorum titulum, quæ articulis & juncturis quasi propriè debentur, subeunt

1. *Quæ sulphure balsamico, oleoso, suavi, & rosido pollent*: uti hoc nomine celebra sunt *chamædrys* & *chamæpitys*, quæ & *iva* arthritica nuncupatur: *rosmarinus* item, *salvia*, & *gummata*: unde huc quoq; pertinet *galbanetum Paracelsi*, & aliorum: *castorium* imò ipsum & *euphorbiū*. Nec obstat, hæc non æquè omnia promiscuè ob caliditatem arthriticis convenire: nam ob affluxu humoru, & calorem inde ortum illis quidem, in paroxysmo præferunt, ferè primo loco nominata *chamædrys* & *chamæpitys* solum ex usu sunt; sed cum *ligamenta* & *nervi* sint frigida, hinc in aliis casibus articuli etiam omninò talia quandoque exposcunt. Conveniunt enim talia, præter arthritidem, etiam *paralyfi*, ut supra jam innuimus, *atrophiæ*, *vulneribus articularum* & *nervorum*, & inprimis *ichori ulcerum seroso*, dem *Osiedwasser* / quem non tam adstringentibus debere vel posse curari, quam partem roborantibus, ut nutrimentum parti debitum in actum deducatur, experientia practica testatur. *Contracturæ* quoque & *debilitas partium* à *vulneribus*, *fracturis* &c. his *nervinis* auscultant. Imò *ulcera ipsa sæpe priùs non sanantur*, quam *tonus partium affectæ talismodi nervinis restituantur*.

2. *Quæ sulphure fixo, naturæ amico, pollent*, quæcunque enim symptomata in genere à *salinis spiculis*, *acribus*, *salsis*, *acidis*, exsurgunt in *sulphureâ viscositate*, *demulcendiq; amicâ naturæ vi solatium* inveniunt. Subeunt hunc censum inprimis *cinnabarina*, quæ & *partium nervosarum dolores omnes unice solantur* & *respiciunt*, & inprimis quoque *articularum cruciatus*, præcipuè si *maritentur cum opiatis*. Hæc itaque & *priori* titu-

titulo, quatenus serum respiciunt, & hoc ipso, quo jam dicimus, arthriticis conveniunt.

3. Cum verò & *salia volatilia sulphure polleant oleosa*, ipsa quoque interius eo nomine adhiberi commodè possunt, & exterius, tum hæc, tum spirituosâ volatilia officium faciunt. Hinc spiritus C. C. \ominus lis *ci item debito modo adhibitus juncturas solatur. Sic aqua magnanimitatis seu *spiritus formicarum* eo casu consultò adhibetur exterius. Præcipuè verò huc pertinent lumbrici, qui in substantiâ gaudent mucilagine suavi, partibus volatilibus salinis intertextis: hinc in substantiâ partes nervosas demulcent contriti adhibiti, in potionibus, & exterius appositi semper ferè fecere officium: præcipuè hinc laudantur in arthritide vagâ scorbuticâ.

Conveniunt verò hæc in doloribus & anxietatibus, & præcipuè arthritide, podagrâ, &c. & inde oriundis pavoribus.

Vel denique respiciunt *dolorem* ipsum urgentem, à tensione & vellicatione membranarum oriundum, tum *internè*, ubi laudatæ jam emulsiones, item cinnabarina & anodyna officium faciunt, si præsertim fonti ipsi unâ, nempe visceribus depuratorii & seri acrimonix aliis fuerit prospectum; tum *externè*, inter quæ missis reliquis omnibus sola nominamus 1. *paregorica*: sic topica ex lacte dulci, similagine, croco. &c. laudantur, & fofus similes alii. 2. *Nervina* spirituosâ, sulphurea & urinosa. Nervina enim reliquis omnibus unicè præstant inter topica arthriticorum, unde non solum in quibusdam casibus recensita nervina vegetabilia locum habent; verum etiam in primis è lumbricis & formicis parata, uti sunt laudati spiritus, lumbric. volat. ∇ magnan. ~ C. C. \ominus lis *ci. \circ laponis &c.

Quoad APPLICANDI MODUM, inter interna quidem primum generis loco notamus:

1. *Tonus articularum conservandus est*: hinc calida & sicca nimis medicamenta, serum nimis exhaurientia, uti in nephriticis & calculosis, ita etiam in arthriticis vitanda sunt. Seri nempe proportio est observanda, non exhaurienda partes tenuiores relictis crassioribus: non serosa, quæ vehiculum quidem sunt, ast unâ frenum bilis, relictis salinis acibus. Hinc maximè peccant, qui solo sudore ab externis impellentibus prolecto, v. gr.

balnei &c. calore, omiffis internis impellentibus specificis, au-
dent curare arthricos.

2. *Non articulis folùm medendum eſt, non conſiderato toto; ne-
que ſolis viſceribus, neglectis articulis.* Cùm enim recipiant & luant
totius vitia, hinc fruſtrà, quæ vulgi eſt opinio, curatio fit, niſi
tollatur ſalina acrimonia. niſi fons, ut ſic loquar, obſtruatur,
unde fruſtrà ſunt omnia ſæpe topica, neque ulla conſtans ſola-
tium afferunt. Videndum tamen unâ eſt, ut nec ipſi negligantur
articuli, ſive frigore externo, vel Venere, vino & aliis ladan-
tur magis.

3. Quoad externum uſum notamus in genere axiomã
practicum: *Localia ſæpe exaſperant dolores & morbum, quatenùs
non tam demulcent materiam impactam, non tam archeum,
ſolantur afflictum, quàm accumulãnt majorem mali crucia-
tum, ut, licet videantur quandoque miteſcere ſymptomata,
atrociores tamen hinc accendantur dolorum faces, vel alia inde
emergant. Imò hinc, quæ unâ vice proſunt alterâ nocent, adeo-
que quædam loco deſenſivi & roborantis adhiberi poſſunt, quæ-
dam conſultiùs omitti.*

4. *Hinc locum non habent in articularum doloribus repellentiã,
ſive actu frigida, ſola aquea, ſive potentiã, debilitant enim magis
partem, & nervis ac articulis ſunt inimica, quod de ipſis acidis
quoque intelligendum eſt. Unde, quod Plinius refert, l. 23. c. 1.
M. Agrippam demerſis in acetum calidum cruribus in acerrimo
morbi impetu, à dolore pedum, quem perpeti non poſſet, eva-
ſiſſe, non facile imitandum eſt.*

5. *Unctuoſa & pinguis emplaſtica locum quidem habent in qui-
busdam recenſitis articularum affectibus, v. gr. ichore ulcerum ſero-
ſo, dolore à lue venereã, &c. minùs verò in arthritidibus.* Hinc fre-
quenti experienciã edocti ſumus, unguenta, emplaſtra & ſimi-
lia plus damni dediſſe podagricis; imò plures ex arthritide vagã
hoc modo fixam ſibi accerſiverunt, plurimi tophos. Hinc &
ipſe Galenus lib. 4. meth. med. cap. 3. tophos in articulari morbo
produci rectè ſcribit, ex humore glutinoſo & craſſo, quando is
non paullatim eſt digeſtus; ſed violentis remediis totus ſimul
ficcatus. Et Fernelius conſil. 12. geminari inde dolores obſervat.

LIBRI SECUNDI

SECTIO PRIMA.

CAPUT PRIMUM,

De

Præparantibus & digerentibus.

Humores evacuandos respiciunt PRÆPARANTIA, ita dicta, quòd eosdem ad excretionem aptent & disponant. Vocantur etiam digerentia, quasi ad frugem eosdem peccantes reducentia, coquentia quasi & maturantia.

Digerentia itaque sunt duplicia in usu medico: 1. *interna*, quæ jam recensuimus, quæ non aliter ac digestio chimica ita disponit & corrigit, ut calori hinc subsequæ reddantur omnia. 2. *externa*, de quibus suprà diximus, quæ in ulceribus & vulneribus ad coalitionem aptos reddunt humores, & conveniunt ferè cum suppurantibus, nisi quòd postquam jam sunt aperta eadem, magis locum habent.

Ut verò meliùs hæc ipsa pateant, præter ea, quæ jam alibi de iisdem differuimus, notetur:

1. *Non omnes humores æquè facillè purgantur*, quatenùs vel non omnes fluxiles sunt, sive crassi, viscidi, vel nimis fluxiles seu tenues, vel acres simul, acidique, &c. adeoque licet stimulum addant naturæ purgantia, non obsecundant tamen æquè humores, nec ipsa natura illos subigere per se potest: seu

2. *Non promiscuè prosunt purgantia, vel exhibenda sunt.* Empiricorum id est, qui promiscuè exhibent purgantia citra cognitionem vel attentionem humoris peccantis, ejusdemque qualitatis: vulgi id est & plebejorum, qui, quando appetitus deest, quando feбри laborant, continuò purgans petunt, quo sæpe si non moventur, aliud superingerunt. Ut itaque purgentur ^{oīa} _{dē}

δεί καὶ αἰσθητῶν, qua oportet purgari, medici præstant præparantibus dictis.

3. *Præparantia sunt alterantia.* Uti enim omnium medicamentorum in univèrsum duæ sunt classès, alterantium & purgantium: ita etiã præparantia nullo modo differunt ab alterantibus, nisi hæc speciali intentione, quòd intuitu evacuationis præstandæ, ut melior & ex voto fiat, purgationibus præmittantur, adeoque duo præstant: 1. alterant, 2. ad excretionem seu evacuationem disponunt.

4. *Evacuantia enim & alterantia se modificant.* Non fieri potest alteratio, si copia vitiosorum humorum obstet, qui sui evacuationem, naturã præeunte, urgent: nec evacuatio præstari potest commodè, si humorum qualitates impedimento sint naturæ. Hinc videtur ipsa experientia suggessisse præparantia, ut v. gr. ponamus scabiosum vel melancholicum frustra sumere purgans; si ipsi per aliquot dies demus digestiva è Râ ὀπωματᾶ, & aliis aperitivis, res melius succedit; & hæc ipsa sanguinem purificantia ex voto non operantur, nisi humoribus purgatis.

5. *Modus agendi igitur ut alterantium in genere, ita & præparantium sit per contraria;* humorum qualitates, caloris nativæ actioni resistentes mutant, & in ordinem redigunt. Contrariorum enim contraria sunt remedia. Obstacula enim illa, quæ ineptum ad fluendum reddunt humorem, sunt removenda, & qualitates excessivæ omnes domandæ.

6. *Alia præparantia sunt univèrsalia, alia particularia.* Univèrsalia hoc loco vocamus non stricto & rigoroso sensu, quòd omnibus omninò humoribus æquè convenient; sed, quæ sunt polychrestæ, & quæ ceu communia & frequentius occurrentia, sæpius in usum vocari possunt. Talia verò sunt *aperientia, anti-scorbutica, anticachectica, hepatica & splenica.* Frequentiores enim causæ, quæ remorantur purgantium vim, ne operentur, ex voto, sunt obstructio valorum, humorum siccitas, vel *πύσσωρα* scorbuticum. Adeoque nec *ῤυρός* Datus, nec cremor & *κρυστάλλου ῤυρί*, vel ipsa mistura simplex, alio nomine, quàm hoc univèrsalia digestiva dici merentur vel debent, nisi quòd insigni

infigni gaudeant referandi facultate, & pluribus indicationibus satisfaciant. *Particularia* verò sunt *alterantia* & *aperientia*, vel *in-
crassantia tenuiter*, ex singulorum remediorum quoad partes di-
gestorum fontibus deprompta, modò ex cephalicis, quæ ex usu
sunt in affectibus capitis; modò ex uterinis, & sic consequen-
ter, tum calida, tum frigida, varii generis, liquida, media, &
solida.

7. *Hæc ipsa verò vias vel simul disponunt, vel iis expurgatis me-
lius operantur.* Hinc communi praxi usitatissimum est præmit-
tere totâ die purgantibus vel lenientia vel præparantia, *Weich-
trâncklein / Lindpiken* / ut viis & humoribus aptitudo & parascève
quasi quædam addatur.

8. *Respiciunt cacochymiam sive humores vel in vasis adhuc contentos,
& masse sanguineæ confusos, vel extravasatos.* Utroque nomine fa-
ciunt officium. Uti enim certum est, in evacuatione per alvum
per purgantia accidi quoque partes excrementitias, serosas in-
primis & biliosas, hinc & reliquas, ita alterando tonum sangui-
nis, aperiendoque *ἐνεργητικῶς*, omnia perspirabilia & fluxilia
præstant. Imò frequentius ipsamet debentur humoribus cum
mâlsâ sanguineâ adhuc confusis, quando enim jam extravasati
sunt, v. gr. bilis restagnans in primis viis, pituita collecta in in-
testinis, ut aptiora jam sunt, ita & citra præparantia educi
queunt.

9. *Constant magis humidis, aqueis, diluentibus.* Sed hæc ipsa
in primis præparant magis, quippe penetrant, subigunt, & sicci-
tatem, quæ multum remoræ sæpe addit, viarum unâ tollunt.
Hinc practici eo casu potiones, decocta, infusa, misturas, usita-
tò præscribunt, non sine successû. Reliqua verò, salina v. gr. &
in minori dosi magnæ activitatis, hic quoque egent vehiculo,
usuque gaudent suo. Duplici enim hæc formâ maximè dari so-
lent, vid *Virdungus tract. 2. c. 11. p. 33.*

10. *Non solis sirupis & aquis absoluitur præparatio.* In hoc com-
muniter solent paullo largiores esse, & sirupis ceu basi quasi uti
in præparantibus. Ast uti locum suum habent, & fermenta-
tionem humoribus inducendi virtutem possident; ita nisi le-
viori planè casu præstat ubivis appropriata simul jungere.

II. *Præparantibus non semper opus est*, propriè enim competunt & debentur morbis materialibus, id est, humorosis, ubi materia cruda est, & digerenda seu coquenda quasi, *juxta 1. apb. 22. Cocta enim purgare oportet, non cruda.* Hinc affectibus pectoris & febribus præcipuè debentur intermittentibus. Verbo: *Præparantia magis locum habent in morbis chronicis*, quàm acutis. Hinc non conveniunt v. gr. in febribus ardentibus & malignis, non in morbis immaterialibus ita vulgò dictis, qui nempe sola alterantia requirunt, non item evacuantia. Hinc præparantia locum non habent, nec dicuntur nisi ubi evacuandum est; aut locum quoque purgantia quandoque inveniunt citra præparantia.

MODUS AGENDI est alterare per contraria, & humores aptare ad exitum.

MODUS APPLICANDI ratione materiæ in liquidis, ratione temporis ante purgantia, ratione indicantis in morbis humoralibus.

Et hæc quasi generalia axiomata sunt: in specie verò jam breviter quoque humores ipsos delibabimus.

I. *Bilis* tum excrementitia naturalis, tum præternaturalis, & partes ♁ ♂ ♀ *osæ acres sanguinis excedentes*, uno verbo *cacoehymia biliosa*, quatenus caliditate peccat, aqueis diluentibus, acidiusculis, & aliis temperatis digeritur: si viscosior sit, etiam incidentibus, amaris, ut in ictero, &c. si tenuior, acidiusculis & mucilaginosiis tereis.

Usus hæc habent in febribus, v. gr. tertianariis præparantibus loco commodè dantur M. S. serum lactis caprini, anima rhabarb R̄a viol. ros. Glata, arcan. ♀ ri, ♀ Glatus, ut jam pluribus alibi diximus. Sic & in ictero, hepatis intemperie calidâ, &c.

II. *Pituita* ut serum concretum est, ita attenuantia, calefacientia, resolventia, seu fluxilem reddentia, cum humectantibus requirit. Notandum verò, ubi pituita peccat, nimis ficcandum non esse, aliàs magis concrevit. Hinc præter aromatica & amaricantia acida, ut ♁ Oli, egregiè quidem conveniunt phlegmati, non tamen omiſſis calefacientibus & humectantibus.

Locum hæc & usum habent in cachecticis, febribus quotidianis, catarrhis, paralyſi, sterilitate, &c.

III. In *cacoehymia melancholicâ* tum serum deficiens humectantibus

ibus restituendum, tùm blandus ejusdem vigor absorbendo humores acidos auferos, calefacientibus aromaticis restaurandus. Acida verò uti biliofis & pituitofis conveniunt, ita melancholicis nocent, sulphur enim magis obtundunt.

Acrabilarii verò humores, five partes sulphureæ sanguinis intensiores cum salibus acidis evertæ & acrimoniâ excedentes, majori dilutione & temperatione egent, unde nitrosa & abstergensia aquæ inter alia sunt laudatissima, cumque viscera malum hoc maximè foveant depurantia sanguinem, aperientia & absorbentia in primis insigniter profunt.

Locum hæc habent v. gr. in deliriis, melancholiâ hypochondriacâ, item, affectibus cutaneis, scabie, psorâ, leprâ, &c.

IV. *Serum ipsum solâ quantitate peccans præparatione non eget.*

LIB. II. SECT. II. CAPUT II.

De lenientibus.

Cùm magis & minus non variant speciem, sub eadem classe rectè tractantur LENIENTIA ET PURGANTIA, sicut etiam vomitoria lenia dantur.

Nominantur verò *lenientia à leniendo, five leni operatione, & propriè dicuntur medicis illa, quæ naturam paulò segniores muneris sui monent, alvum saltim referant, ut restituant scybala naturali modo evacuentur, unde etiam dicuntur *ἐπιπρασινα* five *stercomaria*, quæ non tàm humores vitiosos, quàm stercorem eliminationem promovent. *Benedicta* item, unde pilulæ benedictæ, electuarium benedictum laxativum, & alia, nomen sortita sunt, quod naturæ sint amica, imò ex parte alimentosa, adeoque nullam noxam post se trahant, in demnia planè & innoxia.*

Si de MODO AGENDI ET OPERANDI horum quærat, dicimus, illum non variare à purgantibus, de quo jam dicemus. Lenia nempe irritant tùm per accidens, tùm per se. *Per accidens* id præstant, quæ secum consistentiam disjiciunt, comp-

pactionem impediunt, & fluxiles easdem reddunt, unde facilius excernuntur: qualia sunt

1. *Aquosa, humida & potulenta*, unde à potu copiofiore alvum totâ die laxari observamus, & ob hanc quoque causam illis, quibus alvus obstructa est à fecum & intestinorum siccitate, utiliter consulimus, ut adbibant paullo largius, quod nisi faciant, frustra omnia sunt stimulantia. Sic serum quoque lactis caprini præter nitrosam vim aqueâ suâ consistentiâ ad alvum lenientiam concurret.

2. *Mucilaginosa, pulposa, & humectandi ὀνεγογλυκῶς, movendique & turbandi* quandoque humores potestate pollentia, uti passulæ minores & majores; sed exacinatæ, (acini enim omnes adstringunt,) quas cum fructu commendavimus pro usu domestico in obstructionibus alvi contumacibus: pira & poma dulcia cocta, tamarindi ipsi, manna, ficus; quin & malva, quæ à molliendâ alvo nomen traxit, althæa & similia ob eandem causam operantur; licet hæc magis in clysteribus hodiè locum habeant, quàm interno usu.

Notandum enim, lenientia esse duplicis generis, nempe per os assumta, & per inferius guttur infusa. Finis verò utrumque est idem, nempe emollire feces, & aptare magis ad exitum.

3. *Pinguia*, hæc enim apprimè quoque & parietes intestinorum lævigant, & excrementorum duritiem præpediunt, & si qua adest, tollunt. Hinc butyrum, præcipuè ante pastum sumtum, alvum lenit: hinc \circ amygd. dulc. & lini quoque eandem sollicitant. Ut taceamus, ipsa quoque hæc pinguia gaudente partibus salinis stimulantibus. Hinc & \circ olivarum ipsum cum cerevisiâ calidâ in colicâ laudatur, cum scybalorum siccitate & duritie conjunctâ.

4. *Salina*, viscositatem & crassitiem incidentia, cum *livi-viosa & alcalina*; unde \ominus ¶ ri alvum laxat, item Ra ¶ ri, quæ hinc ab *Hartmanno* in alvo obstructâ & segnitie commendatur utiliter; unde hæc quoque in clysteres recipiuntur: tùm *acidula* quædam, ut ¶ crudus, cremor & crysalli ejusdem, quæ egregiè emolliunt & abstergunt: tùm *media*, ut \ominus commune ipsum, item

item in specie *nitrofa*, unde $\text{\textcircled{D}}$ crudum, $\text{\textcircled{D}}$ Satum, arcanum duplicatum, sæpe alvum eximiè laxant, quod aliquoties observavimus. Pertinent huc tum *planta nitrofa*, quæ præter aqueam humectandi vim pollent abstergente tali stimulo, ut mercurialis, beta, brassica, blitum, tum ipsum quoque saccharum, item feces liquoribus permixtæ, ut cerevisia recens & feculenta, quæ turbat humores, mustum & alia similia.

Per se id præstant, quæ naturam, licèt mitiùs, ad excretionem sollicitant, quod quidem & salina quædam ex jam dictis faciunt; præcipuè verò hunc censum subeunt, quæ acrimoniam salino-sulphuream possident, uti non solum aloë inter hæc primo loco numeranda venit; verùm etiam omnia alia propriè dicta purgantia, minori dosi exhibita, lenientia fiunt.

Et hæc *conveniunt* 1. *in quovis morbo*, si de tutâ adhibitione & præviâ indicatione alvum movendi sit sermo. Non opus est, ut in omni morbo adhibeantur, & quidem primo loco, ante omnia reliqua; ast in omni morbo adhiberi possunt, in quovis enim alvum apertam esse, bonum est.

Dari etiam possunt 2. *cum cibo*, tum alimentosa, tum, quæ turbandi humores & ventriculum tantam vim non habent; sed benigna sunt & balsamica, de quibus jam supra abunde diximus.

Adjuvant item hæc 3. *ipsa purgantia*, ut cum prunis & passulis decoqui commodè possunt alia, adeò, ut sæpè lubricantia, palmam reliquis anteferant, quale exemplum *Walæus* annotat, *meth. medendi p. 50.*

Omne scilicet hoc præsidium *emollit feces, nec sinit esse graves.*

Ast educunt quidem lenientia feces alvinae, & primas vias evacuant; attamen 4. *humores in primis viis non sola indicant lenientia*; sed eorundem restagnatio & infarctus omninò quoque purgantia fortiora, seu propriè dicta requirunt.

5. *Est, ubi mollientia & lubricantia magis conveniunt; est, ubi leniter detergentia & stimulantia.* Illa scilicet magis conveniunt, ubi ventriculus sibi constat, & siccitas intestinorum adest; hæc, ubi stimulus naturalis & expulsio naturæ deficit. *Illis non obru-*
R 3
endus

endus ventriculus, facile enim ejusdem tonus ita læditur; *hic non adsuæfacienda natura: neutris abutendum est.*

Præcipuè verò lenientia locum habent in debilibus, & tunc fiunt purgantium succedanea, v. gr. in gravidis & puerperis, febribus, imò hypochondriacis ipsi, clinicis, lectulariis, senibus, infantibus etiam & pueris,

LIB. II. SECT. II. CAPUT III.

De purgantibus.

Latus se hîc offert differendi campus, tum de agendi purgantium modo, qui à variis traditur diversus, tum de aliis huc pertinentibus. Ut verò intimiùs hæc naturæ arcana, indagemus, priùs dicemus, *quæ ratione non agant, hinc, quæ agant, breviter subjuncturi.*

i. *Non agunt imitando similia.* Quæ enim quæso vis magnetica hîc videri potest vel colligi? nisi ad occultum ignorantiaæ asylum velimus confugere. Non enim similes sunt vel cognati purgantibus humores, neque secundùm qualitates, uti similia similibus solvuntur, nisi accidentarias quasdam consideremus, quod aloë v. gr. sit amara, ut bilis; neque quoad substantiam, neque alias circumstantias. Neque, si id vel maximè concedamus, esse similes, id quadrat ad ipsorum effectum, quem edere observantur, cum foràs propulsent humores, & magno sæpe satis cum impetu.

2. *non fermentando,* ita scilicet, ut soli fermentationi omne hoc adscribi possit, & hoc modo unicè absolvatur purgandi actio. Utut enim multa concurrant in eadem, quæ in fermentatione quoque accidunt, confusio & heterogeneitas particularum, turgescencia, & motus humorum intestinus, ac consequens separatio ab invicem, adeoque remotiori quâdam analogia fermentatio & hîc aliqua admitti possit. Differunt tamen mediis & fine, & simile non est idem, neque fermentationis notio æque exhaurit omnem operandi modum. Hinc utut effectum talem, fermentationem quandam, edant, restat tamen nihilominus dubium,

dubium, quomodo id fiat, quâ ratione hinc sequatur talis excretio, aliaque.

3. *Non contrarietate inimicâ & venenositate*, ita, ut oppugnatum eant naturam instar hostis cujusdam, cui ipsa primùm vitiosos humores, hinc, si idem urgeat, bonos quoque, & tandem ipsum sanguinem opponat, non aliter, ac ingruente in bello extraneo hoste, ac regnum impetente ad tympani sonum de tribu levi homines concurrunt, qui factâ acie ab hoste facillè & primè cæduntur; hinc cives & incolæ, demum & nobiles se opponere coguntur, quorum illi minùs curantur; hi verò ægrè perduntur: Uti id ipsum latius deducit & contendit *Glauberus furn. philosoph. cap. 10. p. 272. seqq.* & vulgata est criminatio, purgantia esse venena. Hæc ipsa demonstratio non scientifica est; sed remotè rem explicat, in generalibus consistit, nucleum verò non attingit: delineat; at minus rectè.

4. *Non cum similitudine substantiæ ob spiritus quosdam*, qui sint instrumenta actionis, quæ à formâ specificâ medicamenti proveniat, qui quidem spiritus tunc exeant ab iis, cum primùm à calore corporis incalescant & actuentur ad operationem, quod statuit *Martianus comm. in Hipp. lib. de nat. hom. p. m. 18.* ubi & plura hanc in rem satis quoque eleganter differit. Non negamus enim resolutionem medicamentorum purgantium, quòd explicentur eorum vires & *ἀπορροιαί* à principiis salinis & sulphureis oriundæ; attamen hi conceptus nimis adhuc sunt vagi, latè, nec rem vel attingunt, vel exhauriunt.

5. *Non pulsione ab antipathia medicamenti purgantis adversus humorem excrementitium*, uti *Joubertus decade 2. parad. 9.* statuit, & prolixius deducere conatur. Gratis sanè id dicitur, & expelli humores, certum quidem est; antipathia verò ista in reipsâ locum & fundamentum non habet.

Ut verò remotis his obstaculis jam pateat, in quonam consistat purgantium agendi vis & efficacia, omnes quidem videntur in effectu concedere, & in hoc convenire, quòd *purgantia irritando & stimulando agant*: non tamen æquè conveniunt autores, an irritatio illa adscribenda sit nature ipsi, quæ sentiat stimulum à purgantibus cum ipsâ communicatum; an verò humores à medi-

medicamento agitati exitum affectent, & *nasurum* ad expellendum & quomodo irritent?

Dicimus 1. *purgationem* esse vel *spontaneam*, vel *arte factam*. *Spontanea* est vel *critica*, id est, quæ fit cum naturæ levamine, illâque vincente & benè agente; vel *symptomática*, quæ cum ejusdem læsione accidit, & virium debilitate. Utraque irritationem præsumit, si non ab extraneo, ipso tamen domestico humorum stimulo excitatam: neque enim inficias eundem, acrimoniam in his latitantem si excedat, & copiâ simul peccet, stimulare & irritare faciliè posse naturam.

2. *Bilis ut clysteris naturalis fungitur munere ac vice: ita statu p. n. nimis ferociens & tumultuans facillimè diarrhæas & dysenterias ipsas excitat.* Hinc necesse est dari aliquem stimulum salino-sulphureum, qui naturæ negotium faceat, eandemque ad excretionem sollicitet.

3. *Patet acrimonia purgantium ipso sensu*, si gustemus v. gr. *gialapium*, *scammonium*, & similia, *manifestè*: quid enim sensibus esse possit certius? hinc *helleborus* etiam inter *massicatoria* suum invenit locum, ut de aliis pluribus taceamus. Neque obstat, in quibusdam magis hanc acrimoniam esse explicitam & patulam, sensibus obviam, in aliis minùs, & absconditam, ut mox dicetur.

4. *Apurgantibus, præcipuè degustatis, observantur tormina*, non solum ob commotionem & flatulentiam humorum, verùm præcipuè ob adjunctam acrimoniam, quâ intestina vellunt, si non mitigata sint.

5. *Observamus etiam, ab acidis obtundi purgantium vim*, manifesto indicio, hoc modo infringi eorum stimulos salinos & sulphureos. Sic *helleborus*, sic *colocynthis*, imò ipsum *odium*, seu potius ejusdem *crocus* & *vitrum*, ~u Oli , $\frac{1}{2}$; corriguntur & mitigantur.

6. *Si adimamus purgantibus partem resinofam seu Æream propriè dictam, & salinas particulas, etiam alio, quàm per acida, modo, omnis purgandi vis vel debilitatur, vel emoritur.* Sic *resina gialapii* v. gr. proportione factâ minùs purgat, quàm in substantiâ datum, quia *particulæ salinæ elutriatæ* sunt, & *gummosæ seorsim secedunt*:

dant: par ratio est aliorum. Sic præcipuè exempli loco infervere potest ðium, de quo duo experimenta possunt notari, ad alia etiam purgantia suo modo applicanda:

(1.) *Quamdiu salina volatilis & sulphurea vis in ðio remanet, tamdiu vomitorium est & purgans; hæc verò penitus ablatâ nullo modo purgat.* Hinc vitrum, & crocus ejusdem in infinitum quasi vires purgandi obtinent, quæ vel centenis infusionibus exhauriri nequeunt. Hinc ipsum sulphur ejusdem, licet ob partes salinas refractas mitius, adhuc vomitû movet. Ast ðium diaphoreticum, ubi nitri accessione sufficienti omnes illæ partes avolârunt & expulsæ sunt, sudoriferum potius est, & ad B , Dj & amplius sumi potest, licet fusorio igne adhibito denuo in regulum redire soleat.

(2.) *Quamdiu verò non expansum est antimonium, nec particula salina, mercuriales, & sulphurea explicita, tamdiu quoque non purgat.* Hinc crudum id non æquè præstat, quin à nonnullis inter antepileptica interiùs etiam infantibus exhibetur.

Neque obstat, hanc acrimoniam non sentiri ore: unde elegans est locus apud *Harvéum exercit. 56.* Mirum profectò est, ait, quòd ab infusione ðii epotâ usu venit, quam neque gustu distinguimus, nec deglutitione aut rejectione molestam sentimus; ventriculo tamen sensus quidam inest, quo noxium ab utili discernat, indeque ad vomitum provocetur.

7. *Potissimum verò, quod præter jam dicta in agendi purgantium modum nos intimius deducere potest, est, quod purgantia simul sunt sternutatoria.* Concipiamus nobis, quantum ab hausto hellebori pulvere, qui sternutatoriorum quasi apex est, vel gialapii, iridisve, turpethi aut colocynthidis præcipuè atomis, (licet hæc ob vehementiam minùs sint usualia, vel cautè administranda), ut alia taceamus, irritetur membrana narium, ut concutiat cerebrum, ut liquentur humores, ut impetu facto excernantur à naturâ. Eodem sanè modo in ventriculum, hausta purgantia teneras ejusdem & intestinorum fibras vellere, pungere, irritare, & ad expellendum stimulare, certissimum est.

Neque obstat, dari sternutatoria alia, quæ minùs purgare

observantur. Sufficit enim nobis, tum in illis eandem particularem texturam non æque inesse, ut sulphuris & salinarum particularum adfit proportio, uti piper, v. gr. magis salinâ, quam sulphurâ qualitate pollet: tum eadem nihilominus irritare & purgare posse; sed ob vehementiam & nimium calorem minus tuta esse, uti de euphorbio certum est, quòd sit purgans itidem; sed minus ob violentiam usuale, inter sternutatoria verò vel helleboro ipso vehementius.

Dicamus ergo 1. *purgantia agere irritatione*, quâ natura stimulum acquirit ad excernendum humores, unde elegantissimus locus est *Galeni 4. aphor. comm. 19.* Medicamenta purgantia, ait, habent aliquam, etsi neque manifestam, neque sensibilem; attamen latentem acridinem atque caliditatem.

2. *Purgantia agere & irritare propter acrimoniam, quâ pollent, salinam, magis vel minus volatilem, cum sulphure combinatam*, irritant verò in primis tunicam intestinorum nerveam, & glandulas intestinales. Unde intestina, quæ aliàs testudineo peristaltico motu non saltim primæ culinæ recrementa, sed & viscerum simeta & quilibet receptas tardius secernunt, ut sensu exquisito pollent, ad accelerandum opus suum excretorium, adiguntur. Hinc & saporem pleraque possident acrem; licet in aliis magis in recessu, in aliis verò planè ferè corrosiva sit acredo.

3. *Purgantia liquare & fundere humores*, expansâ ipsorummet acrimoniâ, unde primariò stercorea scybala tenuia quoque fiunt, & excernuntur, hinc humores serosi & biliosi ad exitum sollicitantur, ut quilibet horum è suis alveis confluant fortius, ut glandularum intestinalium papillis exprimatur liquor contentus superfluous, adeoque ipsa massa sanguinea amurcam suam huc amandet. Si quæ non desinant irritare, tandem & ipse intestinorum mucus penitus abraditur, cujus abundantia & primo loco secedit, & osculis vasorum apertis sanguis stillat ipse.

4. *Postâ liquatione seu fusione humorum, & nature irritatione, sequitur excretio*, major vel minor, prout & humores fuere dispositi ad fluendum, & natura ipsum stimulum sentire potuit. Verbo: liquantur humores, natura irritatur, sequitur excretio.

5. *Irritatio hac non est limitata, ut unus solus humor, ab uno solo*

solo purgante evacuetur; sed evacuatur, quidquid obvenit, quidquid in intestinis & proximioribus vasis hæret, unde

6. Patet, *præsentiam humorum vitiosorum & indicare purgantia, & ab iis accuratè colli*: hinc sanis corporibus purgantia nocent, teste *Coo*, quia irritant temerè naturam, humoresque laudabiles liquant.

7. *Omnia aequè purgant omnes humores; sed non omnes tam benè*: seu, quod quasi confectarium est, qui humor magis abundat, ille etiam magis evacuatur; sunt tamen, quæ magis irritant serum, sunt, quæ magis bilem, sunt, quæ magis alvi feces, sunt, etiam, quæ horum vitiis consultius, non tam suâ naturâ, quàm ob alias circumstantias adhibentur.

8. Patet quoque, *purgantia tollere causam morborum*, cujus scilicet præsentia in & cum humoribus eadem indicat: porrecto ergo purgante, eadem unà cum iisdem exturbatur necessariò. Hinc cum in principio illa sit educenda & minuenda, antequam in nervum erumpat, patet quoque

9. *Purgantia, ut & venæ sectionem, nunquam oportere morbo jam consistente adhiberi*, quod elogium est *Galen* lib. 2. *apb. comm.*
29. tunc enim coctiones morborum fiunt, & vires, animales præsertim, multum jam sunt debilitatæ.

10. *In quibus irritandi vis seu acrimonia salino-sulphurea est obtusa, illa debilius operantur; in quibus verò major & sibi magis relicta, illa fortiùs agunt*: unde differentia patescit, quòd alia sint mitia, alia mediocria, alia fortiora, quæ omnis & tota in hoc solo fundamentum invenit; licet maximè quoque respectus sit habendus ad ipsius subjecti recipientis dispositionem.

Qui enim facilè irritantur ab acri hoc stimulo, dosi minori, imò minimâ egent, sive ob teneritatem corporis & membranarum, sive ob domesticum humorum acrium stimulum, qui ab extrinseco hoc in actum magis deducitur, & contrà: unde naturæ robur adesse dicimus, quando eadem stimulum huncce, non tam facilè sentit, & vice versâ.

Dum verò circa materiam hanc purgantium ipsam versamur, notare etiam operæ pretium est, doses purgantium tum in genere, tum in specie communiter ab autoribus falsò apponi, &

citra experientia examina ferè transcribi: imò plurimas doses nullo modo usitatas esse uti hoc in exemplis patebit magis.

Uti verò satis jam, ubi de purgantibus rite adhibendis egimus, mentem nostram exposuimus de potestate purgantium electivâ, quomodo distinctio inter cholagoga, phlegmagoga, melanagoga, & hydragoga locum habere possit, ita jam saltem dicemus, omnino necessarium ad praxin esse purgantium *selectum*, tum quoad humores, quibus debentur, evacuandos, tum quoad ipsam eorundem materiam.

Quoad prius, asseremus, posse quidem doctrinæ gratiâ è supra dictis causis retineri terminos hosce, ut aliis alia magis convenire noverimus; attamen, si penitiùs rem inspexerimus, præmissis & concessis, omnia ab omnibus evacuari purgantibus, bilem, serum, feces inprimis, dicimus,

1. *Qua bilem evacuant, eadem & melancholiam purgare:* (melancholia enim nunquam est sine bile, sive acidis sit obtusa, sive acrimonia quasi sublimata,) uti v. gr. sena, rhabarbarum, scammonium & helleborus, hanc inter se convenientiam habent, ut sena à rhabarbaro, scammonium ab helleboro tantummodò gradibus differant.

2. *Quæ pituitam liquant & evacuant, eadem & serum educere,* concessis, quod alibi innuimus, pituitam nihil esse, quàm serum concretum, sive in fieri, sive in facto. Sic agaricus & gummi guttæ, mechoacanna & gialapium, colocynthis & elaterium gradibus invicem solùm maximè distant, & quasi certant.

Sunt itaque vel mitiora, vel fortiora, &, quædam magis irritant, quædam magis liquant humores & fundunt, quædam utraque magis præstant.

Obiter hîc notare placet, utrisque, & cholagogis & phlegmagogis collectivè sumtis nimium evacuatis humoribus, facile tum in aliis marasmmum & atrophiam, ut præsertim in pueris; tum in aliis cachexiam & hydropem oriri, de quo elegantissimus

exstat locus apud *B. Mebium fund. med.*

physiol. p. 368.

LIB. II. SECT. II. CAPUT IV.

De purgantibus non usitatis, &
rarius usitatis.

QUoad alterum, notamus, alia purgantia esse usitata frequentius, alia rarius, alia planè inusitata esse.

NON USITATA sunt, id est, quæ partim non purgant omninò, partim purgant quidem, ast exoleta sunt, quia minùs tuta vel fida, vel grata,

1. *Terebinthina*, quam alii in colostro cum ovi vitello ad calculum expurgandum: quidam etiam ad arthritica mala feliciter adhiberi posse prædicant. sed vulgo assignatâ dosi illâ ad ʒB. omninò non dari usitata, cæteroquin boli vel colostri formâ propinanda, *καυσόμαχον*.

2. *Polypodium* alterantis potiùs censum subit, unde notavimus à studioso aliquando ad ʒiij sumtum ne quidquam purgasse. In scabie desiderata radix: lenit enim humores acidos austeros, asperitatemque in simul trachéæ seu asperæ arteriæ corrigit, aliisque pectoris affectibus medetur; ast inter purgantia, præterquam infusa & decocta quandoque, ut additamentum, vix ampliùs locum habet.

3. *Semen psyllii*, quod potiùs ad mucilaginem extrahendam in usus potiùs alterantes & demulcentes, quàm purgandi scopo in usu est.

4. *Sirupus* & 5. *mel violarum* leniendi fine & abstergendi, non item purgandi, adhibendum: in clysteribus locum habere potest.

6. *Flores persicorum* & 7. *acaciæ* purgant quidem & laxant in infusis; verùm purgantis munus vix obire possunt.

8. *Sambuci cortex medianus viridis*. & 9. *sucus radicis ejusdem* quoque in usu esse desiére, ob acrimoniam summè molestant.

10. *Asarum* inter vomitoria referendum, & ob vim aromaticam volatilem salinam minùs inter purgantia.

11. *Myrobalani omnes* magis alterant, & possunt quidem unâ

vel alterâ vice ingredi decocta vel infusa, attamen magis, ut diximus, alterandi velleniendi saltim scopo.

12. *Euphorbium* errhinum magis est, & cariem ossium extergit, nervorumque vulnera solatur. Vid. *Scultetus in armament. chirurg.* Torminibus infame est & ardore quibus ad mortem ferè novimus afflictam virginem, quæ à pharmacopœo imperito id hauserat. *Heerius* verò, dum ab *Helmontio*, quem empiricum vocat, propinatum scribit idem, ipsi videtur injuriam facere.

13. *Opopanax* & 14. *Sagapenum* inter gummata resolventia & discutientia potiùs numeranda, neque opus est pilulis de sagapeno, quibus *Camillus*, medicus & nobilis Genuensis, quartanas feliciter curavit, ante paroxysmum exhibendo. Hic verò inter purgantia locus iis vacans hodiè relictus est.

14. *Lapis Armenius* in usu esse planè desit, nec in officinis ferè ampliùs reperibilis est.

15. *Lapis lazuli* verò, licet à vulgari dispensatoriorum errore maximè accusetur acrimoniæ, unde vel quinquagesies lavare & calcinare, sunt, qui præcipiunt; innoxius tamen est, & suos usus habet, magis, ut alterans, absorbens & præcipitans, quàm ut purgans. Dedimus ipsum præparatum aliquoties in maniacis & melancholicis ad ℞ cum gialapio, ana, citra magnam turbandi vim.

16. *Helleborus albus*, qui *Hippocratis* tempore usitatus fuisse, scribitur, inventis hodiè magis tutis & gratis sede suâ turbatus itidem est, & ad errhina detrusus.

17. *Iris nostras*, licet apud *Platerum* & quosdam alios exempla occurrant exhibitivi succi, attamen, cum acrimoniâ suâ fauces lædat, & ventriculo ingrata sit, itidem exauctorata est. *Iris* verò *Florentina* in pulveribus infantum lenitivis locum habere, potest, quem in finem ex *mechoacannâ albâ*, *iride Florentinâ*, & *Œio diaphoretico* fit insignis pulvis.

18. *Mezereum* vix hodiè ampliùs ad hydropicorum aquas, præterquam ab empiricis, usurpatur, adeoque & pilulæ de mezereo exoletæ sunt.

19. *Seminis* & 20. *corticis ebuli* usus itidem ex foro medico ad vulgus abiit, quod sæpè damnosa experimenta cum his talibus facit.

21. *Bryo-*

21. *Bryonia* inter uterina alterantia magis referenda.

22. *Rhannus solutivus*, cujus sirupus domesticus, sive de spinâ cervinâ commendatus olim fuit, succum viridem magis ad pigmenta exhibet.

23. *Grana tilli*, & 24. *semen ricini* in usum venire hodiè quoque cessant.

25. *Epirhimum* magis inter alterantia, & ea, quæ purgantibus addi solent, quàm ipsa purgantia referendum, unde in melancholiâ locum habet, tum ob vim aperiendi, tum roborandi, lenem aromaticam.

26. *Frangula cortex* ad unguenta contra scabiem hodiè magis abiit.

RARIUS USITATA sunt, quæ, licet purgent & adhibeantur; non tamen ita frequenter,

1. *Cassia solutiva*, 1. pectoralis est, 2. nephriticos juvat, 3. acrimoniæ humorum serosæ debetur, unde & in gonorrhœâ locum habet. Ast ob flatulentiam ventriculum lædit, unde corrigenda; hysterice etiam minus prodest. Datur melius in bolo vel electuario, frequentius quoque clysteres ingreditur, quos colore suo tingit.

2. *Tamarindi*, de quibus not. 1. sæpe alterandi sine obgratam aciditatem usurari; 2. dari in pulpâ, in potione, seu decocto, in bolo; 3. corrigere acrimoniam volatilem sulphuream & biliosam sanguinis, unde in febribus, & hæmorrhoidibus immodicis, aliisque in usum trahuntur; 4. hepar calidius, & sicciores solatur.

3. *Manna Calabrina* 1. in infantibus & delicatis magis locum habet, etiam in substantiâ, cum pulte, modo non tormina adsint graviora. 2. Melius datur in potione, sive in decocto, ad ℥ij, vel iij, juxta *B. Rolsincium*, vel potius ab ℥j ad ij, sive in potione, si cum *u. veron.* vel *hyssopi ana* ℥j sumatur. 3. In bolo, & electuario lepitivo, sed rarius. 4. Magis prodest in affectibus pectoris. 5. Minus biliosis & calidis, unde in febribus, ictero, &c. minus convenit: hinc & major quantitas vitanda, hinc & rectius inter phlegmagoga, quàm cholagoga refertur.

4. *Turbit* 1. ferè ad primam classem spectat, ob acrimoniam enim

vel alterâ vice ingredi decocta vel infusa, attamen magis, ut diximus, alterandi velleniendi saltem scopo.

12. *Euphorbium* errhinum magis est, & cariem ossium extergit, nervorumque vulnera solatur. Vid. *Scultetus in armament. chirurg.* Torminibus infame est & ardore quibus ad mortem ferè novimus afflictam virginem, quæ à pharmacopœo imperito id hauserat. *Heerius* verò, dum ab *Helmontio*, quem empiricum vocat, propinatum scribit idem. ipsi videtur injuriam facere.

13. *Opopanax* & 14. *Sagapenum* inter gummata resolventia & discutientia potiùs numeranda, neque opus est pilulis de sagapeno, quibus *Camillus*, medicus & nobilis Genuensis, quartanas feliciter curavit, ante paroxysmum exhibendo. Hic verò inter purgantia locus iis vacans hodiè relictus est.

14. *Lapis Armenius* in usu esse planè desit, nec in officinis ferè ampliùs reperibilis est.

15. *Lapis lazuli* verò, licet à vulgari dispensatoriorum errore maximè accusetur acrimoniæ, unde vel quinquagesies lavare & calcinare, sunt, qui præcipiant; innoxius tamen est, & suos usus habet, magis ut alterans, absorbens & præcipitans, quàm ut purgans. Dedimus ipsum præparatum aliquoties in maniacis & melancholicis ad ℥j cum gialapio, ana, citra magnam turbandi vim.

16. *Helleborus albus*, qui *Hippocratis* tempore usitatus fuisse, scribitur, inventis hodiè magis tutis & gratis sede suâ turbatus itidem est, & ad errhina detrusus.

17. *Iris nostras*, licet apud *Platerum* & quosdam alios exempla occurrant exhibiti succi; attamen, cum acrimoniâ suâ fauces lædat, & ventriculo ingrata sit, itidem exauctorata est. *Iris* verò *Florentina* in pulveribus infantum lenitivis locum habere potest, quem in finem ex *mechoacannâ albâ*, *iride Florentinâ*, & *Œio diaphoretico* fit insignis pulvis.

18. *Mezereum* vix hodiè ampliùs ad hydropticorum aquas, præterquam ab empiricis, usurpatur, adeoque & pilulæ de mezereo exoletæ sunt.

19. *Seminis* & 20. *corticis ebuli* usus itidem ex foro medico ad vulgus abiit, quod sæpè damnosa experimenta cum his talibus facit.

21. *Bryonia* inter uterina alterantia magis referenda.
 22. *Rhamnus solutivus*, cujus sirupus domesticus, sive de spinâ cervinâ commendatus olim fuit, succum viridem magis ad pigmenta exhibet.
 23. *Grana tili*, & 24. *semen ricini* in usum venire hodiè quoque cessarunt.

25. *Epirhymum* magis inter alterantia, & ea, quæ purgantibus addi solent, quàm ipsa purgantia referendum, unde in melancholiâ locum habet, tum ob vim aperiendi, tum roborandi, lenem aromaticam.

26. *Frangula cortex* ad unguenta contra scabiem hodiè magis abiit.

RARIUS USITATA sunt, quæ, licet purgent & adhibeantur; non tamen ita frequenter,

1. *Cassa solutiva*, 1. pectoralis est, 2. nephriticos juvat, 3. acrimoniæ humorum serosæ debetur, unde & in gonorrhœâ locum habet. Ast ob flatulentiam ventriculum lædit, unde corrigenda; hysteriis etiam minus prodest. Datur melius in bolo vel electuario, frequentius quoque clysteres ingreditur, quos colore suo tingit.

2. *Tamarindi*, de quibus not. 1. sæpe alterandi sine obgratam aciditatem usurari; 2. dari in pulpâ, in potione, seu decocto, in bolo; 3. corrigere acrimoniam volatilem sulphuream & biliosam sanguinis, unde in febribus, & hæmorrhoidibus immodicis, aliisque in usum trahuntur; 4. hepar calidius, & sicciores solatur.

3. *Manna Calabrina* 1. in infantibus & delicatis magis locum habet, etiam in substantiâ, cum pulte, modo non tormina adsint graviora. 2. Melius datur in potione, sive in decocto, ad ʒij, vel iij, juxta *B. Rolsincium*, vel potiùs ab ʒj ad ij, sive in potione, si cum *u veron.* vel *hyssopi ana* ʒj sumatur. 3. In bolo, & electuario lepitivo, sed rariùs. 4. Magis prodest in affectibus pectoris. 5. Minus biliosis & calidis, unde in febribus, ictero, &c. minus convenit: hinc & major quantitas vitanda, hinc & rectiùs inter phlegmagoga, quàm cholagoga refertur.

4. *Turbitib* 1. ferè ad primam classem spectat, ob acrimoniam enim

enim suam minùs commodè usurpatur; 2. cum verò quandoque ob incidendi phlegma vim locum habere possit, 3. usurpari solent, licet paulò rariùs, species diaturbith cum rhabarbaro; à g̃xv ad ̃j, 4. quæ in vermibus insignis sunt usus, commenda-
tæ ab *Heerio*. 5. possunt misceri cum gialapio.

5. *Cnicus seu semen carthami* 1. prodest ad affectus pectoris, asthma, & similes bronchiorum obstructions à viscosâ pituitâ. 2. Non datur in substantiâ; sed in emulsionibus, cum aliis. 3. Item in decocto & extracto. 4. Electuarium diacarthami ad ʒʒ etiam præscribi potest.

6. *Matulista*, recens radix ex Indiis allata, æmulatur colore ferè bryoniam, nisi quod fulca magis sit & lignosa, virtutibus mechoacannam; nondum verò in civitatem penitus est recepta, cum non assequatur virtutem selectorum. Dosis est ̃j.

7. *Hermodaetyli* rejiciuntur à *Foresto*, qui bulbum agrestem, *volchicon* Græcis dictum, esse putat, *lib. 29. observ. 8.* in podagricis tamen aliquando hermodaetylus verus locum habet in substantiâ, cum aliis acuendus.

8. *Colocynthis* 1. nunquam datur in substantiâ, neque in infuso, exceptis seminibus, quæ ita dari possunt; multò minùs in decocto: quin ipse ~us *vite aureus Rulandi* exolevit ob amaritinem; 2. radit etiam intestina & dysenteriam excitat facilè, si excedatur, nec corrigatur. 3. In clysteribus tum ob hanc causam, tum levitatem, ligatur in petiâ. 4. Non datur, nisi loco stimuli in trochiscis alhandal, vel horum extracto, nunquam sola. 5. Hi ipsi trochisci non facilè dandi in formâ pulveris, & soli, exinde enim sæpiùs convulsiones fuere secutz. 6. In vermibus expugnandis locum habet.

9. *Helleborus niger* 1. solùm in usu est quoad fibras, & quidem *Styriacus* verus, *Hippocraticus* enim seu ferulaceus, flore flavo, debilior est. 2. In infusis & decoctis solùm locum habet ad ʒj, ij, iij, cum corrigentibus. 3. Nunquam solus datur; sed cum aliis mitioribus, multò minùs in substantiâ, licet in contrarium proftet *Manardi* experientia. Ego certè, ait *l. 3. epist. 3.* cum è contrario multi soleant, quo magis senesco, eò audentior fio, exhibui crebrò hellebori nigri integram drachmam, ad-
jectis

jectis etiam dactylidi gr. ij. nec vel molesta, vel major plus debito secuta est purgatio. 4. Extractum etiam loco stimuli magis exhibetur, à ḡv ad Ḑβ. 5. In melancholicis, maniacis, morbis capitis gravioribus, quartanâ, & aliis rebellibus locum habet.

10. *Efula à Rulando* crebrius in usum tracta, 1. ob acrimoniam facile intestina exulcerat, unde 2. non nisi in extracto ad Ḑβ ferè datur, & 3. cum aliis. 4. Maximè convenit in hydrope.

11. *Elaterium* 1. minori dosi ad ḡv, 2. in hydrope, & quidem in pilulis, 3. aquis acidularum restitantes; & loco stimuli magis adhibetur. 4. Errhinum aliàs est non contemnendum.

12. *Gratiola* & 13. *soldanella* 1. non nisi in hydropicorum aquis educendis, 2. in decoctis vel infusis ad 3j, iβ, ij, in usum ferè veniunt; 3. in pulveres verò hodiè non recipiuntur, ob diffusorem molem, quâ molesta sunt, & illa inprimis ob amarorem. 4. *Gratiolæ* succus in spissatus in pilulas fingi potest; sed itidem paulò rariùs id fit.

14. *Gummi gutta*, quasi dicas, gummi ad podagram, 1. in hydropicis purgandis & serosis humoribus aliis locum suum, tueri potest, 2. minùs tamen commodè in ventriculi debilitatibus, illum enim insigniter lædit; 3. magis præparatum, ut gummi guttæ rosatum, Blatum, magisterium gummi guttæ, quàm crudum, vomitum enim facile movet. 4. Datur à ḡiij ad vj & Ḑβ.

15. *Mercurius dulcis* (1.) non nisi in pilulis vel bolo exhibendus est, nunquam in pulvere, quia dentibus & gingivis est inimicus. (2.) *Bene præparatus*, & non quidem sæpiùs rectificatus; attamen selectus & elotus, licet hæc ipsa lotio quoque parum vel nihil acris corrosivitatibus ostendat. (3.) Datur in impunitatibus sanguinis, scabie, lue venereâ, pforâ, ulceribusque aliis. (4.) In affectibus serosis, ut hydrope. Mercurialia enim omnia maximè fluxile reddunt serum, & ejus coagulationem prohibent præ omnibus aliis, pituitamque liquant, unde etiam pilulæ de la violette *Quercetani* laudem merentur. (5.) In fluxibus seminis, seu gonorrhœâ simplici & virulentâ, ob eandem inter alia rationem; ulcus enim vesicularum seminalium, à quo malum fovetur, rumpit & expurgat, unde etiam ab ejus usu fluxus videtur augeri. (6.) In vermibus, lumbricis teretibus &

cucurbitinis &c. prodest. (7.) Dosis est ḡv, vi, ʒβ, ḡxv. præstat verò eundem dare cum aliis stimulantibus, est enim paulò segnior, unde cum extracto panchymagogo vel gialapio in bolo præbendus, &c.

Hæc, inquam, sunt paullò rariùs usitata, seu, quæ partim per se sola rarò dantur, magis autem cum aliis, partim segniora sunt, ut cassia, hermodactyli, partim vehementiora, *degrinda*, unde stimuli loco ad acuenda alia inserviunt: imò inter hæc ipsa quoque quidam selectus posset institui iterùm, si curiosiores esse velimus, ultra quàm par est, vel usus practicus efflagitat.

LIB. II. SECT. I. CAPUT V.

De purgantibus usitatoribus & selectis.

MAGIS USITATA & selectiora, tum lenientia, tum purgantia tandem, quantum pro nostro usu, breviter enumeranda restant, quorum sanè numerus post exauctorata & selecta alia ad pauca jam redit.

1. *Aloe* 1. optima est socoterina, 2. melius extrahitur, leniendi fine, aqueis quàm spirituosis. 3. Melius operatur dosi minori. 4. Melius datur in pilulis, quàm ullâ aliâ formâ. 5. Tenesmum hæmorrhoidalem facilè causatur, & hæmorrhoides ciet. 6. Pilulis non abutendum. 7. Menses movet & pallores virginum curat. 8. Magis convenit zythopotis, 9. magis humidioribus & obesioribus. 10. Minus hæmoptycis, hæcticis, phthificis, ficcioribus, &c.

2. *Agaricum* 1. nunquam quidem datur in substantiâ, tum ob levitatem, quâ ventriculo quasi innatat, tum ob debilitatem & segnitiam, unde 2. trochisci de agarico, seu agaricus trochiscatus, licet correctio ipsa non sit essentialis, acui debent fortioribus aliis & 3. minori saltim quantitate hinc dandi, ne ventriculum gravent; 4. locum etiam ipsi habent in sternutatoriis quandoque; 5. In infusis verò, decoctis & clysteribus usitato & frequen-

frequenter recipitur agaricum ; 6. in extracto etiam commodè pilulas ingreditur, & trochiscis ipsis. 7. Morbis serosis, sive in capite, sive pectore, sive alibi restagnent, magis debetur. 8. In infusis ad ʒj. ʒiiij, ʒiʒ, ʒij ; trochisci ferè à ʒv ad ʒʒ, ʒxv, cum scammonio, &c.

3. *Mecboacanna alba* 1. quidem, postquam gialapium inventum fuit, palmam huic reliquit, & minùs, ac antea frequentata est in praxi ; attamen & ipsa quoque usu suo satis se commendat etiamnum. 2. Præcipuè enim debilibus, pueris, puerperis, lectulariis & similibus egregiam navat operam, & uti gialapio cedit activitate : ita blandiori & mitiori operatione ferè dubiam ipsi reddit palmam. 3. Neque solùm in pulvere retineri & dari potest, modò addantur stimulantia, ad ʒj, ʒʒ, ultra enim ascendere non attinet ; verùm etiam 4. in infusis & decoctis præ gialapio ferè frequentissimè recipi consuevit ad ʒj. iʒ, ij & ampliùs.

4. *Rhabarbarum Alexandrinum* ; (monachorum enim vulgò dictum non nisi in clysteribus forsan in usu est,) 1. inter purgantia selectiora mitiora primarium est, 2. tutum enim & innoxium est medicamentum infantibus, (quibus in sirupo de cichorio cum rhabarbaro, *Rhabarbarsafft* / commodiùs & usitatiùs datur,) prægnantibus & puerperis etiam, (quibus in infusis ad uterum mundificandum tota die exhibetur,) longè usitatissimum. 3. In primis hepar solatur, & biliosos humores apprimè sedat & educit, unde in ictero, hydrope, febribus tertianis omne absolvit punctum : in hypochondriaco etiam affectu, ob roborandi vim, eximium : quin imò animæ & theriacæ hepatis nomen hinc adeptum est. 4. Usurpatur etiam loco purgantis nobilissimi, ubi adstrictione simul opus est, unde, quia scilicet adstrictionem post se relinquit, in cholera, diarrhœa, dysenteria, laudatissimum est, cum ob partes terreas parietes fibrarum constringat & roboret glandosas papillas. 5. Doloribus colicis à biliosis humoribus mirè etiam confert, laxando scilicet alvum, & bilem seducendo. 6. Vermibus enecandis tum ob lenem amaritudinis vim, tum purgandi efficaciam commodissimè quoque adhibetur. 7. Datur quidem in pulvere quoque ad ʒj, ʒʒ, cum aliis :

aliis: ultra hanc dosin, ob nauseam molis & incommoditates alias, vix ascendimus; sed potius additis medicamentis tartareis anaticâ, vel subduplâ minorive dosi, & stimulis aliis, ut scammoniatis &c. id ipsum acuimus; 8. Attamen frequentius in decoctis vel infusis primum inter purgantia locum obtinet, ad ʒj, ij, vel iij. Hæc ipsa etenim, infusa rhabarbarina putâ, decocta longè superant. 9. In extracto etiam pilularem induit formam. 10. Quin etiam ob benignitatem hoc ipsum rhabarbarum est medicamentum, quo ad febres tum intermittentes, tum ipsas etiam malignas & ardentes in principio solemus uti. 11. In casu ab alto insignes etiam obtinet resolvendi vires, unde à *Job. Langio lib. 3. epist. 6. pag. 834.* & *B. Rosincio emel. de purgant. vegetab. sect. 12. artic. 1. cap. 19. p. 319.* mirè commendatur. 12. In viscerum quoque laxitatibus suis gaudet dotibus.

5. *Sena Alexandrina* 1 inter omnia purgantia leniora maxime est εὐπρόσιτος, & quasi domestica, quæ ferè semper juvat, nunquam lædit, adeò benigna est & innoxia. 2. Eligitur & præscribitur, sine stipitibus, hi enim adstrictoriâ vi pollutent magis, quemadmodum & folliculi, si adsint, cum iisdem flatulentias augent. 3 In pulvere quidem quandoque datur, uti pulvis diæsenæ vulgatus pluribus, *Wiero, Langio, Montagnana* &c. adscriptus, in usu & notus est; attamen, cum paulò diffusior sit, minus hodiè frequentatur, aut certè non sine stimulantibus exhibetur. Aliquando verò alvum per quatuor dies adstrictam sena sola pulverisata cum pane vino intrito sumta solvit. 4. Frequentissimè verò ingreditur decocta & infusa, sive per *Ἀνεργον*: sive simul & semellaxantia & purgantia, unde sena cum rhabarbaro basin quasi omnium horum infusorum & decoctorum constituere consuevit. 5. Præcipuè sibi jungi amat emollientia, pruna exsiccata, passulas, crystallos & ☉ ♀ri. 6. Et ob hanc benignitatem intimioris quasi admissionis est, ad quosvis morbos, aetatem, sexum, usualis, in gravidis, puerperis, febribus ardentibus, & similibus, ubi reliquis purgantibus locus nullus est. 7. Oculis etiam & capiti, teste *Placero*, dicata est, & aliàs in scabie, melancholicis, hypochondriacis, cancro, leprâ, officium facit. 8. *Sirupus* ejusdem in officinis quibusdam in usu est, & inter omnia
alia

alia purgantia nullum ad sirupos aptius hâc ipsâ est, cùm substantiâ terreâ salino-sulphuream admixtam habeat acrimoniam, adeoque hâc coctione magis explicatur. 9. In substantiâ ad ℞j, ʒʒ, cum stimulantibus; in decoctis & infusis à ʒj, jʒ, ad ʒij, ʒʒ, ʒvj commodè dari potest, licet & hîc valeat, virtutem liquoris quantitatem variare.

6. *Gialapa* omnium purgantium mediocrium celeberrimum, præ omnibus maximè usuale & receptum; unde pulveris laxativi vegetabilis, phalajæ, & nominum aliorum inventiones ortæ. (1.) Non semper eget stimulo, nisi in fortioribus; sed ipsa sibi sola sufficit, (2.) modò non sit cariosa; sed compacta, resinosa, nigra, & particulis sulphureis resinosis quasi resplendens. (3.) Neque correctione absolutè eget, modò corpus ipsum sit *ευερον*, neque obstacula secum gestet, propter quæ tormina exoriri oporteat, adeoque, quod observatum fuit ab hujus usu, quosdam torminibus & cruciatibus ventris fuisse vexatos, id non tam gialapæ, quàm præsentis corporis dispositioni fuit adscribendum. (4.) Adjuvans tamen optimum, sicut aliorum quoque purgantium, est tartarus, seu potius ejus cremor & crystalli, optimum stimulans scammonium, vel resina propria. (5.) Datur in substantiâ ad ℞j vel ʒʒ in adultis & robustis: in infantibus ad ʒij, iij, iiij, quorum tormina & dolores à meconii impuritatibus ortos felicissimè extergit, ut ab ejus usu indormiant sæpè non aliter, ac si opiatum assumissent, quod vel centies observavimus. In debilibus, tenerioribus & facilè mobilibus ad ʒvj, ʒʒ datum sæpè sufficit. (6.) Potest hinc formari in bolos, pilulas, morsulos & centum alia, pro cujusque palato & desiderio, in quibusvis affectibus, non adeò cum calore & siccitate præternaturali vel feбри conjunctis, in his enim lædere potest. (7.) Ast in decoctis & infusis non tam commodè propinatur: cùm enim resinosior sit, extrahitur quidem pars quædam gummea & salina; sed non sufficienter, unde maritari quidem iisdem potest, ast à solâ in hoc firmus non potest expectari effectus. (8.) Vomitus ciet quandoque, magno cum effectû; magis tamen abundantis bilis & aliorum humorum, quàm suâ culpâ.

7. *Scammonium* tandem, quod modò à præparatione, mo-

T 3

dè

dò à patriâ nomina interdum assumit alia, & dacrydium, vel pulvis Syrius dicitur, purgantiumque fortiorum censum subit, agmen hoc claudat.

(1.) Crudum ferè nunquam propinandum, ob sordes terreas, quibus remixtum scatet, plurimas, & ob quas, resinosis partibus immixtas, affusione aquæ lactescit.

(2.) Neque solum exhibendum, nisi forsan in pilulis, tùm; quia difficilius resolvitur, tùm, quia fortius stimulat.

(3.) Neque debilibus, puerperis, gravidis, hæmorrhoidibus afflictis, lectulariis convenit.

(4.) Inprimis verò eligendum benè præparatum, sive coctum in pomo cydonio, quod dacrydium vocant hodiè communiter, cùm propriè nomen hoc toti conveniat; sive sulphuratum; quæ utraq; tamen præparationes vix pro genuinis possunt haberi, cùm bonum cum malo, purum cum impuro relinquunt, nec nisi superficialiè non tam corrigant, quàm castrent ex parte scammonium: seu, quæ omnium optima & genuina est præparatio, in resinam seu magisterium redactum.

(5.) Non dari solet in pulvere, nisi minori quantitate, & cum aliis loco stimuli: majori enim mole datum conglobatur inter assumendum, & tormina ciet.

(6.) Non dandum item in febribus ardentibus, continuis, malignis, & similibus, maximè enim turbat humores, & facilè hypercatharsin excitat, unde postmodum naturæ debilitas & mors.

(7.) Ut stimulans ergo saltim datur ad ḡij, iij, iiij, vel v. cum gialapio & ꝑreis; ut basis in pilulis, & adjuvans primarium, ad ḡss vel ḡxij, ita enim è gialapii & scammonii ana ḡx vel xij cum elixirio proprietatis & oleo anisi fiunt pilulæ longè efficacissimæ, sive addatur ꝑil. aloet. sive non, dividendo hinc dosin, ut pars vespere præcedente, pars, prout præmissa illa operata fuit noctu, sine ullâ quidem molestiâ, mane sequente propinetur.

(8.) Clysteres verò, decocta & infusa nullo modo ingreditur, neque enim solvi potest, liquore scilicet aqueo; pro liquidâ tamen formâ ꝑi solutum ad ḡss vel ḡxij purgans constituit.

fatis

fatis jucundum & efficax, modò corpus non fit calidius & ficcius.

COMPOSITIS selectiora sunt species diagalapii Mynsichti, pulvis laxativus vegetabilis Rolsincianus, pulvis catholicus, pulvis Comitia de Warwick, maximi usus in febribus, cujus basis est scammonium: extractum panchymagogum Crollii, catholicum Andernaci, pilula Ψ rea Schröderi, Quercetani, Bontii, & extracta Nil. cochiarum, &c. verbo, ex his selectioribus, & adscitis in consilium medii ordinis, infinita fieri possunt composita $\pi\omicron\iota\kappa\iota\lambda\omicron\chi\upsilon\mu\alpha\gamma\omega\gamma\alpha$. Rarius usualia sunt spec. cholagoga, pblegmagoga & pulvis passavant. &c.

LIB. II. SECT. I. CAPUT VI.

De purgantibus aliis.

UT verò in ordinem quasi redeamus, ex dictis hactenus & præsuppositis, à purgantibus educi maximè bilem, serum, & feces alvi, concludimus:

1. *Quæcunque purgantia magis sunt resolubilia*, seu, refinam habent resolubiliorem, magis purgant serum, (citra alium scilicet respectum, quo nonnulla possunt etiam hepar respicere, & bilem, ut aloë, rhabarbarum) exemplo elaterii, gummi guttæ, agarici, mechoacannæ, esulæ.

2. *Quæcunque verò minùs sunt resolubilia*, seu refinam sulphuream habent minùs resolubilem, illa bilem magis purgant, ut scammonium, refina gialapii, & similia.

3. *Quæ verò medio modo se habent*, ut inprimis sena, rhabarbarum, & gialapium in substantiâ, & bilem & serosus humores educunt, suntque magis panchymagoga.

4. *Quæ leniter id exsequuntur*, & irritant, feces potissimùm educunt, sive id fiat emolliendo, ut pruna, sive abstergendo, sive aliis modis, ut supra jam diximus.

Tangemus illustrationis horum gratiâ & alia quædam, quæ, licet propriè purgantia non audiant, talia tamen sunt, idque effectu modò univoco, modò æquivoco.

Ad priorem classem spectant acidulæ & therma, quæ omnes humores

humores purgant ob salia sulphurea varia mixta, quæ vehunt, inprimis vitriolata, sulphurea, aluminosa, unde ab horum usu & elutriantur intestina ob copiam liquoris assumti, & simul evacuantur à stimulo illo, quem vehunt secum solutum, salinum, quidem principaliter, sulphur verò sub horum particulis detentum: uti notum est, occultari lubenter sulphura à salibus.

Sic & *acidulæ artificiales*, seu *clyssus Æonii* *Æratum* alvum ducit, & simul, ut & ipsæ *acidulæ naturales*, urinam pellit, hinc in praxi totâ die observamus, potui febricitantium inditum clyssum hunc alvum apertam tenere, ut hoc modo & largior paullo assumtus iisdem non noceat: imò & per se datum observavimus purgasse alvum satis conspicuè.

Faciunt huc & *nitrosa* pleraque. Sic à *Mo Æiato* idem contingit. Sic aliquoties ab *arcano duplicato Mynsibiti* notavimus ægros purgatos, non aliter, ac si purgans assumfissent, ob deterfionem & stimulationem salinam.

Eundem quoque effectum vidimus à datâ *cinnabari nativâ*, quæ uti per aliquot continuos dies salivationem excitare quoq; solet, quod ipsum quoque inter analecta nostra practica notavimus, ita & quandoque purgat. Dabam eandem aliquando anui ad ʒss pro dosi, quæ laborabat fusurris aurium, cum dolore capitis & vertigine, inde verò fortiter purgata referebat quasi de purgante assumto, quàm benè id operatum fuerit, & morbum omnem sustulerit: est enim & in hâc sal mercuriale sulphureum, quod, ut alia taceamus, ex eo quoque patet, si nempè cinnabaris nativa pulverisata elutriatur aquâ simplici, *schlemmen* vocant, illa ipsa aqua, licet stet diutiùs super cinnabarin, non facillè corrumpitur, quin per aliquot mensium spatium asservatam vidimus incorruptam.

Sunt verò ex recentioribus, quod horum mentione jam memoriam subit, qui purgantia ob acidum agere statuunt, cum ipsa sint sulphurea & resinosa: omne verò sulphur fit acidum. Verùm confundere videntur & rem, & principiorum chemicorum affectiones, & ingenia, ut, quò se vertant, nesciant; nos verò, cum de eo satis jam dixerimus, ea non latius tangemus.

Per accidens purgatio fit sæpenuerò à *resolventibus*. Sic à

pulvere

pulvere absorbente nostro sæpissimè & vomitus præsentaneo cum effectu contingentes : sic à *pulvere pleuritico* in quatuor diversis ægris vidimus alvi fluxum purulentum. Sic in casu ab alto ab iisdem resolventibus id videre contigit. Nimirum Archæus, adjunctus à medicamento, sæpe stimulum materiæ morbificæ in bonum finem convertit, & educit robore quodam noxia, hoc ipso satis monstrans, ipsum actuare medicamenta, & in usum suum applicare, ut conformia fiant suæ potius intentioni sæpe, quàm medici.

Tacemus, ab autoribus, in specie *Höfero*, *Herc. med. lib. 8. cap. 4.* notatum, à *pulveribus bezoardicis* loco sudoris alvum motam & irritatam.

Omittimus etiam venena, mercurium sublimatum, arsenicum, purgare vel ad mortem usque, & alia edere corrosivis suæ indicia nocentissima.

LIB. II. SECT. I. CAPUT VII.

De vomitoriis.

Multum verò lucis etiam ex dictis sibi mutuatur vomitoria, quæ scilicet ad eadem comòdè applicari possunt.

Utut enim vomitoria sæpè saltim *κάρω* operentur, sæpè *ἀνω* & *κάρω* simul, purgantia verò saltim *κάρω* frequenter, sæpè etiam *ἀνω* & *κάρω*; attamen, cum ordinariè illa per os, hæc per alvum vel saltim magis operentur, & frequentius, ad usum practicum omninò etiam illa inter se sunt distincta, ut alia sint & dicantur vomitoria, alia purgantia.

Conveniunt scilicet inter se purgantia & emetica, *sine generali*, qui est, irritare naturam ad excretionem, humores vitiosos exturbandi, & uno verbo, evacuandi : differunt *speciali*, qui est, quòd proximius quasi vomitoria statim operationem suam exsequantur sursum; illa verò, seu purgantia, deorsum.

Adeoque partim *in se* habent differentiam, partim eam sortiuntur à *subjecto*.

In se quidem id fit, tum ob gradum diversum, quatenus non differunt, nisi gradu. Urget hoc in primis *Walaui meth. med. p. 21.*

U

itaque

itaque majori dosi vomitum cieri, minori alvum duci, correctio-
ne etiam id limitari.

Ast, ut verum fateamur. differentiam purgantium & vomitoriorum non exhaurit vel limitatio quantitatis, vel additio corrigentis. Nam sic v. gr. scammonii Θj fortius est pharmacum, quam asari Θj , quam seminis atriplicis Θj , & tamen purgat potius: imò purgantia plurima fortiora hypercatharsin potius *ad rō*, quam vomitum excitant, ut adeò propinquior quædam & magis specifica differentia sit investiganda. Et ponamus, purgantia fortiora fieri & reddi emetica, nondum tamen in hoc solo acquiescendum est.

Hinc si consulamus rationem & experientiam, vomitoria magis operantur *à vō* propter acrimoniam salino-sulphuream volatiliorem, quæ in purgantibus magis est fixa. Vomitoria, inquam, magis ob acrimoniam salinam volatilem stimulantem, vel explicitam vel implicitam, ventriculum subvertunt. Ita *asa-rum, sedum minimum, naphanus rusticanus*, & similia, sunt emetica. Sic *tabaci fumus haustus*, ejusdemque *infusum* idem enormiter præstant: imò novimus ab *illinitione* solâ *infuso tabaci* in scabiosis copiosos fuisse natos vomitus.

Par aliorum est ratio, neque enim v. gr. quis objecerit, *Olum*, nam & hoc ipsum sale & sulphure volatili omninò gaudet, sicut notum est, *Olum Scis* ad g.ij, iiij , si dispositio ad vomitum adsit, vomitum cieri. Non transibimus ad ipsa antimoniatâ, de quibus paulò post, quæ volatilitatem similiter, si qua alia, obtinent, igne facile & aliis modis demonstrabilem. Volatilitas nempe medicamenti irritantis in stomacho citius actuatur, unde fibræ & villi stomachi irritantur præsentius, & ad expulsi-
onem sollicitantur.

In *subiecto* hoc vel illo varietas itidem observanda est, prout humores ipsi, qui evacuandi, variant: si volatiles nempe & biliosi sint, *à vō* faciliùs educuntur à naturâ, quò verò illa aurigatur, illuc nolentibus volentibus nobis dirigenda est.

Non itaque agunt *qualitate specifica*, seu peculiari quâdam proprietate aliâ, quam diximus, non *aversione & nausea*, & quòd os ventriculi superius laxent, quod de pinguibus & pulposis quibus-

quibusdam verum est; sed irratione ob acrimoniam salino-sulphuream volatiliorem: *non sola fortiori irratione & stimulo; sed ob majorem volatilitatem.*

Fortius verò, seu majori cum virtute & evidentiori ac majori violentiâ operantur & agunt, quia magis est contra naturam vomitus, quàm purgatio, nec id unquam citra irrationem talismodi contingit, unde quibus crusta villosa magis tenera, & nudata quasi, laxioresque, facilius iritantur atque commoventur.

Magis scilicet sunt catholica emetica, & quasi ve&ibus extrudunt è ventriculo & corpore ipso consecutione quâdam materiam vitiosam, penitius evellunt etiam id, quod purgantia relinquunt intactum, unde in heroicis morbis & quasi Herculeis opem apprimè ferre observantur.

Evacuant verò tum saburram in ventriculo restagnantem, quæ sæpe quasi incrustatur ejus tunicis, tum contenta alia quæcunque reperiunt, ejecta hoc modo à ventriculo, tum in primis bilem & serum, illam enim & succum pancreaticum, paulò fortiora præsertim; in ventriculum vocant, unde licet ipsa jam fuerint ejecta, à bile novas irritandi vires acquirunt, ut sæpe hypercatharsis hæc de causâ oriatur.

Hinc videmus, v. gr. ab emeticis antimoniatis, ferè uniformem communiter ejici materiam, quæ an à medicamento ita fuerit corrupta, an verò in corpore ita genita, dubium est apud practicos non leve: cui dirimendo dicimus, medicamentum ipsum quidem irritare fibras, turbare, fundere & liquare humores; ast id potissimum & quasi unice à bile arcessendum est, quæ, uti sulphure pollet copioso, unde, si exsiccet, & absumat, phlegmatica humiditas, ardet, & *Φλογιστή* evadit: ita varias & quasi infinitas mutationes subire, & id omne præstare potest. Unde medicamentum quidem tale naturæ non est amicum; sed peregrinum, unde etiam non assumitur, non assimilatur; attamen venenosâ propriè qualitate non gaudet.

Habent tamen & illa suos gradus: unde in *mitia* & *fortia* dividuntur, & diata in primis, dosi majori exhibita fortius, minori debilius & mitius operantur.

Notamus tamen, lenia illa, vulgò adducta movere, non promovere, & ad naturam reliquorum adjuvandam potius potest usurpari, quàm per se; seu, propriè hæc planè non sunt vomitoria, sed juscula pinguia vehiculi loco esse queunt omninò. Unde & in his differemus, quænam sint non usitata, quæ rarò, quæ verè selecta.

NON USITATA sunt

1. *aqua tepida àvorsì* hausta, ut ut tepida debeant esse emeticorum vehicula, ut potè quæ nauseam creant; attamen ex his medicamentū ipsum velle expectare frustra est: unde multò minus aqua tepida è vesicâ furnariâ hausta hunc in censum venit.

2. *Hydrelaum*, 3. *hydromel* nunquam hodiè pro hoc fine præscribuntur.

3. *Radix* & 4. *semen atriplicis*, 5. *melonum*, 6. *peponum*, 7. *cucumerum*, 8. *betonica*, & 9. *bulbi narcissi exoleta* sunt; licèt semen atriplicis in decoctis quidam adhuc velint usurpare. 10. *Ficus recentis comestæ*, aquâ tepidâ desuper haustâ. *Ætopicum* sunt vomitorium, in usum verò hodiè non trahitur. 11. *Rapbanus* quoad succum, semen & corticem nauseam quidem & ructus movet, ast nemo illa hodiè præscribit. 12. *Juglandis arbor*, cortex & radix vitriolatam quidem possident virtutem, & stimulantem, unde radix juglandis loco pessî ad sætum mortuum educendum commendatur à *Fontano*; ast nôsse solùm id expedit, non usurpare. Nec juli nucum juglandium amplius æstimantur hodiè, quos ad suffocationem uterinam *Muffei*us, (ut *Clata omnia conveniunt*,) alii ad choleram commendant. 13. *Succus corticis sambuci* nunquam usurpatur, neque *radicis* ipsius, quem *Mindererus* ipso antimonio vehementiorem asserit. 14. *Summitates sambuci recentis* vulgò relinquendum sunt acetarium. solent enim primo verturiones hos cum aceto & oleo apparare & comedere, fortiterque inde purgari; imò sunt & ex medicis, qui putant, prout decerpantur hi ipsi turiones, ita etiam purgare, si *ἀνω*, versus cælum evellantur, per vomitum; sin *κάτω*, terram versus, per alvum. Ast, ut, quid de hoc ipso sentiam, dicam, certum est, sambucum gaudere sulphure quodam nauseabundo, vitriolico, ingrato, unde tum purgat, tum vomitum movet, quoad succum

cum & alia; ast, quòd modò *ἀνω*, modò *κάτω* operetur, id sanè non tam modo decerpenti, quàm dispositioni subiecti & humorum adscribendum esse puto, præcipuè cum sæpius viderim à dato emetico diato nullum vomitum, plurimas verò sedes secutas. 15. *Oleum ebuli & sambuci arillorum viride* licet ad philtra plures commendent, hodiè tamen magis inter traumatica, & v. gr. ad balsamum *Æris sambucinum ad extra*, quàm emetica, usurpatur. Dosis etiam ad 3^β nimis est exigua. Par est ratio 16. *foliorum & florum ebuli*. 17. *Cataputia quoad semen & radicem*, ut & 18. *belleborus albus exsulant omninò ex usu practico emeticorum*. 19. *Decoctum hyssopi*, 20. *folia gnatiolæ* numerum potius augment, quàm virtutem, adeoque cum aliis deturbanda ex sede. 21. *Flores gemistæ, & semen*, sunt qui in emulsionem recipiunt, ast & eo carere possumus commodè. 22. Sic & *anagyris*, 23. *coccolignidium*, 24. *ricinus*, 25. *eruca* hunc censum subeunt. 26. *Cyclamen* nunquam quis etiam ad vomitum ciendum hodiè præscripserit, neque enim vires has commodè exsequitur. Nec 27. *Nicotiana* vomendi gratiâ assumitur, nisi quod risui exponat, qui fumum intra corpus hauriunt. Nec sirupus de peto tanti est, ut eo carere non possimus, licet in quibusdam officinis adhuc adseruetur. 29. *Lingues humanos ab Heerio* commendatos quis vomitorii loco adhibuerit? & puto, magis nausèâ, quàm peculiari vomendi qualitate ramenta eorum effectû hunc consecuta Nec 29. *nux vomica*, nec 30. *coagulum casei* classem hanc ingredi merentur, nec 31. *bryonia*, licet, præsertim recens, satis virosum ac nauseabundum saporem de se exhibeat.

Cumque vomitoria alia sint *Galenica*, alia *chimica*, nec inter hæc omnia æquè usitata sunt, verbi gr. *Æalia*, ut *flores Æii argentei*, *azoth*, *Ætus*, *turpetum minerale*, aliaque similia, quæ usum quidem suum habent non vilipendendum; attamen vomendi scopo desinere ferè hodiè propinari. Nec *aurum vitæ* *Regleri* ad philtra tantoperè dilaudatum gloriâ suâ pollet amplius.

Quin in genere omnia illa minùs sunt usitata, neque temerè propinanda quæ vel 1. *valdè laxant & debilitant ventriculum*, ut olea & pingua amysside sumta; modicè verò adhibita non nocent, & vehiculi loco inservire queunt; 2. *quæ majorem vehe-*

mentiam important, quàm pro ratione vomitoriorum requiritur, ut helleborata & alia recensita. 3. Quæ vomitum quidem movent; ac tamen vomitoria non sunt, & corpori, nervosoque generi minus sunt amica, ut Galia & similia.

LIB. II. SECT. I. CAPUT VIII.

De vomitoriis rarius usitatis & selectis.

Vomitoria MEDIA, quæ RARIUS USITATA, sunt
 1. *asarum*, idque (1.) magis in infuso, unde mitius evadit; in decocto verò vis illa volatilis magis corrigitur & abigitur, unde vomitorium magis esse desinit, & alterans evadit, nisi levis illa sit decoctio.

(2.) Magis in radice, quàm foliis datur, illam quippe mitiorem deprehendimus; hæc verò paullo vehementiora sunt, unde rustica est medicina. Moriebatur hypercatharsi ante paucos annos hîc loci civis robustus aliàs, qui cochlear unum foliorum asari pulverisatorum assumpserat, frustra à medico datis antidotis.

(3.) Coagulum asari, seu extractum, mitius est, neque illi soli tutò fidi potest, ut effectum optatum præstet, unde ad 3ß dari potest per se, vel in pilulis excipientis vice fungi.

(4.) Electuarium diasari Fernellii ad ʒij vel ʒß in bolo commode sumi potest. Asarina verò hæc emetica omnia præcipue conveniunt, ubi cruditas pituitosa in ventriculo, primis viis & vasis penitus insedit, ut quartanâ, quotidianâ, &c.

2. *Gummi gutta* ad ʒ.iiij vel v, illo casu potissimum in usum cedit, ubi præter purgandi scopum unum vel alterum vomitum movere est intentio. Exempla compositorum ex hoc vomitoriorum vide apud *Lotitium l. de febribus.*

3. *Oxymel squilliticum simplex, helleboratum, &c.* in affectibus asthmaticis, &, ut incisione suâ ac attenuatione pituitosos humores incidendo reliquorum actionem juvet, commodè usurpari

pari potest, v. gr. in potionibus vomitoriis: per se verò minus censum hunc subit.

Par ratio est 4. *oxyfacchari emetici Ang. Sala*, quod quidem, si eo modo, ut *Dn. Ludovici* noster tradit, præparetur, eximie convenit; attamen rarius paullò in usu est.

5. *Glum* mira experitur fata, laudatur ab his, culpatur ab illis. Nos de eo jam, quantum in praxi obtinet, & experientiâ comprobatum tenemus, dicturi sumus.

(1.) In substantiâ *Glum* non datur, præterquàm *Glum. Etis*, quod inter lenissima vomitoria numerari potest, & observari sæpissimè, in lipothymiis præcordialibus, & ubi natura ipsa vel resolvere, vel ejicere materiam peccantem potest, optimè munus hoc suum exsequi, saltim ad g vel ij propinatum. Certo certius est, si pronitas ad vomendum se offerat, in anxietate ejusmodi, pallore, & debilitate, omnium optimè prodesse. qualis est *pulvis noster absorbens*. Sin minus, edulcando tamen humores & resolvendo prodest, quod in ventriculi doloribus vel cæties experti sumus.

Hinc & valdè apud me dubium est, an juxta *Waleum* eius vitæ cum crystallis his, seu *Glò*, propinatus tantùm per inferiora purget, cum ipsum quoque per se vomitum cieat, neque enim id experientiâ deprehendere licuit; quin datum hoc modo à nobis mixtum emeticum, suo more, id est, *à vo*, fortiter operatum fuit.

(2.) *Gilla Oli*, seu *Glum album depuratum*, in usum vocari ferè desiit, & inter *Glata* ferè minus ampliùs usitata est.

(3.) \ominus *Oli*, manna vomitoriorum titulum, ob mitem agendi operationem, indeptum, ab *Ang. Sala* mirum quantum laudatur, qui interchimicos mentiri juxta *Conringium* desiit, item à *B. Langio Lipsiensi* emeticorum manna & alpha vocatur, qui in peculiari quasi capite in laudes ejusdem abundè provehitur, & continuò se in sacciperio id gestasse scribit, *miscell. cur. med. pag. 13*. Duo hi sint instar omnium, & ut nostram interponamus experientiam, \ominus ipsum *Oli* rectè præparatum, tam violentum remedium non est. Notandum verò de eodem, primò, quod vitriolata quidem emetica sapore ingrato vene-
reo, fauces quasi constringente, polleant, quo vel solo nomine,
præfer-

præfertim cum diffusioris paullo sint ponderis, minorem obtinere possunt gratiam.

Deinde potissimum tamen eo casu, ubi ventriculi parietes laxiores sunt, apprimè conveniunt.

Porrò in affectibus quoque capitis, ob sulphur anodynum blandum, eò evibratum, commendantur, de quo in primis *Langius* ipsel. c. videri potest.

Denique in ventriculo sal Oli iterum vitriolescere & recorpore fieri posse, non crediderim. Ut ut enim, quod experimentum apud *Willisium* occurrit, si omnia à O destillata & per ignem prolecta, phlegma roridum, spiritus, oleum & O sibi reddantur & jungantur, id manifestè fiat; attamen in ventriculo hæc restitutio in integrum, ob præviam immutationem, vix speranda est. Neque obstat, quod objici solet, attrahere O Oli ab aere iterum spiritum & vitriolescere, nam neque aer in ventriculum fertur, nisi cum cibus, neque, qui illuc fertur, tantum potestatis habet; neque O ipsum Oli attrahit spiritum, & hunc quasi regeneratum exhibet; sed colcothar Oli , idque longè aliâ ratione, ut experimentis abundè demonstrari potest. Si enim noverimus, igne mediante concidere & concentrari vitriolatas salinas partes; si noverimus, spiritum Oli nihil aliud esse, quàm sal acidum fluorem adeptum, mediante phlegmate quantillo etiam protrusum, & tamdiu spiritum prodire, quàm diu vel atomus humoris, tanquam vehiculum, in eo exstat, ut tandem etiam oleum acerrimum prodeat, facile est colligere, spiritum Oli regeneratum non aliunde esse arcessendum ex aere; sed ipsum in ipsissimo O latitasse, aerem verò laxiores solùm poros reddere, & atomis aqueis junctis & communicatis, ipsas partes salinas, quæ cum terreis intimè sunt compactæ, aptas denuò reddere, ut igne subdito, quod reliquum est, possit sub formâ spiritus elici.

Ut hæc itaque concludamus, certum est, mannam seu O Oli tutò usurpari, aut partim, quia paullo ingratius est antimoniatum, partim, quia non tam promptè vim suam exsequitur, nec cum tantâ *évegyeia*, minùs præ illis hodiè æstimari, præterquam in certis casibus, modò ipsum hoc probè sit præparatum, in quo chimici magisterium non ineptè ponunt.

6. *Aur ōnii* & 7. *ejusd. flores* huc quoque referemus, quorum illud debilius, & incerto cum effectu; hi vehementius operantur, unde inter selecta referri minus merentur: sed de his jam.

Restant USITATA ET SELECTA, plura quidem, si variationem spectemus; omnia tamen ex unico saltem fonte propullulantia, nempe *diata*.

Antimonium crudum in substantiâ, cum expansâ in eo non sint partes sulphureâ & salinâ, ad vomitum movendum, ut modo dictum, non usurpatur; simul ac verò sive per se, solo igne, sive accessu salium explicetur, vehementissimum evadit emeticum.

Distinguemus nos *diata vomitoria*, in *crudiorum* & *correctiorum*; illa sunt tum mitiora jam memorata, *sulphur*, & *flores*, tum vehementissima, *vitrum* & *crocus*.

In substantiâ & per se hæc exhibere nunquam usitatum est, & religio debet esse medico, ob summam violentiam & periculum, quo ad mortem usque purgare consueverunt: adeoque, licet exempla talia seu formulæ apud *B. Rolsincium*, ord. & *metb. comment. Willisum pharmaceut. rar. &c.* occurrant, omitti consultius est. Neque ipsum *vitrum ōii* *Ōlatum*, quod quidam cum *Ōli* desuperfuso aliquoties & exsiccato corrigunt, prostantibus melioribus, has laudes subit.

Corriguntur ergo & mitiora redduntur

1. *infusione*, in exhaustâ enim sunt virtutis, idque tum in aqueis, quæ debiliter saltem extrahunt, tum cum acidulis, ut vino, quod melius, unde in usu est

▷ *benedicta Rulandi*, cujus variâ circumferuntur descriptiones, aliis ex vitro, aliis ex croco factam asserentibus. Optima verò est ipsius autoris *cent. 5. observ. 95*. Recipit enim crocum metallorum à lentis magnitudine ad pisi quantitatem, aquæ, vini, cerevisiæ, mulsæ vel liquoris morbo convenientis q. s. maceratur per noctem, vel urgente necessitate ebulliat. Dosis colaturæ ab \mathfrak{z} ad \mathfrak{ij} .

Notandum verò hoc loco: (1.) *crocum metallorum*, (quod & de aliis omnibus emeticis antimonialibus intellectum volumus: ita enim adhiberi etiam potest eum in sinem vitrum, & quidem per se factum citra borracem,) hîc non sumendum eum, qui cum *Ōri* additione fit; sed solo cum *Ōo ana*, sive simultaneâ in mortario,

tario, additâ prunâ, sive successivâ detonatione, qui cum vitro ðii coincidit, imò plurimi ita, cum additione puniceï, vocant, unde & eum in finem vitrum ðii. per se factum adhiberi potest: alter verò pigrior est, & ad hos usus minùs; ad collyria verò magis usitatus.

(2.) Non præscribenda est aqua benedicta à medico, nisi nôrit, quomodo in officinâ suâ præparetur, & composita sit.

(3.) Infusa omnia priùs sunt filtranda ad evitandam noxam.

Ast hæc præparatio & correctio simplicior adhuc & paulò crudior est; unde porro hæc peragitur

2. *Præcipitatione cum salibus*, qualis est *ÿius vite*, vulgò ita dictus, cum tamen nil planè deÿio respiciat, commodum satis vomitoriù, est quò nihil aliud, quam flores seu tatum potius ðii. solutum cum salibus & devoratum, hinc aquâ simplici liberatum & edulcatum.

Notandum solùm dosi non excedendum esse, neque enim ultra ð iij. nisi urgente necessitate, dandus.

Pertinet huc *ÿ vite tinctus*, seu *rosa vite mineralis*. Videatur *B. Rolf. in chimia*.

3. *Impregnatione cum Ære*, quæ correctio omnium est optima & tutissima, quatenùs nempe citra \ominus absinthii ritè paratus crocus metallorum, vel loco ejus etiam flores, item vitrum ðii, cum crystallis Φ ri coquantur, filtrantur, & crystalli inde emergentes propinantur ad ð j. ij, iij, & hoc apud selectiores practicos & chemicos hodiè optimum & usitatum est vomitorium, quod nunquam nos sefellit, modò rectè præparetur, in quo artificium non leve hæret. Sic enim acciditur quasi vehementia, & virtus saltem reclusa & cum Φ re conjuncta obtinetur quasi in compendio, unde & infantibus eundem tutissimè sæpe adhibuimus.

Ex hoc deinde omnis generis alia confieri & confici queunt, pilulæ, pulveres, & nihil non.

Referendù huc quoque *oxyfaccharù emeticum A. Sale*, de quo suprà. Coronidis loco notamus tam de emeticis, quam purgantibus:

1. Non danda minori dosi, turpe enim, non operari; nec majori,
2. noxa n. vomitoriorum uti non timenda, ita nec negligenda.

De adhibendi verò modo purgantiù & vomitoriorum cum suo loco pluribus dixerimus, illa aliunde huc referre licebit, ut enim illa *Serberu* huc mutuemur, parum refert, seu in cellâ subterraneâ, seu in supremâ contignatione sit panis, modò sciat prom^o, unde illum accipere debeat.

LIBRI SECUNDI

SECTIO SECUNDA.

CAPUT PRIMUM,

De alexipharmacis.

ALEXIPHARMACA, generali vocabuli acceptione sunt, quæ venenis sunt adversa & malignitati. Licet verò quidam *alexiteria* moribus animalium venenatorum; *Alexipharmaca* verò medicamentis venenatis & deleteriis propriè competere statuant; attamen promiscuo ferè usu hodiè pro synonymis accipiuntur. Specio-

sè etiam dicuntur *bezoardica*, à lapide bezoar, adeò ut nomen, hoc etiam medicamentis tribuatur, quæ nullo modo lapidem bezoar recipiunt, solummodò ob virtutem, quam possident. Dicuntur item *antidoti*, licet hoc vocabulum specialioribus alexipharmacis magis conveniat.

Ut verò de modo horum agendi, methodo nobis hætenus consuetà, dicamus, præsupponimus,

1. *Venena impugnare violenter calidum innatum, seu feri & sanguinis cõsuetu & intimam miscelam.*

2. *Venena agere non tam occultis, quàm, respectu hujus hypotheseos, manifestis qualitatibus, quatenus resolutionem sanguinis magis vel minùs violentam important, pro agendi evasyelas gradibus.*

Hinc ut plurimi errores illati sunt in forum medicum, non considerantibus penitiùs medicis, in quo veneni natura consistat. & in eorum occultâ qualitate solâ acquiescentibus; Ita, etiam de activitate & virtute alexipharmacorum, quæ itidem occultiori vi agere hætenus credita sunt, unde tot elogia *lapidis bezoar* enata, ut omnium venenorum domitor fuerit creditus promiscuè, & qui has virtutes non possideat, non pro genuino;

sed falso habendus sit, ex quo sanè nullum unquam verum existisse convincere, facile est. Par ratio *unicornu veri*, &c.

Sunt verò alexipharmaca, five, termino hodiè usitati, bezoardica,

1. Vel *putredini resistentia, & sulphur sanguinis, seu partes ejusdem oleosas sargas tectas servantia*, ne vappescat, idque tum *incendendo & vegetando*, & quidem magis volatilia, uti sunt *amara, & aromatica oleosa, balsamica, angelica, carlina, zedoaria, myrrha, opobalsamum, baccæ juniperi, & plura alia; acria volatilia, sulphurea & salina*, ut *theriaca rusticorum allium, camphora, &c.* Pertinent huc & ipse ~ C. C. eboris, oleum pestilentiale Heniffii, &c. tum *concentrando & penetrando unà, acida, succus citri, acetum, acetum bezoardicum.* Et hæc præcipuè conveniunt in morbis epidemiis à penitiori putredine oriundis, fætores v. gr. cadaverum, item febribus puerperarum, &c. ad præservationem & curationem: item in morfu canis rabidi, araneorum.

2. Vel *ichorescentiam, resolutionem ac irrefactionem nimiam impediencia, adeoque vinculum quasi & individuum copulam, & conjunctionem feri & sanguinis respicientia, five adstringentia austeriuscula*, uti eo nomine celebres sunt tormentilla, bistorta; quæ quidem, quibus alvus ficcior est, minùs conveniunt: five *mucilaginosæ*, ut C. C. philos. gelatina ejusdem: scorzonera, ejusque extractum, &c. item ex terreis terra figill. Lemnia, bolus Armena: five *terrea absorbentia, & fermentum resolutivum præcipitantia*, ut C. C. ustum, unicornu fossile, lapis bezoar or. & occid & bezoardica chemicorum, quæ certè non peculiari alexipharmacâ virtute; sed absorbendi & disjiciendi gaudent, unde iisdem non absolutè semper fidendum est: five *acida, sulphur sanguinis obtundentia*, ut ~us acidi, clyssus ðii Pratus, ~ ⊖ volat. ~ ⊖ & ⊕ compositus, &c. five *opiata*, quæ sanè, præsertim cum aliis maritata, inter bezoardica numerari merentur. modò ritè & justo tempore adhibeantur. Si enim quæ alia, certè opiata, vinculum & consortium feri & sanguinis conservant illibatam, unde etiam theriaca sine opio confecta, sudorem non movet, nec exspectationi satisfacit. Et hæc eximie prosunt, & præter alia, in sudore Anglico, dysenteria malignâ epide-

epidemiâ, aliisque malignis, ubi ardor major, & Vesuvianus calor microcosmum affligit.

3. *Veserum, ejusque & motum promoventia, & coagulationem & incoctionem*, ut sic loquar, *impedientia*, qualia præter quædam ex supra jam dictis sunt tum id *fluxile reddentia*, qualia sunt *salina*, seu *nitrosa*, seu *volatilia* etiam *urinosâ*, & *ÿrialia*, ut $\frac{1}{2}$ *nativa*, $\frac{1}{2}$ *ÿi*, & $\frac{1}{2}$ *fixus diaphoreticus*. Unde regulæ instar notandum est: In febribus malignis, ubicunque serum quasi coagulatum est, & sudor hinc nullus obtineri potest; sed omnia quasi uruntur, $\frac{1}{2}$ *ina*, aliis prudenter maritata bezoardicis, ejus fluxilitatem maximè promoverè; ast si ad resolutionem & ichorescentiam inclinet sanguis, omninò devitanda esse, neque in ipsis tunc subsequens motibus convulsivis omninò tuta esse vel fida: ex quo ipso etiam eximia horum agendi virtutis emergit differentia. Tum *substantiâ seu quantitate augmentia & rescientia, diluentiaq;*, ut $\frac{1}{2}$ *ÿta*, decocta, potiones, infusa, & imprimis emulsiões, quæ in malignis ad hunc quidem finem maximæ sunt utilitatis. Nisi enim serum hoc restitatur, quod & poculo largiori, (modo ne quid nimis,) obtineri potest, frustra omnia reliqua ut plurimum impenduntur, & imprimis somnus recuperari nequit; sed ex pervigilio continuato deliria contumacia & motus adeò convulsivos nasci necesse est.

Conveniunt hæc tum venenis in genere, ab extra propinatis, vel per errorem haustis & communicatis, cor muniendo, & sanguinis tonum illibatum conservando. tum in peste, febribus malignis, & pestilentialibus Hungaricis, petechialibus, febribus puerperarum, variolis & morbillis, ac similibus contagiosis & mali moris affectibus.

Unde distinctio locum hîc obtinet, quòd *alia alexipharmaca sunt universalis & communia*, tanquam causæ universali, in quâ omnia venena coincidunt, *resistentia*; *alia* verò *antidota particularia*, quæ huic vel illi veneno speciatim adversantur, de quibus etiam quædam dicenda veniunt.

Quoad APPLICANDI verò MODUM & cautelas plura se offerunt monenda:

1. *Nullum est alexipharmacum, quod omnibus aequè venenis ex æsse conveniat*, adeoque nulli plus est tribuendum, quàm

X ;

revera

reverà inde experientia testari potest. Sunt quidem polychresta quasi tria & generalia: in liquidâ formâ, *Tinctura bezoardica*, quâ hodiè gratus medicus carere vix potest: in mediâ *theriaca*, *mithridaticum*, quò & *electuaria* familia: ut *Orvietanum*, &c. referenda, sunt medicamentum antiquissimum & per tot secula probatum, adeoque, licet inconcinnâ variorum ingredientium congerie conflatum, non temerè rejiciendum: in solidâ *pulveres bezoardici*. Ast magnâ tamen egent adhibendi providentiâ.

2. *Promiscuus usus non convenit*, unde distinctio ratione virium maximè est necessaria, in volatilia, media & fixa. Prudenter hinc in *epist. Cratonis 248. pag. 462. Wrisilii* talismodi pharmaca in duplicem classem distinxit, *absorbentium* nimirum, *ægidew-turâv* & *sudoriferorum* propriè dictorum, quod nisi fiat, *restè addit*, multiplex oriri solet ambiguitas & controversia, imò hoc pacto plusquam empirica fit applicatio.

3. *In principio magis volatilibus opus*, ad penetrationem majorem & discussionem citiorem, item ubi intimior malignitas, ubi natura ab expulsiōe v. gr. petechiarum, variolarum, morbillorum, cessat, vel hæc exanthemata retrocedere videntur, cum respiratione difficili, præcordiorum anxietate, &c. in *progressu magis fixis*, ubi nempe alteratione & præcipitatione magis opus; magis circa statum & declinationem, conquiescente jam tumultu; utraque pro medici prudentis *σοφισμῶ* seligenda & usurpanda. Aquosa medio modo se habent, & utrisque conjungi possunt.

4. *Gravidis, infantibus & debilibus*, & ubi ad ichorentiam inclinat magis sanguis, temperatiora & mitiora magis conveniunt. Unde, quibus *theriaca* non convenit, *electuarium diascord.* Fracast. tanquam temperatius magis locum habet: ubi *Ræ bezoardicæ* locus non est, licet mitigari queat, ibi pulvis bezoardicus detur. Si enim his nimis volatilia dentur, sanguinis rarefactio magis intenditur, & hinc facillè noxæ aliæ largo modio consurgunt.

5. *Non solo sudore tollitur venenositas*: serum quippe non est nimis absumendum. Unde nec sola calida, nec sola temperata, nec sola sudatio à quovis medicamento sufficiunt, in quo maximè errare solet tum vulgus, qui pulvere cardui benedicti vel C.C.

omnia

omnia posse effici credit: tum medici, qui continuis sudoribus ægros fatigant: Omnia scilicet facienda sunt ad naturæ ductum & indicationes.

6. *Serpentinis, viperinis, lapidi bezoar, uni ornu vero, &c. non nimis fidendum.* S enim viperarum quidem inter volatilia laudem meretur eximiam, lapis bezoar & unicornu verum interfixiora; ast pulveri viperarum vix fidat medicus, neque in genere his solis credat se posse hydram hanc Lernæam, venenositatem puto, debellare.

7. *Suspectis præstat abstinere, quàm uti, saltim non solis,* uti sunt nux vomica, radix doronici, licet ad vertiginem sit satis usitata. Præstat enim aliis selectis uti, quàm incerto mactari effectu, qui si malè cadat, medicamento adscribi potest.

8. *Alexipharmaca ante initum somnum maturè propinata efficaciam, imò hoc modo penitus sæpè morbum in primâ herbâ lugulant.* quæ *Helmontii* est observatio, & experientiæ maximè conformis; hinc etiam iisdem non superdormiendum, per somnum enim facilè irrepit venenum ad cor.

9. *In primis & cacochymicis corporibus volatilia minùs conveniunt,* unde etiam urgente usu lenientia & balsamica evacuantia possunt interponi; quod si major sit malignitas, cavendum est tamen, ne promiscuè quibusvis humores confundamus.

LIB. II. SECT. II. CAPUT II.

De Antidotis specialibus.

SPECIALIA VENENA pauca apud nos dantur, & vel sunt morsus venenatorum animalium, araneorum, viperarum, canis rabidi &c. vel errore aut insidiis aliorum hausta ac propinata ex vegetabili, vel minerali classe.

In genere de his regula quasi universalis notanda est: Ubi-
cunque speciale venenum incognitum est, ad antidota universalis confugiendum; sin innotescat id ipsum, cuilibet, præter
universalis, cor & calidum nativum roborantia, specifica, id est,
contraria appropriata, opponenda.

Dein-

Deinde etiam notandum, plurima mendacia hinc inde in libris de venenis contineri, & illa tum venena, tum præfidia, præscribi, quæ nunquam vel visa, vel usitata, vel applicata fuerunt.

In specie quod thesin illam attinet, *an quodlibet animal venenatum secum quasi gerat antidotum, illiusque caro proprio morsui vel ictui aduersetur?* dicere malim, illam non esse *ἰσχυρὸς*. Utut enim pinguedo viperarum, etiam nostrâ experientiâ, mitiget à morfu inflictum vulnus, ☉ scorpionum proprium ictum, non tamen æquè id ad omnia est extendendum. Non scilicet valet in contrarium, quod aliàs dicitur,

nil prodest, quod non ledere possit idem,

ut quodvis lædens etiam hoc modo prodesse queat. Unde, quod in specie pulverem viperinum & serpentinum attinet, primò dicimus, serpentum morsus non esse adeò noxios, imò vix venenatos. Torpidum animal est serpens, & modò quis id cordatiùs adoriri audeat, innoxie potest tractari, contingi & necari, dentesque habet longè minores. Ast vipera longè præfentiùs noxam suam in corpus vibrat, quatenùs dentes ejusdem quasi falcati sunt, quod in serpentibus minimè reperitur; unde & uncis hilce vulnerando partes membranofas præsertim & nervofas, & quatenùs simul saliva bilis plena, seu sale volatili acri imbuta inferitur vulneri, unde fermentatio p. n. corruptiva exurgit, agunt.

Deinde, quòd viperina vel serpentina caro venenum proprium expellat, illi ipsi hypothesi non omninò & universaliter est fidendum, tum in actu curationis, tum præservationis. Præstat enim sudoriferis & alexiteriis putredinale fermentum & humorum affluxum arcere, ne ob sal volatile causticum cum membro & sanguine communicatum pars ipsa sphaceletur, & motus convulsivi exoriantur.

Nec solennis vulgi valet hypothesi, assumpto viperarum pulvere, vel serpentum, ob hanc ipsam solam antidotum innoxie posse tractari serpentes. Tales enim hoc modo absolutè fidentes præmium audaciæ, seu potiùs temeritatis subeunt, & carè satis hanc pœnam luunt. De hoc ipso verò pulvere viperino
uberius

uberius paulò agit *D. D. Zwelfferus class. 14. append. de sale theriacali p. 275.* latius hoc ipso loco videndus: ubi & de *ιδιοσυμμετρία* quorundam, & quod palmarium duco, audaciâ & prudentiâ callidè hæc animalcula tractandi, uberius disquirat. Non omnis noxa hoc modo avertitur, neque tamen nullum penitus auxilium inde sperandum, quod tamen satis est exiguum, & magis ipsum fermentum corruptivum cum sanguine communicandum, quàm vulnus, attinet, quod tamen non est negligendum. Novimus hinc, personas illustres, ob præsumtum pulverem viperinum securos se putantes, hinc incurrisse nihilominus periculum, nec nisi assumpto statim bezoardico melius habuisse: ut adeò minùs hoc succedat. Exemplum etiam videsis apud *Grülingium cent. 1. obs. 1.*

Adeo que utinam vana illa persuasio cessaret! sæpè enim captores viperarum callentiores sunt ipsis medicis, quos falsâ narratione decipiunt, & prudentiâ magis, quàm antidoto se muniunt. In nostris etiam regionibus in specie minùs sunt venenata hæc ipsa animalcula, quàm in Hispaniâ, Italiâ, Galliâ, &c.

Quod verò reliqua venenorum genera inanimata, ut sic loquar, attinet, potiora sunt è vegetabilibus *napellus*, seu *thorn*, cujus antidotus statuitur *antinapellus* seu *antithorn: icuta*, & *byoscyamus*, qui cum mucilaginositate suâ & sulphure fætido immaturo noxius fit, aceto corrigitur.

Notabile est, quòd acida corrigant plurima vegetabilia venenosa, *napellum*, *bellam donnam*, quæ præter alia symptomata, fauces præcludit, ut deglutitio fieri nequeat, *belleborum*, &c. indicio manifesto, eorundem noxam esse adscribendam sali volatili & sulphuri immaturo, indigesto, plurimâque mucagine inviscato, unde cum sanguine communicata, vel adhuc in ventriculo oberrantia, poros nervorum obstruere, eosdem vellicare, sanguinis *νεκρω* destruere, & mortem ipsam inducere apta nata sunt.

Præcipuè verò *ξρtus* & *oscum*, hisque confinia metallica, alia, ut *cobaltum*, &c. huc pertinent. Uti enim manifestâ planè, nempè corrosivâ agunt qualitate, ita *theriaca*, quæ propriè morfibis animalium venenatis dicata, & eo nomine inventa est, his

Deinde etiam notandum, plurima mendacia hinc inde in libris de venenis contineri, & illa tùm venena, tùm præfidia, præscribi, quæ nunquam vel visa, vel usitata, vel applicata fuerunt.

In specie quod thesin illam attinet, *an quodlibet animal venenatum secum quasi gerat antidotum, illiusque caro proprio morfui vel illi adversetur?* dicere malim, illam non esse *ἴπαιδος*. Utut enim pinguedo viperarum, etiam nostrâ experientiâ, mitiget à morfui inflicto vulnus, ☉ scorpionum proprium ictum, non tamen æquè id ad omnia est extendendum. Non scilicet valet in contrarium, quod aliàs dicitur,

nil prodest, quod non ledere possit idem,

ut quodvis lædens etiam hoc modo prodesse queat. Unde, quod in specie pulverem viperinum & serpentinum attinet, primò dicimus, serpentum morfus non esse adeò noxios, imò vix venenatos. Torpidum animal est serpens, & modò quis id cordatiùs adoriri audeat, innoxie potest tractari, contingi & necari, dentesque habet longè minores. Ast vipera longè præfentius noxam suam in corpus vibrat, quatenus dentes ejusdem quasi falcati sunt, quod in serpentibus minimè reperitur; unde & uncis hinc vulnerando partes membranofas præsertim & nervofas, & quatenus simul saliva bilis plena, seu sale volatili acri imbuta inferitur vulnere, unde fermentatio p. n. corruptiva exurgit, agunt.

Deinde, quòd viperina vel serpentina caro venenum proprium expellat, illi ipsi hypothefi non omninò & universaliter est fidendum, tùm in actu curationis, tùm præfervationis. Præstat enim sudoriferis & alexiteriis putredinale fermentum & humorum affluxum arcere, ne ob sal volatile causticum cum membro & sanguine communicatum pars ipsa sphaceletur, & motus convulsivi exoriantur.

Nec solennis vulgi valet hypothefis, assumpto viperarum pulvere, vel serpentum, ob hanc ipsam solam antidotum innoxie posse tractari serpentes. Tales enim hoc modo absolutè fidentes præmium audaciæ, seu potius temeritatis subeunt, & carè satis hanc pœnam luunt. De hoc ipso verò pulvere viperino
uberius

uberius paulò agit *D. D. Zwelfferus class. 14. append. de sale theriacali p. 275.* latius hoc ipso loco videndus: ubi & de *ἰδιότρον νερόσι* quorundam, & quod palmarium duco, audaciâ & prudentiâ callidè hæc animalcula tractandi, uberius disquirit. Non omnis noxa hoc modo avertitur, neque tamen nullum penitus auxilium inde sperandum, quod tamen satis est exiguum, & magis ipsum fermentum corruptivum cum sanguine communicandum, quàm vulnus, attinet, quod tamen non est negligendum. Novimus hinc, personas illustres, ob præsumtum pulverem viperinum securos se putantes, hinc incurrisse nihilominus periculum, nec nisi assumto statim bezoardico meliùs habuisse: ut adeò minùs hoc succedat. Exemplum etiam videsis apud *Grülingium cent. 1. obs. 1.*

Adeoquæ utinam vana illa persuasio cessaret! sæpè enim captores viperarum callentiores sunt ipsis medicis, quos falsâ narratione decipiunt, & prudentiâ magis, quàm antidoto se muniunt. In nostris etiam regionibus in specie minùs sunt venenata hæc ipsa animalcula, quàm in Hispaniâ, Italiâ, Galliâ, &c.

Quod verò reliqua venenorum genera inanimata, ut si loquar, attinet, potiora sunt è vegetabilibus *napellus*, seu *thorn*, cujus antidotus statuitur *antinapellus* seu *antithorn: icuta*, & *byoscyamus*, qui cum mucilaginositate suâ & sulphure fætido immaturo noxius fit, aceto corrigitur.

Notabile est, quòd acida corrigant plurima vegetabilia venenosa, *napellum*, *bellam donnam*, quæ præter alia symptomata, fauces præcludit, ut deglutitio fieri nequeat, *helleborum*, &c. indicio manifesto, eorundem noxam esse adscribendam salii volatili & sulphuri immaturo, indigesto, plurimâque mucagine inviscato, unde cum sanguine communicata, vel adhuc in ventriculo oberrantia, poros nervorum obstruere, eosdem vellicare, sanguinis *νεκρω* destruere, & mortem ipsam inducere apta nata sunt.

Præcipuè verò *ἄρτυς* & *οόcum*, hisque confinia metallica, alia, ut *cobaltum*, &c. huc pertinent. Uti enim manifestâ planè, nempe corrosivâ agunt qualitate, ita *theriaca*, quæ propriè moribus animalium venenatis dicata, & eo nomine inventa est, his

unicè vix profuerit. Sed antidoti vice funguntur tùm *obtundentia* & *demulcentia*, pinguis, butyrum, os amygdal. dulc. &c. Hinc, qui in foro probant S ati vel O ti assumptione theriacam, butyro copioso prius se præmuniunt: tùm *precipitantia* ex crystallo montanâ & similibus; quæ ipsa tamen saltim in leuori casu prodesse possunt, nam, si majori dosi fuerint præopinata, nec natura ipsa vomitu spontaneo se liberaverit, frustra sunt. Neque enim proportio inter agens & patiens facilis hinc inueniri, neque à naturâ æquè actuari antidotus potest, si pessundet statim ventriculus, ipsique eschara lethalis & sphacelus inducatur.

Assumpta *saturnina*, ut globuli plumbei & similia acidis exhibitis in saccharum quasi fatiscunt, & sensim corroduntur, sicut hujus rei exempla varia *anno III. ephem. Germ.* consignauimus.

Reliqua antidota possunt legi apud autores, qui de venenis vel ex professo, vel aliàs scripserunt; quæ tamen si ullibi, certè in hoc, alter ex altero transcribere, & venena, sæpè planè incognita & inusitata proposuerunt, nec remedia à contrario semper desumerunt, occultum ipsis virus incertis remediis oppugnantes.

LIB. II. SECT. II. CAPUT III.

De diaphoreticis.

DIAPHORETICA sub alexipharmacis plurima jam delibata sunt, unde & breviores de iis erimus; attamen paulò latiùs patent, & merentur etiam seorsim paulò considerari.

Differunt inter se diaphoretica & sudorifera gradibus, adeoque plurima sunt *diaphoretica*, quæ scilicet per ἀδελον *Δεπλω* saltim discutiant halituosa excrementa, eandemque transpirationem promovent, & sanguinem ventilant. *Sudorifera* verò, quæ & hoc ipsum præstant, non tamen in eodem acquiescunt; verùm etiam roscido sudore conspicuum magis effectum relinquunt.

Quoad **AGENDI MODUM**, operantur eadem, quatenus

tenus fundunt sanguinem, ac seri à sanguine secessum procurant, ut halituum specie per cutis poros expelli possit,

Tùm 1. *absorbendo, & quod serum ligat & fixius reddit, resolvendo*, uti sunt *alcalina nature fixation, terrea*, v. gr. δ diaphor. conchæ, C. C. uſtum, lapis bezoar, bolus Armena, bezoardicum minerale, Sale, &c. Hæc insigniter fermentationem humorum præcipitant, *Μεχρῶνσιν* prohibent, & insensibilem transpirationem liberam sui que juris reddunt.

Tùm 2. *fluxile illud reddendo, sive mrefaciendo, & fermentationem sanguini novam inducendo*: sic 1. *salia lixiva & nitrosa*, \ominus absinthii, card. ben. cent min. quæ & absorbent, & simul fluxilitatem sero scenerant: sic 2. *volatilia quoque*, ~ C. C. viperarum, eboris, potentissimè sudorem pellunt; sive *halituosum vehiculum & volatilitatem præbendo*, uti sunt 1. *aquea*, ut ∇ *ἤτᾱ* variæ, & imprimis simul volatilitate quâdam gaudentia decocta, item 2. *ob aquosam & gummosam substantiam facile resolvable*, ut rob ebuli, sambuci, &c. præcipuè verò 3. *sale volatili cum sulphure penitius commixto pollentia, amaricantia, resinosa*, &c. sic carduus benedictus, opium, camphora, lignum guajacum, & è compositis theriaca, Mithridatium, & reliqua superius *classe primâ* recensita, optima sunt sudorifera. Hæc torpidum seri motum promovent, & naturam hortantur, ut superfluum discutiât, pori aperiantur, ac vigoretur massa sanguinea.

Et hæc apprimè locum habent in *πνευμασιμῶ* seu influxu sanguinis & seri quocunque, v. gr. in inflammationibus pleuræ, fluxionibus articularum &c. unde conveniunt in pleuritide, quæ sæpe uno quasi eminentiori sudorifero jugulatur statim in principio; arthritide. quæ omnium maximè juvatur iisdem sudoribus; tumoribus inguinum, tonsillarum, axillarum & similitum, lipothymiâ, syncope, tum solitariâ, tum hystericâ, variolarum & aliorum exanthematum propulsione cessante, &c.

Tùm 3. *in coagulum abiens serum incidendo, & hoc ipso quoque sanguinis fermentationem promovendo*. Præstant illud inprimis *acida*, & suo modo, diverso scilicet respectu, *alcalina quoque*. Hinc *acerum* inter sudorifera quoque, non minùs ac acida alia, referuntur meritò: observatio enim est non vilipendenda, *acido-*

rum accessione sulphurea medicamenta longè præsentius agere, & sudorem ciere magis, quàm sibi relicta: exemplo sit vel sola *mixtura simplex*, nec enim ~us theriacalis per se, nec ~us ~ri tam promptè sudorem movent, quàm hisce maritatus ~li ~us utriusque activitatem mirum quantum juvat & promovet. Sic etiam *Re bezoardica* citra ~us ~is vel alius acidi accessum minus sudoribus movendis apta sunt.

Abiens verò in coagulum sanguis, grossus magis, viscidus, crassus & glutinosus evadit, unde acida incoctionem hanc remorantur, sulphurque domando, & rarefactionem, quantum in ipsis, impediendo, secretionem tunc humoris serosi & ejusdem halituositatem hoc ipso promovent.

Unde conveniunt *hæc & prima classis diaphoretica*, pro diversitate indicantium seligenda, in ipsis quoque febribus variis & omnis generis, intermittentibus & continuis: in primis etiam in lue Venereâ, scorbuto, elephantiasi, & similibus, ubi sanguis glutinosior longè gravitatem membrorum & dolorem importat necessariò. Maximam quoque hæc ipsa hæc classe contenta, vim habent grumositatem sanguinis tollendi: unde & *mixtura simplex* ipsa in palpitatione cordis non contemnendum habet usum: item in scabie, & aliis plurimis malis. Uno verbo: in quibusvis massæ sanguineæ vitiis, à qualitate & motu vitiosis oriundis, excessibus, ebullitionibus, detumpationibus, &c. diaphoretica sunt instar omnium, fermentum restaurant & deprimunt.

Quoad APPLICANDI MODUM, utut plurima ex alibi dictis huc applicari queant & debeant; attamen, ut eò melius pateant omnia, seorsim quoque illis addemus quædam.

1. *Impellentia interna sudorifera opus habent impellentibus externis*, unde non satis est assumere diaphoreticum medicamentum quodcumque; sed opus est ad minimum calore ambientis auctiori, & tecto corpore, ut & pori dilatentur magis, & humores fundantur. Hæc ipsa verò secundaria quasi potius sunt, inter norum *évégyesav* in actum deducentia, unde

2. *Solis externis nunquam res absolvitur*, nisi, ubi in spatiis intercutaneis materia magis hæret: eo enim casu externa impellentia

lentiâ meliùs proficiunt. Sic etiam ubi tumor particularis membrum aliquod exercet & defatigat, eadem ex usu sunt. Pertinent huc thermæ, Laconicum, & alia balnea vaporaria, universalia, seu totius, & particularia, huic vel illi parti, v. gr. brachio, pedi, debita.

3. *Ubi expulsiõe opus, optima sunt sudorifera.* Ea enim non tantùm in abundantia & repletione humorum, ac sanguinis impuritatibus valent; verùm etiam torpidos & quiescentes humores agiles reddunt magis & vividos: inprimis verò serosis humoribus resolvendis, attenuandis & evacuandis per poros apta sunt.

4. Unde, quod sub alexipharmacis jam dictum fuit, *fixitas vel volatilitas medicamentorum, & status sanguinis diversus variat eorundem usum.* Sunt, qui solo ðio diaphoretico utuntur semper, sunt, qui spiritum C. C. ad cælum usque evehunt, sunt, qui Râ bezoardicâ maximè camphoratâ ad quævis tantùm non abutuntur. Singuli hi peccant; inprimis verò posteriores, nec enim camphorata omnes æquè ferrè possunt, saltim in tantâ dofi, unde sanguis maximè rarefit. Camphora locum eximium habet in motus sanguinis vigoratione promovendâ, non item, ubi nimis rarefactus est, & ebullit, unde vigilia, sitis, calor major: unde præstat minùs camphoratâ uti Râ bezoardicâ, vel saltim aliam quoque ad manum habere mitiorem.

5. *Ubicunque ergò resolutio virium timetur, & freno potiùs eget sanguis, quàm stimulo, temperatiora omne absolvunt punctum, ac præferenda sunt, & contrà.* Sic inprimis Hoffmannus observat, lib. de febb. in febre quâdam epidemiâ cum sudore colliquativo conjunctâ bolum Armenam & terram sigillatam unicè profuisse. Si verò quis eandem ad motum & fermentationem sanguinis ciendam velit solam usurpare, næ turpiter se dederit quàm maximè.

6. *Ubi præcipitatione magis opus, quàm discussione, minùs cogendi sunt ad sudorem agrotantes: imò sudor coactus nimis minùs prodest, etiam in continuis.* Hinc peccant illi enormiter in praxi, qui in tertianis, vel quartanis, vel intermittentibus uno verbo, dato pulvere febrifugo ante paroxysmum ægrum continuo ad sudandum impellunt, & tantùm non cogunt, unde phthiiseos metum & alia symptomata non levia aliquoties orta observavi-

mus. Hinc in expellendis variolis, in febribus quoque malignis nunquam consultum est, ad sudandum ægros fortius impellere: ubi enim feri proportio nimis absumitur, sanguis ipse ad ebullitionem magis cietur, & naturæ benè agentis conatus intempèstivè præcipitatur; adeoque præstat diaphoresin continuare, & naturæ tempus concedere, quàm eandem pessundare cogendo; præstat eandem sequi, ducere, non pellere. Quod non præstat sudor, id præstat tenuis udor.

7. *Ubicunque serum deficit, minus conveniunt; sin nimis excedit, eisdem minus locum habent sudoriferum.* Uti enim deficiens illud magis exhauriunt; ita superfluum sola superare & evacuare nequeunt. Hinc v. gr. in maniacis & aliis etiam cholericis maximè valet regula jam data; hinc vel temperatiora eo casu solum seligenda, vel non sine aqueis vehiculis, serum substantialiter augmentibus, propinanda. Quod ipsum de siccioribus etiam valet in genere. Hinc in hydropicis magis profunt diuretica & purgantia, quàm diaphoretica.

8. *In morbis pituitosis, & ubi prima via humoribus vitiosis abundat, iis, quasi impacti sunt, minus locum habent.* Hinc magis universalia quasi sunt purgantia & vomitoria, quibus præmissis & partibus potioribus ablatis crassioribus & viscosis, à diaphoreticis hinc tenuius restitans commodius evacuatur. Hinc in febribus quidem omnibus eximè profunt diaphoretica; attamen in intermittentibus id sedulo est observandum, præcipuè in quotidianâ. Hinc in scabie ipsâ quoque id notandum & in cachexiâ in primis stant post principia, ne pituitam, seu serum, coagulatum & crassius magis coagulent, humores turbent, & impuritates sanguinis, quas tollere debent, augeant magis.

LIB. II. SECT. II. CAPUT IV.

De carminativis.

Sic pathologicis in memoriam vocamus, & repetimus huc, quod flatuum pater est calor respectivè debilis, mater humor aqueus, acidusve, frigidus & viscidus, seu pituita, in vapores

vapores acta : si quoque respicimus materiam ipsam CARMINATIVORUM penitius, facile erit, modum eorundem agendi investigare.

Dicuntur *carminativa* usitatò, quod vapores quasi carminant, & discutiant, item *Φουρωγυα*. Conveniunt enim eatenus multum admodum cum diaphoreticis, quòd discutiant & resolvant: unde plurima sunt diaphoretica, quæ & carminativa existunt, ut carlina, zedoaria, ò diaphoreticum, &c. tantò excellentiora hinc, quod & resolvant, & persudorem vel diaphoresin dispellant.

Suntque vel *halituosa rarefacientia*, quæ *Λεπτομεγεα* suâ, & attenuandi subtili ac volatili virtute pituitam, sive inspidam, sive inprimis acidam, calefaciunt, & corrigunt, qualia inprimis sunt tum *volatilia oleosa*, seu sulphure balsamico, subtili, cum sale volatili maritato, pollentia, quæ & calorem debilitatum sibi restituant, & halituosâ suâ virtute undique penetrant, ac vaporositate hâc suâ subtili & volatili explosionem generatorum vaporum crassiorum adjuvant, v. gr. sem. 4. carminativa, aromatica quævis, inprimis radix Zedorix & galangæ, & olea illorum *Qlata*, oleum carmin. *Mynsichi*; tum *volatilia acida*, ut *Ⓚ*, *Ⓛ* dulcis, quem dolores colicos instar incantamenti sustulisse, ex præscripto *Crollii* observavimus aliquoties.

Hæc ipsa verò oleosa volatilia, seu sulphure volatili oleoso conspicua etiam sunt paregorica, nervina & demulcentia: unde partium membranarum doloribus & tensionibus à flatibus oriundis apprimè unâ satisfaciunt.

Et hæc conveniunt egregiè tum internè, tum externè, in quamplurimis affectibus, colicâ, vertigine, torminibus hysteriis, & post partum; ubi speciatim radix Zedorix & galangæ profunt: flatibus uterinis, herniâ; ubi, experimento *Helmontii* & nostro, semina quatuor calida majora carminativa laudatissima sunt: tinnitu aurium, &c.

Vel *absorbentia & temperantia*, quæ non solum acidum exsuperans saturant, humores ipsos desiccant, & inde exsurgentes vapores præcipitant; verùm etiam, si bilis rarefacta unâ concurrat, eandem domant, & uno verbo, *δωάμεις*, has infringunt,

&

& feminale flatuum fermentū ac gas silvestre exhalanscoërcent; imò, si calor junctus sit excessivus, adeoque *Φλόζωσις* viscerum, ut in hypochondriacis, conjuncta sit, eandem quoque respiciunt. Talia sunt tum *precipitantia terrea*, & *diaphoretica*, uti inprimis *δium* diaphoreticum, conchæ præparatæ, lapides \ominus &c. tum inprimis *salina*, *nitrosa*, & *alkalina* etiam, \oplus *diatum*, arcenum duplicatum, \boxplus *platus*, \odot *fulminans*; Ra \boxplus *ri*, &c. imò referenda huc sunt ipsa *acidula*, de quibus sub priorè classe diximus, ut clyffus *δii* &c.

Conveniunt hæc inprimis in colicâ biliosâ, flatibus hypochondriacis, tympanitide, febribus, palpitatione cordis, vertigine & similibus.

Notabile verò est, hæc quoque mista posse dari, ubi & præcipitandum, & dolores sistendi, ut in cardialgiâ inprimis, ubi sæpius maximo cum successu oleum caryophyllorum cum conchis præparatis, in formâ siccâ, cum essentiâ carminativâ & castorei in liquidâ &c. exhibuimus.

Vel *coctionem*, & *calorem*, ac *menstruum ventriculi corruptum reborantia*, tum *precipitantia* & *incidentia*, ex radice ari, zingibere &c. tum *aromatica* & *balsamica* alia, ad quemcunque excessum, aptanda, de quibus jam suo loco seorsim actum fuit. Uti enim semper in flatibus ventriculus est respiciendus, iidemque ex ejusdem frustratâ actione solenniter oriuntur: ita hæc ipsa stomachica etiam inter carminativa meritò recensentur. Profuntque hæc in specie in ructibus, singultibus, cardialgiâ, inflationibus post cibum, & aliis.

Quod ad MODUM APPLICANDI carminativa hæc, seu, quæ propriè flatibus debentur, spectat,

1. *Non in quibusvis flatulentis tenuissima & potestate calida volatiliora opponenda*, inprimis in hypochondriacis, seu, qui affectu *Φυσώδης*, id est, flatulento laborant, quibus sæpe & ut plurimum temperatiora conveniunt, quæ *Φλόζωσι* viscerum à salinis & nitro-sulphureis particulis fotam temperant: unde hoc passu ipsa temperantia & refrigerantia quasi flatuum debellationi debentur, quatenus calidum innatum & hoc modo sibi restituant.

2. *Proportio ergo agendi, non minus ac aliàs, in carminativis quoque*

quoque est respicienda & attendenda, ut non opponamus calidiora & gradu eminentiora cum ardore seu æstu conjunctis flatibus, nec viscidis, crassis, pituitosis humoribus sola temperatiora: ut in tenuibus flatibus & crassis diversitas fervetur.

3. Hinc etiam in doloribus flatulentis, v. gr. colicis, non statim ab initio ad valida discutientia aquæ est confugiendum: variant quippe gradibus, quædam valentiora sunt, quædam temperatiora. Uti enim juxta Galenum l. 4. meth. med. c. 7. indicatio communis omnium inflationum est, ut, quod p. n. est, evacuetur: ita proxima est, ut, quod medicamentis discuti & dissolvi potest, itidem fiat: id verò non aquæ fieri semper potest, v. gr.

4. non conveniunt 1. si copia adest materia: tunc enim adhibita carminativa cum non possint illam discutere, attenuant potius crassos & frigidos humores, & in halitus elewant, unde sæpè dolores & cruciatus augentur. Vid. Lud. Septralius lib. 7. animadvers. 66. & 67.

5. non conveniunt 2. si adest siccitas intestinorum, aridaque serconstruccionem causentur: utrobique enim, nisi prius evacuatio fiat materiae, & sufficiens depletio, frustra non solum sunt omnia, sed etiam in longè pejorem statum æger præcipitatur. Elegantissimum hanc in rem legi potest consilium Crætonis 173. pag. 486. ubi malè quosdam statim in colicâ festinare rectè scribit ad flatibus discutiendos, adhibitis carminativis, quæ quidem in colicâ leviori voto satisfaciunt; in vehementiori verò tantum abest, ut prosint, ut potius plurimum noceant, quod exemplo Doctoris Francofurtensis confirmatur ibidem, remediis talismodi penè enecti, jamque ad extremam maciem redacti.

6. Ut à flatibus, præcipuè tenuibus, plurimi oriuntur affectus: ita & in curatione & præxi horum discussione maximè est attendendum. Sic pleuritis flatulenta, anxietas præcordiorum, compressiones diaphragmatis, asthma flatulentum, & alia sæpissimè à flatibus oriuntur, unde frustra fuerit, ea promiscuè curare, ut aliàs ab humoribus oriunda symptomata.

7. Flatibus discutientia tum aliis formis, tum imprimis quoque clysteribus commodè applicantur, quibus ipsis unâ quasi fidelia duo dealbantur parietes, & fecibus emollitis ac eductis, & flatibus

discuffis. Hinc etiam olea deftillata, moderatè iisdem remiffa & cautè, optimè faciunt officium.

3. *Ut variant caufe flatuum productiva, im etiam curatio, five ab internâ caulâ & facultate læfâ, ut vocant, five ab errore externo oriantur.* Sic, ut leguminofa, oleracea, humido excrementitio abundantia, poma, pira, cerafa, melones: dulcia, pinguia, feu crassa & lenta, feculenta, &c. flatu prognerant: ita etiam cruditatibus obviam eundo, id est, præcipitando acidulis, aromaticis, &c. pro re natâ medelam fieri oportet.

LIB. II. SECT. II. CAPUT V.

De anthelminthicis.

UT toto genere p. n. sunt vermes, & quæ his affinia reperiuntur in corpore animata feminia, ita etiam ANTHELMINTHICA in fausto huic malo apprimè satisfaciunt, tantò majori encomio digna, quantò magis non tam humores expellunt vitiosos, ceu desciscentes à ftatu naturali; quàm hostilium animatorum acervum fugant, enecant, exterminant.

Faciunt verò hoc ipsum potiffimum vel 1. *interimendo, putredini refiftentia*, five enim ftatuamus, per generationem æquivocam mediante putredine gigni eosdem, five ex animato caractere & feminio, feu ovo; attamen in & cum putredine eosdem foveri, & quasi in nido ftabulari, certo certius est.

Hinc talia ipsa sunt tum (1.) *amaricantia & balsamica*; ut enim hæc apprimè corpus à putrilagine defendunt: ita quoque hinc omninò primas tenent, & *omnia amara sunt anthelminthica*, uti v. gr. myrrha, aloe, absinthium, scordium, rhabarbarum, fel tauri, tanacetum, & è compositis elixir proprietatis, pilulæ Rufi, &c.

Tum (2.) *acida*, adeoque etiam *omnia acida sunt anthelminthica*: unde non solùm acetum; sed & in primis *æcus acidi*, Oli , Oli philof. Ois , non tantùm; quia itidem putredinem disjiciunt; sed & quòd motum & calidum quasi eorundem eminenter pessundent ac destruant, pro interno potiffimum usu, conveniunt.

Sic

sic vel sola Ra violarum Glata egregiè se gessit nostro experimento in puero, vermibus ad mortem ferè excruciato. Sic etiam *nitrosa omnia vermes enecant*, tum ob amaritiam, tum, quod putredini resistant, tum ob sal acidum in iisdem emicans, vid. *Langius lib. 2. epist. 4. p. m. 510.* de hoc ipso. Hinc pulvere pyrio industria inficiunt contra pediculos milites.

Tum (3.) *acria, & sale volatili vel sibi relicto, vel oleoso pregnantia*: unde allium ad vermem cordis vulgò dictum celeberrimum est; camphora, quam quicumque secum gestat, nunquam pediculis corripitur: quod amuletum pro militibus, tabellariis & viatoribus aliis est accommodum; item ~ C.C. ejusque ⊖ volatilis potentissimè vermes necat: neque hæc solùm irritando vermes expellunt; sed & interficiunt, contra *Pered. l. 1. c. 51.* ob summam penetrantiam, quâ vitæ ipsorum & putredini adversantur.

Tum (4.) *terrea, alcalina, & lixiva salina alia*, ut corallina, cujus pulverem empirici lumbricis terrestribus inspergunt, eosque sic necant, C.C. ustum, ⊖ absinthii, card. bened. licet non adeò potenter id præstent; attamen non minùs ad hanc quoque classem spectantia.

(5.) *Aquea* verò magis vehiculum præbent reliquis, nisi eminentiori caractere mercuriali signata sint.

Hæc omnia animatum feminium pessundant, annihilant, eidemque quàm maximè resistunt.

Vel 2. *suffocando*, transpirationem, in quâ vita vermium & insectorum consistit, impediunt, qualia sunt oleosa & pingua omnia, quæ poros obstruunt, & ventilationem inibent, adeoque quasi suffocant, uti sunt oleum olivarum, amygdalorum dulcium, & amarorum. Licet verò hæc sola debiliora ferè sint, neque iis solis æquè ad interimendos vermes tutò fidere possimus; attamen egregium quoque habent usum, ut reliqua eò magis possint operari. Hinc & exterius in plattulis enecandis oleum olivarum affricum prodest. Hinc in clysteribus ad vermes illiciendos pingua propriè dicta, (nam juribus & decoctis pinguis delectantur,) & olea non debent recipi, aversantur enim eadem vermes, & indè potiùs repelluntur. Ast, si olea sint penetrantia, aerea, quam maximè vermibus sunt infesta, ut inprimis ☉ tanaceti, spicæ, succini.

Vel 3. *liquando & destruendo*, quæ substantiam eorundem mucosam & glutinosam resolvunt, annihilant & corrumpunt, simulque acrimoniâ suâ quasi veneni loco iisdem sunt: qualia nota sunt inprimis *mercurialis*. Nihil sub sole vermibus, & cuius animato seminio tam inimicum est, quàm hæc ipsa: absument enim ipsorum nutrimentum, & quasi in ideali saltim antidoto eosdem necant, ut in decocto *ÿrii* vivi patet. Non enim solum in substantiâ ipsis adversatur; licet crudus planè non tam facile expellat, quia facile dilabitur: unde cum sacchari duplo commodè potest teri & per minima in mortario vitreo agitari: Item *ÿ* dulcis optimè contra eosdem exhibetur; verùm etiam, quod experimentum est *Helmontianum*, aqua sive simplex, sive specifica cum *ÿrio* cocta, seu *ÿ*ali sidere tacta, licet coctione hæc de *ÿrii* substantiâ nil decedat, contra lumbricos admodum sit valida.

Notandum verò, quòd agitationem *ÿrii* vivi cum aqua vel cerevisiâ factam damnet *Glauberus parte 2. furn. phisof. cap. 38. p. 79.* & inprimis, quod non corporaliter; sed virtualiter saltim irradiata dicatur, innuens, particulas subtiles *ÿ*ales agitatione hæc cum liquore confundi, & per subsidentiam hinc demonstrari posse. Addit etiam, nunquam se vidisse bonam operationem, sive ab hoc infuso, sive *ÿrio* dulci; verùm ipsa hæc virtus negari nequit, licet negari non possit, promptiorem esse *ÿrium* necandis, quàm expellendis vermibus, ut jam pluribus dicemus.

Sic etiam *cinnabarina* necant vermes, unde, licet minùs concinnè, nonnulli eò progrediuntur, ut *cinnabarin òii*, siqua virtus antepileptica in eâ sit, non nisi in sympathicâ epilepsiâ, à vermibus oriundâ, prodesse affirmant.

Vel 4. *purgando exturbantia*, unde certum quoque est, omnia purgantia propriè dicta esse antihelmentica, inprimis vulgò dicta cholagoga. Hæc cum duplici modo agant, non solum ut amara, acria, & resinosa, quæ omnia vermibus inimica diximus; sed & ut evacuantia, & ad exitum irritantia, ad vermes è corpore fugandos omnium sunt optima & nobilissima, inprimis aloë, colocynthis, seu trochisci alhandal, rhabbarum, species diatur-

diaturbith cum rhabarbaro , quas probatissimas esse *Heerius observ. 26.* rectè scribit : unde suprâ jam diximus , si qua exempla vermium grandiorum eductorum prostant , omnia vel pleraque saltem illa purgantibus fuisse præstita.

Addemus verò his ordinariis duo adhuc alia anthelminthica, quibus tutò fidi non potest, nec debet, attamen ab autoribus quoque sat gravibus commendantur.

1. *Dulcia*, quæ licet nauseabundo alimento vermes quasi ex repletionem per accidens necare possint ; attamen hoc ipso regenerationem ipsorum non impediunt. Sic quidam passulas infantibus verminosæ concedunt, & *B. Sennertus in praxi decoctum sebesten* expertissimum medicamentum dicit, singulis diebus infantibus ante cibum propinandum. Sic mel & alia dulcia non nocere ; sed prodesse verminantibus asserunt quidam, quòd facillè bilescant, & adeò vermibus potiùs adversa fiant ; verùm non in omnibus æquè bilescere dulcia, alibi jam asseruimus. Adeoque dulcia ad vermes abigendos non profunt, nisi decipiendo, ut his ipsis inescati pro melle fel, & venenum ac mortem hauriant.

2. Utut ab autoribus medicis variis traditum sit, *lumbricos terrestres* torrefactos & exhibitos vermes microcosmicos omnis generis proprietate quâdam expellere, quod à contrariâ ipsis mucilaginositate resolutâ transpiratione consequenter prohibita, vel Ole volatili deduci posset attamen, ut taceamus, hujus rei experimenta nondû sufficientia facta desiderari posse, *lumbricos ipsos jam è corpore expulsos* denuò propinatos alios sui generis expellere, non solummodò incertum est ; quin potiùs contrarium inde producat, cum vermium semina hoc modo propagari, & lumbricos produci potiùs experientiâ plurimorum autorum certum sit. De quo vid. *Finkius enchir. dogm. Herm. cap. 23. p. 120. Tabernem. in herbar. lib. 1. cap. 5. Senn. l. 3. prax. parte 2. sect. 1. cap. 5. Heerius observ. 9. & Kergerus de ferment. sect. 1. cap. 6. pag. 56. &c.* non obstante, quòd assumpto tali pulvere lumbrici plures dejiciantur ; unde ab agyrtis id pro potissimo remedio solet venditari.

Ubi vis includenda mediis ordinis, seu è reliquis mixta. Sic Italis evaporiston ad vermes est non contemnendum, si lixivium cum ooo olivarum concutiatur, idque magno cum successu propinetur.

Quoad MODUM APPLICANDI, præsupposito, indicari eadem ab animati in corpore semini præsentia, notandum,

1. *Non solum necandos; sed etiam expellendos esse vermes.* Solent enim in corpore resistentia mortuorum cadavera non tam promptè statim expelli, adeoque putrida sua miasmata communicant cum corde & massâ sanguineâ, unde inter anthelminthica duplex est differentia: quædam sunt pigra magis & desidia, quædam magis activa, & vermes interimentia & expellentia.

2. *Anthelminthica maritanda dulcibus.* Sic clystere ex lacte mirè alliciuntur versus inferiora. Sic & cum lacte exhibentur, commodè calido, ut hoc vehiculo hauriant venenum. Sic melle pani illito excipitur semen sanctum, ut hoc modo inescantur. Averfantur enim, ut omnia insecta alia, sibi contraria. Sic \sim us Oli philol. cum saccharo miscetur, eodem fine.

3. *Propinanda sunt jejuno ventriculo, neque statim desuper aliud comedendum,* ex jam datis rationibus: aliò enim suppetente alimento, ingratus quod est & adversum ab ipsis negligitur, & consequenter scopus desideratus non obtinetur. Hoc verò maxime valet in lumbricis teretibus: illi enim promptissimè necantur; in tæniâ verò non minùs quoque id locum habet.

4. *Mercurialia stimulo egent; infantibus verò non eque tutò propinquantur.* De priori jam diximus. De altero egregius locus est apud *Glauberum loco citato*, Huius dulcis, inquit, infantibus datus à x. ad xxx. grana contra vermes, plerumque, (nisi robustiores sint,) debilitatem & infirmitudinem membrorum causatur. Omnia quippe in hâc ætate fluxilia & laxa sunt, in primis ossa & nervi, hisce verò mercurius inimicus est, adeoque ea facile lædit.

5. *Anthelminthica aliquando mutanda sunt, ne adsuscant hinc vermes,* in graviore præcipuè casu, ubi copiosior verminosa proles

proles infixæ intestinis hæret & quando dato uno minùs ex voto res succedit, neque vermes fecedunt.

6. *Externa umbilico applicanda, minùs ventriculo, nisi ad ventriculum approximent.* Non solùm, quòd umbilicus perspirabilis magis; sed & quia centrum abdominis, adeoque, ubiubi hæreant in intestinorum volumine, ad eos faciliùs potest ferri virtus; licet *externis hisce non nisi in subsidium utendum.*

7. *Ascarides magis balneis, suppositoriis & clysteribus possunt curari.* Sunt verò pueris, interdum & adultis, familiares, & æmulantur vermes caseorum, sunt quasi filii vermium & examen, schola & seminium. Per os itaque ut via remota est, ita propinquior per inferiorem gutturem, ut *Plautino* termino utamur: quo pacto aliquot ægros feliciter restituimus.

8. *Anthelmintica non sunt universalia presidia.* Nota est hypothesis *B. Langii* & *Hauptmanni* de verminosâ putredine omnium quasi morborum, dolorum, affectuum, & tantùm non mortis ipsius causâ, de quo ipso *Hauptmanni ad Fabrum* exstat epistola, & *illius pathologia animata.* Verùm, uti non negatur, vermes militare in classe causarum morbificarum: ita ad omnes morbos hanc extendere causam, maximè inconueniens est.

9. *Latiùs etiam anthelminticorum usus extenditur ad quævis animalia p. n. corpus affligentia.* Sic pediculi eodem genere mortis affici possunt, ut & lendes, speciatim in tineâ, cum primis helleboro, camphorâ, staphide agriâ. Sic hausto bufonum vel serpentum semine, quod rariùs, attamen aliquando, contingit, eadem ipsa quoque valent. Tacemus ulcera verminosa, & remedia his debita alia per clysteres, lotiones, unguenta, & alia.

LIB. II. SECT. II. CAPUT VI.

De grumos solventibus.

LITHONTRIPTICA seu calculum frangentia suprâ jam sub nephriticis, quippe non nisi nomine à se differentibus, exposuimus, unde latiùs iisdem jam immorari opus non ducimus. Attamen ne planè sicco pedè prætereamus

mus horum classem, obiter huc applicabimus *Herculis Saxonis prælect. præf. parte 2. cap. 38. §. 2.* canonem, quæ lapidem, inquit, molliunt, & grumos sanguinis attenuant.

Sunt hæc ipsa GRUMOS SANGUINIS DISSOLVENTIA media quasi inter diaphoretica & diuretica, de quæ utrisque participant.

Ut enim ipsa *grumefactio dicit 1. sanguinem extravasatum*, id est, ad certum aliquod πᾶ & spatium extra vasa, circulatione impeditâ illapsum, sive in fieri id adhuc sit, sive in facto, 2. *coagulationi proximum*, quippe qui extra proprium suum elementum & spheram putrescit, corrumpitur, & immotus perstat: ita, quæ hunc ipsum concretum solvunt & fundunt, ut vel in vasa recipiatur, vel, si redire ad pristinum genium aptus non est amplius, dissipetur & evacuetur, duobus potissimum MODIS AGENDI eorundem horum medicamentorum ἐπέγεια absoluitur. Respiciunt enim

Vel *impeditum sanguinis motum ac circulum*, sive sponte suâ in partem debiliorem certam ac definitam irruat, ut in inflammationibus; seu vasorum ruptione & injuriâ externâ extra vasa deturbetur, & alicubi colligatur. Et talia sunt præcipuè *diaphoretica omnia*, per suprâ jam dicta & exposita; tum *volarilia*, tenuitate seu λεπνομεγεια gaudentia quæ fluxiliorem reddunt sanguinem, & ut in ordinem redeat, motu concitatiore & subtilisatione ac rarefactione majori præstitâ, efficiunt; tum *balamica*, myrrha, Zedoaria; tum *fixa*, sium diaphoreticum. Hinc Ra bezoardica, ~us C. C. mistura simplex, ð diaphoreticum, Zedoaria, opium, &c. optima sunt hoc ipso casu, & præsentaneam opem afferunt.

Et hæc profunt tum priori casu in omni inflammationum genere, pleuræ, hepatis, &c. vulneribus recentibus, casu ab alto recens facto, abscessibus fientibus, &c. quatenus hoc modo ipsa coagulatio & concretio prohibetur, & quasi in herbâ suffocatur. In ordinem enim redacto circulo, collectio non est amplius metuenda.

Vel *coagulum ipsum*, jam magis consistens, & quasi factum; quò spectant sub nephriticis relata resolventia varia, sive *sulphu-*

res, uti sperma ceti egregium est resolvens, quidquid contra illud scribat *Langius lib. 2. epist. 31.* quo nomine etiam in asthma insigniter prodest; sive *salina*, tum *acida*, uti sunt Φ simplex, Φ scylliticum, oxymel scylliticum, succus limonum, ~us Θ li, præcipue, cum *Hippocrates* ipse in sanguine grumefacto Φ commendet. Adeoque immota stat thesis nostra, sæpius alibi tacta: *Acida sanguinem coagulatum resolvunt.* Unde notari peculiariter hæc potest, ut penitius hæc discutiamus, *acida* non tam convenire primo casu, sanguine scilicet extravasato in fieri, vel alicubi cum $\rho\delta\mu\alpha\tau\iota\sigma\mu\omega$ irruente, nisi intentione secundariâ, & sub dominio volatiliû: tunc enim coagulationem magis promovent, quod vulgò vocant repellere; quàm altero, ubi vel extravasatio, & coagulum jam factum est, vel rupto vase, lafove excidit, ita res est adhuc clarior, (Φ adeoque & distinguendum inter coagulationem in fieri & in facto.) Tum *alkalia* & *alkalina*, lapides Θ & alia diuretica & lithontriptica, & quæ ob hoc ipsum alcali plantæ traumaticæ audiunt, eorumque succus, decoctum, essentia, &c.

Unde quoque patet, cur in pleuritide, juxta ipsum *Helmontium* eadem specifica judicentur, quæ grumis sanguinis aliàs conveniunt, ut nempe eatenus materia resolvatur, quò per expectorationem possit excerni.

Conveniunt hæc in casu ab alto, unde pulvis ad casum Augustanorum celebris est. Sic etiam sanguis hirci, ut de lapidibus Θ nil dicamus, est antipleuriticus, resolvens grumos, & calculam, ob Θ volatile inprimis, quo instructus est.

LIB. II. SECT. II. CAPUT VII.

De diureticis.

Actum etiam à nobis fuit suo loco latiùs de diureticis, eorum indicationibus & utendi modo, unde illa solùm hoc loco addemus, quæ circa MODUM AGENDI & MATERIAM ipsam addunt complementum.

Præsupponemus verò, *urinam constare 1. parte serosâ, 2. salinâ,*

A a

&

& quæ his admista sunt alia. 3. *ad ejus excretionem requiri vias & archæum renum integrum.* Hinc colligemus, diuretica respicere fusionem feri largiorem in genere; in specie verò agere

Vel *abstergendo*, tum 1. *aquea & liquida*: notum enim est, potum ipsum sollicitare ad reddendam urinam, adeoque *omnia illa quoque diuretica sunt, quæ aquea, adeoque serum substantialiter augent*, & usu renum aucto, seu secretionem, largiorem urinæ proventum excitant, præcipuè verò non adèò cruda, (sive, nisi quædam ipsis adfit cruditas, vel terræ atomi,) & quæ salino stimulo non penitus sunt orbata: hinc vinum dicitur diureticum, hinc serum lactis, acidulæ, thermæ, quæ quidem sal explicatum magis habent. Hæc, inquam, aquea, vehiculum ipsum præbent, & locum habent potissimum, ubi serum ipsum deficit, ut in febribus, vel restitat, vel coagulum ipsum absterfione opus habet, & vehiculo, unde in calculo & ischuriâ non mera pellentia conveniunt; sed & vehiculum hoc unâ præbentia, ut cum & mediante ipso possit perrumpere ureteres, & exire calculus.

Tum 2. *aqueose, mucilaginosæ & temperata alia*, sive sibi relicta, sive terreis immersa, salinâ facultate non tam penitus instructa, ut radix althææ, malvæ, glycyrrhizæ, fonchi, cassia, fraga, fem. 4. frig. maj. &c. & inde paratæ emulsionem, aquæ, pulveres & varia alia: & hæc utraque acrimoniam simul temperant, mitigant, demulcentque, unde in stranguriâ, calculo, viscerum obstructionibus, &c. prosunt.

Neque obstat, hæc *frigida dici impropiè talia, & uretica potius, quam diuretica*, sicut etiam respectu aliorum commodè ita dicuntur & distinguuntur. Certum enim est, 1. *& calida, acrimonia, volatiliora, his egere sapissimè ut vehiculo, &* nisi hæc jungantur, sæpè intempestivè stimulari renes. 2. *Absterfione hæc suâ & renum usum actu augendo satis potentia sunt*, unde tetigit jam hoc ipsum Scaliger exercit. at. 16. ubi verè asserit, non omnia ignea humida urinam provocare. Sic radix fonchi, teste eodem, mirificè movet urinas: sic decoctum noli me tangere adèò movet urinam, ut diabetem excitare possit, teste Camerario & Gesnero: sic à succo betu-

betulæ ipsi observavimus ante aliquot annos diabetem, quæ à fusione sanguinis fit, lethalem. 3. adeoque *hujusmodi urina provocatio natura maximè est conveniens.* 4. notato solùm eo, *ubi serum nimis restagnat*, v. gr. in hydrope, cachexiâ, *minus ea convenire.*

Vel *stimulando & precipitando ac fundendo sanguinem*, unde non solùm juxta *Galenum l. 5. de simpl. med. facult. cap. 13.* quæ acriora sunt, & magis calefaciunt, urinam movent, & juxta *Hippocratem*, quæ citò calefiunt, & calefacta marcescunt ac liquefiunt, & ob id citum secessum faciunt; verùm etiam chimici præcipitari ab iis magis sanguinem in renibus asserunt, uti materia serosa à reliquo cruore naturali quoque ordine fecernitur, non secus, ac serum à lacte, unde & diuretica sunt ejusmodi, quæ & lacti coagulationem inducunt, ideoque quia sanguinem fundendo plus præcipitant, largam urinæ profusionem inferunt. *Vid. Willisus de fermentat. cap. 11. pag. 84.* Verbo, fluxile reddunt magis serum, adeoque ejus secretionem in renibus promovent magis, eaque

Tùm *salina & mercurialia*, uti \ominus ia volatilia, cumprimis \ominus vol. succini, ~us \square osi, \ominus ¶ ri volatile, & alia, ex quo convenientia diaphoreticorum & diureticorum patet: tum *fixa* omnis generis, sive *alcalia \ominus ina*: sic lixivium admodùm sunt diuretica, v. gr. lixivium benedictum Mynsichti, \ominus ononidis, genistæ, \ominus bufonum, Ra ¶ ri, filicum, &c.

Hinc *sal primum esse diureticum*, rectè scribunt chimici. Pertinent huc imprimis cantharides, quæ potentissimè movent urinam, & gaudent sale acri volatili caustico, in urinâ liquabili, quod in vasa raptum, in renibus & vesicâ hinc adeò stimulat, ut & erodat, & mictum cruentum inducat. Pertinent huc omnes plantæ, resolvente salinâ & mercuriali vi pollentes, v. gr. radix chinæ. Sive *alcalina terrea*, lapides ☉ , diureticorum apex, lapis nephriticus, & alia lithontriptica sive *acida*, ut ~us acidi, \ominus is marini, ☉ li, &c. & hæc etiam in coagulationem abiens serum apprimè corrigunt & dissolvunt; unde in genere de his dicimus quoque: *quæcunque liquant pituitam, ea &*

urinam movent, ipsa enim pituita ut sapius diximus, nihil est aliud. quàm serum coagulatum; in primis etiam *nitrosa*, ut lapis prunellæ, arcan. dupl. Mynf. &c. five *media*, ♀ *Clatus*: nam ut urina de singulis participat, ita etiam ab omnibus propellitur.

Tùm *sulphurea*, five, quæ sale volatili oleoso abundant, ea enim & citò in sanguinem diduntur ob volatilitatem, & tenuitate suâ poros aperiunt, & caliditate renes stimulant, ac salinâ virtute exitum seri procurant uberius: imò à sale resoluta & expansa violaceum odorem urinæ conciliant; unde pertinent huc è simplicibus omnia de hoc principio participantia & lithontriptica; in primis verò *cerebinthinata* omnia, & in substantiâ, ut in pilulis, colostro, cum ∇ is, & oleo ac \sim u propinata, attenuandi & segregandi potissimum vi pollentia.

Imò & *Oleosa* huc spectant alia, licet terreis immerfa, ut glandes quercûs, ossa dactylorum, nuclei persicorum, &c.

Vel denique *aperiendo vias*, & *resolvendo*, idque tum *per se*, uti, præter jam dicta in priori classe, omnia sunt *aperientia* & *obstructiones expedientia*: unde uti certum est, *diuretica optima esse aperientia*: sic etiam vice versâ *aperientia sunt optima diuretica*. Idque præstant tum *aquea*, tum *salina*, tum *oleosa*, conjunctim, poros laxando & referendo, temperandoque, sicubi sint partes erosa: tum *per accidens*, uti purgantia vim habent diureticam eximiam, non solum, quòd ipsa quoque fundant sanguinem, unde ratione salini hujus stimuli conveniunt & diuretica cum purgantibus; verum etiam ob consensum intestini recti & vesicæ. Altero enim sphinctere soluto, & alter portam pandit, & lotium certò certissime pellendi hinc efficacia sequitur, de quo elegans locus & historia legi potest apud *Langium misc. cur. vit. 6. p. 16.*

Et hæc potissimum locum habent, quando restitit in vesicâ urina, & propellendum est serum etiam ex vasis, ut in ordinem redeat, ut alveis suis vectum locis debitis exitum inveniatur, & remora submoveantur omnes, adeoque ipsi sanguinis purpura, & lymphæ balsamicæ suus persistet illibatus vigor.

LIB. II. SECT. II. CAPUT VIII.

De emmenagogis.

UT aliàs universalìa sũnt, quæ per sudorem, alvum, os, urinam evacuant, in utroque sexu, ita in fœminis spectatim ea hunc censum subire merentur, quæ menses ducunt, quibus altera sanitatis fœminarum pars absolvitur.

Cùm verò duo omninò circa hos sint observanda summa genera, *humor ipse*, qui excidit, seu sanguis, & *via, per quas*, juncto & non neglecto ipso archéo, qui cœlorum rhythmum per lunare hoc tributum explicat: hinc etiam ipsa hæc menses ducentia medicamenta specialius paullò præter superiora hoc loco lustranda.

Respiciunt vel *vias*, quas utique liberæ esse decet in totâ republicâ microcosmicâ, qualia sũnt tũm *aperientia* omnia, largo modio superius recensita, exceptis acidis & nitrosis, quæ scilicet intentioni alteri sũnt contraria, nisi eadem ita dirigantur, ut sub aliorum dominio actionem eorundem juvent. Unde huc etiam pertinent è splenetis omnia *incidentia*, *attenuantia* & *reserantia*, tũm in primis verò *infusa*, *decocta*, *portiones*, ad fluxiles magis reddendos humores. Maximè ergo huc spectant radices 5. aper. decoctum aperitivum, & alia *emollientia*, in primis etiam externa, ipsa *balnea*, quæ & calore blando, & insigni humectandi energieâ vias quàm optimè expediunt, & quod *λεπτομέγεσα* seu particularum tenuitas internè, id hæc externè eminenter præstant. Sic etiam *suffimenta* poros laxantia, & mucum detrahentia alia huc pertinent, & locum habent in sterilitate, mensium defectu, decoloratione, restagnatione, & exinde productis symptomatibus aliis, uti v. gr. non sine fructu commendat suffumigium è pomo colocynthidos utero per infundibulum exceptum *Timæus in consiliis*, quod successisse in quâdam fœminâ scribit: & i. si hoc remedio commodè post balnea

cum fructu sumus usi. Adeoque emmenagoga ipsa nihil aliud notant, quam aperientia uterina specificata.

Vel respiciunt *sanguinem ipsum*, cujus uti statum menses unice denuntiant: ita iidem illius omnino conditionem sequuntur, ut plus, quam Apollinis oraculum, verum sit; *qualis sanguis, tales menses, quales menses, talis sanitas*. Uti vero ad mensium eruptionem requiritur sanguinis quidam *εργασμός*, sive repletio, sive fermentatio, unde sibi viam quaerit, & stato tempore exsolvitur: ita etiam emmenagoga illa sunt eximia, quae sanguinis statum ad hoc ipsum munus indispositum respiciunt, quod in genere quidem sit, motum ejusdem promovendo; in specie vero potissimum duplici fit ratione:

Vel enim 1. *impedimenta sanguinem quasi siccantia & coagulantia auferunt*, illa vero impedimenta sunt duo: *humores acidi & pituitosi*, seu serum coagulatum. Inter illa sunt v. gr. *martialia*, crocus aperitivus *Atus*, cum *Sibus*, pulvis cachecticus *Quercetani*, pulvis stomachalis ejusdem: imò sunt, qui crudam limaturam *Æis* vel *Ois* eadem intentione propinant, ut aciditatem constringentem absorbeant & reprimant. Praecipue vero conveniunt martialia huic fini ea, quae humectandi potestate unà pollent, ut *Ra* ♂ *pomata*, & *cydoniata*, quae insignem contra hunc morbum obtinet virtutem: *Ra* ♂ *rea*, & similia, ut unà & siccitas respiciatur, & fermentatio sanguinis deficiens promoveatur; aliaque, quae serum in coagulum abiens, seu pituitam, liquant, fundunt, resolvunt & attenuant, amaricantia, & quae partium tenuium sunt alia, ut dictamnus, levisticum, artemisia, cerefolium, matricaria, &c. è jam dictis aperientibus.

Vel 2. *eiusdem rarefactionem promouunt & stimulant*, ut excitatis ac exaltatis particulis sulphureis & salinis volatilibus activior fiat, & lentore suo torpido extuto amplius affectet spatium qualitate & motu; quò pertinent omnia *balsamica volatilia & medicata*, tam *sulphurea*, v. gr. crocus, myrrha, baccæ lauri, sabina, quae menses potentissime pellit: item *œia destillata*, sabina, cinnamomi, melissæ, croci, &c. quam *salina*, *Θia fixa*, & volat. *Ra* ♀ *ri*, borax, *Θ* artemisiam s. & *Θlatum*, &c. *œus* ❄ *ci*, cujus etiam

etiam externum usum peculiari instrumento ad uterum derivandum maximè commendat *Glauberus* : *Ætus C. C. ☉ succinī volat.* Ra bez. Mich. quæ volatilitate suâ sæpe pellit menses. Unde regula practica est, utrique intentioni appropriata: *Quæ urinam cient, plerumque etiam promovent menses.*

Vel 3. *stimulant & utrumque expediunt.* Pertinent huc ipsa quoque purgantia, quatenus non solum causam antecedentem, humores viscidos, lentos, attenuant & educunt, adeoque aperiunt & vias respiciunt; verum etiam sanguinis rarefactionem & fermentationem apprimè juvant, ut sæpe ipso die, quo assumpta fuere, redeat fluxus: & inter alia quoque aloë huc facit, unde *Hoffmannus* refert, habuisse se ancillam, cui nullâ aliâ ratione promoveri potuerint menses, quàm usu pilularum pestilentialium Ruffi seu de tribus, aloë, croco, myrrhâ. Sic idem de *Helidæo* refert, quòd in pertinacissimis mensium obstructionibus elect. hieræ ʒj cum ʒj croci usus fuerit feliciter. Hæc, inquam, utrique indicationi quàm optimè satisfaciunt, & hinc infusâ aperientia cum laxantibus perquam commodè miscentur.

Vel 4. *ipsum sanguinem restaurant, resciumt, adeoque fluxilem reddunt*, qualia sunt imprimis analeptica, & victus commodus ac paulò plenior. Absurdum enim fuerit, si quantitate deficiat, motum ejusdem promovere. Hinc uti fœminæ serosiori & fluxiliori gaudent sanguine, ad turgescentiam scilicet aptiori, & hoc ipso plethoram seu abundantiam serosam acquirunt, quam certo tempore pro naturæ nutu depleri sentiunt: sic huic quoque omninò prospiciendum est, uti jam quoque dicemus.

Quoad APPLICANDI enim MODUM, si ullibi aliàs, multa veniunt observanda notatu digna.

I. *Ubicunque non adest menses movendi indicatio, ibi frustra emmenagoga adhibentur: cessante enim indicante, cessat remedium, quod indicationi debetur.* Non indicantur verò tum ratione ætatis, unde frustra fuerint, qui puellis 10, 11, 12, annorum eadem adhibere audeant: tum ratione *ἰδιοσυγκρασίας*, quandoque enim nulla adest per naturam inclinatio ad hoc

hoc tributum lunare; licet id rariùs visatur, observavi tamen id ipsum in aliquibus, quæ & conjugium, licet sterile, contraxerunt: tum præcipuè ratione abundantiaë deficientis, unde tum aliàs, tum à morbis chronicis convalescentibus, virginibus & fœminis non adhibenda, nisi analeptica.

2. *Gravidis non danda sunt emmenagoga*, quod quidem duplici de causâ potissimùm valet: non danda scilicet sunt meretriculis, & semper cautè danda, quæ scilicet prætendunt obstructionem mensium, & gravidæ existentes intendunt fœtus deturbationem; licet enim, nisi dispositio adsit ad abortum, frustra sæpe decoctum sabinæ ac purgantia aliaque hauriant; attamen id contra conscientiam est, neque in casu dubio ultra martialia & aperientia moderata adscendendum est. Non danda item, gravidis nimis calida, sanguinis rarefactionem urgentia: uti enim gravidæ tali rarefactione & fermentatione præternaturali, seu febribus ardentibus correptæ, ut plurimùm menses præternaturales & consequenter abortum, pati solent: ita longè minus id medicamentis est intendendum: quæ ipsa quoque est ratio, quòd ipsis purgantia minus conveniant.

2. *Menses moventia nisi justo tempore adhibeantur, nil juvant.* Alia scilicet in hoc ratio est eorundem, quàm purgantium, emeticorum, & diaphoreticorum; nam præter vias & sanguinem ipsa natura seu archeus fluxum hunc principaliter efficit & dirigit: hinc sequendus est in promotione eorum hujus ductus: adjuvanda est, impedimenta removenda. Hoc in casu, quoad tempus, duo notanda in praxi: aut enim jam fluxerunt, aut nondum: si hoc, tempus eligi solet & debet conjunctionis ☉ & ♃: ut enim experientia non respondeat vulgatum illud:

Luna vetus vetulas: juvenes nova luna repurgat; attamen ex eo non sequitur, lunam nihil conferre, cum conferat utique quàm maximum, & uti humorum est domina: ita quadris suis, in primis novilunio oceani microcosmici æstum excitat: de hoc tempore inter alios legi potest *Rulandus pract. empir. cap. 1. pag. 152.* Sin illud, quærere debet medicus, quo tempore alioqui fluere naturaliter consueverint: valet enim, uti aliàs

in

in medicinâ, ita & hoc loco : *In tempore dare medicamenta, optimum.*

4. *Non sola aperientia, non sola pellenentia ex usu sunt promiscuè.* Vidimus aliquoties enormiter in hoc peccâsse mulierculas & medicos, qui decocta emmenagoga, imò olea destillata juniperi, sabinæ, spiritum salis ammoniaci & similia toto die & indifferenter propinant, specifica hæc putantes, quæ ab autoribus probatis venditantur ; cum tamen illa maximè pro talibus sint habenda, quæ huic vel illi indicationi specialiori satisfaciunt.

5. *Optimum ergo est, præmittere aperientia, subjungere pellenentia, tum interna, tum externa.* Sic egregio strategemate ante con-
suetum & ordinarium tempus per unam vel alteram septimanam propinantur aperientia humectantia, digestiva, præparantia. Imò ipsa purgantia, & V. S. in quibus cardo rei vertitur, alio tempore non instituenda : quod si fiat, frustranea & inefficax omnis erit curatio.

6. *Qua menses movent, eadem & fetum promovent, & adeò talia non tam audiunt aperientia generalia, quàm specialia & rarefacientia.* Inprimis verò operantur, ut seorsim quædam de iis addamus, quatenus vel *confortant* naturam, unde vini, vini Malvatici haustus prodest, & cordialia paullò volatiliora, aromata omnia : vel *stimulant*, & motum citatiorem reddunt, eaque tum *aquea*, volatilitatis non omninò expertia, qualis est ∇ pulegii : vel *emollientia*, ut ∇ lil. alb. vel *diuretica*, unde emulsio seminis lithospermi, violarum, cum aquis appropriatis huc spectat : tum *oleosa*, ut \circ succini, succinum quoque ipsum : tum *salina*, quorum agmen ducit borax Veneta, unde Lucina titulo secreto quibusdam audit : vel *mitigant & nervosum genus solantur*, cujus irritatio dolorifica sæpe difficiliorem partum reddit : unde huc eximiè spectant cinnabarina, & notabilis de specifico cephalico exstat historia apud *B. Langium misc. cur. tit. 32. pag. 97.*

7. *Partum facilitantia propriè dicta non nisi instante sætu, & natura juveninis indiçâ propinanda :* ad quod pertinet non solum 1. tempus novem mensium, seu dierum 280. legitimè elapsum ; verum etiam 2. dolores partus veri, 3. quod omnium palmarium est, partus instans ipse, qui nisi approximet portæ, & aperta

tura seu hiatus jam se pandit magis, frustra est, non agentem naturam irritare ac sollicitare, unde scilicet ipsa bene hactenus agens pervertitur, ut sæpè intempestivè fœtum ejicere tentans, stimulo scilicet hoc addito, vitiosam ipsi figuram conciliet, & partum præter naturam difficilem inducat: uti aliàs quoque ipsa obstetrices in hoc ut plurimum delinquant, dum citius, quàm par est, hortantur, stimulant, pellunt, & in fellam parturientes collocant.

8. *Fœtus mortuus & secundina retenta fortiora stimulantia ferunt,* qualia inprimis sunt sulphure acri fœtido pollentia, quo nec ipsi testes equi carent, licet non æquè promptum sæpenumerò auxilium ferre observentur. Externa verò partum promoventia, nisi prædictis intentionibus sint conformia, vel adstrictione abdominis ad exclusionem sollicitent musculos, iisque hoc pacto robur quasi concilient, plurima sunt superstitiosa. Notandum verò est,

9. *Quòd eodem casu utroque, præter alia præsidia chirurgica, putredini tunc maximè obviam eundum sit,* quatenus miasma illud putridum ab iis exhalans cor ferit, & febrim excitat satis periculosam, & tantùm non lethalem, unde conveniunt tunc balsamica putredini maximè resistentia, myrrhata inprimis, unde essentia myrrhæ cum ω u F ri, item elixir proprietatis eo nomine satis sunt celebria: nec ipsa bezoardica sunt excludenda.

10. *Menses scientia lac non augent;* sunt enim & indicationes contrariæ & motus oppositi, de quibus videatur *Langius l.cit. tit. 19. pag. 46.* qui negativam hanc latius tuetur & exemplis ac rationibus propugnat. Utut verò in contrarium adduci possit, quòd experientiâ teste, simul stare possint mensium fluxus, & lactis præsentia, & quædam communi quasi consensu medicorum, exemplo fœniculi utrumque expediant; nihilominus tamen si thesis intelligatur de propriè dictis, penetrantioribus & pellentibus fortioribus, vera est & fundamentum in re habet.

De lac augentibus ac minuentibus.

L Eve videtur postulatum muliercularum, lac facere; attamen satis magnum est sæpe, si medicus promissis stare, & illud præstare velit.

LAC quæ AUGENT, & ejus copiam producant,

Vel 1. *augent chylum, ac partes sanguinis serosas chylosioresque,* qualia sunt non tantum alimentosa, *εὐπεπτα καὶ πολύχυλα*, facile in succum & sanguinem convertibilia, ova forbilia, juscula amygdalina, ex lacte, nucleis pini, oryzâ, & similia: potus largior, quem ideo non sine causâ concedimus nutricibus, ut ejus suggestione lac hinc suppetat: unde etiam cum lacte decocta, & ipsum haustum per se, quàm maximè huc faciunt. Pertinent huc ubera vaccina, quæ sanè rectius alimentis junguntur, quàm medicamentis, quia facile rancorem contrahunt. Sed & *medicamentosa*, quæ partes oleosas cum aqueis communicant, & immerfas habent, quod chylo maximè & lacti conforme est, quippe quod nihil est aliud, quàm partes oleosæ substantiis aquosis remixtæ: semen cardui Mariæ &c. Hinc faciunt quoque huc oleosa temperata alia: semen nigellæ, fœniculi, pastinacæ, & similia.

2. Vel *vias patulas præstant, & reddunt poros liberos, ut commodè influere possit*: unde rectè elogio *B. Langii miscell. cur. tit. 19. pag. 46.* diaphoretica & sudorifera singula, præsertim si blanda illa sint & temperata, effectum illum præstant, absorbentia scilicet, quæ coagulum impediunt, & potius alcalinâ suâ naturâ, uti sal interpres est conjunctionis partium oleosarum cum aqueis, commixtionem seu confusionem hanc procurant. Sic *idem* ceu arcantum commendat decoctum ex floribus sambuci exsiccatum cum lacte vaccino factum, ceu probatissimum experimentum, quo pro vehiculo sæpe usi sumus. Sic crystallus præparatus, lumbrici & stipes præparati, & præ omnibus lac Dæ hunc censum maximè subeunt, de quo vid. *Gesnerius, Boottius, D. D. Major &c.* Sic & vinca pervinca quovis modo hausta vel propinata vim habet *πελυγαλακτοποιήσιμω.*

3. Vel *affluxum ad mammas promovent*, uti sunt frictions, fomenta ex decoctis, semen fœniculi, anethi cum lacte, empla-

Bb 2

stra

fra item ex commendatione nonnullorum id præstant. Præcipue verò eum in finem è vegetabilibus laudem meretur pimpinellæ recens herba inter mammillas posita, laudata à *Sim. Paulli quadripart. botan. loco propr.* E mineralibus crystallus, & præ omnibus aliis þius seu argentum vivum. De hoc ipso verò locus elegantissimus, & qui instar omnium esse potest, exstat apud *Herculem Saxoniam præst. med. lib. 10. cap. 53. pag. 858.* ubi refert primò experimentum muliercularum Patavinarum ex Th. Jordano & vulgatâ notitiâ, quæ lactantes, cum primùm lac amiserint, à pharmacopolis corticem avellanæ in hunc usum à medullâ excavatum, & foramine angusto fabrefacto, argento vivo plenum sibi ipsis emant, obturato cerâ orificio, & collo appendant, ut lac restitatur, quod ipsis ex voto succedit. Deinde etiam rationem modi agendi addit duplicem: alteram vulgatam, alteram propriam: illam quidem, quòd opinio sit muliercularum utentium, id fascinationibus prodesse, & lac à fascino ablatum, hoc modo restitui: hanc verò, quòd hydrargyrum vaporosam in se habeat substantiam, & usque adeò tenuium fit partium, ut non modò in penitiores quascunque partes se insinuare possit; verùm etiam tophaceos tumores dissolvat ac digerat: unde arguit, ideò prodesse deficienti lacti, quòd valeat crassum sanguinem fundere & attenuare, qui propter sui crassitiam & lentorem venas mammarum ac glandulas ingredi non poterat. Sanè admodùm curiosè & accuratè. Id ipsum enim experimentum valere & succedere, nostrâ experienciâ corroborare non dubitamus, sæpiùs enim id cum fructu suasimus. Effectus verò ipse hîc rectè adscribitur mercurio, quòd fluxiliores reddat humores, serum & sanguinem, unde ad motum cietur fortius, & in mammis secundùm naturam lac colligitur.

Et hæc locum habent in nutricibus & puerperis, tum statim post partum, tum subsequente tempore, quâcunque demùm externâ de causâ fons hic fundere lacteum liquorem recusat.

Cum verò contrariorum eadem sit ratio, facilè jam L A C MINUENTIUM AGENDI MODUS patere potest, quorum sanè usus non minor est, ac priorum.

Præstant enim id respiciendo vel *vias i. emolliendo, & laxando.*

do. Omne enim lac restagnans, nec exitum factu inveniēns concrefcit, grumescit, unde tenduntur mammæ, inflammantur, & non rarò suppurantur, sive terror aliquis præcedat, vel alius gravis affectus, mœror, tristitia, quod frequentissimè accidit, ægrotantibus vel morientibus infantibus; ut restitet, nec in vasa æquè, ut alius sanguis, ad cor tunc ruens recipiatur, unde proximus est ad coagulationem gradus. Hinc expertum est medicamentum, quod commendat *Willisus de febb. pag. 289.* ubi lac, ait, in mammis, emplastris è diachylo applicitis citò disparuisse. Idipsum sæpius experti fuimus feliciter, imponendo emplastrum diachylon simplex, eâ tamen cautelâ, quod de aliis item omnibus similibus valet, ut foramen in medio relinquatur pro papillâ, ut liberâ existente eâdem effluere lac possit. Sic quidam pulmentum & cataplasma parant è pane similagineo, additâ dimidiâ parte salis, & aquâ calidissimâ. Sic fomenta cum lacte adhibent quidam. His per aliquot dies continuatis lac profuit vel consumitur sine dolore.

Vel 2. *restagnationem, discutiendo & resolvendo*, unde factâ ejusmodi restagnatione non solùm internè conducunt bezoardica, sudorifera, regressum in vasa promoventia, & dissipantia; verùm etiam omnia, quæ grumos impediunt & coagulum, idque præter jam recensita præstant tum cum *èvegyeia emollientia*, ut sperma ceti, unde ad tumorem mammarum in lactis copiâ nil æquè præstare scribit *Timæus*, quàm emplastrum, seu sparadrapum potiùs *Mynsichti* de spermate ceti: chærefolium, item ac petroselinum imposita commodè discutiunt & resolvunt: tum *volatili sulphure vel sale pollentia*, camphora, crocus, qui tamen parcè adhibendus, &c. tum *salsa*, unde solent pro evaporistto appendere crocum, sal & salviâ. Radicem armoricæ lac suffurari tum *Schröderus*, tum *alii* scribunt, cujus folia, etiam cum fructu sæpius imposuimus ad erysipelas præcavendum & curandum. Tum *amara*, quæ coagulationem impediunt, & consistentiæ lactis inimica sunt, unde omnia, quæ semen, eadem etiam lac imminuunt, mentha, cicuta, absinthium, ruta, &c. Sic & externè frictiones lenes, non asperæ, v. gr. cum pelle mustelæ, egregiè dissipant. Sic huc pertinent pectinationes quasi, cum excutiâ factæ.

Discutitur etiam lac experimento vulgato, quod & *Helmon-*
sius lib. de magnet. vuln. cur. §. 21. afferit, mulier, ait, ab lactans in-
 fantem, quò citiùs ubera sibi sterilecant, in prunas lac emul-
 get, & mox ubera flaccescunt; quod tamen indifferens est: in-
 leviori casu juvat, quod experti sumus; in graviore, ut saepe
 omnia alia, minùs. Neque obstat muliercularum timor, inde
 nullum omninò lac redire, quod contra experientiam est.

Vel 3. *affluxum, proventum ulteriorem impediendo*, qualia sunt
 tum *adstringentia*, uti ex pulvere myrtillorum solent sacculum
 interpassatum, in medio apertum, applicare, & inungunt oleum
 myrtillorum; licet olea commodiùs omittantur: tum *repellen-*
tia, sive *terrea & aquea*, uti è bolo albâ communi & cerusâ cum
 rosarum solet fieri usitatè massa, & applicari: sive *acida*, ut
 acetum simplex vel hñisatum, sive sola applicata, sive cum di-
 scutientibus mixta, unde egregium experimentum exstat apud
Morellum pag. 567. spongia nempe immersa in decocto cumini vel
 coriandri, factò cum aceto acerrimo. & admota, idque secretum
 quorundam est, quod ipsi etiam in aliquibus cum fructu experti
 sumus. Pertinet huc oxycratum, unguentù rosatum, cataplasma
 è farinâ fabarum, lentium, semine cumini, coriandri, cum succo
 solani, plantaginis, aceto & oleo rosaceo. Sic aceti fecem com-
 mendat *Plinius lib. 23. cap. 2.*

Facit huc etiam *exteriùs facta compressio thomaci* per vestimen-
 ta arctiora. ein schnieren / & in primis victus moderatus, tenuis &
 ficcans, potus item parcior.

Habent verò hæc usum triplici casu, sive infantes ab lacten-
 tur, quod toto die fit, & eo casu faciliùs res succedit; sive mo-
 riantur, ubi difficiliùs; item apud magnates aliasve, quæ ipsæ
 lactare nolunt, præservativè, quo pacto felicissimè sæpè adhi-
 buimus emplastra.

Quoad UTENDI ET APPLICANDI MODUM notan-
 da sunt aliquot cautelæ:

I. *Pinguia mammis in resagnatione lactis non applicanda*, non
 humectant enim solùm magis, & influxum majorem causantur;
 verùm etiam facilè inflammationem, si qua non adest, procu-
 dunt, & præsentem augent: unde quoties vidimus applicata in
 dolore

dolore hoc à lactis copiâ pinguiâ, toties ferè suppurationem consecutam notavimus. Præstant eo casu discutientia, qualis v. gr. est ∇ calcis vivæ quæ si qua alia, inflammationem omnem avertit, & refrigerat, & discutit.

2. *Repellentia in mammis non eque locum habent* tùm ob viciniam cordis, tùm, quia faciliè coagulationem & caseationem lactis inducunt, & motum humorum fluxillum quasi figunt & impediunt, ut minus in vasa remeare, discuti, vel effluere possit: hinc non nisi in principio statim, & mitiora, vel cum digerentibus mixta, applicanda.

3. *Repellentia lac melius dorso applicantur*, ut nempe influxus liquor avertatur potius, quàm, si in mammis illud fiat, quò influxit, perperam detineatur. Sic hoc pacto experti sumus emplastrum ex spermate ranarum cum albi cocti ana dorso applicatum; antè verò emplastrum diachylon, optimo consilio & strategemate: ita enim, quod influxurum est lac, impeditur quasi in viâ, &, quod influxit, exitum invenit, id quod aliis similibus quoque imitari licet.

4. *Coagulatio lactis quovis modo prohibenda; sin verò emolliri nequit & discuti, suppuratio promovenda.* Hinc semper resolventia immiscenda è semine apii, cumini, coriandri &c. hinc acidis admiscenda incidentia. Hinc omnia, quæ hæcenus diximus, valent, & locum habent, quando adhuc intra sphæram & naturæ dominium res est, ut ipsa sibi applicare hæc remedia queat. Sin minus, nullum aliud remedium est, quàm suppuratio, quæ perficitur emollientibus penetrantioribus, inprimis ex oleo lini, melle, farinâ lini, vitellis ovorum, terebinthinâ, aliisque jam dictis.

LIB. II. SECT. II. CAPUT X.

Deanodynis & narcoticis.

UT nihil inter omnia symptomata dolore molestius est, ita nihil ægrotis gratius medicamentis hos sistentibus & mitigantibus,

Ut

Ut verò eò melius in horum recensione progrediamur, necesse est præmittere distinctionem inter anodyna interna & externa, juxta hunc enim applicandi locum variat utique etiam agendi eorum modus.

Utraque quidem in genere sunt, tensionem & vellicationem partium membranarum laxantia; sed diverso longè modo.

Externè enim id præstant tum *emollientia*, ἐμαρτυρωσὶς talia, seu *mucilaginosà*, unde epithema evaporiston in omnibus doloribus confit ex pane similagineo, lacte, croco, vitello ovi, &c. Sic & *lumbrici vivi* applicati dolores tum paronychiæ, tum alios partium nervosarum insigniter leniunt, quâ ratione aliquando curavimus dolores dorsi maximos, solis his contusis & applicatis.

Seu *aquea tepida*, calida & humida. Sic balnea, fots, & topica similia blando tepore laxant & digerunt, adeoque egregiè demulcent: sic balnea in doloribus calculi & similibus sunt optima. Sic usitatum est in praxi, & ab ipso *Hippocrate* commendatum, ut in dolore pleuritico lac calidum vesicâ exceptum lateri dolenti applicetur: licet enim, quod nonnulli objiciunt, non possit penitus liquoris virtus membranam hanc penetrare; attamen neque opus est eo, sufficit enim, blandum teporem hoc modo diutiùs continuari posse, & hinc diutiùs afficere ac demulcere dolentem partem.

Seu *pinguia*, quod præstant illa ipsa omnia, nisi quid applicationem eorum impediat. Sic unguentum anodynum vulgatum officinarum ex meris constat pinguibus. Sic vitellum ovarum inter anodyna hæc meritò refertur. Hinc in hoc omnes pinguedines conveniunt, & utramvis selegeris, perinde fuerit, parvo habito selectu.

Tum *repellentia*, & *affluxum humorum prohibentia*, quæ ut priora demulcent: ita hæc obtundunt sensum partis. Sic huc pertinent omnia actu & potentiâ frigida, uti v. g. colicam applicatâ glacie curatam recenset ex aliis *l. de nive Bartholinus*: concentratur enim inde calor, & consequens irritatio, & doloris intensio remittit.

mittit. Pertinent huc porrò frontalia, epithemata, in dolore capitis frequentari solita, unguent. alabastr. & similia.

Tum *digerentia*, quæ suavi ac leni calefaciendi & discutienti virtute pollent, caloremque nativum roborant, & diffationem materiæ vitiosæ per poros apertos, quos simul laxant, procurant. Et hæc in scholis medicis propriè dicuntur *paregorica*, si nempe in reliquis ita se omnia habeant: sive per se formâ sacculorum, sive fomentorum, sive pediluviorum &c. usurpentur.

Pertinent huc in specie *nervina*, quæ balsamicâ suavi suâ vi grata cerebro, & partem demulcent, & acorem ac acrimoniam præternaturalem tollunt; seu *spirituosa*, sic Ψ i solò dolores sæpe abiguntur: sic ∇ magnanimitatis, ~ lumbricorum cum Ψ i, licet paullò debilior, officium facit. Sive *oleosa*, sic \odot saponis Veneti, ceræ, carminativa, & ipsa quoque cocta varia, chamæmeli, anethi, huc spectant: sive *uriosa*, sic ~us \ominus *ci vel per se vel cum Ψ i, quem falsò inde coagulari sibi finxerunt hæctenus, dolores sopit: sic ~us C. C. lumbricorum volatilis, & similes, quàm optimè solantur dolores partium nervosarum, vel membranarum omnium. Sive *mixa*, tale est linimentum nostrum nervinum ex ∇ magnanimitatis, ~u lumbricorum volatili, & C. C. vel *ci conjunctim, laudatissimum.

Et hæc quidem conveniunt in doloribus omnis generis, non tamen uno modo, neque partibus omnibus.

Sic membranosis partibus & articulis magis profunt spirituosa, & digerentia, minùs pinguis, medio modo emollientia. Sic emollientia magis conveniunt, ubi viæ simul laxandæ, ut in calculo & inflammationibus, quæ ad suppurationem tendunt; digerentia & spirituosa, ubi magis discutiendum. Sic repellentia magis locis tutioribus & ficcioribus, v. gr. capiti; minùs mollibus & humidioribus, mammis. Cùm itaque magna sit horum latitudo, benè sunt discriminanda, & pro partium & affectuum naturâ varianda anodyna, quo ipso prudens medicus ab empiricis & vulgo differt, qui omnibus omnia applicant, nullo habito respectu, & adeò, dum prodesse volunt, longè magis nocent.

Notabimus verò porrò pro horum explicatione,

Cc

1. *Opium*

1. *Opium plus internè, quàm externè convenit, non, quòd in hunc modum non possit applicari; verùm, quia causam magis respicit priori illo casu adhibitum. Et, si inter topica simul recipitur, non aliâ ratione agit, quàm demulcendo, digerendo, emolliendoque, & partem effluviolorum suorum cum sanguine communicando. Reliqua verò recensita extrinsecus magis usurpantur.*

2. *Narcotica, præterquàm actu frigida, non auferunt sensum partis, extrinsecus adhibita: non repellunt; sed discutiunt, emolliunt & digerunt. Falsâ enim hæc fuit hypothesis veterum, narcotica, frigida statuentium, unde arbitrati sunt, eorum applicatione sensum quasi partis intercipi. auferri & emori; id quod tamen, contra experientiam est omninò; hinc enim opium applicatum, & per 24. horas ampliusque gestatum, tantum abest, ut sensum auferat, ut potius emolliat. Hinc hyoscyamus quoque cum lacte coctus dolores scorbuticos eximie solatur: quam in rem elegantissimum exstat experimentum apud *Drauwitium tract. de scorbuto*, ast emolliendi suâ & digerendi potissimum vi, unde emplastrum de hyoscyamo vidimus non solum insigniter profuisse doloribus; verùm etiam discussisse, & pro re natâ, suppurationem promovisse. Par ratio est cicutæ, unde frustra est, quod à quibusdam objicitur, cicutæ, seu emplastri de cicutâ usum non esse tutum in scirrholienis, quòd magis congelet. Eliminanda hinc illa hypothesis è foro medico, & tamen negandum non est, sulphur, quod narcoticum vocant, in his ipsis reperiri, quod extrinsecus quoque cum sanguine communicatur ex parte.*

3. *Narcotica & anodyna externa per se dolores, per accidens vigilias sedant; ipsa verò, præterquam papaveracea, pro somno citando non sunt in usu æquè; utrumque verò opiata faciunt. Uti enim dolores excitant vigilias, ita illis ablati & cessantibus hæc quoque unâ quasi fideliam auferuntur. Ast cicutam, hyoscyamum, mandragoram, interiùs propinare hodiè religio debet esse medico. Gaudent enim sulphure impuro, indigesto, naturæ inimico, non blando.*

Unde ad interna quoque digrediemur jam, & præmittimus

4. *Ano-*

4. *Anodyna & narcotica tantum differre gradu; non verò omnia anodyna, nec narcotica, esse hypnotica.* Sensus enim ligatio, quæ propriè est narcosis, si de internis medicamentis prædicetur, debetur ligationi spirituum animalium, quò minus influant; sed vapore narcotico quasi vinculo quodam detineantur, adeoque quæ (interna) sunt anodyna, dosi auctâ narcotica fieri possunt, & narcotica vice versâ dosi minore fiunt anodyna.

5. *Attamen, sunt quadam anodyna, quæ non equè sunt narcotica,* quæ nempe acrimoniam quidem humorum mitigant, & consequenter dolores auferunt, & per accidens quoque interdum soporem cient; attamen somnum intentione primariâ non efficiunt, e. gr. sulphura anodyna, vulgò narcotica dicta, metallorum & mineralium, quale eximium latet in cinnabari nativâ, de quâ effectus vidi aliquot notabiles, conquievisse inde dolores dentium, capitis, nervosarumque partium aliarum, unde in omnibus doloribus gravioribus conveniunt cinnabarina, quæ tensionem & vellicationem membranosi generis tollunt, acorem & acrimoniam, si qua adest, absorbent & præcipitant adeoque his ipsis sunt convenientissima, v. gr. arthritide, pleuritide, calculo, &c.

Ut verò de MODO AGENDI somniferorum in specie, seu narcoticorum horum in genere, & imprimis opiatorum, meliùs constet, dicimus, eum consistere non in sale, nec Mercurio; sed sulphure, & quidem 1. blando, 2. facilè resolubili. In sulphure quidem, unde inflammabilitate, pinguedine, odore, &c. opii, croci, & similibus id patet: item ab oleo, quod per destillationem elicere facile est: blando verò, ut removeamus omnia illa ab interno usu, quæ tali non pollent, sed immaturo, indigesto, foetido, naturæ inimico, non obstante, quòd hæc ipsa soporem, imò lethum inferre hoc ipso apta nata sint. Resolubili verò, tum in se, tum ratione corporis: in se, quatenus unà gaudent vel sale volatili, ut opium, crocus, unde resolutio eorundem in ventriculo, seu exhalatio, evaporatio citior oritur, & facilis in sanguinem communicatio; vel aquoso vehiculo, ut emulsionem, &c., notum enim est, hisce potissimum duobus sulphur recludi, expandi & resolvi, & consequenter activi-

tatem suam consequi. Hinc in genere narcotica & hypnotica pol-
lent sulphure magis vel minus vaporoso & resolubili, sive mucil-
laginoso, quale in hyoscyamo occurrit, sive aqueo, sive super-
ficiario, sive immerso, ut in lactucâ, cujus succus lethalis scribi-
tur; quem tamen noxium concesserim, lethalem nolim dicere,
item solano, cicutâ, vino, cerevisiâ; sive sibi magis relicto, puro,
& oleoso, ut in Ψ , croco, opioque visendum est: imprimis verò
emulsionibus papav. sem. 4. frig. maj. & min. &c. cum aqueis
humectantibus. Ad quem ordinem & classem singula alia quor-
que possunt referri, quæ spiritus turbant, & vaporosis suis efflu-
viis eosdem inebriant, ac torpidiores reddunt.

Hoc ipsum itaque sulphur resolutum in corpore serosis
aqueis & salinis particulis *ava Jovis d'oeis* de se emittit & exhalat,
quæ cum sero commixtæ ad cerebrum feruntur, cujus pori hinc
blandè vel fortius obstruuntur, & somnus obrepit, spiritibus ani-
malibus non tam pessundatis, venenatis, extinctis & destru-
ctis, quod vult *Verulamius* & *Willisus*, quàm obnubilatis, ut sui
juris amplius non sint, neque liberè motitentur, functionibus-
que suis præesse queant. Hinc uti duo hæc perpetuò ad somnum
requiruntur: serum blandum, mite, & sulphur suave, vaporo-
sum, ipsi immersum, etiam in statu naturali: ita regula est tam
vera, ac sol in meridie lucet, opium non operari, neque anody-
num, vel potius narcoticum evadere, sive somnum ciere,
nisi serum in sanguine sit proportionatum: unde statuimus, se-
rum esse vehiculum tum alimentorum, & in specie sulphuris ali-
mentosi, emulsionis chyli; tum medicamentosi opii, & in ge-
nere omnium medicamentorum.

APPLICANDI denique ANODYNA MODUM subne-
ctimus:

1. *Nullam ex anodynis illustrius est opio.* Hoc omnium pri-
mum & ultimum, quo solo, si noverit legitimè uti, contentus
esse potest medicus. Stat sua laus aquis hypnoticis vegetabilibus
& sulphuribus mineralibus, sive Θ li, sive aliorum, anodynis:
nullum præcellentius est ipso opio ritè parato, unde non inju-
riâ in genere *Willisus* & alii medicinam non carere posse hoc
nepenthe asserunt: in specie verò *Silvius* dicere solitus est, se
malle

malle non esse medicum, quàm opio carere, & *Platerus*, referente id nobis *B. Rolfincio*, dixit aliquando per hyperbolen, se posse opio suo in vitâ servare rotâ contractum, innuens, nullum quasi dolorem esse, qui huic non cedat. Hinc adeoque opio tutò non solùm licet uti; sed id ipsum est perquam necessarium.

2. *Dolores sistit opium, non palliativè; sed revera.* Nimis religiosi in hoc sunt medici quidam, qui semper causam, causam, auferendam esse in clamitant, & contra methodum esse, symptomatici dolori medelam præstare opiatis, ad leve momentum duraturis; ast, omninò & acrimoniam humorum apprimè demulcet opium, & in centro quasi detinet materiam morbificam, ac naturæ quietem concedit: unde, quòd non constanter æquè & penitus dolores sedat, id ipsum non tam medicamento, quàm copix & acrimonix morbificæ adscribendum est, cui aliis quoque præfidiis *νεωψυχῶς* omninò subveniendum est.

3. *Vigilias sedat opium, & somnum suavem conciliat*, modò non orientur à nimia siccitate, quo casu per se data non profunt; sed cum humectantibus optimè, ita, ut hoc modo per insigne quasi strategema & demulceatur cerebrum, & sopiatur, præcipuè in senibus, & aliàs ubi à siccitate nimia, lymphæ defectu, acore, in dispositione orientur. Unde capitiluvia, pediluvia, &c. huc spectant, ut & alia opiatorum vehicula, & illorum vim promoventia: quam in rem elegans locus est apud *Heer. observ. 2.*

4. *Fluxionibus feri & sanguinis nil magis æque medetur, ac opium.* Hinc in hæmorrhagiis narium, uteri, sputo sanguinolento, diarrhœa, dysenteriâ, febribus catarrhalibus increffat & coquit, moderaturque & refrenat, ut impetus humorum irruentium, quasi sistatur, ligeturque: neque obstat, calidum esse opium, cum hoc ipsum non primis qualitibus; sed *ρεῖπω τῆς πλῆθως* sit adscribendum,

5. *Uti verò humoribus magis tenuibus, volatilibus, aqueis, acribus, fluxilibus convenit: ita crassis, viscosis, pituitosis & fixis minus*, illos enim magis compingit & increffat: hinc & in hydrope confirmato nocentissima sunt opiata, & mors illis hoc ipso maturatur, major enim est copia, major restagnatio. Unde in genere quoque notandum: *Ubicunque maxima humorum est copia & restagnatio,*

gnatio, ibi opiata potius nocent, quàm profunt, nam motum eorum refrenant magis, non fluxiles reddunt: hinc in affectibus pectoris, si copia humorum major bronchia pulmonum obstruat, & expectorari gestiat, e. gr. in pleuritide, asthma, &c. opiata suffocationem promovent: idem in tussi, doloribus ventriculi, & aliis valet.

6. *Ubicunque serum deficit, vel non dandum, vel non nisi cum humectantibus; in malignis verò non nisi cum bezoardicis.* Hinc in vigiliis senum, nisi blanda demulcentia interponantur, frustra usurpatur, & annotante *Sim. Paulli*, & testante experienciâ, tunc potius species diambrae, diamoschi dulces, & similia spiritus refocillantia cum humectantibus, uti vino, &c. conveniunt: quâ de re notabilis locus legi meretur apud *Heer. observ. 5.* In malignis verò omnibus, ubi dolor intensior, fluxus gravior, operatur tutò & jucundè; ubi verò vigiliâ solâ peccant, cum emulsionibus & bezoardicis aliis commodè jungitur. Quin ipsum quoque inter alexipharmaca non infimum obtinet locum, exemplo theriacæ, elect. diafcozii *Fracast.* & omnium ferè aliarum antidotorum, unde & antidoti liquidæ, R̄x & misturæ bezoardicæ commodè, sed refractâ dosi, maritantur cum anodynis.

7. *Opium optimum est sudoriferum.* Vix ullum habemus tam certum, tam fidum, & propriè quasi dictum diaphoreticum, quàm est opium: imò, quæ verba sunt *Walei meth. med. pag. 65.* quòd theriaca, quòd Mithridatium sudorem moveant, hoc omne ab admixto faciunt opio. Expertus ego sum, addit, hæc duo electuaria, absque opio præparata, sudorem profus non movisse. Unde non solùm, si dicto modo cum aliis misceatur sudoriferis, illorum virtutem intendit; verùm etiam per se datum ut plurimum blandum & roscidum sudorem conciliat. Adeò ex omnibus hisce patet, maximum respectum circa opiatorum ulum habendum esse feri, ut sulphur ejusdem resolvi, & in actum deduci queat.

8. *Dosi præstat deficere, quàm excedere, medio tutissimus ibis.* Duas annotavimus in praxi necessarias esse circa opii præbium distinctiones: 1. *Inter dosin ordinariam & extraordinariam.* Opium sibi

sibi relictum, nec additione non necessariâ superfluorum ingredientium diffusius redditum, potest à tertiâ, quartâ grani parte ad ʒj, ij, vel iij commodè dari ordinariè, & hoc modo officium abundè facit, modò gradus quoque ipsius indicantis & proportio respiciatur sedulò. Urgentibus verò doloribus, seri qualitate aliâ, nimis acri. &c. consuetudine & similibus circumstantiis variantibus, adscendi potest longiùs, quæ extraordinaria non faciunt regulam. 2. *Inter intentionem primariam & secundariam.* Sic si solum dolorem, vigilias, fluxiones urgentes sistere velimus, majori opus est dosi; sin in consortiũ adsciscamus alia, humectantia, adstringentia, absorbentia, febrifuga ante paroxysmum, &c. minori, accisâ, & quasi dimidiatâ, vel tertiâtâ, ut ita loquar, dosi datur: primariâ intentione ordinariè circa noctem, & rariùs; secundariâ etiam aliis temporibus, & frequentius. Natura enim hîc quàm maximè paucis contenta, unde præstat bis benè & tutò, quàm semel malè.

9. *Præstat sæpe usus internus præ externo,* ibi enim est proxima ad illud actuanum via, hîc longinqua, minusque tuta vel fida. Sic in doloribus dentium præstat sæpè internè adhibere pilulam opiatam, quàm ipsi denti; licèt non credam æquè, ab usu hujus. uti autores memorant, quosdam mortuos. Sic opium in clysteribus præstat omittere, præcipuè cum omnes clysteres intestinis sint peregrini, neque hoc modo humorum acrimonia vel dolor æquè cedat, ex fallâ hypothesi activitatis opii enato errore. Aliàs in emplastris & unguentis tutò quidem adhibetur; sed longè alia est ibi agendi ratio, ut suprà jam diximus.

10. *Viribus summè debilibus non conveniunt opiata.* Profunt quidem utique lassis, dolentibus, & reficiunt debiles; sed, si ad summum deducta sit debilitas, minùs. Sic mortè instante data, eam accelerant magis. Sic nec partu instante, dolor enim ille potius est promovendus, quàm sistendus, licèt ex alio fundamento danda. Sic in specie ventriculi imbecillitati cautiùs administranda. Deinde hoc quoque intelligendum est de dosi primariâ, non item accisâ, quod si observetur, longè faciliùs restaurari queunt & recuperari vires, reparato somno, delentis doloribus, refracto humorum impetu, Contrà, si exhaustis spiritibus:

bus & consumtis reliqui, qui supersunt, ligentur, statim mors adest.

LIB. II. SECT. II. CAPUT XI.

De errhinis & ptarmicis.

Eκρησινά, & EXPECTORANTIA, seu arteriaca, sub pectoralium & pnevmonicorum classe recensita sunt, unde cramben recoquere non est opus.

Ut verò MODUS AGENDI ERRHINORUM & PTARMICORUM evidentiùs patefcat, præsupponimus,

1. *Membranam narium esse maximè sensilem*, tum quoad sensum odoratus proprium, qui admodum est delicatus, & subtilissima quoque effluvia & ἀνασπιδσεις percipit & dijudicat, eò diffusior sensus & quasi immaterialis, quò aer ipse universalis est protector microcosmi & vector specierum odorabilium, unde nolentes volentes cum aere attrahere easdem oportet: tum quoad communem tactus sensum, qui, ut universalis est, & inter externos communis: ita propriis omnibus seorsim jungitur, quod utrumque in specie hoc loco occurrit.

2. *Narium meatus excerniculum esse transmissioni serositatum superfluarum*; maximè salinarum, dicatum in genere: non quidem continuo stillicidio, id enim perquam molestum fuisset; sed paulatinà collectione, quatenus humores seu lymphæ superflua è glandulis, vasis salivalibus, & lymphaticis, (neque enim vasa salivalia sunt alia, quàm lymphatica,) sensim transudantes, appulsu aeris in cavernosis narium ductibus crassefcunt & in mucum fatiscunt.

3. In specie, *nares esse emunctorium capitis & quasi ventilabrum*. Quidquid enim quidam speculati sint in contrarium de usu hujus excerniculi publico, & totius machinæ usui dicato, per veterum tamen dogmata ac emunctorum recentiorum experimenta certum est, fontem quidem catarrhorum non esse quærendum in cerebro; sed in sanguinis individuo comite, sero; è sanguine enim & sero, seu calido & humido, constant vitæ ele-

ta elementa; seu lymphæ abundantia, secretæ per glandulas, in quas vasa lymphatica vel abeunt, vel inde emergunt: ast cerebrum immune planè esse in catarrhis, privilegiatum & exemptum, est negare, illud perlui sero, quod absurdum est; illud non affici in coryzâ & aliis catarrhis, quod contra experientiam, de quo latius hîc non est dicendi locus.

Hæc jam applicabimus ad ptarmicorum agendi modum, & usum, primum ad priorem, duo reliqua ad posteriorem. Activitatis enim & energiæ ratio ptarmicorum & errhinorum consistit in sollicitatione, irritatione, ac vellicatione membranæ narium sensilis, non ab internâ; sed externâ causâ. Hinc

1. *Quæcumque afficiunt proximius, & quasi titillant membranam hanc, illa vel ad excernendum simpliciter, vel cum sternutatione sollicitant.* Sic non solum intrusa penna vel similia sternutationem excitant, uti & vel solus ambientis aeris inæqualis afflatus, v. gr. si prodimus è domo in publicum, & subimus calorem solis, id ipsum præstat; verum etiam inprimis omnia illa cum naribus communicata, quæ salinâ tum fixâ, ut Plum album cum ∇ majoranæ; tum volatili, qualitate & acrimoniâ pollent. Sic omnia acria sunt ptarmica, omnia purgantia sunt ptarmica.

2. *Quò magis sibi relicta sunt salina spicula, eò magis stimulant; quò minus, & magis obtusa, eò minus: illa dicuntur ptarmica, id est, quæ cum sternutatione id præstant; hæc errhina, quæ sine eadem liquant.* Hinc quò spicula salina intimius pervadant & accedant membranæ narium, ptarmica in pulvere seu formâ ficcâ operantur magis, & tantò quidem fortius & validius, quò subtilius pulverisata: hinc ptarmica humida & errhina inprimis mitiora sunt. Hinc non differunt, nisi gradibus, & ut errhina majori dosi data fiunt ptarmica, ita vice verâ ptarmica minori quantitate fiunt errhina.

3. *Accedente hoc modo salino hoc stimulo ad membranam narium, tria sequuntur & accidunt: 1. irritatio ipsa, 2. fusio & liquatio humorum, qui stimulo hoc quasi ibi infixi affluunt, & funduntur, quæ utraque præstat vis salina. 3. Excretio ipsa cum vel sine motu fortiori.*

Quoad UTENDI MODUM præter ea, quæ suprà jam hanc in rem dicta sunt, notabimus,

1. *Errhina magis pro narium usu domestico; ptarmica magis pro aliis partibus usitata sunt.* Sic errhina usitatissima & commodissima sunt in coryzâ, ozanâ, polypo, pro mundificatione, dissipatione & libero comœatu præstando; minùs verò eodem casu sternutatoria conveniunt, sicuti etiam eadem locum non habent, si dispositio ad hæmorrhagiam adsit: quo ipso casu errhina quædam ischæma, v. gr. è laccâ Florentinâ, crepitu lupi, atramento communi, & similia in usu sunt: facillè enim titillante, hâc suâ vi & stimulante excretionem molliuntur. Unde in genere addimus, ceu porisma: *Ubicunque narium parietes firmi non sunt, ibi à ptarmicis abstinendum.*

2. *Sternutatoria caput levant, tùm in genere, tùm in specie, evacuato corpore, & sublato antecedente fomite, ut in communi superius diximus, & hoc loco repetimus, evacuationes particulares postponendas sæpè esse universalibus, quando nempe id moram patitur, alia enim festinationis est ratio.* Hinc in specie, non conveniunt nimis copiosâ, repletâ & restagnante materiâ: hinc in catarrhis ipsis seu coryzâ præstantius porrò est magis in statu & declinatione, quàm principio eadem propinare, ubi omnia adhuc cruda.

3. *Sternutatoria excitant facultatem, excernunt, stimulant:* hinc in primis tunc locum habent, ubi quasi sopita facultas in machinæ corporeæ speculâ deficit, & torpida recumbit: unde in apoplexiâ, lethargo, & affectibus soporosis egregiè proficua sunt. Hinc materiam in naribus contentam, neque satis & sufficienti quantitate egredientem corrigunt, ut fluxiles fiant hæc tunc quasi torpidi humores. Hinc stimulant eadem, ubicunque eo est opus: hinc, ubi eadem adhibita non operantur, facultatem emortuam sæpè notant, quod in puerperâ & aliâs vidi, quatenùs stimulum non sentit amplius natura, nec actuat, quod ipsum, etiam in aliis, v. gr. purgantibus, valet.

4. *Sternutatoria epilepsiam & ciere & propellere possunt.* Prius patet exemplis eorum, qui continuato sternutatoriorum pulverum usu (in scotomiâ, auditu difficili, &c.) epilepticos motus induxerunt, notante Schenkio in observationibus; alterum verò per suprâ dicta, quod caput levant, & discutiant ipsi molestum insidens.

dens. Hoc loco & occasione, quod observavi sæpissimè in epilepticis, recensebo: scilicet sternutatio modò præcedit epilepsiam, modò sequitur: sive, vidi in aliis prius, quàm paroxysmus ingrueret, aliquot sternutationes, & eas quidem satis frequentes, 20. 30. 40. sæpè præcessisse, idque uno vel altero die, imò horis, ut etiam lactis calidi applicatione mitigare easdem necessum fuerit; subsequente postmodum ingrato & inviso morbo, quatenus nempe quod acrimoniam suam in meninges interior vibrat, & cerebri hinc tectum concutit, per consensum ad exteriores quoque partes ipsosque narium nervos pervenit, ac à naturâ quasi excutitur, ut hoc se liberet in fausto malo. In aliis vidi paroxysmum finitum hâc ipsâ explosione & excretionem saltim intentatâ, quatenus reliquum, quod subigere potest natura, & ad extimos fines eliminare, citra vellicationem majorem, aliò amandatur & exploditur: unde patet, quantum natura in hoc morbo patiatur, & quàm sui provida ipsum abhorreat. Hinc cum, duo si faciant idem, non sit idem, medicum quidem decet eandem adjuvare; ita tamen, ne noceat, nec lædat, adeoque providè admodum & circumspèctè his ipsis utendum, v. gr. 1. mitioribus, fortiora enim abhorret, & si ipsa spontè fortius impellitur, coactè quasi & invita id facit. 2. cephalicis, quæ simul gratâ & suavi ἀναρρηκτικὰ caput roborant, vel nervina sunt, ut pulvis florum llliorum convallium, castoreum, ambra. 3. si æger abundet humoribus, nec adeò ἐναίδησις fit, quo casu facili negotio malum inducitur à quovis irritante. 4. si magis in paroxysmo affligat & observetur ἀνασπνία, vel detentio functionum principum, quàm convulsivus motus. 5. adeoque ad excitationem in paroxysmo vel ejus declinatione. Hinc est, quod Cælius Aurelianus lib. 1. *rard. pass. cap. 4. p. 288.* negat, sternutatoria convenire epilepticis.

5. *Ptarmica vertiginosis minùs conveniunt.* Par ferè hujus est ratio, ac diximus de epilepsiâ. Turbant enim spiritus eadem, & excutere apta, & irritare: unde, uti à sternutatione iteratâ vertigo quoque suboritur non rarò: ita non minùs in vertigine, præsertim essentiali & graviori, ab usu horum. fortiorum præcipuè, vel abstinendum est, vel cautissimè cum iisdem mercandum.

6. *Partibus, quæ ad sternutationem concurrunt necessariò, malè habentibus, eadem minùs locum habent.* Hinc præter ea quæ jam de turbato spirituum statu in epilepsiâ & vertigine diximus, minùs conveniunt in doloribus capitis Venereis, fracturis vel luxationibus costarum, ubi nihil magis ægris adversum & contrarium fingi potest, quàm sternutatio, pulmonum ulceribus, hæmoptysi; imò in ipsis quoque abdominis læsionibus gravioribus, v. gr. herniâ umbilicali & intestinali cautiùs frequentanda: illa enim viscera omnia concutiuntur simul, & hinc vel dolorem majorem, vel aliam læsionem à falgure hoc microcosmico patiuntur.

7. *Inprimis graviores oculorum læsiones ptarmicorum usum limitant.* Ut enim nictitant in actu hoc & contrahuntur, neque minùs ipsa vasa glandosa vicina ad excretionem stimulantur simul, unde in lachrymas quasi solvitur oculus: ita in ophthalmiâ, vulneribus & doloribus gravissimis vix patitur hunc usum tam delicatum membrum.

8. *Ptarmica singultum sedant*, non solum ob consensum insignem capitis cum cerebro & pulmonibus; verùm etiam ob discussionem flatulentæ seu vaporosæ materiæ, parietibus ventriculi superioribus quasi incarceratæ & coagulatæ, inductâque unâ compressione & calefactione ejusdem fibrarum & villorum. Occurrit hanc in rem, præter *Coi* testimonium *scilicet. 6. apb. 13.* elegantissimus locus apud *Platonem in sympos. pag. 320. & seq.* ubi, cum alia remedia proposita fuissent, spiritus cohibitio, oris colutio cum aquâ frigidâ, addit pòst conviva *Aristophanes*, sedatum esse singultum, non tamen priùs, quàm sternutamento repressum, etenim simul ac sternutatio fuerit exorta, continuò desistisse.

9. *Ptarmica partum promovent.* Reverà, quod de vomitoriis dicit *Galenus, l. 6. epid. comm. 1. apb. 6.* eadem locum habere, ubi morbus quasi vecte est expellendus, id ipsum quoque valet de sternutatoriis. Effectu enim licet æquivoco, reverà tamen compressionem muscutorum abdominis versus inferiora juvant, unde positu fœtus legitimè habente, ipsis emeticis, aliàs hoc casu commendatis, palmam reddunt dubiam.

10. *Humoribus debentur parvica*, educunt enim serum restitans circa promontoria cerebri, & simul, quidquid ibi hæret, unà discutiunt. Hinc magis à causâ positivâ oriundis affectibus. quàm privativâ, in usum trahenda: hinc in siccitate nimia, & biliosis ac melancholicis minùs conveniunt, magis verò pituitosis, quibus serum copiosius est, cujus coagulationem, si quid aliud, mirum quantum prohibent eadem.

LIB. II. SECT. II. CAPUT XII.

De masticatoriis & salivantibus.

UT abuti solet natura ipsi faucibus ac palato, pro excernendo sputo & salivâ, si superabundet, aut vitiosâ qualitate infecta sit: ita & medicum armamentarium talibus præfidiis pollet, quæ affluxum ad fauces promovent, & resistentem ibidem lympham serumve eliminant.

Nominantur ab usu MASTICATORIA, ab effectu *ὑποφλεγματική*, item SALIVANTIA, quòd serum sive coagulatum, quod phlegma vocant, sive fluidum illuc vocent. Licet enim alias vulgò soleant seorsim proponi hæc ipsa, masticatoria scilicet & salivationem excitantia; nobis tamen commodius videtur, cum magis & minùs non varient speciem, sub unâ eademque classe ea locare & proponere, utraque enim alliciunt & evacuant humores, promovent fluxilitatem, motum & exitum.

Quoad AGENDI MODUM, ut is penitiùs nobis innotescat, præsupponimus

1. *Evacuationem hanc ipsam deberi sero*, sive id lympham, sive salivam, sive sputum, sive pituitam, aliòve modo vocemus.

2. *Glandulas esse seri receptacula*, seu diverticula, cribra, canaliculos, remoram, alveum, adeoque id ordinariè hoc medio partim colligi, partim excerni, pro corporis usibus; extraordinariè verò, id est, præter naturam, moras neçtere, copiosius colligi, in coagulum vergere, & tumorem excitare.

3. *In labiis & faucibus non solum infinitas miliares glandulas, sed & ma-*

jores plures reperiri, quæ partim mille poris in os hiant, & de se dimittunt liquorem, partim ramis seu ductibus reverà lymphaticis, ab usu verò speciali, vel nomine potiùs, salivalibus dictis, è quibus pro lymphæ ipsius quantitate, seu copiâ & abundantia, qualitate, tenuitate, fluxilitate vel coagulo, tenacitate & motu plus minus subinde in os stillat liquoris, usibus suis debiti.

4. Adeoque *os seu palatum indifferens esse spatium*, quod recipit liquorem stillantem, eumque dispensat vel deglutiendo, quòd in menstruum fatiscit ciborum, vel exspuendo.

Hinc dicimus, masticatoria hæc, seu per salivam evacuantia, operari tum *aperiendo repagula*, & *dilatando poros*, ut magis hient & à se dimittant, quòd retinebant, qualia sunt partim motu, partim calore id præstantia: hinc si vel solus lapillus sub linguâ agitetur, vel hæc sola, lingua, copiosior quoque, & cum spumâ quidem, elicitur saliva. Hinc in febribus ardentibus profiti levandâ ori inditur crySTALLUS, ut frigore quidem actuali solletur ardorem & calorem, qui exhaurit quasi omnem roscidum humorem; motu verò eundem continuo ad os sollicitet. Hinc mastiche huic negotio commodissima, quæ & roborat glandulas, & grato odore palatum afficit, & rotundis suis particulis motitationi huic aptissima, unde solâ granulatâ mastiche commodè sæpe utimur, quæ intra paucas horas ad uncias aliquot, imò libram unam, si opus fuerit, sputum elicit: imò, quæcunque masticantur, illa etiam motu suo salivam promovent si adest.

Tum *fundendo*, *liquando*, & *incidendo* humores serofos, proximius circa faucium isthmos resistentes, ut ad motum & exitum fiant aptiores, qualia sunt calida & *λεπτομερεια* gaudentia, sive *salina*, ut $\text{\textcircled{D}}$, lapis prunellæ, $\text{\textcircled{D}}$ ðatum, & $\text{\textcircled{U}}$ sa in genere, hoc enim instar regulæ notari potest, $\text{\textcircled{D}}$ osa omnia, & in genere quoque salia serum maximè reddere fluxile; unde hæc ipsa, minùs conveniunt, ubi serum motu peccat. Sive *sulphurea resinosa*, particulis salinis volatilibus acribus remixta, seu magis explicita, seu implicita, unde huc pertinet tabacum, pyrethrum, cubebæ, lignum sanctum; seu formâ siccâ, seu liquidâ, aquosa, ut decocta, vel spirituosâ, ut aquæ apoplecticæ, v. gr. in aphonîâ, item essentia horum, & alia.

Tum

Tùm *fundendo* & *proliciendo* eosdem humores in totâ sanguineâ massâ, totoque adeò corpore, ut ad os appellant, ibidemque exitum inveniunt, qualia in specie sunt *Mercurialia*, variis modis adhibita.

Horum equidem agendi modus in genere idem est & coincidit omnino cum reliquis, quatenus nempe fluxile reddunt, serum, & ad ea excretoria, nominatim fauces, id ipsum promouent: in specie verò in Mercurio reperiuntur partes salinæ acetosæ, & sulphureæ volatiles, quæ receptæ intimiùs à calore actuantur, & in sero seu lymphâ quasi vehiculum acquirunt, quod hinc ad motum magis incitant, secernunt, & fundunt, ut irrequieto quasi motu exitum sibi quærat, eundemque in faucibus potissimum, ceu maximè glandosis, inueniat. Hinc Mercurius purgat & salivationem promouet, (quod ipsi quasi proprium, specificum, & peculiare est,) dum volatilem seu fumosam naturam adhuc possidet, non item, si fixatus sit in pulverem ficcissimum, quia calor vel stomachi, vel etiam membrorum externorum, si his illinatur, videtur nonnihil de fumosâ ejus substantiâ resolvere, quod sensim ascendendo in transitu humores pituitosos visceribus impactos, pigros, & quietos inhærentes, ad motum incitet, & clementer provocet; quodsi fluxiles semel sint facti à calore stomachi, vasorum mesaraicorum, hepatis, aut aliorum viscerum & membrorum, iuvantur & expelluntur; de quo videri potest ulteriùs hæc scribens *Majer. de 7. mont. planetar. cap. 1. pag. 82.* Neque id mirandum est, cum leni calore idem Proteus cum metallis libenter amalgametur, coeat & coaguletur; cur non vitali nostro calori longè teneriori communicatus, & delicatis carnibus affricus ad ossa quasi usque penetret, & poris insinuatus efficaciam suam manifestè admodum prodat?

Hinc salivatio Mercurialis in tantum emicuit, ut etiam è particularibus evacuantibus velut exsuta ad universalium classem elata fuerit, quod eatenus concedi potest, quatenus consecutione quâdam totum corpus ad has syrtes suam deponit uliginem, unde apophlegmatismus universalis dici potest. Attamen non nisi secundum quid hanc classem subit: proinde etiam
 consul-

consultum est, ut ante salivationis hujus usum & executionem toti prospiciatur pro-re natâ vel purgantibus, vel venæsectione, vel, quod potius valet, utrisque.

Quoad MODUM APPLICANDI hæc ipsa, latus se offert differendi campus. Dicimus

1. *Masticatoria alia esse propriè, alia impropiè dicta; illa, quæ masticatione mediante eliciunt humores; hæc quæ citra eandem, sive ori indantur, sive minus. Hinc in praxi certè latior est horum apophlegmatismorum campus, quàm masticatoriorum. Sic in aphonîâ & linguæ paralyfi liquida è sinapi, theriacâ, confectione anacardinâ, ∇ apoplecticâ, ~*ci, pro frictione & colutione conveniunt. Sic ad dentium dolorem non solùm radix pyrethri masticata; sed etiam extracta ex eâdem, cum ligno sancto & caryophyllis, Tinctura nostra odontalgica in iisdem doloribus est expertissima, & aliis quoque scopis abundè satisfacit; ut alia taceamus, quæ per se jam patent satis. Unde, ut rectè sub eâdem classe masticatoria & apophlegmatismi comprehenduntur: ita & his addita salivantia.*

2. *Masticatoria & causam conjunctam evacuant, & viciniam levant, seu, debentur præcipuè ipsius oris illis vitiis, in quibus serum restagnat, ac quietem meditatur, sive σωμαθρησιον, sive ῥευματισμὸν leniorem. Sic id ipsum fit in dolore dentium, uti jam diximus: quem in finem quoque empirici solent lapides artificiales dentibus imponere, unde ceu porisma elicere possumus, masticatoria seu apophlegmatismata in odontalgia esse laudatissima. Sic ad gingivas scorbuticas & tumentes glandulas habent eximios suos usus, illâ adhibita limitatione, quam jam addemus. Sic porrò, quod alterum axiomatis membrum erat, masticatoria præcipuè caput levant: quo loco memorandus est apophlegmatismus Laurebergii, seu globuli masticatorii ad memoriam confortandam, descripti ab eodem in arte mnemoneticâ à nobis editâ. Illa leniora sunt, hæc fortiora.*

3. *Masticatoria magis coloris & quieti sero copiosi debentur, quàm motui extravaganti & sero deficienti. Hinc conveniunt in omnibus capitis affectibus frigidis, apoplexiâ, lethargo, memoriæ debilitati à pituitoso humore, ubi nempe serum in coagulatum abit & pitui-*

pituitescit ; ast, si acrimoniâ tenui & fluxilitate peccet, minùs locum habent, præcipuè, si extravagerur. Hinc non conveniunt in dispositione phthificâ, non in hecticis locum habent, quibus vel deficit, vel infectum est : non nisi cautè in asthma, non in hæmoptysi, & catarrhis salis ad pectus depluis : non in picâ & dispositione ad vomitum ; uti enim vomitum præit salivatio spontanea : ita artificialis hæc afficere faciliè potest ventriculum, ut in actum deducatur imminens.

4. *Masticatoria fauces suaviter afficiant, non ledant.* Hinc, ex præcepto *Heurnii*, grati sint odoris & saporis, quia in ore tenenda ; ingrata verò foetidaque exsulent : hinc minùs conveniunt in dentium & gingivarum debilitate, nisi roborandi fine ; minùs in ore & faucibus exulceratis vel inflammatis, unde in anginosi consultius est ab iisdem abstinere. Hinc etiam ipsa forma externa potest variari pro variâ intentione : pro eliciendâ lymphâ magis solidâ & masticatoriâ, pro nervis referendis, gingivis & dentibus confortandis, liquidâ vel mediâ pulposâ magis formâ eligenda.

5. *Masticatoria ptarmicorum supplementa* : seu in iis affectibus, ubi sternutatoria locum non obtinent, masticatoriis sæpe suus usus est commodus. Ut enim mite violento in genere remedium substituere licet : ita in specie multa sunt, quæ sternutatoria excludunt ; masticatoria verò & apophlegmatismos admittunt. Inprimis verò id valet in affectibus oculorum & narium : hæ enim partes, ut suprâ monuimus, plùs patiuntur à concussione, quæ in sternutatione concurrat, adeoque blandiùs tractari gestiunt per *ὑποφλεγµατικόν*.

6. *Salivatio Mercurialis in specie internis & externis præstatur, idque vel solo alterutro, vel utrisque conjunctim.* Omne id præstat unicus Mercurius, & quidem interiùs præparatus ; pro mitiori quidem usu & frequentiori & dulcificatus ad \mathfrak{B} , \mathfrak{xxv} . imò juxta quosdam ad \mathfrak{J} , vel $\mathfrak{z\beta}$. propinatus, in bolo vel pilulis ; pro violentiori verò & citiori & tus ruber, ab acrimoniâ suâ nimiâ per ∇ am rosarum lotionem factâ liberatione ; quo casu & per alvum & vomitum simul operatio consequi consuevit. Extrinsicus verò id fit \mathfrak{x} rio crudo, quovis modo mortificato, inprimis

Ee

verò

verò usitata est inunctio mercurialis, quem in finem varia unguenta talia inventa sunt, ut unguentum Neapolitanum, unguentum mercuriale *Rolfincii*; vel saltem cum unguento rosato subigitur ʒj. ad ʒj. & inungitur.

Si itaque & exterius fiat inunctio, & interius adsumatur idem, promptior inde subsequitur effectus; sin alterutrum saltem adhibeatur, tardius & mitius operatur.

7. *Mercurialia salivandi sine nec in masticatoriorum formâ, nec suffituum adhibenda, in emplastro verò & cingulo mitiora sunt.* Non ut masticatorium, quia mercurius dentibus & ossibus est inimicus adeoque potentissimum quidem est masticatorium, sed non tutum, unde licet quidam ex mercurii dulcis ʒj. cum masticis ʒj & mellis quantitate sufficienti faciant pastillos masticatorios, satius tamen est eos non imitari. Non in suffitu, quia in vaporem resolutus nervis magis inimicus evadit, *vid. Rolfinc. Ord. & Meth. Comment. p. 593.* præterquam pro particulari ulu, uti v. gr. ad ulcera Gallica in membro virili chirurgis tales suffitus in ulu adhuc sunt. In emplastro verò frequentissimè in usu est tum salivandi tum resolvendi sine, utrumque enim præstat mercurius, si mitius operatur, resolvit tantum, si fortius, fundit & salivationem præstat. Eo sine usitatissimum est emplastrum de ranis Vigonis cum mercurio, aucto sæpe, quantum lubet, mercurii pondere, quod in gummatibus gallicis & tumoribus glandularum, ac dolore laudatissimum est, & tubercula frigida eorundem alia discutit. In cingulo vel minor vel major apparatus adhibetur. Ille, si solum extinctus viscido quovis cum gossypio in cinguli modum tuendo redigatur. *Vid. Hô bist. Decad 3. cas. 7. p. 248.* Hic, si alia addantur, quale est cingulum sapientiæ *Rulandi*, innoxium medicamentum, si rectè utentem inveniat.

8. *Mercurius luis venereæ, hinc & rebellium aliorum μζοτόμ.* Ut ut enim tutior curandi hanc modus sit per sudationem, periculosior per sputationem; attamen si gravior sit mali radix, evelli per hanc ipsam desiderat; hinc ut morbis giganteis heretica debentur remedia, ita tum huic siphylidi καὶ ἐξοχῆν debetur

betur, & quoad totum affectum & quoad omnia quasi symptomatica, dolores, tumores glandularum &c. tum in aliis, maniâ, epilepsiâ, podagrâ, locum habet, postquam deprehensum est per experientiam, quosdam lue venereâ infectos, & talismodi morbo correptos unâ adhibitâ salivatione ab utroque liberatos fuisse. Hoc ipso tamen & alia non excluduntur, sed in primis salivatio præmissis universalibus, purgantibus, sudoriferis, instituenda & sub finem etiam sudorifera injungi debent. Observavi quendam podagricum robusti satis corporis ab inunctione mercuriali liberatum, durante solatio per tres annos continuos, postmodum verò rediisse morbum, mitiorem tamen.

9. *Ufus externus inunctionis vel universalis magis est, vel determinatus.* Sic quidam cervicem, spinam dorsi, pectus, brachia, abdomen, crura, volas manuum &c. inungere jubent. Ast consultius est duo potissimum loca eligere, pro emplastris nucham, pro inunctionibus articulos extremorum. Hinc & in curandâ scabie interdum mercurialia commodè inunguntur articulis carpi, sub axillis & sub genibus, ex quo duo adhuc notamus: 1. remedia scabiei & luis venereæ sunt communia, 2. mercurialia sæpè nullam movent salivam, & tamen curant symptomatica.

10. *Sputatione procedente frigus externum omne cavendum;* unde æger loco calido servandus, quin nec linteamina promiscuè sunt mutanda, ne nempe motus hic ullo modo interturbetur. Succedit verò sputatio continuatâ inunctione & propinatione mercurialium, in aliis citius, in aliis tardius, v. gr. quarto, quinto, sexto, vel septimo die.

11. *Symptomatibus, quæ cidentur, prospiciendum.* Plura ea sunt, unde etiam multi planè salivationem hanc rejiciunt. Oritur inde non rarò febris satis longa, ob turbationem sanguinis & feri inductam, de quo vid. *Poter. l. de feb. c. 15. p. 18.* in primis verò uliginosum & fastidiosum inducit fœtorem, dentium vacillationem, nigrorem, impotentiam etiam ad tempus adfert. Hinc si dentes vacillent, desinendum; hinc si fluxus nimis conti-

nuetur, adstringentia, & ipsa opiata addenda; hinc biliosis eadem minus quàm pituitosis convenit & cautè instituenda.

LIB. II. SECT. II. CAPUT XIII.

De aphrodisiacis.

UT generatio actio naturalissima est, & speciei productioni invigilat ac debetur, ita quoque sub considerationem medicam commodè vocantur medicamenta illa, quæ semen augent, seu ἀφροδισιακά, & vi relationis ac contrarietatis, quæ id ipsum imminuunt.

Sunt verò hæc ipsa vel *roborantia*, seu *semen substantialiter augmentia*, analeptica, spirituoſa, & calorem nativum juvantia; seu alimentosa, communia quasi cum robore totius, qualia sunt omnia εὐχυμα, εὐπεπτα, & πολύτροφα, facillè in succum & sanguinem convertibilia, &, præter vinum ipsum, imprimis lacteo & oleoso succo turgida, dulcia, oleosa, v. gr. amygdala dulcia, nuces pineæ, pistacia, dactyli, ova forbilia, lac aliaque victus genera; seu condimenti loco his addita medicamentosa, aromata.

Sic galli caponumque testes ad semen augendum omninò probatissimi censentur à *Valeriolâ*; sic cerebrum passeris, sic caput cynaræ & ostrea huc pertinent, utrumque scopum respicientes. Sic quidam viperis saginant gallinas & carnem hinc ad impotentiam commendant. Ex medicamentis quoque huc referri possunt quædam, quæ γλιχρόν & spumeum seminis characterem respiciunt, ut radix satyrii & bulbi alii, semen bombacis, quod commendat *Hoffmannus*, ambra & ex reliquis multa, quæ jam recensuimus.

Hinc id ipsum quoque in proverbium abiit, quod sine Cerere & Baccho frigeat Venus, manifesto indicio, vi contrariorum, dato suo penso corpori, sufficere id ipsum & roborari ad venerem. Hinc etiam à lautis epulis & cœnâ dubiâ in juvenibus & spiritibus copiosis pollentibus sequente nocte ut plurimum sequitur pollutio nocturna, indicante naturâ hoc ipso, quod à superfluo etiam magnam partem ad semen parandum sibi sumat.

Et

Et hæc locum habent in senibus magis, vel quibus debiles & pauciores sunt spiritus, ut reconvalescentibus à morbo, & quibus semen deest. Ut enim concurrunt ad coitum fecundum tum semen spirituosum, consistens, copiosum, & inde turgens quasi, tum partium genitalium vigor; ita priori requisito satisfaciunt potissimum jam dicta.

Vel *stimulantia, interius quidem*, quæ caliditate & acri oleoso inprimis sale semen turgidius, spirituosius & acrius reddunt, ut pruritus inde, *ὀδαξιζισμόν* seu titillationem, seu rectius *ὀργασμόν*, *turgescentiam* facilius sentiat, & exitum hoc ipso affectet; partes verò musculosas & erectioni inservientes roborant. Talia sunt tum *aromata omnia*, & his confinia *balsamica, sulphurea & aromatica*, v. gr. cardamomum, cinamomum, crocus, caryophylli, zingiber, semen erucæ, fraxini, quod linguam avis vulgò vocant, seseleos, nux Indica condita, zingiber conditum, eryngium, in specie verò piper omne, uti inter alios *Solenander* *l. 4. conf. 7.* piperis ʒβ. cum lactis ʒiij. & Sacchari ʒβ. exhibet, & similia exempla pulverum talismodi legi possunt apud *Platerum in obs.* Sic & antheræ herbarum huc spectant aphrodisiacæ, *vid. Rolsinc. O. & M. p. 821.* Imò ipsa huc referenda meritò sunt opiata, seu sola, seu cum moschatis & ambratis v. gr. in pilularem formam mixta. Quicquid enim in contrarium adduci soleat vulgò, de quo in *Opiologia* quoque diximus; certum tamen est per experientiam, opium probatissimum esse aphrodisiacum, & plus forte præstare, quàm ullum aliud, eò magis laudandum, quod & roboret & stimulet, & spirituum dissolutionem impediat.

Tum *oleosa & spirituosa*; quæcunque enim calorem nativum seu partes sanguinis volatiles, & sulphureas intendunt, eadem quoque venerem stimulant, vel saltim contribuunt aliquid, unde spiritus formicarum seu aqua magnanimitatis simplex & composita hunc censum subit, quæ non aliâ ratione nomen hoc acquisivit, quàm quod faciat magnanimos, seu herculem in thalamo, item spiritus satyrionis, ejusque & jam dictorum essentia & liquores, passim descripti.

Sic & aqua vitæ satyriata, aqua vitæ Matthioli, oleum cynamomi, ambrata, moschata, & ex zibetho parata, confectio alkermes completa &c. huc faciunt.

Tum *Salina* & *acria alia* non aromatica; uti enim Venus ex mari falso genita fingitur, ita salina insigniter quoque stimulant. Sic sal commune in cibis huc spectat, & salita alia alimentosa plura. Sic lac halecum communiter dictum inter aphrodisiaca stimulantia non immeritò refertur. Sic boracem quàm maximè commendat *Mercurialis lib. 1. conf. 48.* ita quæ sale acerrimo gaudent, in partes genitales liquabili, fortissimè stimulant, unde fortissimæ inter stimulantia hæc sunt cantharides. Sic ipsa etiam purgantia evadunt aphrodisiaca, ob stimulum hunc ipsum, quam in rem legi possunt observationes elegantes apud *Placer. l. 1. obs.* ubi refert, quendam à cathartico ita fuisse stimulatam ad venerem, ut se continere nequiverit, quin mulierem sibi ministrantem comprimeret; alium sumpto purgante cum medico exposulasse, quod ipsi aphrodisiacum propinasset. Ab acrimonia enim medicamenti ob viciniam vesiculæ feminales facilè irritari possunt, imò in duriorum fecum excretionem quoque nonnullis semen excernitur, de quo legi meretur *Rolfinc. de part. genit. p. 1. c. 24. p. 58.*

Vel *media*, pertinent enim huc, quæ itidem non inutiliter commendari consueverunt, quæ acrimoniam minus explicitam habent & partim ad alimentarem classem, partim medicamento-
sam referri queunt, v. gr. boletus cervinus, (quem tamen pigriorem esse observavimus, unde sunt qui ex hoc censu penitus eum eliminant,) priapus cervinus, unde usu probatum scribit *Solenander*, ante congressum ʒj pulveris yeretri cervini excisi dum in amore est & exsiccati, cum ovo sorbili exhibitum superbibito parum vini generosi, plurimum profuisse; item stinci marini carnes. Inprimis hic memoranda chocoloda Inda quæ & semen auget, & stimulum addit, unde & in usculis cum vino, saccharo, & vitello ovi, quàm utilissimè adsumitur, & eo sine plurimis à nobis fuit commendata, & in pulvere ad ʒi, vel ʒʒ, vel amplius potest comedi, vel cum vino assumi.

Ex 18-

Exterius verò itidem roborantia calefacientia & stimulantia id præstant, v. gr. ex oleo nucis moschatæ expresso & destillato, macis, caryophyllorum, oleo formicarum *Mysf.* additis cautè cantharidibus, zibetho, quod membro virili inungunt quidam &c. Sic in primis commendata sunt fella animalium quorundam, v. gr. hirci, itidem membro virili inunctum. Sic refert *Solenander l.c. cons. 9.* illitu fellis hircini se feliciter usum, & *B. Dn. D. Schenckius* exemplum nobis memoravit, quod hoc remedium venatori per jocum quasi commendaverit, ipse verò seriò id captans finem obtinuit, gratitudinem suam postea testatus medico.

Quoad APPLICANDI horum USUM & MODUM *K* *Aphrodisiaca in viris, in fœminis verò minus locum habent.* Uti enim in illis ad coeundi potentiam maximè faciunt, ita frustrà fuerit libidinem in fœminis ciere. Iuxta *Hippocratem* enim nostrum in *epist. p. 91.* semper opus habet mulier moderatore. Habet enim in se à naturâ lasciviam, quæ nisi quotidie refecetur, velut arbores in materiæ multæ effusionem exuberat. Et rara sunt illarum exempla, quæ non tam citra voluptatem omnem concipiant, quàm nullo appetitu ad τὰ ἀνόητα seu κλινοπαλίην feruntur. In sterilitate verò muliebri curandâ eadem ex parte conveniunt, non scilicet tam quæ stimulant, quàm calorem roborant, de quo alibi.

2. *Quæ status excitant, venerem non cient.* Communiter id de aphrodisiacis prædicari solet, flatum esse necessarium ad venerem, de quo castigans *Cardanum* legi potest *Scaliger exerc. 175.* Ut enim in pueris videatur à flatu erectio seu distensio potius penis observari & hi ipsi concurrere per accidens possint, uti ex pene flatu prodeuntes observavimus; inter aphrodisiaca tamen id referri non potest nec debet; imò lusus est in voce *flatus*, quæ spiritus excitant, venerem cient, adeoque semen turgidum reddunt, non item quæ flatus.

3. *Non tam piperatis & acris stimulantibus in senibus exstimulanda venus, quàm vitalem virtutem corque ipsam rescipientibus.* Thesis hæc est *Simon. Pauli Quadrip. Botan. p. 145.* frustrà enim exstimulaveris

laveris deficiens semen, quin, quod alterum quasi est *πρωτομα*, in senibus stimulantia ἀφροδιμανὰ sæpè alvum laxant, ob eundem vesicularum seminalium cum intestinis consensum, ut hinc ridiculo effectû infelices amatores senes, assumptis talismodi confortativis gratiam sibi juvenularum conjugum conciliaturi. fœdâ illuvie alvinâ non rarò & sponsam & lectum conspurcent.

4. *Confortantia & leniter stimulantia aphrodisiacis commodè miscentur.* Ita nempe, ut & corpori lautius prospiciatur, & medicamentis vitale robur confortantibus, non omisso leni stimulo, id præstetur, unde huc pertinent electuaria diafatyr. condita, liquores, mixturæ variæ. Inprimis verò probata deprehendimus duo remedia; mitius unum & analepticum, fortius alterum; illud est chocolada, hoc rotulæ stimulantibus *Mynsichti*. Imò observavimus, sola confortantia, sine stimulantibus, & sola stimulantia sine confortantibus vix felicem effectum dedisse. Lenia verò diximus stimulantia, qui enim improvidè utuntur cantharidibus, stranguriâ & ardore urinæ indicibili, quòd ipsi observavimus, & mictu cruento non rarò afficiuntur, quorum remedium & antidotus est lac & emulsiones refrigerantes. Vid. *Lang. l. i. epist. 47.*

5. *Locus & tempus applicandorum aphrodisiacorum attendendum est.* Quoad locum quidem, externa inunguntur habito selectu perinæo, lumbis, membro ipsi, & pollici pedis ob consensum, cavendo tamen ne membro ultra zibethum vel fel hirci alia acriora illinantur. Quoad tempus verò alimentosa & confortantia magis interdium mane, vesperi & inter edendum quoque. stimulantia interna & externa magis circa noctem & ante congressum conveniunt, horâ unâ circiter vel dimidiâ, ut, ubi ad prælia ventum est, & classicum canatur & celeusma.

6. *Aphrodisiaca etiam impotentiam à fastidio tollunt.* Possunt quidem eo casu misceri & propinari seorsim, quæ aliàs contra incantationes solent commendari, præcipuè essentia hyperici cum essentiâ satyriionis ante diluculum sumpta, de quo *vid. A. Sala*, item alia, uti multos restituit mictio super scopas recentes, item

item per annulum sponsalem, rasura cornu capri assumta, decoctum aquilegiæ, juxta *Harimannum*, ad eluenda genitalia. Sic etiam observavimus sublatam urinæ missione per asseris ex reliquo trunco extrusum nodum; item exemplum novimus, remedium *Carrichterii herbar. p. 252.* probatum esse, quæ omnia sano sensu possunt in usum trahi; ast ipsimet restituimus aliquot fascinos & ligatos hoc modo (ita enim solent vocari) solis aphrodisiacis, nominatim rotulis stimulantibus *Mynf. & chokoladâ* jam laudatis.

LIB. II. SECT. II. CAPUT XIV.

De antiveneris.

Videri quidem posset contra naturam, semen extinguere & ardori metam ponere, præsertim in homine, qui ad singula quasi momenta, secus ac bruta animalia pleræque, ad venerem pronus est. attamen multi dantur casus, ubi quod speciei debitum est, sui urget refrænationem.

Præsupponimus verò, semen feri florem esse subtilissimum, quod per mechanicam patet, & naturam in statu quidem secundum naturam, quando jam corpus debitam acquisivit magnitudinem, præter conservationem individui, quam nutritione continuatâ machinatur providè, residuum, quod aliàs in augmentum corporis cesserat, ad speciei propagationem, adeoque feminis proventum impendere, in statu verò præter naturam varia producere *Φαινόμενα*, quæ feminis consequuntur vel copiam, vel qualitatem vitiatam. Hinc semen imminuentia seu antivenera & antaphrodisiaca potissimum, si *MODUM AGENDI* inquiramus, *vel ipsum hunc proventum imminuunt*, non tam subtrahendo alimenti quantitatem, quod equidem multum per suprâ dicta, ad imminuendam venerem facit, quàm collectionem seu *συναθροισμὸν* seminis (liceat ita loqui) remorantia; sive *constringendo*, unde Saturnina interius principem inter hæc ipsa habent locum, inprimis saccharum saturni per evaporationem paratum, quod intensivum quidem dulcorem linguæ simulat,

revera tamen partibus \ddagger ti cum metallicis conjunctis concentrat quasi serum, quod minus turgere, vel ad partes genitales, præterquam minus vegetum & vividum, possit pertingere, unde evirat, copiosius scilicet adhibitum idemque constringit. Hinc & tinctura saturnina, vulgò antiphthifica dicta, rectius styptica & ad nostrum scopum antivenerea audit. *Tum dissipando & consistentiam seminiformem destruentia*, distillationem spirituum procurantia, qualia imprimis sunt *camphorata*, de quibus quasi in proverbium abiit:

Camphora per nares castrat odore mares;
& imprimis *amaricantia*, unde absinthiaca, aloëtica ex parte & alia huc spectant. Sic vitex, quem vulgò sed falsò agnum castum vocant, folia rutæ, absinthii, salicis, semen cannabis, & inde parata emulsio cannabina *Myns.* lactuca, & alia ob amaritiam hunc censum subeunt, mentha etiam ipsa, unde proverbium, mentham belli tempore ne serito. Memoranda hæc aquæ & essentia castitatis, qualem aquam describit *Mynsichtius*, essentiam verò in usu habuit *Dn. D. Michaelis*.

Vel si nulum, ἀγλακίον & acrimoniam tollentia, qualia imprimis sunt tum *aquea*, refrigerantia, ut nymphæa, lactuca, endivia, portulaca, femina quatuor frigida majora & minora, & inde parata aquæ, emulsiones & similia. Uti enim renum calor vel sanguinis potius & seri vigor multum facit ad seminis conquisitionem in testium pampiniformibus canaliculis & poris, ita quæ calorem diluunt, temperantque, minus vigorosum semen fenerant, & consequenter venerem minuunt. Hinc ebriosi, qui nimio potu obruunt corpus, hinc hydropici & cachectici sterilescent & ad generandum inepti fiunt.

Tum *terrea*, quæ præcipitant & imminuunt motum sanguinis & consequenter seminis; Sic ex vegetabilibus fragaria, agrimonia, & similia, item terra figillata, corallia, bolus armena, os sepia, quod, ejusque magisterium, gonorrhœæ curandæ non inconsultò adhibetur, sandala omnia & alia suo modo huc faciunt.

Et hæc ipsa quoque vel hujus generis exterius multum ad calorem

calorem temperandum faciunt. Ita enim folia vitis, salicis, agni casti exterius substernere quidam solent, folia nymphææ item & alia, quæ tamen sunt minorum gentium, neque nisi obiter forsitan in praxi ea consulere consueverunt medici, ut Venus in lactucâ v. gr. vel simili suum sepeliat Adonin. Præ aliis hîc memorari merentur saturnina, quæ uti intrinsecus veneri sunt adversa, ita & extrinsecus insignem huic rei impendunt opem. Laminæ, inquam, plumbeæ pro mitigando renum calore & pollutionibus nocturnis averruncandis in praxi perquam sunt usitatæ, non solum ob frigiditatem nativam quasi, ob quam repellunt, & temperant, verum etiam aliâ ratione, quia, ut verbis utamur *Langii dissert. de calcul. cumt. §. 59.* magneticè quasi acrimoniam salinam extrahunt, id quod indelicet deprehendere, dum qualibet pars affecta sub plumbeo hoc tegmine semper madere ac sudare solet, in quo sudore sal causticum, (acre) calorem intendens continuo egreditur, & suâ acrimoniam saturnum solvere tentans visibiliber adhærescit, quæ ipsa attractio salis copiosa sit beneficio mercurii, quo saturnus abundat. Mercurius autem deperditè quasi salinum contubernium amat, adeoque exhalationem procurat & factâ prius refrigeratione actuali potentialem inducit. Taceo rationem illam mechanicam, quod corpori applicata lamina premat id ipsum, & hoc modo moveat, in somnis præsertim, naturam, ne exorbitet, cum notum sit, pollutionem nocturnam ut plurimum fieri supino positu in dorsum decumbentibus.

Tum *acids*, quippe quæ obtundunt sulphur vividum sanguinis, & unâ glutinosa seminis *ovis* impediendæ apta nata sunt; hinc commendatur acetosa, licet, ut hoc addam, fabula sit, quam ex *Gilberto Anglico* refert *Finckius in enchir. dogm. Herm. cap. 31.* & alii, semen acetosâ à puero venerem nondum experto collectum ad gonorrhœam esse præstantissimum amuletum; acetum, tincturæ refrigerantes, & acida tum tartarea, tum salina omnia. Sic observavimus, hepaticum rubrum, seu crystallos tartari vitriolatos & sandalatos in pollutione nocturnâ minuendâ egrægium tulisse auxilium; Sic apud *Joëlem* extat

locus, ubi spiritus vitrioli pro seminis excretionē promovendā & annihilatione ejusdem commendatur. Notabilis verò præcipuè est observatio *B. Langii*, *comment. in Fabr.* qui observavit, viro honorati nominis ex familiari spiritus vitrioli usu, quo infirmitatem stomachi corrigere allaborabat, (sine ullâ sanitatis jacturâ) pudendum unâ cum testibus exhaustum & extenuatum fuisse, ut amittendæ virilitatis adesset periculum, quâ tamen remotâ consuetudine integritatem virilem, generosis subfidiiis reffectus, ex voto recepit, postea multâ sobolis parens factus.

Patet hoc ipsum etiam per contrarium, uti enim à motu nimio agitated corpus, vel spiritus aliunde novos acquirens ἐξουερωγμὸν patitur, quando spumescit quasi serum, & hinc stimulum acquirat novum; ita quæ hanc spumescentiam, eversionem & exaltationem domant, ut in specie acida, idem quasi deprimunt, & imminuunt.

Tum *nitrosa* & *mercurialia*, quatenus fluxile reddunt semen, & ut ita loquar, quasi in primum ens resolvunt. Notum enim per mechanicam est, semen suâ naturâ licet γλιχρὸν sit & crassioris consistentiæ, promptè tamen in aquam solvi posse. Quæcunque itaque id præstant, eadem semen quoque imminuunt, & venerdì sunt adversa. Sic in genere nitrosâ serum reddunt fluxile & unâ invertunt sulphur, unde legi potest insignis observatio apud *Timæum* cujusdam extremè libidinosi qui tandem nitri exhibitione largiori cessaverit & sibi & aliis molestus esse, quas effreni suo ardore persequi non destiterat. Mercurialia verò præter id ipsum, sal enim acidulum intimè possident, serum & semen fluxile reddens, nervos rerum gerendarum exhauriunt, & musculosis & nervosis partibus quasi debilitandis & sepeliendo membro prompta atque parata; hinc mercurius dulcis in gonorrhœâ simplici & virulentâ in primis commendatur.

Vel denique *media*, quæ motum feri aliàs corrigere & fluxiones sistere apta nata sunt, adeoque affluxum moderantur, acrimoniam mitigant, consistentiam balsamicâ suâ vi integram servant, & vascula seminalia roborant, exulcerata, laxata, & vi-
rofa

rosa abstergant, & aliorum divertunt, qualia quidem in univ-
ersum alias debentur catarrhis seu motis feri quibuscunque
fluctibus, v. gr. succinata, unde observavimus talismodi diver-
tentia, v. gr. essentiam succini cum bezoardicâ & anodynâ mari-
tatam felicissimè gonorrhœam abegisse, quò pertinent & sudo-
rifera ex lignis, decoctum ligni sancti, sassafras, bezoardicum
martiale &c.

Notandum enim semen imminuentium classẽm latius pa-
tere, nec solum ad castitatem inducendam in cœlibe vitâ facere,
sed & vitiis fluxionibus & ichorescentiâ seminis, seu semini vi-
tioso, quodcunque loco ejus exit, deberi unde conveniunt, se-
lectu quidem adhibito, in gonorrhœâ omni, simplici, pollutione
nocturnâ, & virulentâ, in effreni item libidine, & symptomati-
bus similibus vel inde oriundis, suo modo etiam sceminis ipsis
fluore albo & gonorrhœâ laborantibus.

Quoad APPLICANDI MODUM

1. *Variat semen imminuentium virtus ratione temperamentorum.*
Ut enim in genere quodvis agens agit secundum receptivitatẽ
modum; ita quando apud autores contraria occurrunt & le-
guntur, v. gr. viticem, rutam, mentham, venerem imminuere
eandemque laceffere, semen imminuere & producere, effe-
ctus sanè illi diversitati corporum sunt adscribendi. unde rectè
Hoffmannus, semen agni casti, scribit, frequentius usurpatum se-
men imminuere, & habere hunc effectum in calidioribus (cali-
da enim dissipant) sed in frigidioribus contrarium; quem *Ϡ*
πὸδα sequitur *Sim. Pauli in quadrip.* Sic, eorundem deciso, men-
tha recens venerem auget, sicca minuit.

2. *Variat eadem horum vis pro seminis statu & absuntione simpli-
ei indicatâ, vel adstrictione.* Neque enim omnia omnibus con-
veniunt; sic in pollutione nocturnâ refrigerantia acida, aquea
& leniter styptica conveniunt, in gonorrhœâ simplici acida &
nitrosa, ut & lixiviosa, quicquid etiam in contrarium tradant
practici, magis vitanda, in virulentâ mercurialia in principio,
acida verò & nitrosa minus prosunt, nitrosa in libidine auferen-
dâ po-

dâ potentiora, in fluxu verò exulare debent, media fluxioni magis quàm quieti debentur.

3. *Imminuendo semen cavendum, ne in alterum extremum vel contrarium ruamus*; hinc & in genere absinthiaca, saturnina & alia recensita in maritatis & recens nuptis minus locum habent, largiori scilicet quantitate propinata. Et in juvenibus, pollutione nocturnâ præsertim affectis, cautè cum his est mercandum. Valet enim hoc loco illud *Horatianum*: naturam expellas furcâ, tamen usque recurret. Pollutio nocturna morbus est ætatis, unde imminui quidem semen, & ejusdem *ὄργασμός* & acrimonia refrænari potest, sed non extingui debet; neque ipsa natura id concedit, unde monasticæ vitæ dediti quicquid tandem usurpent, ut minuatur vel emoriatur virilitas, pollutiones tamen nocturnas & phantasmata venerea, quin gonorrhœam sæpè nihilominus patiuntur, plenaria enim absumptio absque totius noxâ & detrimento institui (exceptâ castratione) per medicamenta vix potest. Novimus senem septuagenarium calidioris temperamenti, qui à primâ juventute pollutiones nocturnas in extremum usque senium passus est, & nihilominus copiosâ prole beatus est. Novimus verò itidem pastorem conjugatum gonorrhœâ mortuum.

4. *Mercurialia fluxum seminis adaugent potius quàm refrenant*; sibi scilicet relicta fluxile reddunt magis semen, unde observavimus ab eorum usu, ut & à purgantibus adhibitis, fluxum semper quasi augeri; utut igitur in principio gonorrhœæ virulentæ, & simplici etiam specie cum purgante datus locum habeat v. gr. mercurius dulcis; illud tamen magis fit abstergendi, mundificandi & divertendi gratiâ, quàm adstringendi; unde ut commodè hoc modo datur, quò ulcus vesicularum feminalium, quòd à coitu impuro contractâ acrimoniâ exortum est, mundificetur & ad consolidationem aptetur, ita, si quis his solis velit pergere, & rem exhaurire, frustra erit. Tunc enim, præmissis scilicet hujusmodi, roborantia ex agrimoniâ, fragariâ, succinatis & similibus, quæ laxos parietes firmant, acrimoniam mitigant, & fluxilitatem coërcent, commodiùs subjunguntur.

5. *Ex-*

5. *Externis oleis & unguentis pro absorbendo & inhibendo semine non fidendum*; hæc ipsa enim tonum partium genitalium magis laxant, fluxumque adeo potius promovent, quam remorantur, unde unguentum rosatum *Mesue*, refrigerans *Galenii*, oleum hyoscyami, & quæ alia solent commendari, habent quidem aliquando suum locum, lumbis præsertim inuncta, ast præstat internis potius, quam his insistere, neque testes iisdem unguendo quicquam profeceris, ut taceam, olea calorem quoque partibus fœnerari.

LIB. II. SECT. II. CAPUT XV.

De

ΞΣΧΑΙΜΟΙΣ seu sanguinem
sistentibus.

Restant expendenda ΞΣΧΑΙΜΑ, seu illa medicamenta, quæ sanguinem, cujus excretio toto genere præternaturam est, effluentem sistunt, instar capitis Gorgonei, ut intra alveos suos commoretur, nec extravasetur. Præsupposito ergo, immoderata sanguinis profluvia contingere

1. *Vel mobilis ipsius seu sanguinis culpa*, quando à tono partium laxato & fibris debilitatis sanguis particulis salinis lixivis, sulphureis, volatilibus rarefit nimis, & ulterius spatium sibi quarrit, non aliter ac ebulliens & motu citata aqua marina litus transgreditur & attollitur, terramque largius inundat; unde etiam calor dilatat poros; tum salinæ partes dehiscencia vasorum oscula magis, & facile quidem, referant. Exemplum hujus rei præbent tum febres, quibus ob hanc causam, inprimis ob salis volatilis prædominium & calorem frequentissimæ hæmorrhagiæ accidunt, tum extra febrilem statum morbi salini, quos sal fixum alcalicum vel volatile stipat, qualis v. gr. est scorbutus. Scorbutici enim hæmorrhagiis maximè sunt obnoxii, consummati scilicet inprimis.

2. *Vel continentium vehementiumque vasorum*, quatenus dimittunt à se, nec continere amplius queunt vitale nectar, sed emanare

nare finunt tum ob *vauivon* quandam, hiatum, erosionem, a-
 pertionem, spontaneam vel coactam, vulnera, unde copiosa sæpe
 stillatio & evacuatio ad ipsius caloris depauperationem con-
 tingit, tum ob spatium denegatum & improporionatos cana-
 les, ob ingentes scilicet viscerum obstructions, unde cum san-
 guis eorum anfractus liberè pertransire nequeat, angustatus
 quasi quâ data porta exit. Vid. *Lower. vindicat. pyretol. Willis.*
p. 18. ubi quoque exemplum affert puellæ per sex annos hæ-
 morrhagiâ afflictæ, martialibus tandem curatæ.

Hinc ut in genere *logasua* sunt, quæ sanguinem elapsu-
 rum refrenant, & in pristinum vocant clima; ita vel *ipsum* re-
 spiciunt *cruorem*, interiùs quidem, quatenus v. gr. tum *rarefa-
 ctionem & ebullitionem inibent*; seu *precipitantia*, terrea omnis ge-
 neris, ex coralliis, lapide hæmatite, spodio &c. seu *temperantia*,
aquea & refrigerantia, aqua bursæ pastoris, plantaginis, portula-
 cæ, nymphææ, spermatis ranarum, phlegma aluminis &c. seu
coagulantia & congelantia acida, tinctura rosarum, violarum, spi-
 ritus acidi. Sic aliquos curavimus scorbuticos hæmorrhagiâ
 narium corripri frequentius solitos solo spiritu vitrioli cum
 tincturâ violarum maritato, qualia exempla consignavimus
Ann. III. Ephemer. German. acida enim obtundunt & inver-
 tunt volatiles & nimis mobiles particulas, figunt quasi, concen-
 trant & exundare prohibent.

Tum *ichorescentem incruassantia & adstringentia*, quatenus se-
 rofior est, acrior, fluxilior, unde à roborantibus partim & toni-
 cis, partim fortiùs adstringentibus & concentrantibus auxilium
 speratur. Sic omnes ferè radices rubræ sistunt sanguinem,
 v. gr. tormentilla, bistorta, alcanna; sic pulvis Heurnii ad om-
 nem sanguinis fluxum, inprimis verò hæmoptysin laudatissi-
 mus est, qui *R. sem. byosc. albi, papav. albi* à. ʒj. *lap. hæmat. corall.*
rubr. à. ʒss. *campb.* ʒss. M.D. manè & vesperi ʒss, addit etiam ter-
 ram Lemniam quandoque, & cum conservâ rosar. facit electua-
 rium. Sic pulvis noster stypticus, crocus martis adstringens,
 terra sigillata, tinctura etiam antiphthifica Gramanni, hæmor-
 rhagias eximie sistit, quâ hinc in hæmoptysi, & mensibus im-
 modicis felicissimè usus sum sæpius, tinctura item sulphuris vi-
 trioli,

trioli, hæmatites, corallia, cryſtalli Saturni, ſperniola Crollii, ſirupus coralliorum huc ſpectant.

Tum *ſigentia*, communia omnium fluxionum præſidia, opiata, ſive ſeorſim, ſive cum adſtringentibus maritata, propinentur, imprimis magiſterium anodynum, laudanum opiatum &c.

Exteriùs verò in eundem finem hunc cenſum ſubeunt tum *revellentia* atque motum inhibentia in contrarium. Sic venæſectio in adverſâ parte inſtituitur sæpe commodè; ſic cucurbitula ſicca ad nucham applicatur, quod arcanum eſt recentiorum remedium; ſic ligaturæ extremorum, brachiorum, pedum, digitorum, ut impetuofus motus quaſi retardetur, huc faciunt.

Tum *refrigerantia*, ſive actû talia, repellentia, ſive potentialia, uti oxycratum, ſive mixtura ex aceto & aquâ, collo vel teſtibus applicata. Sic egregius exſtat locus apud *Simonem Pauli*, *quadripart. botan. pag. 508.* amyllum, *inquit*, mixtum cum bolo Armenâ, ac ovi albumine exceptum, inductum ſtuppæ lini carminati, tantæ longitudinis, ut ultra coronalem ad glabellam aut naſi radices pertingat, ſi applicetur vertici ſecundùm ductum futuræ ſagittalis, cui ſubjacet falx duræ meningis, enormes hæmorrhagias, frequenti experienciâ, aliquoties inhibuit. Sic notum eſt, terrorem ſubitaneum, quatenùs ſanguinem à peripheriâ ad centrum deſubitò revocat, hæmorrhagias quaſvis ſiſtere; unde etiam quandoque caſus dantur, ubi lipothymia ſupervenientiſ ſanguinem ſiſtit, quale illuſtre, licèt exoticum quaſi, exemplum de hæmorrhagiâ *Ageſilai*, Lacedæmoniorum ducis, legi poteſt, vix adhuc notum in ſcholis medicis, apud *Xenophonem lib. 5. rer. Græcar.* ubi illam tandem ipſo animo deſiciente deſiſſe reſert. Sic, hoc certum eſt, *inquit Höſerus, Herc. med. lib. 5. cap. 2. pag. 251.* in hæmorrhagiâ, narium præſertim, certius remedium non eſſe, quàm frigidiffimæ aquæ, aceti, vel etiam glaciei ſubitaneam applicationem ad nucham.

Tum *adſtringentia* & *comprimentia*, uti lapis hæmatites, jaſpis, carneolus, & alia, tam actuali frigore, quàm potenciali conſtrictione à particulis Martialibus terreisve, manu vel ſub axil-

lis detenta hæmorrhagias sistunt. Sic radicem nigellastræ seu pseudomelanthii linguæ subditam, ut ægri ore aliquandiu detineatur, commendant pro experimento, quod in leviori & mitiori saltim casu succedere notavimus; in graviore fallere. Sic buso exsiccatum sub axillis hoc sine utiliter gestatur, & ossicula busonum exsiccata, mundataque, & ne agnoscantur æquè, præcisâ in apicibus, pro secreto habebat *B. Rolfincius*. Sic usitatissimum est, monetam, v. gr. imperialem, præcipuè aquæ frigidissimæ prius injectum, fronti arctè adalligare, ad vasa comprimenda & refrigerationem. Referrî huc possunt varia epithemata & cataplasmata, amoleta quoque, & similia. Sic urticam vulgarem contusam plantis pedum & volis manuum applicatam maximoperè commendat *Borellus*, (unâ cum aliis, quæ ibi videri queunt, medicamentis,) *cent. 1. obs. 95.*

Vel respiciunt *canales & vasorum oscula*, quibus quovis modo referatis necessum est absolutè sanguinem sibi relictum fluere; *interius* quidem eadem, quæ jam diximus, consolidantia, adstringentia, & glutinantia profunt; *exterioribus* verò

Tum *comprimentia*; licet enim compressio ipsa hiatûs videatur momentaneum saltim afferre auxilium, quâ cessante redeat proruptio; attamen hoc pacto labiis continuo compressis natura consolidationi invigilare potest, unde & satis commodum est remedium. Sic venæ sectæ vulnus toto die solo comprimente spleniolo: sic solâ deligatione aliorum vulnerum cruentationes, si modò accedere possit manus chirurgica, tolluntur. Sic exemplum habet *Verulamius hist. natur. cent. 1. n. 66.* per succedentes pollices obturato orificio vulneris Principis Auriaci bidui spatio saltim consuetudine sanguinem repressum fuisse, aliis irritis; quæ tamen consuetudo citra consolidationem hoc modo procuratam fieri non potuit. Sic arteriarum hæmorrhagiæ aliæ non possunt, nisi solâ compressione, curari principaliter.

Tum *imbibentia sanguinem, & consequenter obturantia*, quo nomine crepitus lupi, seu fungus pulverulentus celeberrimus est, unde *Hornius microtechn. p. 92.* rectè scribit, hunc ipsum, si te-

max

max fuerit & molliusculus laminatim dissectus, ejusque laminæ à prelo sint compressæ, sufficienter quamcunque hæmorrhagiam sistere posse, in primis si pulvis stegnoticus desuper inspergatur. juxta eundem *sect. 2. parte 1. p. 139.* Sic omnia ficciora huc spectant, unde apud *Grülingium* exemplum occurrit, flocculos è panno fatiscentes, in caligis repertos, in casu necessitatis aliquando stitisse sanguinem. Quidam apud eundem *cent. 1. curat. 42.* solo pulvere testarum ovorum, è quibus pulli exclusi, pennâ in nares insufflato, curatus est.

Tùm *adstringentia*, aquea. austera, acidula. Sic fungibetulini ramenta ad miraculum hæmorrhagiam externam, & longè efficacius croco Martis adstringente, sistunt, teste *Crollio basil. chim. pag. 308.* Sic pulvis pampinorum potus & in nares immixtus in hæmorrhagiâ mira præstat. Sic *Riverius cent. 1. observ. 23.* dilaudat oxycratum per nares frequenter attractum, quod ipsum etiam *Deodatus lib. 3. panib. hygiast. pag. 235.* instar arcani extollit.

Sic lacca Florentina cum vel sine alumine in nares tracta hæmorrhagias sistit. Sic solum atramentum id præstat sæpe, vel eodem tinctæ ex alumine turundæ, quod apud *Borchum cent. 4. observ. 50.* tanquam arcanum mirum ad sanguinem constringendum commendatur. Sic aqua sperm. ran. cum alumine crudo mista instar errhini usurpata sæpissimè stitit hæmorrhagiam narium, apud *Mindererum, medic. milit. cap. 9. pag. 337.* Sic muscus omnis adstringit, adeoque & hæmorrhagiam sedat, in primis muscus cranii humani, qui usnea dicitur, internè, & externè sub axillis gestatus, vel vulnere impositus.

Tùm *sanguinem coagulantia & in crustam quasi redigentia*, sive *leniter*, cui prius, quam exempla addamus, præmitteremus canonem *Mindereri medic. milit. cap. 7. pag. 250. & cap. 9. p. 313.* qui & superiorem de radicibus rubris habet: *Omnis sanguis iterum sistit sanguinem*, glutinosus enim est, unde occurrens alteri erumpenti eundem demulcet & vasa conglutinat. Sic elegans exstat exemplum hujus rei apud *Platerum lib. 3. observ. pag. 725. & seq.* amputatis malefici manibus, brachio mutilato in vulnus galli

gallinacei recens factum intruso, hæmorrhagiam penitus suppressam; id quod in digito pramorso ipsi loco citato expertum & probatum quoque est. Sic sanguis animalium calidus in intestina dysentericorum clysteris loco inditur. Sic & *Verulamius hist. vite & mort. pag. 370. & loco citato* in genere in ventrem alicujus animalis nuper dissectum membri amputati, vel aliàs sanguine nimis profluentis, intrusionem commendat, sanguine membri recente sanguinem animalis per consensum sorbente, & ad se vehementer trahente, unde & ipse sistitur & refluit. Sic & excrementa porci calida odorata sanguinem quasi coagulant. Videatur *Rulandus cent. 10. obs. 57.*

Sive fortius, crustam inducentia, tum actualia tum potentialia. Sic apud *Willisium l. de febribus p. 240.* exemplum est hæmorrhagiæ contumacissimæ, curatæ vapore sanguinis elabentis in ferrum candens excepti. Sic ignis seu cauterisatio, torrefaciendo sanguinem & vasa crispando ac occludendo, ultimum est remedium, & in sphacelatorum abscissione usitatum. Sic pilam ex lanâ intinctâ ∇ ti, linguæ hæmorrhagiam stitisse refert *Platerus loco citato.*

Referri huc potest pulvis sympatheticus, in quem sanguis stillans hinc adstrictionem producit; sed non æquè certò, nec nisi casu leviori ferè spei satisfaciens.

Vel respiciunt *vias sanguinis liberas*, unde improprie sanguinem sistunt & mediate *aperientia*, quæ circulationem sanguinis impeditam in integrum restitunt, quæ ipsa in nimio mensium fluxu & aliis hæmorrhagiis sæpe deprehendimus proficua, ut alibi dictum jam est.

DE MODO ADHIBENDI pauca solum addemus:

I. *Hæmorrhagia simplici magis conveniunt* *ἄραια, complicatæ secundum quid.* Sic locum habent in hæmorrhagiâ narium, vulnerum, arteriarum, mensium, hæmorrhoidum, hæmoptysi, mictu cruento, dysenteriâ, ut talibus; &c. sin conjungatur alius affectus specialis, ille adhibitionem limitat, & ipsi prospiciendum est principaliter. Sic dysenteria & mictus cruentus à calculo propria quoque sibi deposcunt, non absolute sanguinem sisten-

rocius exundet. Legi de hoc dignus est *Heer. obs. 13. p. 170. seq.*
 Referri huc quoque potest ipsa obturatio narium fortior, per
 hanc enim illo casu nil amplius proficias, quàm ut in os regur-
 gitet cruor. Hinc idem hoc est, ac si quis fermentantis musti vini
 orificio vasis obturato velit reprimere. Præstat internum
 illum *ἀεγασμὸν* tollere, ac præcipitare, quo ablato
 facilis hinc est occlusio.

F I N I S.

INDEX

INDEX RERUM, PRÆ- CIPUE MEMORABILIUM.

A.	vitrum	<i>ibid.</i>
A bscessus 28. 184.	vitriolatum <i>ib.</i>	
interni 31	Antiscorbutica	11
A bsorbentia 44. 45	Antivenerea	225
Acaciae flores 141	Anxietates	92. 109. 125
Acerba 14. 19	Aperientia	43
Acida 14. 19	eorum gradus	49
an calida sint vel frigida	Aphonia	8. 216
	Aphrodisiaca	220. seqq.
Acidulae quomodo agant	in senibus alvum	
artificiales 152	laxant	224.
Acor Helmontianus 73	Apoplexia 45. 46. 81. 210. 216	
Acria 11. 12. 17	ejus praeservatio	80
Adstringentia 33. seqq.	Apostemata	27
Agaricum 146	Appetentia canina	99
Alexipharmaca 163. seqq.	Aqua benedicta Rulandi	161
Alimenta 1. 2	adstringentes	38
Aloe 146	tepida	156
Alvi obstructio 26. 132	Aquea	19
Amara 11. 12. 17	Ariditas faucium	23
Amor insanus 120	Aromatica	12. 17
Amuletum pro pediculis 179	Arthritis 123. 171. 203	
Anagyris 157	vaga scorbutica	125. 126
Angina 217	Arthritica	122. seqq.
Anodyna 199. seqq.	Asarum 141. 158	
Anthelminthica 178. seqq.	ejus extractum seu	
Antidoti speciales 167	coagulum	158
Antimonii sulphur & flores 161	Ascarides	183
		Asthma

INDEX RERUM

Asthma	45.52.89.185	Calidum innatum	13
flatulentum	177	Callum generantia	76
Atheromata	28	Camphorata ubi convenient	173
Atriplicis semen & radix	156	Cancer	32.53.66.148
Atrophia partium	24.27.54.56	Cantharides	58
Attrahentia	54	cur vesicæ infestæ	<i>ibid.</i>
Auditus difficultas	87	acetum addatur	59
Aurium susurri	142	Capitis dolor	55.57
tinnitus	87.175	Cardiaca	91
Aurum vitæ Kegleri	157	Cardialgia	98.100.109.115.176
Austera	14.19	Caries ossium	62.142
Azoth	157	Carminativa	43.174. seqq.
		Casus ab alto	90.148.184.
		Cassia solutiva	143
		Cataplasma emolliens	31
		Cataputia	157
		Catarrhi	45.83.123.130
		tenues, falsi &c.	35.89.217
		eorum fons	208
		Cautica	57.61.63
		Cauterium indolens	64
		Cerebrum an afficiatur in ca-	
		tarrhis	209
		Cephalica	79. seqq.
		volatilia	81
		fixa	<i>ibid.</i>
		Cholera	35.100.147
		Chylus quid	110
		Chylificatio læsa	98
		Cicatrisantia	74
		Cingulum sapientiæ	218
		Clavi pedum	26
			Clyste-
B.			
B Alnea adstringentia	41		
Betonica	156		
Bezoardica	95		
Bilis quid sit	103		
alimentaris	105		
excrementitia	<i>ibid.</i>		
restaurantia	103		
Bryonia	143.157		
Bubones pestilenciales & ꝑei	64		
Bulbi Narcissi	156		
Bulimus	99.100		
C.			
C Achexia	92.103.104.107.108.		
	130		
Calculus	9.27.45.48.113.114.186		
	201		
ejus causa	112		
Calculosi simul hypochon-			
driaci	110.112		
Calida	16. seqq.		

PRÆCIPUE MEMORABILIMUM.

Clysteres adstringentes	41	post partum	120.175
eorum inventio	70	scorbutici	202
materia	31	Dropax	57
Cnicus	144	Dulcia	33.14.17
Coagulum casei	157	aperientia	49
Coccognidium	157	spleni nocent	202
Colica	31.115.132.147.175	saccharata	hystericis
biliosa	176	nocent	121
Color	8	Dysenteria	35.37.38.39.41.51.147.
Colocynthis	144		205
Coma somnolentum	81	maligna epidemia	164
Contusio	53	indolens	64
Coralia euporiston in affectu		E.	
hypochondriaco	110.112	E Brietas	81
Cordialia	92	Ebuli semen & cortex	142
Coryza	210	folia & flores	157
Crocus metallorum	161	arillorum oleum	<i>ibid.</i>
Cruditates acida	98	Elaterium	145
nidorosa	99	Electuarium de passulis	104
Cucumeres	156	Diasari Fernel.	158
Cyclamen	157	Elephantiasis	172
D.		Emmenagoga	117.189 seqq.
D Acrydium	150	gravidis non	
Deliria	94.131	danda	192
Dentitio	27	lac non augent	
Dentium mobilitas	34		194
dolor	34.203.207.216	Emollientia	16.26. seqq.
Diabetes	114.187	Emulsio Chimica	110
Diaphoretica	170. seqq.	Epilepsia	46.55.80.211.212.219
Diarrhoea	35.37.38.51.147.205	Epithymum	143
Digerentia	16.127	Epulotica	74
Digestiva	29.68	Errhina	208
Diuretica	185 seqq.	Eruca	157
Dolores	46.203	Erysipelas	32.197
capitis	<i>ibid.</i>	Escharotica	74
ventriculi	159	Esula	145
hypochondrii	105	Experientia	7.25
		H h	
		Febres	

INDEX RERUM

F ebres	F.	20. 172. 176	Gialapium	149
ardentes		81. 130	Gibbus	26. 34
catarrhales		205	Gingivæ scorbuticæ	216
Hungaricæ		94. 165	earum debilitas	217
intermittentes		45. 148	laxitas	34
malignæ		95. 96. 148. 165.	putrilago	62
		174. 206	Glandularum tumor	27. 218. 219
pestilenciales		165	usus	213
petechiales		166	Glutinantia	73
puerperarum		164. 165	Gonorrhœa	35. 226. 229
quotidianæ		130. 158	simplex	145
quartanæ		109. 145. 158	virulenta	<i>ibid.</i> 230
tertianæ		104. 130. 147	Gradus temperierum	15
Febrifuga		93	eorum mansiones	15. 16
Fermentum ventriculi perver-			Grana tilli	143
tentia		100	Gratiola	145
Fissura labiorum		76	Graveolentia	11
linguæ		23	Grumos solventia	183 seqq.
mammillarum		32. 35	Gummi guttæ	145. 158
Flatus		45	H.	
eorum causa		174	Hæmoptysis	35. 37. 40 89. 91.
hypochondriaci		176		205. 217. 2. 2
uterini		175	Hæmorrhagiæ	21. 35. 52. 53. 64. 232
Fluor albus		35. 41. 119. 122. 229	earum causæ	231
Fœtida		11	arteriarum	334
Fœtor pedum		34	cachecticorum & hy-	
Fœtum promoventia		118. 193	dropicorum	42. 109
mortuum pellentia		194	enormes	233.
Fonticuli quomodo parâdi		65	narium	36. 205. 234
eorum locus		<i>ibid.</i>	scorbuticorum	36.
Frangulæ cortex		143		232
Frigida		18. 19	uteri	205
æquivocè talia		20	Hæmorrhoides	9
Furunculi		27	Hectica	24. 34. 49 53. 217
G.			Helleborus albus	142. 157
Angræna		54. 64	niger	144
Genistæ flores & semen		157	Hemicrania.	59
			Hepa-	

PRÆCIPUE MEMORABILIMUM.

Hepatica	102. seqq.	Juglandis arbor	156
Hermodactyli	144	juli	<i>ibid.</i>
Hernia	27. 175. 212	L.	
Hircus alarum	34	L Ac augmentia	195
Humida	23	imminuentia	196
Humidum radicale	<i>ibidem</i>	Lævigantia	66
Hydrelæum	156	Lapis armenius	142
Hydrops	103. 106. 107. 145. 147	Lazuli	<i>ibid.</i>
confirmato opiata		medicamentofus	62
nocentissima	205	corroſivus	63
Hypercatharſis	35	Lendes	183
Hypochondriaca affectio	45	Lenientia	131
46. 48. 108. 109. 148		Lepra	131. 148
ejus cauſa	109	Lethargus	81. 210. 216
Hyſſopi decoctum	157	Ligaturæ in hæmorrhagiis	237
Hyſteralgia	119. ſeq.	Linimentum nervinum	201
Hyſterica affectio	93. 119	Lipothymia	94. 171
I.		præcordialis	159
I Chor ulcerum ſerofus	124. 126	Liquor cephalicus	81
Icterus	103. 130. 147	Lithonriptica	112 ſeqq.
flavus	46	Lochiorum fluxus nimius	119
niger	<i>ibid.</i>	Lues venerea	145. 172. 218. 219
Impotentia à fascino	224	Lumbrici	145
Incidentia	45	Luxatio	34
Incrasſantia	33. 50	M.	
Indurantia	33	M Agnes arſenicalis	64
Inflammatiō	27. 52. 184	Malignitatis eſſentia	34
hepatis	184	Mammillarum tumor	27
mammarum	199	fiſſuræ	32
Inflationes poſt cibum	176	Mania	80. 94. 145. 219
Inguinum tumor	27	Manna Calabrina	143
Intertrigo	35	Martialia	38
Iris noſtras	142	quomodo agāt	46. 108
Iſchæma	231. ſeqq.	cur ab iis feces tin-	
corroſiva	237	gantur	112
Iſchiadicus dolor	55. 123	aſſumpta motum re-	
Iſchuria	113. 186	quirunt	111
		humida	

INDEX RERUM:

humida ubi conveni-		vitz.	162.
ant	106	an cum Clo	an
ficca.	<i>ibid.</i>	ad ro tantum.	
Masticatoria.	23. seqq.	purget.	159.
Matalista	144.	Mercurialia	215.
Maturantia	26	eorum actio	<i>ibid.</i>
Mechœacanna	147.	dentibus & ossibus	
Medicamentum quid	1	inimica	218.
eorum diffe-		Mezereum	142.
rentiæ	2	Mictus cruentus	114. 224.
simplex	<i>ibid.</i>	Mictio in lectum	34.
compositum	3	Mola	118.
crudum	<i>ibid.</i>	μολυσσις	109.
præparatum		Morbilli	165. 166.
	<i>ibid.</i>	Morsus canis rabidi	164.
eorum quali-		araneorum	<i>ibid.</i>
tates	3	Motus convulsivi uteri	119.
copiâ	24	Mucilaginosâ	11. 19. 23.
selectus	25	Myrobalani	141.
Medicamenta ad ambusta	76.		
seqq.		N.	
Melancholia	80. 82. 111. 145. 148.	Narcotica	199. 202.
hypochondriaca.		Nares emunctorium capi-	
	108. 131.	tis	208.
Melicerides	28	earum usus	<i>ibid.</i>
Melones	156	membrana maxi-	
Memoriæ debilitas	80. 83. 216.	me sensilis	208.
Menses dolorifici	110	obstructio	110.
immodici	41. 42. 119. 122.	Nephritica	112. seqq.
	232	Nephriticus dolor	27. 31. 46.
obstructi	48. 188. seqq.	Nervorum punctura	62.
Mercurius vivus appensus cur		Nicotiana	157.
lac augeat	196	Nitrosa	21.
dulcis	106. 145.	Nux vomica	156.
ejus flores argentei		O.	
	157	Obstructiones	44.
præcipitatus	<i>ibid.</i>	Oder	10.
		Oleosa	

PRÆCIPUE MEMORABILIMUM.

Oleosa	30	Phrenitis	80. 81. 24
Oleum amygdalorū dulcium	31	Phthisis	34. 51. 70. 89
antifebrile	97	Pilularū assumendi modus	150
Ophthalmia	52. 55. 59. 85.	Pituita	188
Ophthalmica	84. seqq.	Plattulæ	179
Opiatorum actio	203. 204.	Pleuritis	9. 27. 40. 80. 90. 171. 184.
noxæ	206. 207		185. 200. 203
Opii laudes	204.	flatulenta	177
virtutes	205	Podagra	123. 125. 219
dosis	206. seq.	Podagrici dolores	27. 119
in clysteribus omitten-		Pollutio nocturna	35. 105. 114.
dum	207		220. 227. 229. 230
optimum aphrodisiacum	<i>ibid.</i>	Polypodium	147
		Polypus	210
Opopanax	142	Porotica	76
<i>ὄπυδαννα</i>	85	Præcipitantiæ	46
Oxymel simplex & hellebora-		Præparantia	127
tum	158	Principia agendi medicamen-	
Oxyfaccharū emeticum	159. 162	torum	113
Ozana	210	cognoscendi	7
		activa	16
		passiva	<i>ibid.</i>
		Pruritus	53
P		testium	<i>ibid.</i>
Alpitatio cordis	48. 59. 108.	Pfilothra	67
	172. 176	Pflora	131
Paralyfis	44. 46. 54. 56. 80. 81. 124.	Pfyllii semen	147
		Ptarmica	208
		singultum sedant	212
		Pulvis dysentericus Cratonis	51
		Heurnii ad hæmoptysin	
			232
		lenitivus infantum	142
		nephriticus	45. 113
		stypticus	38. 42
		Syrius	150
		Purgan-	
Pediculi	183		
Pepones	156		
Perficorum flores	141		
Pestis	34		

PRÆCIPUE MEMORABILIMUM.

Scrophulæ	28	Suppurantia	28. 86
Semen quid	225	Syncope	93. 94. 95. 171
Sena Alexandrina	148	T.	
Septica	66	Tamarindi	143
Serpentes quomodo noceant	168	Tartarus emeticus	162
eorum morsus <i>ibid.</i>		Temperies calida	14
Sicca	23. 24	frigida	18
Signaturæ	8. 9	humida	22
Sinapismus	57	sicca	<i>ibid.</i>
Singultus	58. 98. 100. 176. 212	Temperata	14
Sitim sedantia	214	Tenismus hæmorrhoidalis	105
Soda	100	Terrea	14. 17. 19
Soldanella	145	Terebinthina	141
Specifica	6. 7	Terebinthinatorum vires	113.
an dentur	79		128
Sphacelus	54	Thermæ	151. seq.
Spiritus vitæ aureus Rul.	144	Thoracica	89. seqq.
Splenetica	107. seqq.	Tinctura odontalgica	216
Sterilitas	130	Tinea	183
Sternutatoria an in epilepsia		Tonica	33. 34
convenient	210. seqq.	Tormina hysterica	175
Stomachica	97. seqq.	infantum	149
Stranguria	186. 124	post partum	175
Strumæ	28	Travmatica	68
Styptica	19. 33	Tumores sanguinei	27. 31
SVaveolentia	8. 9	atrabilarii	32
Sudor nimius seu colliquativus		frigidi	31
34. 35. 51. 53. 94. 109		glandularum	171
ejus causa	110	pedum scorbutici	34
cruentus	34. 53	inguinum	171
Anglicus	164	Turpethum minerale	157
Sudorifera	170. seqq.	Tussis	51. 52. 89
Suffocatio hysterica	199. seq.	Tympanitis	167
Suffusio	85	V.	
Sugillatio	85	Variolæ	165. 166. 171
Sulphurea	11	Venena	1. 2
		quo-	

INDEX RERUM PRÆCIPUE MEMORABILIUM.

quomodo agant	163	an ab acido	72
specialia	167	cornæ	75. 85
Venenorum vegetabilium no-		δυσπεπταλινά	24. 62. 75
xa	169	fistulosa	64
Venerem cienia	220 seqq.	gallica	218
quænam excitent in		humida	62. 71
lenibus	223	labiorum	76
Ventriculi erosio	51. 102	sordida	62. 64
imbecillitas	33	verminosa	183
Vermes 144. 145. 147. 179 seqq.	182	Unguenta adstringentia	24. 41
aurium	87	Ungues humani	157
cordis	179	Vomitoria	153 seqq.
quomodo generentur		quomodo differant à	
	178	purgantibus	153.
Verrucæ penis	62	seq.	
Vertigo 46. 80. 175. 176. 211. seq.		ex quibus partibus e-	
sympathica	98	vacuent	155
Vesicatoria	55	non usitata	156
eorum usus nobilif-		usitata selectiora	161
simus	60	quotusq; licia	155
formula	59	Vomitus	38. 58. 97
applicatio	65	cruentus	35
Vigiliæ nimix	80. 81. 202	Urinæ ardor	114
lenum	81. 206	elementa	185
Violarum sirupus & mel	141	incontinentia	34
Viperarum morsus	168	segregatio in renibus	
Virosa	19	quomodo fiat	187
Visus imbecillitas	85	Urinosa	11
Vitriolum martis	159	Urticationes	56. 62
ejus gilla	159	Uterina	117. seqq.
sal	ibid.	Vulnera capitis	71. 72
spiritus regene-		nervorum	124. 142
ratus	160	recentia	71. 184
Ulcera	70	Uvulæ laxitas	58

F I N I S.

